This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav
7274.
170

Bought with the income of
THE
SUSAN A. E. MORSE FUND
Established by
WILLIAM INGLIS MORSE
In Memory of his Wife

Harvard College Library

4223

DĚJINY CECHOVNICTVÍ V ČECHÁCH.

NAPSAL

FRANT. MELICHAR,

ŘEDITEL ŠKOLY MĚŠŤ.

PŘISPĚNÍM OKRESNÍ ZÁLOŽNY V UNHOŠTI. — TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI »UNIE« V PRAZE.

1902.

Slav 7274.170

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
FEB 18 1975

513.Mon.7

OKRESNÍ ZÁLOŽNĚ V UNHOŠTI

VĚNUJE

SPISOVATEL.

PŘEDMLUVA.

Napsal jsem knížku tuto, chtěje členy stavu řemeslnického seznámiti se životem našich předků řemeslníků. Ač jest tedy psána předem pro řemeslníky, nicméně doufám, že i širší obecenstvo může zajímati, co v ní stojí.

Látku čerpal jsem přímo z těch kterých artykulí a register cechovních. O ty anebo o výpisky z nich starali se milí kollegové moji Karel Konečný, Karel Kučera, Emanuel Šicner, jimž za to vzdávám díky upřímné. Mimo to čerpal jsem z památného díla Dr. Zikmunda Wintra „Kulturní obraz měst českých", z Archaeologických Památek, z „Dějin města Prahy" od vlád. rady Václ. Vl. Tomka a z některých spisů menších.

Aby dílko toto za laciný peníz prodáváno býti mohlo a tím do všech vrstev řemeslnictva vniklo, to stalo se velikomyslným přispěním Okresní Záložny v Unhošti, jíž za to náleží díky nejvřelejší.

Slovo o penězích dávných. Nejstarší peníze, které měly již ustálený ráz, byly české groše z dob Václava II. (1283—1305). Tehdy razilo se z jedné hřivny stříbra 60 penízů čili grošů, a od té doby počítalo se na kopy. Jedna kopa českých grošů platila prý v dobách těch asi 48 nebo 50 korun. Zrno stříbra počalo se ale brzy kaziti, takže záhy počítáno na hřivnu stříbra 64 groše, ano r. 1470 platil český groš už jen 20 haléřů našich peněz. Za Rudolfa II. (1576—1612) platila jedna kopa grošů českých již jen 10 K 64 h nebo přibližně 12 K.

PŘEDMLUVA.

Napsal jsem knížku tuto, chtěje členy stavu řemeslnického seznámiti se životem našich předků řemeslníků. Ač jest tedy psána předem pro řemeslníky, nicméně doufám, že i širší obecenstvo může zajímati, co v ní stojí.

Látku čerpal jsem přímo z těch kterých artykulí a re-gister cechovních. O ty anebo o výpisky z nich starali se milí kollegové moji Karel Konečný, Karel Kučera, Emar Šicner, jimž za to vzdávám díky upřímné. Mimo to čerpal z památného díla Dr. Zikmunda Wintra „Kulturní obr českých", z Archaeologických Památek, z „Dějin měs od vlád. rady Václ. Vl. Tomka a z některých sp

Aby dílko toto za laciný peníz prodáváno bý do všech vrstev řemeslnictva vniklo, to stalo s přispěním Okresní Záložny v Unhošti, jíž nejvřelejší.

Slovo o penězích dávných. měly již ustálený ráz, byly české g (1283—1305). Tehdy razilo se z je nízů čili grošů, a od té doby poč českých grošů platila prý v dob Zrno stříbra počalo se hřivnu stříbra 64 20 haléřů na jedna kop 12 K.

Vedle grošů českých přišly do oběhu groše míšeňské. Za Rudolfa II. platila kopa grošů míšeňských asi 4 K 92 h. V době války třicetileté, když byla vlast naše cizími, lehkými penězi zaplavena, klesla cena jejich tak, že platila kopa grošů míšeňských asi 2 K 60 h.

Na konci 16. století platilo se vedle kop již také zlatými. Jeden zlatý rýnský měl 60 kr. a jeden krejcar 6 denárů.

V Unhošti, dne 10. října 1902.

Fr. Melichar.

DĚJINY CECHOVNICTVÍ.

Kterak vyvíjela se řemesla.

Pokud žili lidé roztroušeně porůznu anebo v nečetných osadách, byli i řemeslníci porůznu roztroušeni. — Leč v pradávných dobách patriarchálního života ani vlastně o řemeslnících mluviti nelze. Vímeť o životě všech národů slovanských i germánských, že potřeby své robili si v domácnosti, a že nebylo těch potřeb mnoho. U slovanských národů, kteří již v pradávných dobách se živili výtěžkem půdy, zdělávali mužové role a ženy předly, tkaly a hotovily oděvy.

Tak bylo také u nás v Čechách. Teprve v pozdějších dobách jaly se ty které rodiny robiti zvláštní potřeby života, ba i celé osady zaměstnávaly se výrobou těch kterých potřeb, jež pak výměnou buď za plodiny anebo za výrobky jiné prodávaly. Povězme si to jasněji. V jisté osadě skoro ve všech rodinách vyráběli obuv; odtud jméno osady „Prčice", „Švec"; jinde robili hrnce, jinde klobouky atd. Z toho patrno, že přemnohé osady naší vlasti obdržely jméno od zaměstnání většiny svých příslušníků; tak Hrnčíře, Klobouky, Kovary, Kovářov, Kovářovice, Bečvary a Bednárec, Šlejferna na Jičínsku, Šmelcovna na Třeboňsku, Štítary na Kolínsku a jiné.

Přibýváním lidstva přibývalo potřeb i řemesel. Když pak společnost lidská počala se roztřiďovati na jednotlivé stavy — na stav panský a rytířský — které vládly rozsáhlými statky pozemskými, nespokojili se příslušníci těchto dvou stavů jednoduchostí a prostotou svých předků, ale ve všem jedni nade druhé se vyvyšovali příbytky svými, oděvem, stravou i zábavou. Páni stavěli si hrady, které příkopy a hradbami opevňovali; k tomu již potřebovali řemeslníků. K hájení těchto svých příbytků potřebovali rozličných nástrojů obranných, a tedy při-

*

kruh svého panstva obmezeni a nemohli se navzájem spojovati a spojenými silami na prospěch svůj a svého řemesla pracovati.

V nejstarších listinách 10., 11. a 12. věku jmenují se v podhradí pražském následující řemeslníci: 1. Pekaři, 2. kuchaři, 3. řezníci (teprve ve 13. století), 4. mlynáři, kteří zaměstnáni byli ve mlýnech vrchnostenských, 5. pivovarníci, 6. slanaři, o nichž těžko říci, čím se zabývali, 7. lahůdkáři, 8. ševci či kožišníci, kteří hotovili z kůže, a byli dvojí, kožišníci černí a bílí, ševci koží tchořových (asi naši kožišníci) a ševci škorní (obuvníci), 9. koželuzi, 10. tkalci, 11. soukenníci, 12. zlatníci, 13. kováři, 14. zbrojníci či mečíři, 15. železníci, 16. soustružníci, 17. číšníci, kteří robili číše, mísy a jiné podobné nádobí nejspíše ze dřeva, 18. hrnčíři, 19. pkelníci (?), 20. kotláři, 21. bečváři, 22. štítaři, 23. tesaři, 24. kamenníci, kteří byli také staviteli, 25. vápenníci, 26. cihláři a 27. rudnáci či havéři. O krejčích děje se zmínka teprve ve 13. věku; to proto, že v dobách starších šití oděvu z jiných látek kromě koží obstarávaly ženy.

Všichni tito podhradští řemeslníci byli v oněch starých dobách, jakož jsme již řekli, lidé poddaní a musili v určitých dobách odváděti vrchnosti jistý počet svých výrobků. Na příklad železník, jenž patřil ke kostelu vyšehradskému, byl povinen témuž kostelu čtyřikráte za rok odváděti železné zboží; číšníci z Jerčan odváděli třikráte za rok klášteru „Na ostrově“ mísy a jiné nádobí; štítař darovaný r. 1052 kapitole boleslavské odváděl ročně šest štítů. Ostatní výdělek patřil řemeslníkovi.

Jinak bylo se řemeslníky, kteří se usadili ve městech královských. Ti byli občané svobodní a bydlíce ve větším množství pospolu, záhy se spolčovali a spojenými silami domáhali se prospěchů svého řemesla i svých zákazníků. Zde tedy ve městech povstávala již před více než sedmi sty lety bratrstva, později řemeslná společenstva, pořádky či cechy.

Nežli o těchto pořádcích rozprávěti budeme, povězme si dříve, která řemesla se v létech 1235—1348 a později provozovala v Praze. Nebude bez zajímavosti. Bylo jich 36. Byli tam pekaři, caltáři, od nichž prý má jméno ulice Celetná; to byli koláčníci. Z toho patrno, že již před sedmi sty lety české

dámy tak sobě calty čili koláčky oblibovaly, že pečením calet zvláštní řemeslníci se živili. O cukrovinkách v té době řeči není, až později, ale nerobili je koláčníci, nýbrž apatykáři. Jiní řemeslníci v té době byli: řezníci, slanaři — co ti nasolovali, nevíme — snad to byli předchůdci našich uzenářů? Sladovníci, kteří slady dělali, sládci, kteří piva vařili, mlynáři, krejčí, ševci, kožišníci, kloboučníci, koželuzi, řemenáři, ku kterým patřili také uzdaři a sedláři; soukenníci, postřihači, tkalci a vlnaři; tesaři, koláři, bečváři, my jim říkáme bednáři; hrnčíři, voskáři, zlatníci ve Zlatnické ulici, konváři, měděnáři, kteří byli asi tolik jako naši kotláři, ostružníci v Ostruhové ulici, kteří robili ostruhy, helméři dělali přílby či helmy, platnéři v Platnéřské ulici, štítaři čili pavezníci robili štíty či pavezy, střelci, kteří dělali střely čili šípy, a kováři.

Čím dále tím více se tato řemesla dělením práce rozdružovala a nová k nim povstávala. Tak za panování Karla IV. (1346—1378), tedy asi v polovici 14. století, kromě pekařů byli v Praze mazanečníci, kteří dělali mazance, a koblížníci, kteří pekli koblihy. Vedle řezníků byli tam huntýři, kteří neměli svých masných krámců a prodávati směli jen ve dnech jim povolených na trhu obecném či svobodném. Kromě těch prodávali drobníci droby a jaternice. Po boku krejčů či krajčířů, jak jim tehdy říkali, stáli kabátníci, kytléři, hacníci (hace, t. j. nohavice) šili jen kalhoty (kalioty — kalihoty), šataři (snad ženští krejčí?) a vetešníci, kteří spravovali staré oděvy. Vedle ševců byli prtáci, kteří nerobili novou, ale spravovali starou obuv. Dále se uvádějí vyrabitelé dřevěných trepek, to snad byli dřevěnkáři. Co zvláštní odvětví řemesla kožišnického jmenují se v té době černokožišníci.

O připravování pokrmů starali se za Karla IV. kuchaři či kuchynníci, někteří byli ve službách osob vznešených, jiní strojili pro obecenstvo. Mlynáři mleli obilí a krupníci dělali kroupy; kromě sladovníků a sládků vyskytují se nyní šrotéři.

Vzácné bylo zaměstnání apatekářů, které bychom mezi řemeslníky vřadit nesměli, kdyby, jak již výše řečeno bylo, nebyli mlsným jazýčkům strojili chutné lahůdky.

O pokrytí hlavy starali se mimo kloboučníky čepičníci a biretníci; závoje ženským strojili šlojířníci a šlojířnice. Rukavice zhotovovali rukavičníci, pásy pasíři, měšce měšečníci, tobolky tobolečníci, vaky vačkáři a tlumočníci.

Drobné potřeby větším dílem k šatstvu náležející dělali tkaničkáři a šnoraři, nitníci, dratevníci, stuhaři a přeskáři; šaty ložní zhotovovali peřinečníci a polštářníci. Hedvábné věci robili krumpéři či hedvábníci, k nimž lze také připočísti ornátníky (ozdobníky). Věnečníci dělali věci, jichž se užívalo na ozdobu vlasů. Hřebenáři robili hřebeny.

Zvláštní byli holiči a lazebníci, kteří se kromě holení a stříhání vlasů zabývali také uměním ranhojičským.

Vlnařům a soukenníkům pomocni byli krampléři, valcháři, rajfíři a postřihači. Plátna dělali pláteníci či tkalci; dosti četní byli barchantníci. Z konopí pletli provazníci provazy a vedle nich připomínají se popružníci.

Vydělávaním koží zaměstnávala se řemesla tak zvaných smradařů; to byli koželuzi, jircháři či bělokožci a štumfaři, kteří koží nenapouštěli a nemazali. K řemeslům těmto pojili se barvíři a třislníci, kteří připravovali tříslo pro koželuhy a jircháře.

Dřevěné zboží, jakéž zhotovují dnes truhláři, dělali řemeslníci tolikeří, kolik bylo druhů výrobků téhož řemesla. Truhláři říkali těm, kteří dělali jen truhly, stolaři robili jen stoly, stoličníci stolice, lavičníci lavice, pokladníci či pokladnáři pokladny, postelníci postele a kolebečníci kolébky. Prkna k těm a jiným potřebám neřezala se tehdy na pilách vodou hnaných, ale dělali či strouhali je struhaři či prknáři. Jiní, kteří dělali ze dřeva, byli nápravníci či koláři, jimž také říkali koloději, loďnáři, kotečníci, kteří robili kotce či krámce, budnáři, bečváři, nádobníci neboli neckáři, okřináři, kteří dělali okřiny či mísy, tvořidlníci (co ti robili, nevím), korytníci, trubáci, češíři, snad také lžičníci; dále řebřináři, houžváři, klecnáři dělali klece a posadníci posady. Z proutí pletli koše košíkáři. Metláři dělali chvoštiště a podobné věci.

Páleni dřevěného uhlí bylo zaměstnáním uhlířů, kteří ovšem nepálili v Praze, ale sem na trh uhlí přiváželi a někteří z nich zde obyty své měli.

Z hlíny robili hrnčíři, kteří také kamna stavěli; vedle nich ale byli také mísaři a rendlíkáři. Hlínu pro ně kopali a rozdělávali hliňáci.

S mazlavými látkami zacházeli smolaři, klévaři, kolomazníci, lojovníci, svíčníci, mydláři, voštníci, olejníci a sádlníci.

Dle rozličných výrobků svých nazývali se strunaři, štětkáři, řešetáři či řešetníci, rohožníci, koltráři, sítaři, nevodáři, tenetáři, loutečníci, stavníci, přesličníci, vřetenáři, ohanečníci, jehličníci (robili jehelníčky), pouzdrníci, paterníci hotovili růžence, jimž naši předkové říkali „páteříčky" od latinské modlitby „Pater noster" (Otče náš), kostkáři, šachovníci, vrchcábníci, vážníci, kteří zhotovovali váhy; konečně výrobci hudebních nástrojů, jako bubeníci, varhanáři, trubači, píštělníci a húslaři.

Dále byli v dobách těch v Praze a zajisté i jiných velkých městech knihaři, kteří vázali knihy. Mimo ty byli v Praze výrobci věcí ku psaní potřebných, totiž pergameníci, kalamářníci a inkoustníci. Papír, jak se zdá, se v Praze nevyráběl, alespoň se tam nikde o tom neděje zmínka.

Hotovením nejrozmanitějšího zboží kovového zaměstnávalo se na sta rukou. Na předním místě jmenovati sluší zlatníky, kterých byl za panování Karla IV. v Praze znamenitý počet; od nich rozdílní byli zlatotepci a zlatolijové i stříbrníci. Z mědi a mosazi pracovali měďnáři, kotláři a svícníci; z cínu cínaři a konváři, z nichž někteří i lili zvony; zvonaři připomínají se později, v 15. a 16. století a lili též děla.

Ze železa pracovali kováři, zámečníci, pilaři, lopatníci, sekerníci, kosatníci, srpníci, nebozezníci, ostrožníci, kotevníci, vidlaři, plotnáři, pluhaři, vochláři, čepelníci, drátníci, šínaři, flasnéři, to byli naši klempíři, hřebíčníci, naši cvočkáři, jehelníci, kteří dělali jehly, šídlaři; velmi četní byli nožíři, kteří robili nože a vedle nich byli nožíkáři, kteří zhotovovali nůžky (nožíky); konečně i břitváři. Vedle nožířů a nožíkářů stůjte šlejfíři, jejichž nehodní potomci se dnes potulují světem.

Zhotovováním zbraní a brnění zabývali se mečíři, hrotníci, helméři, platnéři, brníři či pancéřníci, pavezníci či štítaři a ti, kteří železné rukavice dělali; dále lukaři, kteří luky zhotovovali, střelci, kteří samé střely robili, pračníci, kteří dělali praky, šípaři a toulaři, kteří robili šípy a touly. Novějšího původu byli puškaři, kteří robili zbraně střelné a s nimi též zacházeli.

Hlazení drahých kamenů bylo uměním puléřů. Ze skla robili sklenáři a zrcadlníci; připomínají se také zhotovitelé skleněného šmelce.

Velmi vzácné bylo toho času umění hodinářské. Za doby Karla IV. připomíná se v Praze jediný hodinář Martin, který se nazývá hodinářem císařovým; byl nejspíše ustanoven k řízení těch kterých hodin na hradě.

Na začátku 15. století byl hodinář Albert ředitelem čili orlojníkem hodin na věži radnice staroměstské, po jehož smrti asi roku upálení mistra Jana Husa r. 1415 nastoupil nejspíše na službu tu synovec jeho Martin z Unihova. Kromě těch připomíná se r. 1404 hodinář Jan a r. 1408 mistr Mikuláš, hodinář králův. Ku konci 15. století byl proslulý Jan čili Hanuš, rodák kutnohorský, orlojníkem pánův Starého města; týž zhotovil okolo roku 1490 hvězdářské hodiny staroměstské a r. 1493 orloj na radnici v Jindřichově Hradci.

O řemeslnících, kteří zaměstnáni byli při stavbách, nachází se paměť z r. 1482, dle které tehdy purkmistři a konšelé všech tří měst pražských pospolu shromáždění na radnici staroměstské ustanovili jednostejné mzdy za denní práci letní i zimní. O těch řeč bude později.

Na začátku 16. století připomínají se v Praze sýrníci, o nichž nevíme, zdali sýry dělali nebo je toliko prodávali. Také o nunvářích děje se zmínka. Vedle řezníků uvádějí se v novější době drštkáři.

Ze živnostníků, kteří vedle pekařů dělali na prodej věci z mouky, uvádějí se kromě již zmíněných mazanečníků a koblížníků nověji také oplatečníci. Lahůdky umělé čili konfekty ke vzácnějším hostinám připravovali jako ve starším i v 16. věku apatékáři, jsouce zároveň připravovatelé léků.

Od 16. století čím dále tím více vznikalo vinopalnictví; provozovatelé tohoto jedu sluli „paliči vína“ nebo vinopalové; kořalce dávali ušlechtilejší jméno „pálené víno“.

Krumpéřům počalo se v 16. století říkati „šmukéři“; šlojíři a šlojířnice dostali také jiné jméno, prvním říkali „tkalci“ roušek a druhým „tkadlice“ roušek.

Štumfaři, kteří se od koželuhů tím lišili, že koží nemazali a nenapouštěli, později tak činili a s koželuhy splynuli.

Vedle rozličných hotovitelů domácího nábytku a jiného nářadí nebo nástrojů ze dřeva neb i ze železa v této době 16. věku uvádějí se brdaři (asi tolik co korytníci), čepaři, člunkáři, hobléři, heverníci, kopytníci, struhadlníci; vedle kolářů kolečníci a nápravníci; vedle košířů košináři a krosnáři. Mezi struhaři jmenují se obzvláště struhaři světnic, snad jsou to ti, kteří podlahy dělali.

Pergamenníci mizeli a objevují se papírníci a kartýři, kteří dělali karty.

Prozkoumavše řemesla v Praze od nejstarších dob, hlavně ze 14. až 16. století, spatřujeme, že jich byl počet nemalý a že se během doby rozmnožovala až do krajností. Není divu, že pak jedni druhým často do řemesla se pletli, z čehož časté spory povstávaly, jak později spatříme.

Na tom dosti buď! Tím také končím kapitolu o vývoji řemesel.

Řemeslná bratrstva.

V dobách dávných, ve století 14. a snad již dříve, sestupovali se příslušníci rozličných řemesel ve spolky dobrovolné k tomu konci, aby se navzájem podporovali v potřebách vezdejšího života, zvláště v nemoci a v době, když kdo z nich vystoupil z tohoto světa; kromě toho súčastňovala se tato bratrstva náboženských i světských slavností. Nejstarší toho rázu bylo bratrstvo malířské, v Praze založené léta Páně 1348. V něm byli prvotně jen malíři a štítaři, ale později i příslušníci jiných řemesel. V bratrstvu krejčů, které se připo-

míná r. 1354, byli později také stolaři, rybáři, sladovníci a jiní řemeslníci. Kromě těchto dvou bylo v Praze bratrstvo pasířů, bratrstvo měšečníků, bratrstvo tobolečníků, bratrstvo bečvářů a bratrstvo pekařů.

Každé bratrstvo mělo své zvláštní znamení, po německu „cech" na korouhvích a na svících, se kterými se při veřejných slavnostech vystupovalo. Každé bratrstvo volilo své představené, cechmistry, docela svobodně ze svého středu.

Tato bratrstva, jež byla zřízena asi na těch základech, jako naše podpůrné spolky, byla podkladem, z něhož se vyvinuly řemeslné pořádky čili cechy. Splynulať tato bratrstva s pořádky řemeslnými v jedno, takže náboženské výkony, ku kterým prvotně bratrstva byla zřizována, konaly potom vedle svých vlastních účelů cechy. Ač v Praze a snad i v jiných velkých městech vedle pořádků zůstávala i bratrstva, nicméně později cechy i v menších městech přijaly k sobě vedle svých vlastních zájmů i výkony náboženské. To patrno z toho, že od někdejších bratrstev přešlo na cechy jmenovitě užívání korouhví čili praporů, se kterými vycházely na procesí o Božím Těle a jiných kostelních slavnostech. Korouhve ty byly vykázány bratrstvům a cechům s určitými znaky každého řemesla buď od králů samých nebo od konšelů a bylo již od dávného času každému cechu vykázáno místo, jak měly jíti v pořádku za sebou se svými korouhvemi. Dle popisu přidaného k tak zvanému právu Soběslavovu, bylo v Praze těch korouhví třináct. Poněvadž podle korouhví pražských pořizovány bývaly korouhve cechovní i v jiných městech, budiž o nich zde učiněna zmínka.

První byla korouhev řezníků; byla červená a na ní bílý lev bez koruny o jednom ocase; na druhé straně mříže malovaná visící nad branou a s každé strany oděnec, an ji seká sekerou. Tento erb měli řezníci pražští z r. 1310 od krále Jana slepého. Když týž před Prahou ležel, tehdy řezníci bránu sekerami vyroubali, aby jej pustili do města, odkud se nechtělo Korutancům. Druhá byla korouhev zlatníků; byla modrá a na ní kalich zlatý; na druhé straně štít bílý a v něm tři štítkové červení. Třetí byla korouhev platnéřů; ta byla

zelená a na ní „oděnec v ostruhách s mečem a ve všem odění zavřený". Čtvrtá kožišníků červená a přes ni „strych" čili pruh běliznový. Pátá krejčů modrá a na ní nůžky krejčovské čili postřihačské. Šestá ševců blankytná; na ní tři nohy s ostruhami. Sedmá nožířů, červená s noži. Osmá sladovníků, bílá a na ní sv. Václav. Devátá pekařů, červená; na ní calta bílá a preclíky. Desátá bečvářů, bílá; na ní palice pobíjecí a na druhé straně kružidlo. Jedenáctá lazebníků, též bílá a na ní věník zelený. Dvanáctá soukenníků, zase bílá; na ní krample a štětky. Třináctá kramářů; ti měli korouhev zelenou a na ní váhy červené.

Tyto erby cechů pražských byly základem pro všechna ostatní bratrstva řemeslná v Čechách i na Moravě a nalézáme je posud na praporcích bývalých cechů, kde se ještě zachovaly. Jen ve městech menších, kde několik řemesel v jeden cech spojeno bylo, tam i na praporci i na pečeti byly znaky všech v cechu spojených řemesel.

Pořádky řemeslné — cechy.

Jak dříve pověděno, byli městští řemeslníci již ve 13. a 14. věku lidé svobodní na rozdíl řemeslníků poddaných či dvorských, jak se tehdy říkalo. Tito dvorští řemeslníci provozovali řemesla v klášteřích, ve svobodných domech panstva a osob duchovních. Ale svobodní řemeslníci městští hleděli tato řemesla dvorská všelijak utlačiti, poněvadž řemeslníci dvorští nenesli žádných břemen s městem. Proto, jakož i z jiných příčin zakládali řemeslníci městští mezi sebou spolky, jež se pořádky či cechy nazývaly.

Začátek řemeslných těch spolků dlužno hledati ve 13. století. Ale možno též, že již před tím byly spolky či bratrstva řemeslná jako společenstva soukromá bez veřejného uznání a oprávnění, kterého se později domáhaly a jehož se jim časem dostalo od představenstva obcí městských.

První takové potvrzení společenstva řemeslnického, které se nám ze 13. století zachovalo, jest privilegium krejčů z r. 1218, potvrzené od rychtáře a rady Starého města pražského. Jím

ustanovuje se předně, aby nikdo nesměl býti mistrem v řemesle krejčovském, kdož by sobě prvé nezjednal práva měšťanského a nezaručil ve čtyrech kopách grošů, že chce tři léta a tři dni trpěti s městem zlé i dobré, jako ostatní spoluřemeslníci. Krom toho musil dáti půl kopy podaje či závdavku, věrduňk přísežným a věrduňk krejčím. Žádný tovaryš krejčovský nesměl dělati u krejčího dvorského; který by se proti tomu zachoval, neměl jeden rok od žádného mistra krejčovského přijat býti do práce. Vedle krejčů trpí privilej také vetešníky. Krejčí měli dle smyslu privileje pracovati hlavně jen na zakázku; na prodej neměl žádný míti více hotového díla, než dvě roucha, jedno české a jedno švábské, a to ve svém příbytku; mimo dům, na příklad jako tandlíř nesměl ani krejčí ani kdo jiný prodávati nového díla, ani pouze obnošeného než toliko roztrhaného; co by se kde přes tento rozkaz nalezlo, mělo býti pobráno. O pokuty dělili se krejčí s radou městskou.

Toto nejstarší cechovní zřízení české bylo r. 1341 rozšířeno i ve příčině prospěchu obecenstva. Tímto privilejem bylo předně ustanoveno, aby měli krejčí čtyři přísežné mistry za představené, kteří by za pomoci rychtáře a přísežných městských úředníků bděli nad zachováváním práv a pořádku. Tito přísežní mistři měli býti ustanoveni od městské rady každého roku po obnovení rady. Také získání si práva městského bylo podmínkou přijetí do pořádku, ale zaručení bylo dražší, v deseti kopách, a to pro ten případ, kdyby mistr odešel z města zpronevěřiv někomu něco. Krom toho měl uchazeč složiti kopu grošů. Od tohoto platu byl osvobozen, kdož pojal dcerku mistrovu za manželku. Po rodičích přecházelo právo mistrovské dědičně na děti. Ustanovení o vetešnících a o tovaryších u krejčů dvorských obnoveno. Tovaryš krejčovský měl trestán býti vyloučením z práce na rok, jestliže vstal od mistra z díla 14 dní před svatbou, ku které měl mistr šíti. Pro zachování cti řemesla krejčovského, které prý dosud trpěti musilo rozličná nařčení, měl každý budoucí mistr přísahati před mistry přísežnými, že chce řemeslo své dělati věrně a poctivě; přísahu měli tehdy všichni mistři učiniti najednou.

Toť byl první, pokud známo, pořádek, jehož pravidla potvrdili rychtář a rada městská v Praze; jinde sotva kde v Čechách byl pořádek starší, protože nikde tolik příslušníků jednoho řemesla nebylo, jako v Praze; byloť tam v létech 1348 až 1419 krejčů 159, kytléři 3, kabátníků 19, hacníci 4 a šatař 1.

Však i o některých jiných řemeslech v Praze zachovala se jednotlivá nařízení a některé jiné paměti, z nichž dá se, tu s větší, tu s menší jistotou souditi, že již tehdy bylo mezi těmi kterými provozovateli jakés takés cechovní zřízení.

O platnéřích, štítařích a helméřích, kteří nejspíše tvořili jeden pořádek, nařídila rada městská r. 1328, aby se nikdo, ni mistr ni pacholek (tovaryš) nesměl usaditi v Praze a provozovati řemeslo, leč by dříve přijal právo měšťanské. Jiné ustanovení, dané témuž společenstvu od rady městské neznámého roku, ale při sklonku první polovice 14. věku, ustanovuje především způsob přijímání učedníka. Žádný mistr neměl totiž přijmouti učedníka, leč by týž zaplatil 2 kopy mistrovi a 15 grošů bratrstvu a zaručil dostatečně, kdyby pacholík před časem sběhl a v osmi dnech se nevrátil; pak byl mistr povinen zaplatiti 2 kopy grošů pokuty. Učedníka sběhlého a pacholka, který by opustil práci před časem ustanoveným, neměl žádný mistr přijmouti do díla.

O soukennících známo nařízení z r. 1340. Jím předpisuje se způsob, jak si mají vésti čtyři mistři přísežní téhož řemesla, prohledávajíce domy, v nichž by se domnívali najíti díla nedovolená. Měli totiž k té prohlídce přibrati sluhu rychtářova, a jen tehdy, když by ho tu chvíli obdržeti nemohli, měli jednati sami.

O mlynářích pražských učinili konšelé staroměstští z vůle krále Jana a syna jeho Karla nařízení, aby každému ustanovena byla na mlýně jeho jistá míra, přes kterou by neměl stavěti na újmu mlýna jiného. K tomu měly býti zvoleny od rady čtyři osoby buď z prostředka její nebo z jiných měšťanů, kteří by sobě zvolili čtyři z mlynářů pražských. Tyto osoby, pod přísahu vzaté, měly učiniti netoliko první vyměření, nýbrž i souditi rozepře mezi mlynáři týkající se přestoupení míry. Od každé nové městské rady měla se státi obnova této

mlynářské komise, jak bychom ji my po novočesku pojmenovali.

Pro sladovníky a krčmáře bylo nařízení konšelské od r. 1330, aby nikdo nesměl dělati slady a šenkovati ve městě, kdo by neměl práva měšťanského. Dle téhož nařízení, jež se zakládalo nepochybně na starém obyčeji nebo privileji nějakém, nesměl také nikdo šenkovati v domech pánů nebo duchovních osob, ve klášteřích mužských nebo ženských a v domech židů, leč by se domy ty podvolily platiti berně městské a konati jiné povinnosti.

O řeznících mluveno již dříve.

Stanovy cechovní bývaly dvoje; jedny jmenovaly se privileje a druhé artykule. Privileje sluly stanovy, jež bývaly těm kterým pořádkům potvrzovány od samého krále a jimiž dávány cechům i některé výsady.

Ve velkých městech, kde bylo mnoho příslušníků toho onoho řemesla, mívalo skoro každé četnější řemeslo svůj pořádek. Ve městech menších spojovali se řemeslníci příbuzných řemesel, ale někdy i řemesel od sebe různých v jeden cech, do něhož se přijímali i mistři a tovaryši z obcí vůkolních, ba i dosti vzdálených; příklad máme na cechu obuvnickém v Unhošti, k němuž náleželi mistři obuvníci ze Smíchova, ba až ze Zlíchova.

To nebylo ovšem ve 14., nýbrž hlavně v 17. a 18. století. Zvláště po válce třicetileté, kdy počet obyvatelstva velice zřídl, spojovali se řemeslníci přerůzných řemesel v cech jediný. R. 1709 byly v Unhošti dva cechy, řečený cech obuvnický a pak cech spojených řemesel; v tomto byli zastoupeni: krejčí a pekaři, zedníci, tesaři, hrnčíři i punčocháři.

K čemu se zřizovaly pořádky?

Účel cechů nesl se předem k tomu, aby byly upraveny svazky mezi členy příbuzných řemesel, aby, jak říkáme, jedno řemeslo nepletlo se do řemesla druhému. V té příčině bývaly časté stesky krejčů na vetešníky, obuvníků na prtáky, řezníků

na huntýře a jiných na jiné. — Také židé již za dávných dob prý se zvláště obuvníkům do řemesla pletli, jak vyrozumíváme ze dvou recessů již od krále Vladislava cechu ševcovskému ve Starém Městě pražském daných a od Ferdinanda II. potvrzených. O těchto dvou recessích praví Ferdinand II., ty že se rozuměti a vykládati mají tak, že židé pražští žádných tovaryšův, štolířův (nepořádných tovaryšův) a čeládky křesťanské k dělání obuvi všeliké, leč k svým vlastním potřebám židovským a více nic bez vůle a vědomí starších mistrův pořádku ševcovského chovati nemají a nemohou.

V artykulích cechovních přihlíželo se ku poměru mistrů k mistrům. Proto bývalo ve starých artykulích stanoveno, že mistři mají pracovati jen na zakázku, nikoli do zásoby, aby tudy pojištěn byl výdělek co možno všem mistrům rovný; proto neměl žádný mistr krejčí míti na hotovosti více než dvě roucha a mistr obuvník dvě škorně. Na trzích mohl ovšem každý mistr prodati, mnoho-li na trh přivezl. Zakazovalo se roznášeti a rozesílati hotové zboží na prodej, jezditi s ním po posvíceních a poutích, ani pokoutně je prodávati tandléřům a jiným překupníkům. — Mistři jednoho řemesla neměli sobě překážeti předražováním věcí k řemeslu jejich náležejících. — Jeden mistr neměl provozovati dvoje řemeslo.

Žádný mistr neměl chovati dva tovaryše. Řád krejčů v Kostelci nad Orlicí z r. 1555 nařizoval totéž, ale vymezoval zvláštní potřebu. Tuto zvláštní potřebu měl mistr, chtěje míti dva tovaryše, oznámiti mistrům a žádati, aby si mohl „přisaditi" jednoho nebo dva tovaryše. Zdá se, že je směl „přisaditi" pouze na výpomoc na určitý čas. Kdo by tak učinil bez povolení cechu, dal pokuty 10 grošů českých; mělo tak býti proto, aby mistr chudší vedle bohatšího také výživu míti mohl.

Třináctý článek kloboučníků jaroměřských ustanovoval, že mladý mistr, či mistr „novotný", jak nejmladšího mistra nazývali jiní cechové, neměl do roka přijímati učedníka, a když se ožení, aby mladším byl tak dlouho, pokud se jiný na to místo neožení. Chtěliť páni mistři, aby těch svobodných málo bylo; snad z té moudré příčiny, aby dcerky jejich a fortelné vdovy snáze dostaly se pod čepec. Že tento svůj prospěch

měli stále na zřeteli, patrno i z toho, že mistrovský synek, usadil-li se doma, nebyl mistrem mladším a ukazování řemesla byl prost; jinými slovy, že nemusil se vykázati, co umí; dal jen dvě libry vosku a svačinu. Tutéž povinnost měl i ten, kdo mistrovskou dceru za manželku pojal.

O mistrech a tovaryších nehodných přikazovaly řády řemeslné toto: „Komu by z příčin hodných staršími a s vědomím jiných mistrův řemeslo bylo složeno a staveno, buď mistr nebo tovaryš, takového aby žádný mistr ve svém verštatě dílem ani jiným čímkoli, což se řemesla dotýče, nefedroval obyčejem žádným, dokud by opět pány konšeli nebo staršími i jinými mistry v cechu nebyl k řemeslu dopuštěn a navrácen."

Aby se zachovola mezi mistry jaká taká vzájemnost a starším mistrům jakási přesnost, zakazovalo se pod pokutou, obyčejně dvou kop míšeňských, přepláceti krám svého spolumistra, a na kom by se provedlo, že jiného z krámu vystrnadil, ten mimo pokutu nesměl přeplaceného krámu užiti. Na trzích a jarmarcích vykázána byla starším mistrům místa výhodnější a jeden měl sedati vedle druhého postupně, jak do cechu přijat byl. Zde sluší připomenouti, že nikdo na trzích své zboží na prodej vyložiti nesměl, kdo nebyl údem cechu, kromě jarmarků.

Cechovními artykulemi upravoval se také poměr mistrů k pomocníkům, kterým před dávnými lety říkali pacholci, později tovaryši. Tovaryš nesměl bez spravedlivé příčiny vstáti z díla mezi ustanoveným časem. Přísně se nad tím bdělo, aby tovaryš od mistra svého nevstal na dvě neděle před svátky, před jarmarkem nebo před veselkou, ani prostřed téhodne a to pod trestáním cechmistrův. Chtěl-li tovaryš od mistra vystoupiti, měl to mistrovi týden nebo čtrnáct dní napřed oznámiti. Dal-li tovaryš řádně výpověď, a chtěl-li se opět do téže dílny vrátiti, nesměl tak učiniti, leč po čtrnácti dnech. Navrátil-li se přece, musil svou týdenní mzdu dáti ostatním tovaryšům. Jestliže se tovaryš nepohodl s mistrem anebo z jiné příčiny odešel bez opovědění, nesměl od jiného mistra přijat býti do práce, a odešel-li z města, oznamovalo se to do měst jiných. Odluzoval-li tovaryš svého druha od mistra k mistru jinému, a bylo-li to naň prokázáno, platil pokutu — v Jaro-

měři v cechu kloboučnickém dvě kopy míšeňské — a nepomohla-li pokuta, byl zbaven řemesla a vyobcován z místa.

Světiti svobodné pondělí (modré pondělí) dovolovalo se tovaryšům od nešpor, to jest od požehnání, když by v týdnu nebylo zasvěceného svátku; pak-li by kdo světiti chtěl i v týdnu, když byl svátek, měla mu býti sražena mzda za ten pondělek, kdy světil, i za ten svátek; „neboť," praví artykule, „podle Boha a podle pobožnosti jest každému lépe dělati a pracovati, nežli se na které marnosti vésti."

Nebude nezajímavo zvěděti, jak dlouho bylo tovaryši denně pracovati. Nebyla sice u všech řemesel doba práce stejně vyměřena, ale bylo dření všude dlouhé dosti. Činil se také rozdíl v době letní a v době zimní. V létě měli tovaryši vstávati, když se zvonilo na ranní, a pracovati až do hodiny před západem slunce; rozumí se, že v poledne byla hodinka odpočinku. Tu dobu bývala večeře a tovaryš mohl jíti, kam chtěl. V zimě měl tovaryš pracovati až do půlnoci. Nechtěl-li by pracovati až do půlnoci, mohl si lehnouti, ale po půlnoci měl vstáti a pracovati až zase do hodiny před západem slunce. Tak nebylo sice u všech řemesel, ale jest známo, že byla-li práce pilná (postarbajt), dřelo se všude pozdě do noci. — Ustavičnost práce bývala mírněna množstvím svátků všeobecně zasvěcených i místních. Bývaloť zvykem, že ve mnohých městech slavný magistrát ve své náboženské horlivosti nařizoval světiti památku toho neb onoho svatého, jejž ctili jako místního patrona. V Unhošti podnes světíme jako zasvěcený svátek den sv. Panny Barbory a svého času nařizoval městský úřad, aby se světil den sv. Prokopa, na Kladně den sv. Floriána a jinde podobně. Mimo to, jak již víme, dopřával se tovaryšům odpočinek v pondělí odpoledne, kterýžto chvalitebný zvyk se až na naše časy zachoval a věrně se dodržuje nejen od tovaryšů, ale i od mistrů. —

Řády cechovní vztahovaly se také na u č e d n í k y. Učedník nesměl býti přijat do učení bez vědomí a vůle starších mistrů čili cechmistrů. Jako o tovaryších, tak bývalo i o učednících zakázáno, aby jich jeden mistr druhému neodluzoval, a seběhl-li učedník od mistra, nesměl ho jiný mistr přijmouti

do učení, leč by byli cechmistři po vyšetření příčiny učedníka sběhlého do učení dali mistru jinému; v tom případě učiněno opatření strany doučení. R. 1809 přijal Václav Jansa z Brandýsa n. L. sběhlého učně bez vědomí cechu. Jsa obeslán, dostaviti se odepřel a cech musil se dovolávati pomoci vrchnostenské. Uložili mu cechovní pokutu a tři hodiny vězení. Za tuto laskavost musil zaplatiti od obeslání cechu 1 zl. 10 kr., cechovnímu poslu 35 kr., policejnímu dohlížiteli 35 kr. a vrchnostenskému vrátnému 35 kr.; přišlo mu na 2 zl. 55 kr. V některých řemeslech bývalo pravidlem, že jeden mistr nesměl míti více než jednoho učedníka, třeba ten druhý byl jeho vlastní syn.

Koldínova „Práva městská" z r. 1579 praví: „Přijal-li by který řemeslník k sobě učedlníka aneb jakéhokoliv služebníka a pro nějaký vejstupek někdy chtěl by ho potrestati: tehdy při trestání takovém má mírnost zachovati, aby ne tak trestal, až by učedlníka k ochromení přivedl aneb snad ovšem o zdraví připravil. Nebo ač mistrům, učitelům a všechněm jiným hospodářům mírná, náležitá i slušná trestání od práva se propůjčují: však přísná, ukrutná a tyranská ovšem se zapovídají."

O kázni, svornosti, nábožnosti a mravopočestnosti.

Řády cechovní měly také zření ku kázni, svornosti, počestnému se chování mistrů, tovaryšů i učedníků. Zakazovalot se čeledi v dílnách všeliké zlé lání, řeči nestydaté a oplzlé, jakož i hry v kostky a karty i jiné lehkosti. Některé artykule ukládaly na taková provinění přímo šatlavní vězení.

Tak třetí článek artykulí cechu kloboučnického města Jaroměře z r. 1651 praví: „Jak v cechu anebo ve shromáždění, tak také i na hospodách, před panem otcem, paní matkou i čeládkou aby oplzlého mluvení zanechali, lání, hromování i přísahání aby se varovali. Kdož by se toho dopustil, aby pokutován byl vězením šatlavním a odtud nevycházel, až by pokuty libru vosku dal. Kdyby pak po hospodách se plundrovali a rvali, touž pokutou ztrestáni býti mají. I tolikéž ve

*

verštatech oplzlého mluvení před mistrovou a dítkami jejich, syny i dcerami i čeládkou aby zanechali". Jeden artykul cechu řeznického v Kostelci nad Orlicí přikazoval řezníkům, aby před osobami ženskými neslušně nemluvili. Patrně již v letech 1556 se řezníci uhlazenou mluvou nevyznamenávali.

Dále napomínaly řády cechovní, aby se tovaryši i učedníci uctivě chovali k mistrům i členům jejich rodin; zachoval-li se zase mistr neslušně k tovaryši, nalezl tento zastání u představených cechu.

Artykule některých řemesel zakazovaly tovaryšům, aby noclehovali mimo dům mistrův.

Ke svornému spolužití všech členů jednoho řemesla nebo řemesla spřáteleného vyzývaly též řády cechovní všechny všudy. Mezi sebou mívali cechové, zvláště cechové příbuzných řemesel, dobré přátelství a bratrství, jako koželuzi s „pány bratry ševci". K takovým bratrům měla i čeládka, tovaryši i učňové zachovávati upřímnost a lásku bratrskou. I cechy té které krajiny bývaly mezi sebou v dobrém přátelství, radíce se mezi sebou a podávajíce sobě zprávy o všem, co řemeslu mohlo škoditi nebo prospívati. Mezi cechy sousedních měst bývaly zvláštní úmluvy, aby cech cechu v živnosti nepřekážel, a proti lidem necechovním, proti překážkám a škůdcům v trzích aby cechové společně si pomáhali. Smlouvu takovou měli, pokud známo, soukenníci a řezníci v Kostelci n. O. s řezníky rychnovskými a solnickými ode dne 15. června r. 1579.

Rovněž k n á b o ž n o s t i pobízely všecky cechy jak v době pohusitské, tak, a to zvláště, po bitvě na Bílé Hoře a po válce třicetileté. V době 16. století ani strana pod obojí ani strana pod jednou nevydávaly skoro žádných řádů, v nichž by předem na Boha pamatováno nebylo. Tak pravidla cechu kožišnického v Kostelci nad Orlicí nařizovala, že nikdo neměl býti k cechu připuštěn, kdo by tělo a krev Páně nepřijímal pod obojí způsobou. Podobně i kováři kostelečtí, jejichž řád byl roku 1612, tedy osm let před onou nešťastnou bitvou na Bílé Hoře, potvrzen, přiznávali se ku víře pod obojí. Rovněž dle majestátu Vladislavem II. cechům hrnčířským vydaného měl

se mistr v řádech kostelních a božských vedle smluv a kompaktát se svatosvatým konsilem Basilejským srovnati. —

Po válce třicetileté všude tento článek zaměněn. Tak Bohuslav Ferd. Berka z Dubé potvrdil hrnčířům z Hlinska, Svratky a Svratoucha Vladislavův majestát a učinil jim „nějakou zvláštní milost". Tato zvláštní milost záležela v tom, že jim zrušil článek o přijímání pod obojí způsobou a nařídil, aby v Hlinsku i na vesnicích „řemeslo hrnčířské mohl dělati jen ten, kdo jest svaté, apoštolské, katolické, samospasitelné, římské církve, kdo s církví svatou se srovnává, zpověď svatou s přijímáním nejsvětější svátosti oltářní pod jednou způsobou začasto a nejméně jednou v roce při času velikonočním vykonává, a kdož by té víry nebyl, tomu to řemeslo provozovati dopuštěno býti nemá". — Podobně zní první článek artykulů cechu kloboučnického v Jaroměři: „Všichni Pána Boha všemohoucího aby se báli a do chrámu Páně ke mši svaté a poslouchání slova Božího v den nedělní a tolikéž sváteční aby chodili a v pravém, samospasitelném, katolickém náboženství a užívání převelebné svátosti oltářní pod jednou způsobou přijímajíce, s námi se srovnali, a pokud mše sv. konána a slovo Boží kázáno bude, prací všech aby se varovali." A tak všechny řády cechovní od roku 1620 dále. Artykule cechu krejčovského v Kostelci nad L. a Čelakovicích z r. 1651 přikazovaly též, aby mistr pojal za manželku osobu víry katolické, aby k procesí svic nositi neobmeškal ku cti a chvále Boží.

K náboženskému stanovisku přihlížely artykule cechů, když nařizovaly, aby se členové pořádku pod pokutou dostavovali ku pohřbu svého spolubratra mistra, mistrové nebo člena jejich rodiny, tovaryše. Proto také pořizovaly si cechy kříže a sošky, obrazy svatých, zvláště patronů svých cechů, znaky svých řemesel a roucha pohřební; ba i smuteční pláště oblékali mistři, když doprovázeli mrtvé tělo svého spolubratra ku hrobu.

Pozorujme pohřeb cechem vystrojený, jak nám jej popisují registra spojených cechů kladenských z roku 1736. Umřel-li mistr nebo mistrová, zazvoněno umíráčkem. Rakev přikryta černým suknem, jemuž říkali pluviál, ozdobena po stranách obrazy, obyčejně znaky jednotlivých řemesel a pa-

trona toho kterého řemesla; nahoře uprostřed rakve upevněna byla kniha mrtvých pěkně černým sametem vázaná a stříbrným kováním opatřená, potom kříž, po jehož obou stranách byly sošky P. Marie a Maří Majdaleny. Mrtvolu nesli tovaryši a po stranách nesli mistři pochodně či fakule.

Za zvonění ani za pluviál nic se neplatilo, jak zaznamenáno v dotčených registrech těmito slovy: „Kdykoliv Pán Bůh všemohoucí domácího i přespolního pana mistra s tohoto světa povolati ráčil, nebo tovaryše nebo mistrovou, od toho zvonce nejni potřeba ani krejcar dáti a to dokud ten umíráček nebo zvonec bude trvati, třeba na věčné časy; též pluvial, od toho se nemá platit dokonce nic."

Odjinud víme, že se zámožní měšťané od cechů dlužili pluviál, když koho ze svých strojili do hrobu; za to od nich bráván plat obyčejně dle zámožnosti.

S nábožností spojeny byly skutky milosrdenství, a to přede vším hlídání a ošetřování chudého člena v nemoci jeho. Devátý článek artykulů cechu kloboučnického o tom přikazuje: „Nemocného kdožbykoliv hlídati nešel, kdy mu se dá znáti, ten aby pokuty dal jednu libru vosku, anebo že by kdo na funus nešel a doma nalezen byl, tolikéž ta pokuta jedné libry vosku aby se dala." Potřebného měli tovaryši založiti, a kdyby „se zhojil", měl jim všecko zase navrátiti, nebo prý „pro tu příčinu se sbírky činí, aby se na ty peníze ochraňovali".

Jak ku stránce mravopočestnosti přihlížely stanovy cechovní, toho nejlepší příklad podávají privileje pořádku obuvnického král. města Prahy z roku 1629. Artykul sedmý dotčeného pořádku nařizuje, že tovaryš, který by přijat býti chtěl, povinen bude pojíti sobě za manželku osobu od poctivých a řádných rodičův splozenou, kteráž by se ve svém stavu panenském nebo na stolici vdovské poctivě chovala, čehož pokud by se nestalo a něco nepočestného vyhledáno bylo, tehdy takový každý k řemeslu připuštěn býti nemá. — Zajímavý to paragraf, jenž se v přemnohých jiných řádech vyskytuje, a důležitý v ohledu mravopočestnosti, ač plnil-li se a bedlivě-li se od pánů starších i jiných mistrův k plnění tohoto požadavku přihlíželo. — A tu dlužno dáti pravdě svědectví, že v tom ohledu

mistři horlivě se sháněli po skutcích a životě svých nových spolubratrů a jejich manželek, které k nim přivedl mistr odjinud a nebo který již ženat k nim se přistěhoval a do řádu přijat býti chtěl. Dopátrali-li se čeho nekalého, hned mistra s řemesla sesadili a z cechu vyloučili. Vyloučený musil pak prositi komoru dvorskou, aby táž z moci krále skvrnu s něho nebo s manželky jeho smazala, čehož příklady některé ve stati o přijetí do cechu.

Dle toho zdálo by se, že v těch dobách byl svět rájem, v němž žili Adamové a Evy tací, jací byli prarodiče naši, nežli je anděl Boží z ráje vypudil. Však tomu tak nebylo! Mlsných Adamů a svůdných Eviček bylo i potom, když oznámil Bůh svoje desatero, když stavěli osoby padlé na pranýř, když s hořící svící stávaly v předsíni chrámové, když i stanovy cechovní bděly nad mravopočestností svých příslušníků.

O poměru cechů k zákazníkům a kupujícím.

Hledíce na prospěch obecenstva měli cechové pečovati o dobré dílo a zboží, aby jím odběratelé nepřicházeli do škody. Z té příčiny skoro ve všech řemeslech bylo nařízeno, aby představení cechů anebo jiní mistři k tomu zřízení ohledávali díla, kdykoli se jim to zdálo býti vhodné nebo v určitých dobách, jak po dílnách, tak po krámech a trzích. Kde postihli dílo nepravé, špatné nebo podvodné, měli je pobrati a oznámiti konšelům, aby jím naložili dle uznání, a aby byl pokutován, od koho pocházelo. Pokuty byly peněžité, při opakování vyšší a mohlo konečně následovati složení řemesla. Některé příklady!

Řezníci přísežní měli ohledávati maso v krámích, a co by nalezli masa špatného nebo nečistého, neměli dopustiti, aby bylo prodáváno, nebo je sebrali; pak bylo dáno žákům nebo špitálníkům — těm tedy bylo dobré.

U pekařů mělo se hleděti na hodnotu chleba bílého a režného; jestliže někdo prodával chléb podbělný za bílý a nebo jiným způsobem podvod páchal, měl trestán býti nejprve po-

kutou pěti grošů, podruhé desíti, po třetí patnácti; po čtvrté mělo mu býti řemeslo složeno na rok. Kromě toho rozličné těžké a nečestné pokuty bývaly podvodným pekařům údělem; z těch snad nejtěžší býval koš a nebo klec. — Koš býval v Praze na kamenném mostě po levé straně, když se jde do Menšího města. Byla tam dlouhá páka, jako bývaly na silnicích u mýta a na konci, který nad vodou vyčníval, byl zavěšen koš z latí. Ve dni tržní, když lidí přes most šlo nejvíce, postaven pekař do koše obličejem k lidu, a tak státi musil hodinu nebo dvě. Někdy přivěšen mu na krk bochánek jeho, někdy pohroužen do vody a puštěn.

Toto trestání nepoctivých pekařů košem vyvolalo v Praze stávku tovaryšů pekařských, o níž Adam Veselský dne 15. listopadu r. 1601 píše Jindř. Vintířovi z Vlčkovic, kancléři (písaři) Rožmberskému, toto: „Z novin Vaší Milosti oznamuji, že v pominulý tejden všichni tovaryši pekařští ze všech měst se vyzvedli za příčinou, že někteří jejich mistři před tím do řeky z košů metáni byli za to, že mále chleby pekli. Pravili stávkující tovaryši, že takové trestání na osoby padlé a ne na dobré řemeslníky náleží; a chtíce ještě v Praze veseli pobýti, koupili sobě, jak slyším, do hospody do čtyř nebo více sudů piva. V tom, maje poručení, rychtář asi se tříma sty pacholkův zbrojných na ně udeřil a je všechny do vězení na Staré Město (jichž do 200 bylo) pobral; a tak mám zprávu, že až dosavad někteří sedí. Za tou příčinou pro nedostatek chleba počal velký křik bejti.“ — Zdá se, že tovaryši chtěli odchodem Prahu potrestati, ale potrestali sebe.

Do železné klece vsazen léta Páně 1785 dne 8. června pekařský mistr Tomáš Škach v Unhošti, aby za to, že po tolikerém napomínání nechtěl se polepšiti a lidi dále šidil, na bobku sedě veřejně na náměstí pykal. — Tento trest veřejného na odiv stavění zrušen byl v 18. století.

Že šidili i pivovarníci, poznáváme z artykulí cechu v Chrudimi z r. 1575—1577, kde se pivovarníkům nařizuje: „Aby vše, co by na sladích jim k dělání od sousedů daných vyrostlo, zúplna navrátili; slepicím, kachnám a dobytku z toho nic nedávali, ale každému, což jeho jest, navraceli; když by

sedláci, forberečníci a jiní lidé přespolní pšenici k dělání sladův přivezli, aby ji dříve nepřijímali, pokud by osoba od p. purkmistra vyslaná ji neohledala a kolik korců jí přivezeno bylo, nezapsala, a pšenici tu aby toliko k dělání sladův obrátili; když by pak který sladovník pšenici namáčeti chtěl, aby pro toho souseda, čí pšenice jest, čeledína svého poslal, aby on splavky všechny s sebou vzíti mohl; který by pak sladovník dle toho všeho se nezachoval, aby jako z l o d ě j pokutován byl."

Příze falešná krátkého motání měla na trzích sebrána býti a mělo se z ní udělati plátno pro vrchnost. — Tak pamatovaly artykule cechu tkalcovského z r. 1694 na Hlinecku na svou ubohou vrchnost!

Jak šidívali zlatníci, o tom nás poučují artykule cechu zlatnického z 15. a 16. století. Tam se praví: „Každý zlatník v království Českém, buď v městech Pražských nebo venkovských, aby dělal stříbro dobré čtrnáctilotové, a to jak kované, tak odlívané; kdo by se proti tomu prohřešil, tomu aby dílo nehodné bylo pobráno a stlučeno; dočinil-li by se toho po druhé, aby povinen byl mimo to také zaplatiti kopu grošů českých pokuty do pořádku cechovního a byl-li by konečně v takové falši postižen po třetí, aby řemesla svého byl zbaven. Skla a citrinu do zlata aby žádný zlatník jináče nesázel, nežli na aksamit, a v o s k u p o d k á m e n s k ř í d o u a n ě č í m t ě ž k ý m aby nedával; drobných věcí mosazných, též prstenů i řetězů takových aby žádný mistr nepozlacoval, poněvadž se skrze to nemalé klamání lidu děje; toliko rystuňky mosazné na koně se mohly pozlacovati, když jich někdo potřeboval."

O krejčích nařizovaly artykule z 15. století toto: Jestliže by komu krejčí zkazil sukno z neumělosti, měl jej poškozený žalovati čtyřem mistrům přísežným, aby jej pokutovali dle uznání. Krejčí, jenž by ošidil někoho o půl lokte sukna najednou, měl býti zbaven mistrovského práva a vypověděn z města Prahy na rok. Též který by koupil kradené zboží, aneb u koho by nalezeno bylo nepravé roucho, to jest šité z odkrojků, místo z nového. Kabátníkům bylo nařízeno, aby kabáty barchantové byly dělány v prostředku plátnem novým, nikoli vetchým, a bavlna aby byla v prsech a vespod, aby bylo plátno

nové nebo cvilink bez přimísení vetchého; v kožených kabátech aby bylo vetché plátno v prostředku, vespod pak nové bez přimísení vetchého. — Pakli by kdo jinak dělal, měl dáti pokuty nejprve pět, po druhé deset, po třetí patnáct grošů; po čtvrté měl ten kabát propadnouti na právě a po páté konečně mělo viníkovi složeno býti řemeslo na rok.

Kloboučníkům nařizoval čl. 6. artykulí v Jaroměři z r. 1651 toto: „Co se dotýče klobouků dělání, to dílo aby se dělalo hodné, aby toho lidé za peníze své užíti mohli. A co se dotýče klobouků po šmukýrsku (zdobených), to se zapovídá a též, ku kterým se francle přišívají, ty se také zapovídají. A z vln hodných aby se dělalo, ne ze šloků. Kdož by se toho dopustil, ten aby podle uvážení byl pokutován summou peněžitou, nebo jak by se vidělo. Kdo by u přespolního kloboučníka koupil klobouky, ten aby jich doma neprodával, leč na jarmarcích a šmuku na ně nestrkal. A podšívaných klobouků, pletek anebo husárků aby na šráku neprodával. A po vsích prodávání aby všeho zanechali pod pokutou jedné kopy grošů nebo podle uznání."

A nejen artykule cechů i práva městská, vydaná Koldínem, kancléřem Starého města Pražského r. 1579, přihlížela k tomu, aby škody, jež z nedbalosti, nepilnosti anebo jinak povstalé, nahrazeny byly. Praví se tam: „Kdyby krejčímu šat drahý dán byl, aby někomu kabát nebo poctivice udělal, a on by ten šat zkrátil, neumělost jest krejčího. — Valchář přijal-li by k vyprání postavy a ty by u něho myši zhryzly a nebo ti a takoví postavové u něho že by k změnění, ke zkáze, ke ztrátě přišli, nepilnosti jeho to přičteno bude. — A protož ti všichni i jiní jim podobní, kteří k sobě statky lidské z jistých sum a záplat přijímají, z toho, což by k sobě tak lidských statků přijali, dle budoucí mzdy musejí lidem právi býti, jestliže by takové statky lidské příčinou své nedbanlivosti, nepilnosti nebo nešetrnosti potratili."

Na tom dosti buď! Jen malou zde, ale zajímavou poznámku o obuvnících. Totiž tu, že jich na základě zvláštní cís. a král. milosti nikdo na jarmarcích pro obecní dluhy hindrovati nesměl. Tato obzvláštní milost byla jim udělena Ferdinandem II.

Správa cechů.

Správa cechu spočívala v rukou mistrův přísežných, jichž bývalo při některém četnějším pořádku více, až i osm; později a v pořádcích měst venkovských čtyři nebo dva. Ve 14. a 15. století zdá se, že nebývali voleni od svých spolubratrů, nýbrž že bývali dosazováni od konšelů po každém obnovení městské rady a ve městech poddanských od vrchnosti. R. 1512 dne 20. dubna vyhověl Vilém z Pernšteina žádosti soukenníků v Kostelci nad Orlicí a dovolil, aby při svém řemesle „pořádek a zřízenost" měli, jako ve městech královských. Správa cechů svěřena byla starším, které si soukenníci sami ze sebe ihned měli vybrati bez překážky rady městské i pána. — Toť něco zvláštního a málo kde ve městech poddanských té doby požívali řemeslníci takové svobody. To hned patrno z toho, že Arnošt, vévoda bavorský, později držitel zboží Kosteleckého, obmezil volení starších mistrů tak, že měl každého roku jeden býti jmenován od dědičných pánů Kosteleckých a druhého si mohli voliti mistři.

V pozdějších dobách říkalo se starostům cechů cechmistři a bývali voleni od svých spolubratrů na jeden rok. Oni bděli nad zachováváním práv a řádu, jim příslušelo ohledávati výrobky svých spolumistrův a zvláště mistrů cizích, jimž se říkalo „hosté", o trzích výročních. Oni svolávali mistry i tovaryše do shromáždění a valné hromady. Jim náleželo rovnati a rozsuzovati rozepře a spory mezi příslušníky pořádku, šlo-li o řemeslo samo. Oni bděli nad mravopočestností svých spolubratrů, tovaryšů, ba i nad mravopočestností členů rodin svých spolumistrů. Jim přidáváni i někteří mistři na pomoc. V rozepřích větších a ve sporech, které povstávaly časem mezi cechy, zakročovali konšelé a ve městech poddanských vrchnost. Umřel-li některý v této své hodnosti, zvolili na jeho místo cechmistrem jiného. První cechmistr choval u sebe matku pokladnici, od níž měl jeden klíč; druhý měl cechovní inspektor.

Obnovení čili renovace cechovní konala se buď na cechovní hospodě, ale ve městech svobodných obyčejně v místě

radním za přítomnosti konšelů a starších obecních. Cechmistrům oznámeno z rady, kdy renovace předsevzata bude a připomenuli jim, aby do té doby pořádnost na příjem a vydání peněz cechovních složili. Dále nařízeno všem mistrům, aby každý přinesl s sebou již napsané votum, totiž lístek, na kterém napsána byla jména těch, které za budoucí cechmistry volí. Když pak se v ustanovený den na radnici sešli, odevzdali nejdříve cechmistři klíče od matky pokladnice a složili pořádnost, která přede všemi byla přečtena, a na jednoho každého, kdo byl dlužen, učiněna otázka, zdali se ku svému dluhu zná. Když pak účty schváleny byly, přistoupeno k volbě nových cechmistrův odevzdáním hlasovacích lístků. Neměli-li mistři jména již napsaná, dálo se hlasování ústně; jeden po druhém tázán, koho volí za 1., 2., 3. a 4. staršího, což se v protokole poznamenalo. Kdo obdržel nejvíce hlasů, byl zvolen, ač byl-li od magistrátu neb od vrchnosti potvrzen, prohlásil-li magistrát nebo vrchnost, že proti zvolenému nic nemá. Jména zvolených potom přečtena a novým cechmistrům vloženo na srdce, aby dle řádu a pořádku, ostatní pak podle nich ve všech slušných věcech poctivě a chvalitebně se chovali a mistři cechmistrů poslušni byli. Po té skládali nově zvolení cechmistři přísahu, která v 18. století asi takto zněla: „Já Vilím Vyšín přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, že v tom mně svěřeném staršovském ouřadě spravedlivě pokračovati, toho nejmenšího, co by proti nejvyššímu zřízení a cechovním generaliím čelilo, ani z ohledu přátelstva neb nepřátelstva, z lásky neb nenávisti předsevzíti, ale toliko jednomu každému spravedlnost činiti, jakož i vzácný magistrát a pana cechovního inspektora nejenom v patřící vážnosti míti, ale také jim patřící poslušnost proukazovati, z matky pokladnice bez přítomnosti a vědomí pana inspektora nic nezdvihati, s pány bratry vážně a slušně zacházeti a tak se ve všem jak na jednoho dokonalého představeného chovati se sluší, řádně zachovati chci. K tomu mně dopomáhej Bůh všemohoucí. Amen.“

Cechovních starších měl každý poslušen býti, k nim se uctivě chovati, a kdo by se jimi spravovati i jich poslušen býti nechtěl, ten vězením měl ztrestán býti a k tomu pokuty měl

dáti podle uvážení. A starší jestli se čeho dopustili proti řádu, měli dvojnásobnou pokutou strestáni býti. Tak nařízeno ve článku sedmém cechu kloboučnického v Jaroměři i v artykulích jiných řemesel jinde.

O shromáždění cechů.

Důležitější záležitosti cechů spravovaly se ve shromážděních čili schůzkách, které svolávali cechmistři s vůlí a vědomím pánů z rady nebo vrchnosti, později za přítomnosti cechovního inspektora. Nejobyčejněji bývaly schůzky čtyřikráte za rok, o každých suchých dnech. Později, když cechovní zřízení jako instituce duchu času se nepřizpůsobující blížilo se svému úpadku, scházeli se členové cechu pouze jednou za rok a někdy snad i později.

Každý mistr byl povinen do cechovního shromáždění se dostaviti; byl-li zvláště obeslán a přece nepřišel, platil pokutu. Kdo si přál schůzku zvláštní, mimořádnou, musil za ni zaplatiti. Obeslání stávalo se u těch kterých řemesel mistrem nejmladším; byl totiž cechovním poslíčkem ten mistr, který byl poslední do cechu přijat; některá řemesla mívala svého placeného posla. Obchůzkami zanedbával mladší, či jak říkali „novotný mistr" řemeslo, a proto leckterý rád zaplatil svému předchůdci, aby za něho poslíčkoval. Od r. 1731 musil míti každý cech svého placeného posla.

Před zahájením schůzky bývala mše sv. za zemřelé údy, a potom v cechovní hospodě, které se říkalo „herberk", konalo se řízení, a to někdy po dva dni, v neděli a v pondělí.

Řízení konalo se při otevřené pokladnici; jakmile starší cechmistr pokladnici zavřel, bylo řízení skončeno. Kdo se nedostavil dříve, než byla pokladnice otevřena, platil pokutu, která nebyla u všech pořádků stejná; kdo zameškal schůzku celou, zaplatil pokutu dvojnásobnou, ač-li se u starších platně neomluvil. Starší pořádku, obmeškavše buď část nebo celou schůzi, složili dvakráte tolik pokuty, co jiný mistr, poněvadž jako představení měli více než kdo jiný nad zachováváním cechovních pravidel bdíti a příkladem předcházeti.

Ve schůzkách skládali členové do pokladnice jisté, artykulemi stanovené příspěvky, jež přijímal starší cechmistr, a jichž se užívalo na potřeby pořádku, nebo se z nich udílela podpora, „když Bůh na některého mistra chudobu nebo nedostatek zdraví dopustiti ráčil a on opatření svého míti nemohl", nebo almužna přerozmanitým osobám hodným i nehodným. Pomoc mistrům nemocným poskytnutá měla, uchoval-li jej Bůh, dle úmluvy zase splacena býti.

Ve schůzích radili se mistři o záležitostech cechu svého, v nich přijímali nové mistry za údy pořádku, mistři připovídali učedníky, dávali jim za vyučenou; v nich vyřizovány bývaly i některé záležitosti čeledi řemeslné. Oč se za starších dob ve schůzi radili, toho tajnost neměla vynášena býti pod rozličnými pokutami i pod skutečným trestáním. Sedmnáctý článek kloboučníků Jaroměřských o tom praví: „V cechu co by bylo jednáno a promlouváno, kdo by se toho dopustil, buďto ženě své — věděli patrně dobře, že ženy všecko vyzvoní — aneb komukoli to povídal a tajnost cechu nezachoval, ten trestán bude a summu peněžitou podle uznání složiti má." A podobně i artykule jiné.

Do sezení cechu neměl nikdo přicházeti se zbraní pod pokutou nebo skutečným trestáním. Tak nařizovala všecka pravidla řemeslná v dobách nejstarších i novějších, a na tento příkaz nezapomněly ani generální patenty Karla VI. Kdo by do schůze přišel bez kabátu, ten rovněž platil pokutu.

Ze sezení cechovního nesměl nikdo vyvstati čili odejíti, dokavad pokladnice zavřena nebyla. Žádný neměl mluviti, dokud naň nebylo ukázáno. Kdo mluvil, měl mluviti klidně k věci a zbytečných řečí zanechati. Šlo-li o spor, měl se žalující, když na něj podáno bylo, k matce pokladnici postaviti, žalobu svou klidně přednésti a pak se posaditi. Odpůrce měl rovněž klidně a věcně svůj odpor položiti. Pak měli oba vyjíti a byvše zavoláni, měli rozsudek klidně vyslechnouti.

Po roce 1731 byl každému shromáždění přítomen cechovní inspektor nebo kommisař, kterého vysílal magistrát nebo ochranná vrchnost; bez něho nesmělo se žádné shromáždění konati.

Před zahájením valné hromady bývala mše sv. za zemřelé údy a potom v cechovní hospodě čili na „herberku", kde vládl „pantáta", jemuž také říkali „herberkfotr", konalo se řízení a pak byla hostina čili hody.

Vyčítá se starým cechům, že těmi hody protrávily jmění spolkové. Abychom posouditi mohli, co na těch výčitkách pravdy, musili bychom prozkoumati účty přemnohých cechů z přerůzných dob, což z přemnohých příčin možno není a kdyby bylo, musili bychom věděti, kolik členů které schůzi přítomno bylo a nad to, kde které dluhy byly a věci podobné. Nechme tedy účtů a pojďme raději s pány mistry na hody. Podíváme se jim do mísy, zeptáme se pantáty, zač jim hody strojil a čím je častoval.

Mívali polévku, hovězí maso s omáčkou, drůbky s rejží, kuřata zadělávaná nebo pečená, kachny a husy, potom selátka čili cucáčky a salát hlávkový nebo celerový. K tomu připíjeli pivo, kávu a jemnější kořalku, které říkali „khymlvasr"; r. 1830 pili v Unhošti kořalku „tuplovanou". Čeládka dostávala obyčejnou perlovou.

Za hody protrávili porozličně, někdy více, někdy méně, podle toho, jak četné bylo shromáždění a někdy snad také podle toho, jak jim to pantáta napočítal. R. 1682 projedli a propili pekaři z Kostelce nad Orlicí o renovaci s rychtářem, a koho z rady pozvali, 7 zl. rýnských takto: Za 24 libry hovězího masa po 2 kr. 48 kr., za půl telete 42 kr., za slepice 26 kr., za klobásy 10 kr., za vědro piva panského 1 zl. 45 kr., pivo z radnice na džbány 18 mázů za 36 kr., za dvě pinty vína, žejdlík po 3 a půl kr. 28 kr.; na druhý den při snídaní za 10 mázů piva 20 kr., z panského domu — tam bylo lepší — za dvě konve piva 43 kr. (jinde byla konev za 17 kr.).

Cech kovářů, bednářů a kolářů v Brandýse n. L. vydal na hody r. 1818 o quartále 37 zl. Za víno a rohlíčky 1 zl. 30 kr., za 2 vědra piva i se šrůtkou 10 zl. 32 kr., za chléb 4 zl. 18 kr. V pondělí za pivo 4 zl. 20 kr., za husy 12 zl., za rýži a koření 2 zl., za kořalku a žemličky 2 zl. 12 kr.

R. 1829 stály hody cechu mlynářského v Unhošti 74 zl. 53 kr. R. 1830 82 zl. R. 1832 50 zl. 33 kr. R. 1835 73 zl. R. 1836 jen 36 zl.

O přijetí do cechu.

Kdo druhdy žádali za přijetí do některé obce městské nebo do pořádku řemeslnického, na ty náleželo, aby se dle starých statutů městských i artykulí cechovních náležitě prokázali, že jednak narodili se z rodičů na cti zachovalých a jednak, že i oni sami se nedopustili poklesku nějakého, jaký se tehdy za nemravný pokládal, a že neobcovali s osobami na cti zlehčenými. Podrobně to vytčeno v artykulích cechu hrnčířského celé země, kde se praví, že v cechu neměl býti trpěn nikdo, kdo by dobré pověsti a poctivosti cechu překážel, žádný cizoložník, zloděj, lhář, ani jakýžkoli nešlechetník, pankhart, ani ten, který by sobě ženu nepoctivou a nezachovalou choval neb ji sobě pojal, skrze niž by on ústrk od jiných dobrých lidí měl a pro něho také i všecko řemeslo. Byl-li tovaryš ženat, měl prokázati, že se ženou řádně oddán byl. Kdo takového důkazu nepodali, nebyli ani do obce ani do cechu přijati, ani tam trpěni, proneslo-li se cos na ně. Nezbylo, než prositi krále, aby je legitimoval čili na poctivosti opatřil. Abychom poznali, co vše se za nectné tehdy považovalo, stůjtež zde tyto příklady:

Janu Milovi, mistru řemesla ševcovského ve městě Brandýse nad Labem, bylo řemeslo zastaveno proto, že jest sobě za manželku pojal Annu Marii, osobu na cti a pověsti skrze stání s černou svící před kostelem v Moravské Třebové pro její v mladém svém věku z křehkosti těla nepříkladné chování na cti zlehčenou. K žádosti obou manželů jest Anna Marie Milová rescriptem dvorským, dne 20. listopadu 1692 vydaným, na poctivosti opatřena a manžel její do obce i cechu přijat. — Na vysvětlenou té černé svíce stůj zde toto: Až do polovice 18. století musily osoby, které se prohřešily proti šestému přikázání božímu, chtěly-li dosáhnouti odpuštění a trpěny býti v církvi katolické, konati veřejné pokání, a to tak,

že stojíce v hrubé košili s bosýma nohama při mši sv. přede dveřmi chrámovými držely v ruce černou svíčku a prosily kolemjdoucích za odpuštění.

Václav Vacek pykati musil za děda i otce svého, rovněž Václava. Byl přijat za měštěnína v Novém Kolíně n. L. a provozoval tam řemeslo tkalcovské. Leč Kolínští se o něm dověděli, že byl z pořádku tkalcovského na Horách Kutných vyloučen a z register vymazán proto, že děd jeho a otec před léty za mistra polního (pohodného) potřebovati se dal, a proto chtěl-li v Novém Kolíně řemeslo provozovati, musil býti na cti opatřen, což se stalo rescriptem dvorským dne 5. prosince r. 1692.

Václav Chocenský nebyl přijat do cechu Chrudimských řezníků proto, že se zamiloval do dcery mistra svého Matěje Dreyera dříve, než ji za manželku pojal. — Kdo čteš, rozuměj! — Byl legitimován rescriptem dvorským ze dne 16. října roku 1693.

Jiří Valda, bednář v Něm. Brodě, svou čest poskvrnil tím, že mistru popravnímu, když týž jistého zločince upálil, zbytky dříví od šibenice domů dovezl. Musil býti na cti opatřen rescriptem dvorské kanceláře ze dne 27. dubna 1702.

Synové katů a pohodných nesměli na řemeslo přijati býti, dokud nebyli legitimováni; neboť práce otcův jejich za nectnou byla považována. Právo, někoho na cti opatřiti náleželo králi, ale týž je propůjčoval časem rektoru Pražské university, jak dosvědčuje listina, z níž výtah tuto podáváme.

Já Jan František Lev z Erlsfeldu, svaté říše římské, též i jiných Jeho Milosti císařské a královské přivtělených dědičných zemí rytíř, philosofiae, juris utriusque et medicinae doctor atd. oznamuji tímto listem, kdež by takový čten nebo čtoucí slyšán byl, kterak nejjasnější, velikomocný a nejnepřemoženější kníže a Pán Pan Leopold, z Boží milosti volený římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše, uherský, český, dalmatský, charvatský a slovanský (!) král atd. mně sub dato v městě Vídni 11. dne měsíce aprilis léta 1686 mezi jiným obzvláštním obdarováním i touto plnou a dokonalou mocí nejmilostivěji obdařiti a nadati jest ráčil, totižto

abych netoliko jenom ty, které z nepořádného lože manželského pokoutně skrze poklýsku a křehkost mateřskou splozené děti, buďto mužského nebo ženského pohlaví, starého nebo mladého věku, ale i ty všechny a všelijaké osoby, jakbykoliv jmenované a vynalezené býti mohly, jenžto nějakou potupu z nevinnosti své od lidí na sobě nesou a na cti své nenáležitě k ujmě dětí a potomkův svých škodně utrhány, jako i v obchodech a řemeslích zdržovány bývají, skrze veřejný list legitimíroval, ty a takové ode všech takových hanlivých poskvrn a pádův očistil, je dokonale umrtvil a v stav z poctivého rodu pošlým lidem dokonale uvedl. I jsouce mně od Matouše Krafta, jakožto Jeho Excell. Pana Pana Maxmiliana Krakovského, svaté říše římské hraběte z Kolovrat (titul) jistého mistra polního, (který se, jak toho jistá attestata mě předložená v pravdě dosvědčují, žádného padlého dobytka nedotekl), s ponížeností předneseno, kterak maje on dva syny, které do poctivého pořádku řemeslnického, totiž Jiříka Vojtěcha ševcovského a Martina krejčovského do učení přivtěliti dáti oumyslu jest, ti pak ale proto jedinké od poctivých pořádkův za dostatečné uznáni býti nechtějí, leda bych je skrze mou od Jeho císařské a královské Milosti danou moc od takové domnělé poskvrny očistil a obmyl. Pročež na jeho Matouše Krafta a jeho obou teď jmenovaných synů snažnou žádost se ohlížejíc, jemu tu milost činím a pro další uvarování lidských pomluv takovou vadu a skvrnu (makuli) od nich obou bratří z moci mně od Jeho Milosti cís. udělené zdvihám, od nich odjímám a na ten a takový způsob umrtvuji a všem poctivým lidem ve vážnost a poctivost uvozuji a beze vší vejminky tak ustanovuji, aby netoliko oni dva bratří Jiřík Vojtěch a Martin Kraftové, ale i děti a potomkové jejich od žádného, buď on kdo buď, to nejmenší předvrhování neměli a té nejmenší ouhony nenesli a netrpěli; ale svobodný přístup ku právu městskému, řemeslům, cechům, pořádkům a jiným poctivým místům, spravedlnostem, svobodám, milostem a obchodům měli, za hodné a způsobné uznáni byli nejináče než jako jiné bez poskvrny na svět pošlé osoby. Vedle čehož vůbec všichni se přísně napomínají, aby často pravené dva bratry Jiříka Vojtěcha a Martina Krafta

při této J. M. C. a K. mně nejmilostivěji udělené dispensací na pokoji zanechali, jim ve vytejkání jedné neb druhé příčiny dokonce žádného příkoří nečinili, nýbrž jim této zvláštní milosti dokonale užívati přáli a je oba při dlouhé poctivosti zanechali a pozůstavili, jinak sic, kdo by proti tomuto J. M. C. K. nadání a mně udělené moci buď sám od osoby své nebo skrze jiného něco takového před sebe bráti se opovážil a dotčené dva bratry neb dítky a budoucí jejich na poctivosti loupil a jim utrhal neb jináč jakkoliv je lehčil: takový každý, buď on kdo buď, protože je křivě, nenáležitě utrhovati, háněti, právo, obdarování a ustanovení toto všetečně rušiti, dotýkati a lehčiti se opovážil, neproměnitelnou v mém mně uděleném diplomate vysazenou pokutou, totižto padesáte hřiven dobrého, ryzího zlata, jehožto jedna polovice do královské komory dvorské a druhá polovice tomu, jenž křivdu snáší, skutečně trestán býti má. Pro lepší toho podstatu a hodnověrnější všeho důvěření jsem tuto legitimaci vlastní rukou mou podepsal a sekrýtem větším vědomě palatinátu mého zavěšeným a přitisknutým stvrdil, čehož datum v královské residencí Menším Městě Pražském dne 17. měsíce novembris, léta Páně sedmnáctistého a třetího.

Joannes Franciscus Löw, eques ab Erlsfeld,
philosophiae, jur. Ut. med. doctor, professor, senior
h. t. rector et comes Palatinum.

V některých artykulích z doby husitské a po ní kladlo se také za podmínku přijetí, aby se členové cechu srovnávali s obcí ve věcech duchovních a zvláště ve přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou. Po bitvě na Bílé Hoře bylo nezbytnou podmínkou, aby přijatý přiznával se k víře římskokatolické. Zajímavý odstavec čteme ve právech města Polné z r. 1626. Tam stojí: „Nižádný cizinec nemá býti ani do cechu ani za spolubydlitele města přijat býti, pokud by neznal řeči české a nebyl katolíkem“.

Učedník, když byl od mistra do cechu přihlášen čili opověděn, musil se vykázati, že pochází z poctivého lože manželského, v pozdějších letech vysvědčením ze školy; dále musil

*

za sebe postaviti dva rukojmě z řady mistrů cechovních, kteří měli státi za to, že z učení nesběhne. Velkou záruku pro rukojmě za učedníka ustanovoval řád kamenníků v Praze z r. 1586. Rukojmě měl hned, jak byl učedník připověděn, složiti pět kop. Sběhl-li učedník před časem, propadl obnos ten tak, že z něho obdržel polovinu mistr, od kterého učedník odběhl, druhou polovinu cech.

Pak zaplatil přístupné či „příjemné", které nebylo všude a za všech okolností stejné. Některé příklady nám to „příjemné" objasní. R. 1722 Jan, syn Vilíma Vyšína, přijat za učedníka a měl dáti 35 kr. a dvě libry vosku, dále měl přistrojiti pánům mistrům svačinu dle možnosti. R. 1719 musil učedník Václav, syn Prunerův dáti za přijetí 3 zl. 30 kr., dvě libry vosku a pánům mistrům svačinu dle možnosti; když dostal za vyučenou, (22. 3. 1722) složil 1 zl. 15 kr., dvě libry vosku a dal svačinu; naproti tomu dal Jan Štembera, když dostal za vyučenou r. 1786 jen 35 kr., jednu libru vosku, a „jsouc chudý", jak o něm v knize psáno, vzali od něho za svačinu 35 kr., které se ale do pokladnice nedaly, z čehož patrno, že leckdes se dávky za svačinu do účtů nebraly. Svačinou rozumí se hostina, kterou nikomu neodpouštěli tak snadno. Nedal-li učedník svačinu in natura, zaplatil za ni někde více, někde méně. Odpustili-li někdy svačinu učedníkovi, tovaryšovi ji neodpustili nikdy, toho důkazy v účtech, že tovaryši na mistrovství povýšenému půjčili z matky pokladnice na svačinu. — Chytráci, ti páni mistři! Na svačinu z pokladnice půjčovali, ale příjmy za svačinu do účtů nebrali!

Za opovězení učedníka do soukennického cechu Rakovnického náleželo do cechu v 17. stol. 10 kop, 4 libry vosku, vědro piva a mistrovi, u něhož se učil, 6 kop. — Drahé to řemeslo!

Kolik let se měl učedník učiti, bylo u některých řemesel již stanovami cechu vyměřeno, u jiných se určilo smlouvou, rovněž ty které podrobnosti.

Po dobu učení byli učedníci dle nařízení dvorských úřadů z r. 1753 povinni obcovati opakovacímu školnímu učení či opakovacím hodinám. Toto učení konalo se ve škole v neděli

odpoledne a záleželo ze čtení epištol a evangelií, psaní, čtení a počtů; po učení vodili je do kostela na požehnání. Jaké výsledky toto učení mívalo, toho jsou posud mnozí pamětníci. Trvalo až do roku 1870 a bylo na obtíž učitelům i učedníkům, kteří se mu, jak mohli, vyhýbali.

Od tovaryše, který se chtěl v městě usaditi a řemeslo svobodně provozovati, požadovaly skoro všecky stanovy větších měst, aby si zjednal právo městské, aby byl zachovalý, provandrovalý a řemesla svého znalý. Svou mravní bezúhonnost měl dokázati vysvědčením onoho cechu, kde se posledně zdržoval; tam také stálo, jak dlouho vandroval. Vandrovní léta nebyla u všech řemesel stejná, někde delší, někde kratší, ale nejčastěji se žádala tři léta vandrování. Nebyl-li některý tovaryš vandrování schopen, musil déle pracovati, než mohl za mistra se hlásiti anebo se mohl vykoupiti. V pozdějších letech vykupovali se i ti, kterým se vandr nelíbil.

Znalost a dovednost svého řemesla musil tovaryš, chtěje býti mistrem, dokázati provedením těch kterých kusů svého řemesla, kterýmžto kusům říkali „kusy mistrovské" či po nečesku „majstrštuky". Toto ustanovení lze jen schvalovati, leč ty kusy mistrovské, které ukládaly tovaryšům řády cechovní z dob starších až do polovice 18. století, až do vydání generálních patentů Karla VI., byly tak nákladné a bývalo jich tolik, že nebylo tovaryši snadno jich podniknouti; neboť kde nabrati peněz na zhotovení tak nákladných a tolikerých kusů, jež řád mu předpisoval? Řekne se ovšem, že nový mistr mohl své mistrovské kusy dobře prodati a náklad si uhraditi. Leč to nebylo jisté a bylo to přímo nemožné u těch kusů, jejichž forma byla zastaralá. Řády cechovní byly příliš konservativní a měnívaly se jen po dlouhých létech a mistrovské kusy zůstávaly i potom stejné.

Ukládaly-li artykule cechovní tolikeré a tak nákladné kusy, jak uhlídáme, mělo to svůj účel, a to ten, aby se znesnadnil tovaryšům přístup k mistrovství proto, aby se počet mistrů příliš nerozmnožil a tím by konkurence byla vyloučena. Ovšem, že mistři toto obmezení omlouvali tím, aby řemeslo všem vynášelo, aby nebylo mistrů chudých. Ale tento důvod

nemůže míti platnosti, protože v knihách starých cechů dosti často se setkáváme s mistry chudými.

Po ten čas, co pracoval kandidát mistrovský na uloženém mu kuse, chodívali cechmistři nebo jiní k tomu ustanovení mistři na dohlídku, zdali pracuje sám a neděje-li se nějaké šizení. Kde pracoval tovaryš na svém kuse jen krátký čas, tam dohlédali, pokud nebyl hotov.

Když mistrovský kus v plném sedění cechu byl uznán za dostatečný, bylo mladému mistru zaplatiti „příjemné", jež bývalo v pozdějších dobách dosti veliké (12 zl.), poplatek písaři cechovnímu, kde ho měli, cechovnímu poslíčkovi, na kolky a leckdes i „do chudé kasy". Kromě toho, jak už víme, svačinu mu neodpustili, raději mu na ni půjčili. Nebylo tedy to mistrovství právě laciné a „zajisté s povzdechem mnohý tovaryš ulevoval své tísni příslovím: Bůh stvořil volky, čert spolky, hleď každý sám své tobolky", jak praví doktor Winter. Teprve od dob krále Rudolfa (1576—1611) pozorujeme v pramenech, že se vláda zastává chudého řemeslníka, jemuž cech příliš tuhé podmínky uložil. Tak r. 1577 zastal se král krejčího Jana Nedvídka v Praze, jenž vedl si stížnost na nejvyšším místě do cechu krejčů novoměstských. Král vzkázal konšelům městským, poněvadž ten člověk, velmi chudý jsa, s takovou summu, kteréž se od něho za přijetí mezi ně žádá, býti nemůže, aby si je úřad povolal a to jim předložil, aby v tom mírnost zachovali. Roku 1603 beze všeho vyjednávání a předkládání poroučí Rudolf do Čáslavi řezníkům, aby do cechu přijali Bystřického, jemuž uložili „jakési velmi obtížné a tvrdé kondice". Šlo nepochybně o příjemné a o svačinu.

Nemálo asi překvapeni truhláři r. 1612, když se vykázal tovaryš Ambrož Dyttenhofer listem královským, že smí všude v Praze dělati řemeslo, protože se pro nemožnost svou do cechu nedostal.

Po těchto slovech již tedy ke kusům mistrovským. Jsou dosti zajímavé. Cech obuvníků ve Skuči z roku 1534 nařizoval toto: „Každý, kdo řemeslo dělati chce, má dělati rok u mistra cechovního a pak náležitě ukázati toto řemeslo: „Kravinu dobře přistrojiti, z ní dvoje boty zkrájeti a ušíti, jedny

šaftové, druhé příční; též téletinu dobrou a k tomu hodnou přistrojiti a z ní jedny boty a jedny střevíce zkrájeti a ušíti." Toho mnoho nebylo. Hůře bylo tomu, kdo se chtěl r. 1629 za mistra usaditi v Praze. Tomu ustanovovaly artykule následující dílo ukázati: 1. boty mazané s koleny, kordovánem podšité, řemenem štepované, na tři podešvy ušité; 2. pár bot dobrého vazu do vody po lovecku, dvakráte po podešvě šitých, dole s řemením; 3. pár bot mazaných rovných, kordovánem podšitých, s řemením na tři podešve dobře šitých; 4. pár bot kordovánských rovných, též kordovánem podšitých s řemením na tři podešve; 5. pár „střevíc", jenž slovou punčoch, dvakrát po podešvu šitých; 6. pár střevíc mysliveckých na tři podešve po dvakráte do nártů šitých; 7. pár panenských kordovánských střevíců mazaných.

Tolik se požadovalo od tovaryše poctivého cechu ševcovského, chtěl-li býti mistrem v Praze a snad i jinde, poněvadž artykule pražské dávali si pořádkové i v jiných městech opisovati a potvrzovati. A nad to měl tovaryš složiti do pokladnice ještě 30 kop míšeňských. Tu nejlépe patrno, jak těžko bylo se tovaryši státi mistrem, ač jestli jej mistrovská vdova nebo dcerka „z vůle Boží", jak tehdy říkali, nepřijala za manžela a mocného hospodáře.

Podívejme se ještě po řemeslnících jiných. Krejčí měl zhotoviti oděv podle vzoru a střihu, jak mu od mistrův ukázáno bylo. Kloboučník ukázal kusy tyto: Klobouk bobrový, klobouk zaječí hřbetový, s obou stran vlasatý, třetí klobouk kadeřavý dobrý mužský a boty čili plsť ševcovskou. Artykule cechu kloboučnického v Jaroměři ukládaly tytéž kusy mistrovské a poznamenávají, aby ten, kdo mistrovské kusy dělal, dožádal se dvou mistrů, aby při něm byli, pokud těch kusů neudělal. Když to udělal, měl žádati, aby to od něho přijato bylo. Bylo-li dostatečné, byl povinen učiniti svačinu a odvésti dvě libry vosku. Punčocháři dělali deku nebo madrací z bílé dobré vlny 3 a půl lokte zdélí a 3 lokte na šíř, dobře naválenou a vydělanou; pár rejthardských punčoch s taškami z černé vlny a pěknými formami; pár rejthardských rukavic

tolikéž z černé vlny; pár rukavic z bílé vlny s prsty a formami a naposledy španělskej bílej byryt (čapku).

Dle artykulí cechu mlynářského v Rakovníce z r. 1662, do kteréhož pořádku náleželi i pekaři a pernikáři, byl za mistra přijat, kdo mlýn ku mletí upraviti dovedl; totiž zhotoviti hřídel, vodní kolo, kladnici, vykroužiti a osaditi kámen.

R. 1856 ustanovoval řád kamenníků a zedníků v Praze toto: Kamenník má vytesati obložení dveří a okna a stupeň točitých schodů „s mnichem", t. j. s oním válečkem, který tvoří části osy, kol níž se schody otáčejí. Zedník štít domový, schody rovné nebo lomené a klenutí s „kuklicemi", t. j. lunetami. Tesaři dělali krov a pod ním stolici ležatou, pak lomený schod s rovnou podlahou až ke svršku, naskrz dobře a rovně, aby se s podlahou srovnal, potom komín, aby se vázal a rykloval, čepovaný ve čtyři úhly. Pokrývač měl dílo ukázati na některém krově na díle jiného mistra, kde se mu od starších ukázalo, což by mohl za den udělati.

Soustružníci dělali celé šachy, prohlídací (průsvitný) prachový toulec, 12 talířů po obou stranách hladkých, okrouhlou krabici na koření o sedmi nebo osmi přihrádkách, okrouhlou kouli na kuželky, a to musilo býti hotovo v půl létě. Truhlář ve Vamberce měl r. 1674 zhotoviti truhlu se „šuplatami" a vrchcábnici bavorovou a stůl na pochválení mistrův, tedy trochu umělecký. Kolář tamtéž měl udělati jeden kočár krytý a vůz formanský. Kolář na Hlinecku měl udělati kolo na stříž a na vlas složené, jakoby slité bylo, špice lícné a do pístu pořádně zasazené. Bednář či bečvář tamtéž káď velikou (vanne), tedy vlastně vanu; sud a nálevku. Zde stojí poznámka: Pokudž by toho rukou nedovedl, do cechu čtyři kopy míšeňské a k tomu jednu libru vosku dáti povinen bude. Z toho patrno, že se mohl z mistrovských kusů vykoupiti. Bečváři v Rakovníce měli asi v té době ukázati: Káď dubovou ve dva obruče o deseti noh (stop) zdélí ve dnu, kteráž by nahoru do polou vodou nalita byla; sud dubový šestnácti věder podle míry železné výsadní, která „kauf" slove, kterýžto sud osm obručů na sobě míti měl, a vodou celý nalit byl;

vanu velikou na muže velkého ve dvě obruče; dva okovy dubové, veliké též ve dvě obruče.

Kovář na Hlinecku měl udělati podkovu na zadní nohu koně, kterého mu v mírném běhu předvedli. Ve Vamberce měl kovář okovati vůz, udělati sekeru střechovačku a okovati koně. Zámečník tamtéž měl udělati Bevelbschloss, k truhle zámek, který by se zcela rozšrouboval, visutý zámek s letovaným eingrychtem nebo složeným, též aby se zcela rozšrouboval; do pokladnice měl dáti dvě kopy peněz a dvě libry vosku. Ručnikář tamtéž měl ukázati jednu ručnici na růži s kolem šroubovanou s hladkým strojem a druhou brokovnici přímo taženou na sedm vintů s povrchním strojem.

Knihařský pomocník musil bibli mistrovsky pořádně svázati, pak zákon nový in quarto, a za třetí některou knihu in octave pozlacenou. Tobolář (brašnář) v Praze měl deset kusů předepsáno, ale dle uznání mistrův stačilo, udělal-li čtyři. Předepsány byly tyto: formanská tobola s bílými puklami, polská tobola, tornystra, tobola k sedlu, holstra k ručnicím, feleisen nebo tlumok, truhlici koží povléci a cvoky přibíti, stolici koží nebo jiným cajkem pobíti, formanské kolary a krátké kolary a tobola k láduňku.

Tovaryš sklenář dal si udělati rámec 1 a čtvrt lokte dlouhý a 1 loket široký, do toho měl udělati sklo z padesáti šesti koleček celých s kraji okrouhlými, tak aby do každého rohu rámce celé kolečko přišlo, ale koleček aby více ani méně nebylo, punkty pak měly býti jednostejné a hladké a při tom dobře osazené a cínované. K dělání tohoto složitého kusu měl čtvrt léta času.

Tovaryš umění malířského dal si udělati tabulku zvejší 1 a čtvrt lokte Pražského a zšíří 1 lokte; tu dal vložiti do pěkného rámce. Na ni měl namalovati barvami olejovými, stálými a pěknými obraz Panny Marie v sukni červené, majíc okolo sebe modrý plášť a na rukou nebo na klíně děťátko držela, při tom nějaké stavení a za tím položení krajiny nebo země s vrchy, lesy, horami a dalekým stavením, a to všecko mistrovsky vymalováno a uděláno býti mělo.

Zlatník pražský i jiný měl v 15. a 16. století zhotoviti prsten a do něho jak náleží zasaditi kámen; pak měl udělati kalich s patenou a konečně zhotoviti pečeť a na ni vyrýti štít a helm.

Hrnčířům v celém království podle řádu pražského z roku 1708 ustanoveny byly tyto kusy: Jeden hrnec zvýší tří pídí malých, džbán úzký tři pídě výšky, poklička na veliké hrnce, rendlík, do kterého by se mohly tři kopy vajec vejíti, pánev na tření křenu a makovice na dům.

Na konec zajímavý „majstrštuk", jaký ustanovili starší mistři cechu řeznického v Unhošti dle protokolu ze dne 25. dubna roku 1803. Jan Frabša, tovaryš řeznický, chtěje býti mistrem, musil:

1. uhádnouti váhu předvedeného vola až na 10 liber; ty se mu pasírovaly;
2. první ranou musil jej skoliti;
3. jednou ranou jej skoliti a neprokoliti (lebku nerozbíti);
4. od žaludku střívko bez poskvrny odníti a
5. na čtvrti jej rozděliti tak, aby žádná čtvrť více nevážila než jednu libru.

Jan Frabša hádal váhu předvedeného vola na 390 liber na mase a 60 liber na loji; prohádal na mase pouze 4 libry a na loji 3; provedl ostatní kusy a byl za mistra přijat. — Na těchto příkladech dosti buď!

Řekli jsme, že od každého tovaryše, který se hlásil o mistrovství, se požadovalo, aby byl „provandrovalý"; mělť se tím u rozličných mistrů rozličným způsobům práce přiučiti. Toť zase chvalitebno. Než časem mistři pozorovali, že někteří tovaryši se jen po herberkách povalují, a proto ustanoveno ve všech artykulích, že tovaryš zahálčivý trestán býti má vězením anebo musil i se svým mistrem, když ten o jeho nedbalosti oznámení neučinil, odvésti po libře vosku pokuty.

Některé artykule také žádaly na tovaryši, aby dříve, nežli se o mistrovství hlásil, tři léta nebo alespoň rok pracoval u mistra, který byl nejméně 10 let mistrem. Požadavek trochu zvláštní, ale chtělo se jím docíliti, aby hleděl tovaryš pracovati raději u kováře nežli u kovářička.

Taxa za mistrovství bývala v rozličných řemeslech v dobách různých rozličná; v patnáctém věku obyčejně půl kopy grošů českých, v 17. věku 30 kop míšeňských, v 18. století 12 zl. — Zajímavo zvěděti, že v 18. a 19. století tu a tam někteří mistři dotčenou sumu dvanácti zlatých spláceli po 15ti, 30ti kr. a p. Dodržel-li tedy nový mistr všecky své 30tikrejcarové (půl zlatové) splátky svědomitě, tož zaplatil své mistrovství ve 24 lhůtách, což trvalo několik let; přemnoho bylo asi těch, kteří zůstali dlužni na věky. Také jedna stinná stránka cechovního zřízení. Setkal jsem se však na svých potulkách cechovními lejstry také s mistry, kteří své mistrovství splatili ve dvou lhůtách, ale pramálo bylo těch, kteří zaplatili vše hotově. — Inu, byli již tenkráte jedni chudí, druzí bohatí; jedni vlažní, druzí horliví. Jako dnes!

O vdovy a sirotky měli cechové péči zvláštní. Nejen že dostávalo se jim podpor z matky pokladnice, ale stanovy samy již dbaly o to, aby vdovy — zvláště ty fortelné — dlouho nemusily „sedati na poctivé stolici vdovské", jak tenkráte říkali, nýbrž aby, jak my nyní říkáme, zase byly brzy uvedeny do ráje manželského. Proto udílely řády cechovní tovaryši, který sobě oblíbil a za manželku pojal vdovu mistrovou, privilej, že musil hned za mistra přijat býti, složiv pouze dle možnosti nějaký peníz, v 18. a 19. století polovičku taxy mistrovské (6 zl.). Podobně také, kdož sobě oblíbil a za manželku pojal dceru mistrovu, ten do pořádku složil částku peněz a byl za mistra přijat. Nikomu nebyl povinen ukazovati kusy mistrovské. — Z toho patrno, jakou cenu měla vdova a dcera mistrovská. Platily více, než všecky „kumstovné práce" a dření mnoholeté. Leč i to z toho patrno, že toto opatření řemeslům neprospívalo, jak o tom dobře poznamenal jistý učený muž, který bedlivě pozoroval život našich předků a jenž dí: „Mnoho tisíc tovaryšů, aby se stali mistry, před časem pojímali za manželky dcery a vdovy mistrovské, od kterých teprve dostali za vyučenou a pohynuli jsouce ne mistři ševcovští nebo krejčovští, alebrž mistři ženští a Venušini" (Venuše byla bohyně lásky).

Syn po mistru zemřelém, užívaje práva po otci svém,

byl rovněž bez kusů mistrovských za mistra přijat; složil toliko do pokladnice cechovní jeden široký tolar nebo jinou částku peněžitou. Neptali se, je-li v řemesle svém zběhlý, což dokazuje jednostrannost cechovního zřízení. Poznáváme z toho i to, co již dříve pověděno bylo, že mistři, domohše se práv, nesnadno dopouštěli, aby jiní se jich stali účastnými, jakož i to, že na sebe a na své nezapomínali. — Také stinná stránka cechovního zřízení!

O matce pokladnici.

Aby k účelům spolkovým zjednal si cech potřebných peněz, odváděli všichni členové v určitých dobách, obyčejně o suchých dnech, rozličné poplatky čili příspěvky, jejichž výše v rozličných dobách a v rozličných řemeslech bývaly rozličné. Tyto příspěvky roční, jakož i jiné příjmy plynuly do zvláštní truhlice, které se významně říkalo matka pokladnice. Tato matka pokladnice bývala v životě cechů důležitým činitelem; otevřením pokladnice zahájeno a zavřením ukončeno shromáždění cechu. Při otevřené matce pokladnici konalo se všecko řízení ve valných hromadách, skládaly se účty, opovídali se učedníci a dostávali za vyučenou, tovaryši přijímali mistrovství, přednášely a rovnaly se spory. Všechny cechy dbaly o to, ba přímo v tom závodily, aby matka pokladnice byla mistrnou řezbou ozdobena, umělým zámkem a rozličnými průpověďmi opatřena; také příhrady bývaly v pokladnicích, které se uměle otvíraly a zavíraly. Při matce pokladnici skládali členové cechu sliby, jako vojínové při svém praporu. A jakož se pokládá za největší pohanu pluku, byl-li mu odňat prapor: rovněž tak bylo k hanbě a pokoření cechu, byla-li mu od úřadu vzata matka pokladnice.

Které že věci ukládaly se do matky pokladnice? Především obnosy peněžní: 1. roční příspěvky, 2. poplatky za přijetí do cechu; 3. za vyučenou, 4. za právo mistrovské a 5. pokuty. Tyto poplatky nebyly všude stejné a vypočítávati je dopodrobna bylo by bezúčelné a unavující; ostatně již tu a tam o těch kterých byla zmínka. Několik příkladů vzatých z knihy

účtů pořádku mlynářského v Unhošti za dobu asi jednoho století, od roku 1697 až do roku 1780 postačí. Roční příspěvek člena obnášel 12 kr., připadá tedy na měsíc 1 kr., což není zajisté mnoho, třeba že měl tehdejší krejcar pateronásobnou hodnotu našeho dvouhaléře. Za přijetí do cechu platíval mistr 2 zl. 20 kr. a dvě libry vosku, jehož libra se roku 1722 prodávala za 30 kr. Mistr odjinud přistouplý dal za přijetí 3 zl. 30 kr. a dvě libry vosku; tovaryš, byl-li přijat za mistra, zaplatil 12 zl. — Mimo peníze ukládaly se do pokladnice listiny učňů, tovaryšů přespolních tak dlouho, pokud byli v práci u mistrů do svazku náležejících, listiny za vyučenou, pokud tovaryš neodvandroval, vysvědčení o manželském splození, o mravech a jiné.

Krámy a dílny; zboží a díla v XVI. a XVII. věku.

V dobách nejstarších všecko tržení bývalo shrnuto na městském náměstí. Vzrůstem měst nebylo však lze na dlouho stěsnati všecken obchod na jediné to místo a proto přenášeny trhy na místa postranní, a krámy, pokud nebyly při domech a dílnách řemeslnických, rozběhly se po všech ulicích, a když nastal trh výroční, bývalo město jedno tržiště.

A bývala v krámech a krámcích co do obsahu i zevnější jejich podoby veliká rozmanitost. Bývaly to stoly, štoky, šráky, boudy, „domce“, stánky, huti a kotce. Huti a kotce byly pro obchod větší, jenž takto uveden byl pod jednu střechu; krámečky, po celém městě rozběhlé, sloužily drobným lidem obchodním. Toť se rozumí, že i tito drobní obchodníci se shrnovali, pokud možno, do rynku, zvláště v městech menších. Zajímavý obrázek té pestrosti poskytovalo Staroměstské náměstí Pražské. Tu prodávaly své zboží melounářky, seděly tu ženy s řetkví na opálce, tu onen muž prodával na stolečku malém „titěrky“; r. 1613 sedá tu den co den od jara do zimy sedm věnečnic, které vinou věnce; pod hodinami prodávala r. 1524 na krámečku švadlinka; r. 1595 prodával tu muž jakýsi

sůl a žemličky, a podle něho měl kdosi na prodej ve škopku herynky a „štokviše“, jiný sklenice a jiný škrob. Poněkud podál vrat radnice prodává několik žen na plachtách „salát a zahradní věci“; proti nim v podloubí sedí ženy s houbami, jahodami a jinými „lesními porostlinami“. Při Železné ulici prodává matka a po ní dcera Estera Žaurova r. 1610 kadidlo a vedle ní má jiná na štoku máslo a sýr.

Drobný krámec stál i mimo náměstí v leckteré ulici. Tak v Praze na Koňském trhu (nyní sv.-Václavském náměstí) při jedné straně sedí několik ševců a na dvou kolích má plachtu s krámcem švadlinka, onde při zdi domovní stojí člověk se dvěma putnami a prodává okurky a zelí.

Tím způsobem bylo by lze ještě chvíli vyčítati drobné krámečky po Pražské ulici, abychom ukázali, že byly všelikteré a že stávaly kdekoli při zdi v ulicích i na náměstí.

Jen pokud při domě „krůpěj dešťová padala“, mohl každý při svém domě a sklepě (krámě či dílně) vykládati zadarmo. Jinak určovaly ouřady obchodníkovi z něho plat, jakož i šířku i délku místa propůjčeného. Než bývalo všude obyčejem, že drobné krámečky pouliční propouštěny bývaly schudlým a na létech sešlým příslušníkům obce.

Huť a kotce bývaly tržnice stejných živnostníků dle starodávného pravidla, že „každé řemeslo má pohromadě státi s trhy svými“. — Důchod z kotců býval králův nebo vrchnosti, ale přecházel výsadou k obci.

Ve městech venkovských bývaly obyčejně jen kotce chlebné a řeznické; v některých větších i kotce soukennické a kožišnické, poněvadž těchto řemeslníků bývalo nad jiné hojněji.

Kotce bývaly stavěny nákladněji; bývaly kryty, zděny a pevny. A poněvadž z nich obec mívala důchod, podnikala sama opravy, anebo opravil-li živnostník, slevili mu platu. Kotce bývaly rozděleny na komory stejné šířky a délky; komory ty sobě živnostníci najímali, nebo si je i dědičně vykupovali. Kteří živnostníci neměli v kotcích komor dědičných, ti o svá místa buď losovali, nebo, což řídčeji se přiházelo, střídali se tak, že ti, co seděli u vchodu, později zasedli od vchodu dále.

Obojí dělo se patrně proto, aby se netřeli druh na druha na místo lepší. Však bez třenic nebylo.

Řemesla nemající členů mnoho, bývala se svým zbožím rozstrkována po městě mimo kotce.

Drobné boudy krámské i komory a stolice kotecké bývaly všude kupovány za soukromý dědičný majetek, nebo najímány v různých městech za různý plat. Později vyvinul se zvyk, že prodávány půlky i čtvrtky krámů koteckých, ve kterých malých prostorách směstnali se řemeslníci chudší. Proti tomu zase zámožnější — zvláště řezníci a soukenníci — mívali dva i tři krámy.

Stálo-li kde více krámů vedle sebe, ať to byly stánky nebo komory kotecké, každý krámec měl svůj štít, svoje znamení.

Kotce bývaly na noc zavírány a zvláštní hlídač čili „hlásný" k nim postavován. Proto zřídka kdy byly kotce vyloupeny. Naproti tomu ze starší bujné doby i z dob novějších hojnost jest případů, že boudy a stánky, po ulicích osaměle, ba i na náměstí sousedsky podle sebe stojící, nejprve bývaly od nezbedných lidí nočně přehazovány a zanášeny. Dlouhá pře o takovou bujarou nezbednost byla na příklad v Lounech r. 1553. Jan Kramář vinil Jana Jambusa a Janečka, že mu „krám převrátili a stateček (majetek) jeho splundrovali". Svědkové pravili, že se ve tmě „třesklo" a „hnětlo" a krám byl převržen a že slyšeli „hurtování", ale neviděli, kdo zvrhl. — Čtveráci svědkové! — Takové bujarosti mládeže i odrostlých pamětníci žijí posud v každém městě. Některé boudě mimo ouraz přihodilo se i to, že byla nočně vybrána. To již nebylo z bujarosti.

Třetí druh krámů byly sklepy — nemysleme na sklepy podzemní. — Byly to krámy v domech, jež bylo a jest posud v některých domech — v Jilemnici a jinde — z daleka znáti po velikém okně a desce dřevěné nebo kamenné v okně rozložité; dřevěná ta deska se na noc zavírala.

Tolik o krámech. Nyní do dílen k dílům či výrobkům řemeslným. Necháme kupců, kramářů, šmejdířů a začneme se skutečnými řemeslníky!

Pláteníci mívali na prodej jednak plátno svýma rukama vyrobené, jednak odjinud koupené. Pláteník Růže († 1583) v Novém Městě Pražském měl v krámě ve dvou truhlách, dvou jarmarách i na stolečku 477 štuk plátna „bílého, popelavého, turnovského, režného, cínovatiny, lohovského a černého", úhrnem pošacovaného v 1126 kopách.

Rukavičníci a mnozí jiní řemeslníci pracovali se svými tovaryši tak, že jim z ulice kde kdo mohl do rukou hleděti; bylyť dílny jejich také krámy. Mistr Martin Nejtynkar, rukavičník Pražský, jenž zemřel r. 1599, měl v krámě, kde se svými tovaryši pracoval, 49 želízek k svému řemeslu, brus fasovaný černý s železem, sekáčky ke krájení koží, nůžky a „forkafu" čili materiálu k řemeslu hojně. Ve skladě měl 330 párů rukavic; „velké rukavice pancířové", pak dlouhé, duté, šermířské, letní rukavice kozlové, skopové, dlouhé se střapci, vlněné, jiné dlouhé s bobry, krátké zimní vlašské, chlupaté, kožichové, ženské podšité a psí.

Také v krámech uzdařských a sedlářských kam nyní se podíváme, bývala díla na hotově. Konšelé přísně musívali vyměřovati, co mají prodávati jedni, co druzí. R. 1425 odděleni jsou sedláři od uzdařů tak, že uzdaři měli prodávati „popruhy tkané i řemenné, nábedrně, šle, holstry, kryky i řemení krykové i protivna k dlouhému popruhu; též měli dělati tlumočné pásy (ke tlumokům), ohlávky a tašky Pražské. Sedlářům zůstala sedla, luky a některé nádobí koňské. — A při těch dílech všech obojí řemeslo mívalo a činívalo neustálou konkurenci a svádu s taškáři či měšečníky, s túlaři, s pasíři a jinými podobnými, jejichž práce dotýkala se buď docela nebo z části práce uzdařské nebo sedlářské.

Navštívíme Jakuba, sedláře Novoměstského, roku 1452 v krámě. Měl tu 42 luky, z nichž některé byly „nýtované, prostřední a pobité", jiné „vozní obřezané", jiné připravené k povláčení. Sedel měl v krámě 22, střemenišť desatero párů, popruhů devět. V krámě, jenž byl i dílnou, měl drobného nádobí na tři tovaryše, dvě kladiva a řezák, čtyři tesly, tři pily, osní nože, pilku na rohy, deset podkladů a nákovadlem. K tomu nádobí bylo materiálu (forkafu) dvacatero koží, z nichž

některé byly sviňské, jiné koňské, jelení, benátské, rudé ovčí, zelené srní, mazané, černé. Venku kdes měl mistr ještě březových kor pět valů.

U mistra Stříbrského r. 1595 v Praze visívaly u samých vrat v průjezdě domu na bidlech kůže „z kamence vydělané", holené, rudé hřbety, kůže bůvolí. Ve sklepě čili krámě dolejším prodával mistr přesky velké, černé k nádobí kočovskému, přesky náhlavkové a k sedlům, přesky třemenné, bílé popruhové, černé k německým popruhům, menší k podpinkám; v sudech v koutě byla udidla prostá, selská; přesky k uzdám selským „bez válců" a jiné hrubší věci. V almaře ve „škatulích vytahovacích" jsou pukly a erby mosazné chrtům na obojky do několika set, pukly k náhlavkům i s hřebíky, pukly hladké k „náhlavkům husarským", fasované, nefasované, lité a jiné. Také jest tu mnoho kop knoflíků, hvězdiček mosazných s hřebíky, „šteftů" na uzdy, mnoho tuctů kroužků pocínovaných k „vobojkům na chrty a englitské psy"; dále vidíme plná přítruhlí všelijakých drátů, řetízků, otěží, udidel, z nichž jeden druh slul „napáječky"; v komoře při krámě (sklepě) má mistr sklad „vohlaví", opratí, náprsníky, náhlavky, popruhy s poduškami. Rystuňky měl polské, vlašské a německé. Také jsou tu pásy k tesákům, žíly rychtářské, lúče, smečky, caňky rejthardské, ostruhy s řemeny a jiné rozmanité věci.

O mosaznících či „rodšmídech" jen několik slov. Robili svícny mosazné, hmoždíře, zvonce, stříkačky, kotlíky, ohřívadla, ohřívadla bradýřská, ohřívadla na nožičkách, která kladly naše matky na stůl s uhlím pod jídlo, aby nevystydlo, a jimž říkaly „víry"; kotlíky visuté na svěcenou vodu, „drejfusy", lampy židovské, knoflíky, mlýnky na pepř, „klystýry" po 35 krejcařích, nože, kalamáře, pušťadla, jimiž se pouštělo žilou, což býval hojně užívaný prostředek lékařský, tratiknoty a jiné přerozmanité výrobky.

Konváři a flašnýři hotovili z cínu a plechu hrnce, konvice, mísy, talíře, cedítka, svícny, umývadla, křesadla, flaše, pekáče, kahance, trychtýře, lžíce a jiné.

Podíváme se do krámů a dílen soukennických. Již ve starší době vynikali výrobky svými zvláště soukenníci chru-

dimští, mýtští, rychnovští, solničtí, kostelečtí, žlutičtí a táborští. Nemalé řemeslo soukennické bývalo v Praze, kdež po něm též ulice zvána a dlením doby hojnými se stali soukenníci také v Bělé, v Rokycanech, v Počátkách, v Pardubicích, v Německém Brodě a leckdes jinde. Povědomo, že řemeslo to zahynulo továrnami v našem věku — venkovská města měla posledního soukenníka v létech 1830—1850.

Ačkoli tedy po městech českých dosti soukenníků bývalo, nicméně ode dávna bývala do Čech vozena sukna cizí, zvláště nizozemská, z čehož ovšem časté kyselosti bývaly. U českých soukenníků veliké sklady nebývaly, poněvadž řády kázaly, kolik mistr smí do roka postavů zdělati, prý, „aby rovnost v řemesle zachována byla". Řád soukenníků slanských, rakovnických a jiných sousedních v 16. století chtíval tomu, aby více než 50 postavů soukenník nenadělal. Postav sukna měl držeti 39 loket, v pozdějších létech byly postavy po 20 a 25 loktech.

Co do cen bývalo sukno nejlacinější ve 14. století; tehdy uloženo soukenníkům, aby prodávali nejlacinější sukno po 3 groších míšeňských. Průběhem století 15. vzrostly ceny. V Hradci a ve Dvoře Králové r. 1496 bývalo nejlacinější sukno po 4 groších, v Litomyšli byl téže doby loket „kmaynu" (hrubého) po 6 groších a loket „vlčku předního" po 10 groších, později po 20 groších.

Od soukenníků ke k o ž i š n í k ů m. Kožišníky mělo město, kde jaké, poněvadž od starodávna a za celé ještě století 16. oblek kožešinový nebo kožešinou alespoň poněkud zdobený od obou pohlaví v zimě i v létě byl oblibován. V krámě kožešnickém bývalo v truhlách naloženo všelijakých kožešin a na bidlech visívalo dílo hotové, pro které kožišníci všech všudy měst mívali boje s krejčími; chtívali totiž sami podšívati sukna kožešinou pravíce, že „krejčíři nemají se dotýkati věcí chlupatých", jak jinde již poznamenáno bylo. Hádky o ty věci byly všude ve městech po celé 16. století.

Nechme hádek a podívejme se raději po zásobách a skladech kožišnických. R. 1483 měl kožišník Ruprecht v Praze 11 králíkových ušitých blan, 7 čub zaječích hřbetovaných i pobříškových, 6 spratkových a 1 kožich spratkový, 9 čub jehen-

čích, 17 širlinkových a k tomu ještě 5 čepic, tedy úhrnem 56 kusů díla hotového. Surového materiálu při tom měl jen 300 koží jehnědích či jehenčích a 200 spratků. O sto let později mívali kožišníci na tisíce spratků, králíků, bělizen, zaječin a na sta lasic, lišek, kun, vyder, norců a bobrů, přes to, že ceny toho zboží byly nemalé

Od kožišníků půjdeme ke krejčům. Krám nebo sklad krejčovský v domě byl ještě v 16. století v samé Praze vzácností. Krejčí, jako jiní mnozí řemeslníci, pracovali obyčejně jen na zakázku a zásoby si dělali jen k trhu výročnímu. První krám krejčovský v Praze popsán teprve r. 1570. Náležel krejčíři Stříbrskému na Široké ulici. Měl v něm 25 postavů všelijakého — i zlatého — sukna a hotového díla na 300 kusů. Byl to tedy sklad veliký. Nejvíce v něm bylo plášťů mužských i ženských; nejlacinější byl po kopě a několika groších; do sta měl na skladě všelijakých „poctivic", „nohavic" a „pludrhuznů". Nejlacinější byly plátěné „bílé pludrhuzny" (široké kalhoty) po 5 groších míš., černé plátěné byly po 10 groších, soukenné po 20 a zámišové po 50 groších. Na 70 kabátů bylo u Stříbrského. „Mužské otáhlé" byly po 50 groších míš., také drahé byly kabáty kožené. Ostatek byly v krámě punčochy, sukně ženské — soukenné i damaškové — po 4 kopách.

Před trhem chystali se krejčí kde jací, pražští i venkovští, některými kusy právě vypsanými a vykládali je na krámce v trhu a věšeli na bidla.

Byli také krejčí tarmareční, jejichž ženy a dcery přes celý rok sedaly s dílem buď pod loubím nebo na tarmarce stále, jako i dnes v Praze a ve městě leckterém.

Na pražském tarmarce v 15. věku však nebyl krejčí jako krejčí. Jeden druh krejčů, jimž říkali kabátníci, šili jen kabáty a to ne všechny všude. Na krámech jejich byl bys nalezl jen „kabáty barchanové bílé a černé, kožené i cvilinkové". Ale kabátů „feřtatových, pokušinových, duplharasových" — tedy z lepších látek — dělati nesměli do tarmarku, než toliko na jarmarky. Udělal-li který přece, sebrali mu to krejčí násilou. Prodávali tedy jen kabáty lacinější.

Řád cechovní jim ukládal, aby nešidili vetchými plátěnými nebo cvilinkovými podšívkami, aby nechodili před stolici druhého s kabátem ku prodeji, jakož aby kupcem netrhali (necloumali).

Ani kabátník nebyl jeden jako druhý. Někteří směli dělati a prodávati v tarmarce jen kabáty vetché, totiž jen ze starých látek anebo jen z nového cvilinku. To byli vetešníci a „kabátníci noví" (kteří směli dělati nové z lepších látek) pilně dohlédali na vetešníka, co a kterak prodává.

Co platilo o krejčích, platilo obdobně i o ševcích. I oni pracovali původně jen na zakázku. Z té příčiny nenajdeš v inventářích městských dlouho nic o domovitém krámě ševcově, ani o velikém skladě hotového díla. Litomyšlský švec Lukeš nechal po sobě r. 1494 osm koží, půl druhé kopy teletin, ale hotových bot žádných. Teprve v polovici 16. století trousí se zmínky o větších zásobách ševcovských a tu a tam také najdeš krám. Pražský švec Březina měl v krámě v Platnéřské ulici ženských bot 26 párů a 2 kopy střevíců mužských i ženských. U Stanislava Čárky nalezlo se téhož roku „vazů na boty" 47, pruských koží červených 50, botů rejthardských 48 párů, střevíců 2 kopy, střevíčků 4 kopy, pantoflí 6 párů. Největší krám v Praze, který zapsán v knihách, míval až do r. 1614 Jan Postul v domě proti zlatému kříži ve Staré Praze. V krámě proti veřtatu spočítáno u Postula nad 200 pantoflí kordovánských, zleželých, po 15 gr. míš., 300 párů bot mužských, po půl kopě pár, střevíců kordovánských bílých a jiných jirchových, „mazaných" černých skoro tisíc párů a nad to i několik pantoflí aksamitových a zlatohlavových; též několik párů bot loveckých. Slovem krám Postulův nebyl by ani dnes zahanben od žádného parádního skladu obuvnického.

V Praze i v jiných městech větších bývaly stánky ševcovské i tarmark stálým trhem zboží ševcovského. V trhu ani v tarmarce nebyli ševci druh druhu rovni. I v tomto řemesle bývali ševci „novitníci" nebo „novinníci", jimž také „nováci" říkali a vedle nich povrženější vetešníci.

Na krámci ševce vetešníka neviděls obuvi nové. Pražští vetešníci směli dle vysazení svého z r. 1404 jen nové nártě

a podešvy ke starým a ochozelým holením přišívati; ba r. 1441 poručeno jim, aby na krámce pouze dvoje škorně ochozelé na prodej vykládali. Býval tedy krámec ševce vetešníka velmi chudičký.

Ševci nováci naproti tomu nesměli zase vykládati na prodej vetchých holení, škorní, ani jiné obuvi spravované.

Až prý do panování krále Albrechta „strpívala se a shovívala obě řemesla; než potom nastaly hádky a od r. 1441 skoro každých 10 let znova bývali nováci smiřováni a smlouváni s vetešníky. Smlouvou z r. 1477 pošinut na nějaký čas bývalý princip obou řemesel; tenkráte totiž dovoleno, „aby novinníci škorně jezdecké staré a pochozené podšívali a vetešníci aby novou obuv dělati mohli, ale toliko chudým, prostým a robotným lidem“ a jen na zakázku a nikoli na trh. V málo čase potom vrátili se k zásadě starodávné, „aby každý dělal, čemu se učil“, a druhému do řemesla se neplichtil. Ale časem splichtilo se obojí řemeslo ševcovské tak tuze, že konšelé r. 1550 musili zase smiřovati. Smlouvou obnoven zase starý příkaz, aby jedni druhým v řemeslo nesahali.

Než ani potom nepřestali se hádati. Novinníci nadávali pořáde vetešníkům „prtáků a kvasničníků“, poněvadž prý „lejtrovali nebo šmelcovali“ staré holeně kvasnicemi, rvávali se po hospodách i po ulicích. Naposledku vymyslila sobě komisse od arciknížete Ferdinanda na smířenou ševců r. 1564 vyslaná, aby mezi oběma stranami přestal rozdíl; všickni měli býti ševci, žádný neměl býti vetešníkem jmenován, „poněvadž to možné není, aby naskrze jedni i druzí neměli se nových i starých věcí dotýkati“. — Ale vetešníci zůstali vetešníky, hádali se zase s novinníky, ale hynuli počtem. Konečně r. 1618 dne 18. máje vyšla z kanceláře královské resoluce, aby v Praze bylo vetešníků jen 10 a ti aby sluli „flekýři“. Ve skrovném počtu udrželi se flekýři či příštipkáři až po nové doby.

Podobné poměry mezi novinníky a vetešníky bývaly ve všech městech venkovských. Nejvíce kyselostí za všechen čas vzniklo tím, že novinníci osobili sobě dohled na vetešníky. Ten dohled jim byl přiřčen od starodávna. Čtemeť v artykulích řemesla ševcovského v Kostelci nad Labem a v Mělníce

z r. 1526, že ohledávají starší novinníci díla vetešníkům, „jakož za předků starodávných po všech městech královských bylo nařízeno", a co jest nehodno, to že sbírají. Vyložil-li tedy švec vetešník na krámec škorni novou, sebrali ševci nováci škorni a vetešníka rychtář.

Od ševců obrátíme se ku vzácnějším řemeslům a krámům. K těm patří řemeslo zlatnické, hodinářské, sklenářské a cukrářské.

Tedy k zlatníkům. První dílnu zlatnickou, kterou ale majitel nazývá krámem, nalezli jsme r. 1458 u Jana Kútka v Praze. Stály tam „dvě nákovadlně", závaží, troje váhy, deska dubová, na které tovaryši dělali, kremlík veliký, malovaný, jenž visel nad deskou; v koutě dýmal měch velký a jemu pomáhaly dva malé.

R. 1473 zanechává po sobě zlatník Jíra od Zlatého orla ve Starém Městě ve svém sklepě „hromadu nádobí k řemeslu, k tomu kupršály, tegle (nádobky), dvě almary, brus, pásy, nožnice, kumšty olověné, malované, kamenné, greczy a k nim příslušné smetí zlatnické". Zajímavo, že nebožtík Jíra také měl „krám k jarmarku stávání". O sto let později už bývaly na krámech zlatnických věci hotové vykládány hojněji. Vít Hyrš († 1598), zlatník „U stříbrné růže" v Praze, míval krámek nosicí, jenž stál nepochybně při dílně na okenní nebo dveřní kamenné plotně, jsa celý odrátovaný a pevně zasklený, aby od mimojdoucích pobertů nebyl vyloupen. V tom krámci měl na prodej 3 koflíky, pás stříbrný s nožnicemi, „armpant" (náramek) díla řetízkového, lžíce skládací, zoubek i korálek ve stříbře, 18 knoflíčků stříbrných a pozlacených, „šilt" (štítek) stříbrný, zlatou růžičku za klobouk s rubínkem a více než 20 prstenů všelijakých s rubínky, opály, „jacynty", ametysty, turkosy, orientskými i českými diamanty, smaragdy a „pazourky s kamají". Uvnitř ve sklepě či dílně stály měchy, nákovadlí a jiné nádobí.

Napodobné bývaly krámy hodinářské. Byly to obyčejně dílny do ulice otevřené, v nichž bylo nákovadlí, měch, kladívka, rohatiny, šraubstyky. R. 1602 měl hodinář Frejlich ve Dlouhé třídě tři ampusy, měch, pilníky, 13 perlíků, vy-

stavené hodiny „visuté“, „mandly bicí“, „štočky“ s budíčky a jiné dílo.

Kdybychom, jdouce ulicí, nahlédli do krámu sklenářského, i tu nalezli bychom spíš jen nádobí k řemeslu, mosazné sekery, kleště, kladiva, „špulíře, cyrkle“ (kružidla), vrťátka, míry, několik kotoučů olova, „penzlíky“ (štětce), měděné kolo, „jak na něm barvy trou“ a štok veliký, na němž tovaryši řemeslo dělají. V truhlicích a přítruhlích míval sklenář zásoby skel všelijakých, „prohledacích, širokých, rejsovaných, okrouhlých a hranatých“.

Teprve koncem 16. století postřehujeme na krámech sklenářů pražských díla sklenná, vystavená na odiv a na prodej; jsou to sklenice, svícny a nádobky všelijaké umělecké, cínem a stříbrem obkládané. Feytl v týž čas měl v krámě „U zlatého křížku“ v Praze na 5000 všelijakých sklenic. Měl sklenice „křišťálové s přikrývadly“ po 24 krejcařích, sklenice s hady, sklenice, jimž říkali „engstrle“ po 30 kr., sklenice s obroučky, rohaté, na kvítí, sklenice s píšťalou, české sklenice s knoflíčky po 4 kr., malované sklenice s růžičkami, s košíčky, sklenice řezané, ordynární po 24 kr., „duplované“ po 1 zl. rýnském a jiné.

Nyní k cukráři. Cukrářské krámy vyskytují se v Praze teprve od polovice 16. století; lepší zboží před tím pořizovali a prodávali obyčejně apatykáři, sprostší kusy míval „na okně“ pernikář i kramář a jezdil s nimi i po trzích. — Na poznanou zboží navštivme r. 1590 maličký krámec Anny Písecké v Praze. Koliandru, anýzu a jiného koření pocukrovaného má vdova jen asi 14 liber; „maňásků“ (panáčků) cukrovaných, na díle polámaných, tři čtvrti libry. Krabiček s všelijakými cukry 45, rozložených na polici, a v almaře bylo jich ještě sto osm. — Bohatší cukrář měl ve sklenicích „safty“ (šťávy), „kladené citrony“, syropy a jiné sladkosti; mandle, koření cukrované, cikorii, ořechy červené i vlašské, marcipány, jádra citronová, syrečky sladké i jiné drobotiny.

Jsme u knihaře. Knihaři vyskytují se v Praze teprve v polovici 16. věku, ve městech venkovských mnohem později. Knihy prodával obyčejně kramář. Na podívanou vejdeme k ně-

[illegible] knihař a postihneme hned, že knihař jest knihvazačem a [illegible] zároveň.

V knihařském krámě a skladě Tobiáše Fikara v Praze [illegible] r. 1612 [illegible] zboží a pergamen na [illegible] zl. rýn. Jest [illegible] Fikar z knihařů znamenitých. Spočítali jsme u něho [illegible] a [illegible] k desítkám všelijakých knih. Z těch nejvíce [illegible] po 19 kr. a školních knížek nejrůznější nejvedeje [illegible] a prodávaných nejdříve po 12 kr. Mimo knihy ležel [illegible] 31 „balík" balík materií všelijakých. 448 knih [illegible] na komůrky, kniha po 2 kr., 135 „arků" archů [illegible] pergamenu. V otevřené světnici vedle krámu byl [illegible] s velkým lisem a čtyřmi malými, na stole i v koutě [illegible] ležely „štůsky vytlačů", mosazné i dřevěné, některé [illegible], kromě nich tu bylo na sta párů „klamrů" všelijakých, prostředních, tolených a oktavových, byly tu také 26 párů „spikel arkových" a rovněž tolik párů „šňurovaných [illegible]", několik liber „šňůr" knihařských, hřebíky k obřezávání knih a mimo jiný materiál několik kůží vnitřských, vydělaných na vázání knih. Na stůl kdes ležel kámen na barvy se [illegible] kostěmi na skládání knih s jehlami knihařskými a [illegible] zlatými. U kamen odpočívaly mosazné rendlíky, v nichž mistr Fikar knihy rozehříval.

Ještě několik slov o řemeslech hrnotných, o dílnách zámečnických a kovárnách.

Zámečník Jan Bumba v Lounech † 1576 má v dílně [illegible] nákovadla, velký měch, šest nůhatin na verštat a dvě [illegible] k nim, šest „šraubštuků", pět perlíků a velký počet [illegible] dlát, pilníků, seker, rašplí, stranovníků, mlatů a [illegible] jak jiné plechy stříhání. — Při tom postřehujeme, že [illegible] jako jiní zámečníci, mimo zámky větším dílem pořizuje [illegible] v dílně své nebožky, jak jimi hlavně vrtají, máť [illegible] hlavně lůkeční a polulůkeční, hlavně „s lůžkami" [illegible] strojů ručních.

Před kovárnou za celý den bývalo živo. Kováři se [illegible] při díle buď „černém" nebo „bílém". K černému [illegible] bylo okovat koně. A poněvadž řády kovářské [illegible] kovati koně „v maršťalích", lze sobě dobře

pomysliti, že před kovárnou přes tu chvíli jezdec nebo vozataj, soused nebo cizí člověk se zastavovali. Zvláště o trhu bývalo na kovárně pilno. Zlé koně kovali v liscích. Všecky všudy řády kovářské stanovily, že kovář za koně nic nedá, jestliže, „jsa nesnadný, vášnivý a zlý, v liscích se zabil, poněvadž on, kovář, poruče Bohu, musí také nésti a sobě míti, když ho kůň urazí". Kovář platil škodu jen tehdy, když neopatrně koně „zařezal". K černému dílu též náleželo fasuňky a jiné vozy kovati. Proto pod střechou na kovárně vždycky stával některý hromotluk vozový a několik oloupaných koles, čekajících, až je mistr v nově obloží železnými pruty.

Nebylo-li pilného díla černého, robili kováři dílo bílé; dělali totiž sekery všelijaké, zvláště „bradatky" kolářské a tesařské, sekery řeznické, kosy, lopaty a hřeby; „ocelovali nosatce", ostřili špice, svařovali železné sochory a dělali podkovy. To bylo dílo bílé. — K obojímu dílu v kovárně posluhovalo rozličné nádobí, podobné zámečnickému. Všude byl měch, nákovadla, rohatiny, hřebovny a hřebovničky, na nichž dělány hřebíky; všude měli klíště, kladiva, perlíky, pilníky, rašple a jiné drobné nádobí. — Pražský kovář Procházka měl r. 1614 „klíště zubaté, klíště ruční, klíště na čepy, rožeň při ohni, dva křapáče, náraz, znamení, mlaty, štenflíky a „šnejdersen se třemi průvody".

Strany cen uloženo r. 1578 kovářům všech měst, aby podkovu na největšího koně robili za 10 peněz bílých, na „střelčí kůň" a na „kleprlíka" (jízdeckého koně) za český groš; zlámaná podkova aby zůstala kováři. Později byly dražší; r. 1605 za 4 groše míšeňské, r. 1619 stála podkova v Nymburce 5 gr. 1 denár; za ocelování nosatce placeno 10 gr., od přibití tří šínů starých na kolo a za hřebíky k tomu dáno 12 gr.; okování železem jednoho kola k velkému vozu zaplaceno 50 gr.

Kolá ř i mívali dílny, či jak tehdy říkali „dělnice", dosti hlučné, které vybíhaly do ulic městských jako dílny kovářské. Pod přístřeškem kolářským stávaly dnem i nocí raněné vozy všelikteré, hrubé, lesní, prkenné, hnojné a kotčí (kočáry); zde také polehávala chromá kolesa, nalomené voje, loukoti, roz-

vory, „vopleně“, podjezy, ramena, šárky, nákolesníky, nárazníky a jiné kusy vozní.

Co do cen zaznamenáno r. 1619 v knize počtů v Mladé Boleslavi, že ouřad platí kolářům za „nový voplen“ 7 gr., za nové podjezy 2 gr., za půl vozu hrubého k vození dlouhého dříví 1 kopu 34 gr., za kolo zadní k velkému vozu lesnímu 34 gr., od nápravy 28 gr., za nová ramena 12 gr., za novou šárku 5 gr., za novou voj 7 gr., za 2 loukoti do kola 12 gr., za nový spodník do hnojníku 20 gr., za rozvoru 5 gr., za klanici groš.

Navštívíme-li dílnu berounského koláře Matěje Budějovického († 1618), abychom poznali obvyklé nádobí kolářské, shledáváme, že má mistr Matěj 3 velké nebozezy, 8 „zavrtatních“ nebozezů, 1 duklíř, několik čepovníků, 2 mincohlavníky, hromadu ostních nožů, hoblíků, dlát a sice přelabovacích, kotčích, prostých, podbíracích; několik seker, a to střihovačky, lišnice, tesly, rubačky, několik palic a 2 pily. U pražského koláře Dačického shledáváme r. 1570 — 27 „vovrtáků“, 11 cvikýřů, kameny ku tření barev, brusy, hoblíky, veliké nebozezy, „jako jimi písty vrtají“, pilu „rozmolací“, sekery střihovačky, bradatky a lišnice i sekery kladní, „štoky, jak na nich kola dělají“, nábitky ke kolům, sloup k vyřezávání a hromadu drobných nástrojů. Před dělnicí válejí se kolečka plužná, kola ke „kotčímu“ (ke kočáru), korby k vozům, kára řeznická a halda klad dubových.

Sazba řemesel v Rakovníku na počátku 17. století.

1. Řezníků a pekařů:

Maso a chléb dle dobrého svědomí a denního dozoru.

Kůže	s vola největší	3 zl.	56 kr.
„	s vola menší	3 „	10 „
„	s krávy	2 „	30 „
„	s jalovice	1 „	40 „
„	telecí	— „	20 „
„	skopová	— „	16 „

loje libra . . . . . — zl. 6 kr.
sádla libra . . . . . — „ 6 „

2. Koželuhů:
teletina nejlepší . . . . . — „ 30 „
skopovice . . . . . — „ 21 „
vepřovice . . . . . — „ 36 „
pár podešví velkých . . . . . — „ 7 „

3. Ševců:
pár střevíců dvakráte šitých dobrých — „ 49 „
„ bot největších . . . . . 1 „ 39 „
„ bot menších . . . . . 1 „ 06 „
„ bot největších telecích . . . — „ 56 „

4. Jirchářů:
od vydělání jelení kůže . . . . 1 „ 02 „
„ „ menší laní kůže . . — „ 56 „
„ „ kozlové, skopové, telecí . . . . . — „ 23 „

5. Uzdařů:
za pár kšírů dobrých, velkých . . 4 „ 34 „
„ dvojnou ohlav . . . . . — „ 18 „
„ náhlavek hovězí . . . . . 1 „ — „
„ třemeniště tuplované . . . . — „ 15 „
„ popruh . . . . . — „ 19 „

6. Sedlářů:
největší sedlo k rychtářské drožce 1 „ 10 „
chomout hovězí . . . . . 1 „ — „

7. Kožišníků:
od vydělání vlka a jiné zvířecí menší kůže . . . . . — „ 16 „
od kožichu . . . . . — „ 30 „
„ vydělání lišky . . . . . — „ 7 „
„ „ kuny . . . . . — „ 4 „
„ „ zaječiny . . . . . — „ 1 „
„ „ vydry . . . . . — „ 19 „

8. Krejčů:

od šatů premovaných městských .	1 zl.	07 kr.		
„ „ prostých	— „	36 „		
„ pláště podšitého s knoflíky . .	— „	29 „		
„ páru punčoch plátěných . . .	— „	3 „	3 den.	
„ „ „ soukenných . .	— „	7 „		
„ mantlíku se šňurkami aneb s krajkami	— „	30 „		
od sukně premované	— „	36 „		
„ šněrovačky premované a štepované	— „	32 „		
„ šněrovačky sprosté	— „	20 „		

9. Soukenníků:

sukno z nejlepší vlny	— „	33 „
„ sprosté	— „	27 „
„ jadrné dobré	— „	19 „
„ méně dobré	— „	18 „

10. Punčochářů:

punčochy největší s franclemi . .	1 „	54 „
„ menší „ . .	1 „	20 „
„ ženské nejlepší	— „	37 „
„ dětinské	— „	12 „

11. Kovářů:

podkova formanská z jeho železa .	— „	9 „	
„ menší	— „	6 „	3 den.
„ ze železa hospodáře . . .	— „	3 „	
od předělání podkovy	— „	1 „	
„ okování vozu z železa hospodáře	3 „	30 „	
„ okování vozu z železa kováře	10 „	— „	
„ okování pluhu	— „	23 „	
„ nakládání radlice ze železa kovářova	— „	30 „	

12. Zámečníků:

za zámek ke dveřím se vším, co přináleží	1 „	30 „

za pár pantů s háky ke dveřím . . — zl. 32 kr.
„ zámek k almaře, velký . . — „ 26 „
od udělání klíče . . . . . — „ 9 „
„ udělání klíče sprostějšího . . — „ 6 „
zámek k truhle i s klíčem . . . . — „ 32 „

13. Truhlářů:
od futra dubového nebo měkkého
ke dveřím z prken hospodáře . . — „ 20 „
od stolu s truhlíkem . . . . . — „ 42 „
„ rámu velkého dubového . . . — „ 30 „
„ dveří prostých . . . . . — „ 14 „
„ dveří futrovaných . . . . . — „ 42 „
„ velké truhly mouční . . . . 1 „ 20 „
„ lože na tři osoby . . . . . 1 „ — „
„ snešení mandle . . . . . 1 „ 35 „

14. Kolářů:
největší kolo formanské . . . . — „ 36 „
menší kolo sedlské . . . . . — „ 20 „
náprava zadní . . . . . — „ 22 „
„ přední . . . . . — „ 32 „
jedna loukoť . . . . . — „ 3 „

15. Bečvářů:
za velký 4 věderní sud . . . . . — „ 20 „
„ menší 2 „ „ . . . . . — „ 16 „
„ džber velký . . . . . — „ 8 „
„ škopek . . . . . — „ 4 „
„ pár konví . . . . . — „ 3 „
„ putnu . . . . . — „ 10 „
„ strych . . . . . — „ 16 „
„ věrtel . . . . . — „ 6 „

16. Provazníků:
pár prostraňků dobrých konopných — „ 6 „
halstrych . . . . . — „ 1 „
voprátka . . . . . — „ — „ 3 den.
luntů 3 sáhy . . . . . — „ 1 „

17. Mydlářů:

libra svíček	— zl.	8 kr.	
„ mýdla	— „	7 „	3 den.

18. Nádenníků:

mlatci na den ke stravě až do sv. Martina	— „	4 „	
sekáči na den beze stravy	— „	14 „	
„ „ „ ke stravě	— „	7 „	
od obilí sečení ke stravě	— „	9 „	
ženci oukolem od strychu beze stravy	— „	23 „	
beze stravy ženci na den	— „	9 „	
poslu od míle	— „	4 „	3 den.

Díla stavitelská.

O dílech stavitelských 16. a 17. věku šíře promlouvá Dr. Zikmund Winter ve svém cenou poctěném díle, jež slove: „Kulturní obraz měst českých“, v díle I. My zde jen o těch kterých věcech důležitých tam odtud zprávu podati můžeme. Není místa a krom toho píšeme pro lid řemeslný.

Když bylo stavivo částečně nebo dokonce svezeno, učiněna smlouva s mistrem zedníkem, kamenníkem, tesařem a pokryvačem, buď s každým zvlášť anebo s jedním o všecko dílo v jedné sumě. Některé příklady. S kamenníkem Jaklíkem smluvili Vodňanští r. 1415, že mu dají za všecko dílo kostela 159 kop českých. Litoměřičtí vyjednali r. 1513 s Jiříkem, tesařem z Plzně, o novou věž farskou, „aby zvonové hořejší i dolejší v ní viseti mohli“, takto: Nejprve že mu půjčí provazy, dále že mu svezou „les“, totiž stavební dříví. On že má hranici starou i krov sám rozebrati a dolů spustiti a novou hranici vyzdvihnouti, kteráž má býti k devíti sloupům vázána po 14 ryklech na každé straně; v ní že má všecky zvony zavěsiti a proti oknům světničku ponocným, buď břevnovou, nebo jakou mu kaží (poručí), udělati a k tomu také šnek (schody točité) způsobně. Krov aby byl něco nad 30 loket zvejší. Hrany toho krovu aby se

přikryly nebo šalovaly prkny pod křidlici (břidlu). Od toho všeho slíbili mu dáti 240 kop gr. míš. a třísky a ouchodky všecky, kteréž by byly kratší lokte. — Roku následujícího je v městské knize litoměřické zápis, že Jiřík tesař smlouvě dosti neučinil a dal se na milost pánům, a ti ho zavázali ctí a věrou, že neuteče, až napraví. — Až tedy napravil, mohl utéci.

Šest let potom smluvili Plzeňští s Jiříkem mlynářem (či Mlynářem?), že jim postaví věž či hranici na zvony za 140 kop, 24 věder piva (snad již tenkrát bývalo plzeňské dobré) a deset kbelců žita. V následujícím pak století, r. 1601, smluvili též Plzeňští, když jim hrom rozbil krov farní věže, s pražským pokryvačem Sýkorou, že jim za 130 kop míš. a „mírnou potravu" rozbitou křidlu a šalování snese, kříž a makovici vyčistí, vřeteno mosazným plechem obije, křidlu novou sám naláme a provrtá, plech zrzavý mezi vikýři spraví, tři makovice rozplesklé narovná a všecku věž „na schválení rozumných lidí" upraví v nově.

Za krále Jiřího smluvili Pražané s Jakubem, Arnoštem Zbynou a Tomkem, mistry skřidlaři od Netolic z Vltavska, že za 71 kopu přikryjí svou skřidlou a svými hřeby krov věže rathouzní, a když to dokonají, že Jakub dostane ještě „sukna černého na pláštík".

Když r. 1590 spadl s věže sv Mikuláše v Praze hrot s makovicí a křížem, učiněny smlouvy s Tomášem Francem, tesařem, Janem Pěnkavou a Kuncem, pokryvači, že onen za 13 kop míš. postaví nový hrot ze dřeva celistvého, na něj škorni měděnou, makovici a kříž železný a krov zašaluje, tito pak že skřidlou, od Pražanů zjednanou, pobijí krov za 15 kop.

Těchto několik smluv o dílo stavební rázu veřejného nechať postačí za příklad. Smluv o měšťanských stavbách soukromých není v pramenech mnoho.

V 17. století obvykli měšťané platiti zedníkům od sáhu zdi hotové, nesmlouvajíce s ním, jako druhdy, díla všeho. Poděbradští r. 1678 platili od sáhu špejcharní zdi mistru Růžičkovi po 1 zl. rýnském a 20 kr. mimo obilní „příměnky", snad přídavky, o nichž ve smlouvě nemluví se zcela nic.

Který mistr nevzal dílo „oukolem“ ani na smlouvu, tomu platili od starodávna a napořád za den. Také lidu dělnému, tovaryšům a pomahačům placeno bývalo buď na den, anebo s nimi smluveno dílo oukolní. K platu na den přidávána strava.

V nejstarším řádě zednickém a tesařském z r. 1482 čteme v té příčině tato základní ustanovení, snesená ouřady všech tří měst pražských. Nejprve to, aby „měšťané, kteří by sobě k užitkům a městům ke cti co stavěti chtěli, na penězích ani na stravě nebyli obtěžováni“. Který mistr bude obtěžovati nad toto pořízení, nebo který měšťan sám by najal mistry dráže, aby obojí platili kopu pokuty. Stravou aby bylo snídaní a svačina každý den i oběd, v den postní toliko oběd. Mzdy měl míti letním časem (od sv. Řehoře do sv. Václava) mistr hutní na den 5 gr. míš., parléř půl páta, dospělý tovaryš 4, učedník 3, zedník 3, mládek půl třetího. V zimě měl každý míti o 1 groš méně. Mistru tesaři a jeho lidem i tesákům a kamenníkům právě tolik mzdy.

Kdo nechtěl řemeslníkům stavitelským podávati stravy, měl připlatiti jedním grošem míš. Tesařům bylo zapovězeno bráti třísky. Všickni měli do díla přicházeti se sluncem a nesměli odcházeti až po hodině dvacáté třetí. Který mistr sobě úkoly zjednal, ten mohl odcházeti z díla, kam libo; dělal-li na den, nesměl odcházeti bez vůle toho, komu dělal. Na oběd byla hodina odpočinku.

Mzdy venkovských mistrů a dělníků po většině shodují se s pražskými mzdami alespoň v některých kusech. V Litoměřicích r. 1512 uloženo platiti zedníkům a tesařům od sv. Ducha do Nanebevzetí P. Marie po 5 groších, ostatní dni po 4 groších. Plzeňští platí r. 1524 mistrům tesařským po 8 groších na den, a jiným po 7, tovaryšům o groš méně.

Mistři na své učedníky brávali mzdu, čímž jim příjem také vzrostl, ale neměli více míti než jednoho. Až by se ten vyučil, mohl mistr mu „posaditi mládka“. Teprve řád z r. 1586 dovoluje chovati učedníky dva.

Poněvadž se do řemeslníků zednických a kamennických pořáde žalovalo, že jsou líní, ustanovil pražský řád r. 1539 a zase r. 1546, aby při snídaní sedali půl hodiny, a snídati že

nemají, leč byli dříve od východu slunce pracovali tři hodiny; kdo by přišel po východu slunce, zaplatil ze mzdy groš pokuty. Řád z r. 1586 přidal ke snídaní druhou půl hodiny. Při svačině měli sedati půl hodiny a při obědě tolikéž, ale aby tovaryš z huti nechodil obědvat, než aby se tu, kdež jest dílo, stravou opatřil. Kdyby však byl tovaryš na oukol, mohl se chovati, jak „uměl".

Mistru se ukládalo, aby napomínal, pobízel, aby dělníci „spravedlivě hleděli peníze vydělati a nevyzaháleti, jak se to mnohdykráte trefuje", jak dí řád. Pakli by mistr sám nedělal a lidi štrychem o peníze pokládal (snad se nechtělo říci „okrádal"), měl z města vypověděn býti, a čeleď dobrá aby „vedle toho pokládače nedělala". Kamenníkům mistrům vyčítaly řády pražské, že jedno dílo začínají a hned zase jinam odbíhají. Na tu vinu aby byla pokuta 15 gr. českých.

Zedníkům dynchýřům přísně kázal řád, aby „nadarmo a na škodu vápna nerozmrskávali", když dynchují.

Konečně všem mistrům zapověděno, aby se „dílem nepředcházeli a nepřejednávali". Pro zachování řádů ve všech kusech volili purkmistr a konšelé za sebe jednu osobu, která ob čas dohlédala.

Tesařům zvláště vyčítávaly řády mnoho hříchů. Jeden řád asi z let třicátých v 16. století praví, že v lidských potřebách nezachovávají upřímnosti. Na těžkost to prý sobě vzali za obyčej, „že mistr, maje na několika místech úkoly zjednané, vetnouc sekeru do dřeva, tovaryše postavě, odtud jinam jde, a více celý den se k tomu nenavrátí", a pak se potahuje, aby mu zouplna každý den placeno bylo. Toho aby prý se nedálo; který mistr nedělá sám, ať záplaty nebéře. Také nechať nedopouštějí se více „nemírnosti strany učedníků"; prý jich tolik nastavěli na dílo jako tovaryšů, aby na ně mzdu brali; od té chvíle aby na tři tovaryše byl jeden učedník. Doba práce byla při tesařích dle dotčeného řádu táž jako při zednících, ale při obědě směli sedati hodinu, ale času zimního, poněvadž den krátký jest, měli dělati bez snídaní a svačiny.

Řád z r. 1578 určuje tesařským mistrům na dlouhý den po 10 groších, na krátký po 8 a opakuje všecky do nich stížnosti

zase. O učednících praví týž řád, „poněvadž jako tovaryši dělati, ano i ranněji na díla choditi musejí, z té příčiny aby se jim jednostejně jako tovaryšům platilo". Mistrům znova se přikazuje, aby zůstávali jen při díle jednom a nedávali sobě platiti na několika místech, to prý je „škrábuňk", a aby z toho škrábuňku sešlo, měl hospodář takovému mistru zaplatiti podle svého uznání. Spolu zapověděn tesařům starý zvyk: „Jakož předešle jsou obyčej mívali na svatvečer (v sobotu) po hrubém špalku neb tesanici nebo štěpině domů sobě bráti, to svým právem nenáležitě nazývajíce, ten obyčej aby zhola minul".

Císař Rudolf svým řádem z r. 1605 určuje mzdu tesařského mistra 12 groši na den; vyčítá jim svrchupsaný škrábuňk zase a přidává k tomu zlou výčitku, že „nemá býti tesařům placeno za zahálky a vožralství"; „při nejmenším půl dne že musí mistr s tovaryši pracovati, na učedníka ročního že nemá mistr vybírati než polovic mzdy tovaryšské, a končí, budou-li tesaři bráti ouřezky, špalky, polena a hřebíky, že se s nimi naloží jako se zloději".

I přikrývači bývali stran díla vázáni řády. Nejprve neměl mistr mistra v díle předcházeti pod pokutou jedné kopy grošů; mimo to neměl mistr více na se bráti než dvě díla zároveň pod pokutou tří liber vosku. Při dílech „na den i oukolních bylo mistrům věrně se chovati, aby lidé za své peníze škody sobě nekupovali"; i protož měli s čeledí hned na úsvitě choditi do díla jako zedníci a nescházeti dřív, až 23. hodina sprchla. „Kdyby překážka skrze nečas se stala, mají pokrývači opověděti hospodáři domu, když odcházejí, a on rozečta hodiny, které dělali, zaplatí", více nic.

Mzdy pokrývačské bývaly o něco větší tesařských a zednických, snad pro nebezpečnost díla. Řád z r. 1584 už chtíval tomu, aby mistr měl na nejdelším dni 14 gr. míš., tovaryš o groš méně, učedník 5 nebo 6 gr., jako jiný přidávač.

Poněvadž „se díla trefují, že pod krovy skrze pokoje na dílo se chodívá", měl mistr dobře věděti, jakou čeládku má, aby nekradla. Konečně 17. artykulem dal se řád do výtek tuhých: prý „od dávných časů až do té chvíle od pokrývačů díla nehodná jsou se dála, takže skrze jejich pokrývání a na

krov lezení hospodáři větší škodu brali nežli zlepšení, a to ze tří příčin šlo: nejprv že vápno sobě saditi a připraviti neuměli, potom leckohos, který se tomu řemeslu neučil, za tovaryše k sobě přijímali, a posléz že mistři sami a jich tovaryši na krovy vožralí lezli a tak svou nejapností a těmi řebříky více cihel sráželi nežli přikryli".

Proti těmto třem vinám vymyslil řád tři prostředky. Na opití šatlavu; kdo by nevyučených tovaryšů přijal do díla, měl dáti 3 libry vosku, a třetí prostředek k polepšení byl mimo 3 libry vosku toto technické naučení: „Vápno aby se skrze kropení vody nehasilo, ale ve strokvasích, kteří by na spodním obruči čep měli, vodou zhojna rozpouštěli a vápno lopatou několikrát míchali, tak aby, což kamenitého a nevypáleno jest, na zem padlo, a co dobrého, aby čepem ven vytéci mohlo".

Aby dílo všech řemeslníků stavitelských bylo „bytelné, oupravné, stálé, ozdobné a podstatné", o to dbaly všecky všudy řády, ba i smlouva Svatováclavská i zřízení zemské.

Mistr díla nebytelného býval všelijak trestán, nejtužeji tím, že musil náhradou všecko způsobiti znova, ale ne hned. Teprve až nehodnost díla uznali starší cechovní, a po nich konšelé nebo jiný stavební úřad.

Někdy z nehodného díla byla dosti obšírná soudní pře, někdy hříšný mistr odhodlal se k nápravě hned, obzvláště když ho konšelé bez dalších okolků zavřeli nebo vzali za rukojmě, jakož toho příklad v Praze r. 1536 zedník Kapoun, o jehož díle uznal úřad šestipanský (hospodářský), že je nestálé, světnice že se ven boří a všecka hranice před světnicí že různo jde. Kapoun to napravil měšcem svým a dílem lepším. A zedník Fencl z Českého Brodu byl ještě ochotnější. Opravoval r. 1527 v Kolíně dům, a když se mu zbořil, „slíbil, že z jara zjedná mistra, při němž sám za tovaryše pracovati chce, aby to dílo bylo gruntovnější". Naproti tomu rakovničtí konšelé r. 1530 propustili mistra Aleše, stavitele, jemuž naposled spadl pivovar všecek na hromadu, z obžaloby, poněvadž prý při stavbě pořád pršelo. — Neučinili-li to z příčiny jiné?

Ve starší době mívali hospodáři jistou potíž také tím, že nevěděli, koho zjednati ke stavebnímu dílu kamennému, zdali

*

zedníka či kamenníka. Kdo stavěl dílo nákladné, ovšem věděl, že zeď dělá zedník a kamenné části kamenník. Ale při obyčejné stavbě zedníci pletli se do řemesla kamenníkům, a z toho byly žaloby časté.

Sladovnictví a pivovarnictví.

V nejstarších dobách městského založení mohl kde který usedlý měšťan vařiti pivo. Vařil je rovněž tím právem, jako si pékal svůj chléb. Ale průběhem 14. století dali se někteří sousedé jenom na to, že dělali slady a vařili pivo, zanechavše řemesla jiného; jiní však provozovali svoje řemeslo a při tom také ve svých domech vařili pivo.

Ti, kteří se oddali řemeslu sladovnickému, záhy se spojovali ve spolky a vystupovali pak tak ostře proti pravovárečníkům, že z toho byly dlouhé spory ve všech městech.

Právo várečné kteréhokoliv souseda souviselo s domem jeho; kdo měl dům, vařil, ať bohatý, ať chudý. Dlením doby však starousedlí měšťané zanechali toho práva jen sobě a novým měšťanům ho nepropouštěli. Za důvod právní obyčejně kladli, že mají při domě sladovnu, hvozd, pivovar nebo jinou některou příhodnost a zvyk. Domy ty staly se výsadními.

Kteří právováreční sousedé neměli svých příležitostí doma, shodli se a vystavěli společný pivovar, do něhož pak sami a potomci jejich bývali s várkou odkazováni. V tom pivovaře vařili „po stridě".

Pánev pivovarská za všechen čas byla a zůstávala „klínotem"; bývala z míry drahá. R. 1620 prodává se v Praze pánev mající 11 centnéřů, cent po 11 kopách. Proto střehli si ji jako poklad všude, a v dobách bouřných i do studnic ji pokrývali, jakož víme o Unhoštských ve vojně třicetileté.

K rozvoji várečného práva ve městech poddanských stůj zde toto: Počátkem 16. století odnímaly vrchnosti svým městským poddaným právo vařiti pivo, poněvadž se touto výnosnou a přední živností městskou mínily samy obohacovati. Teprve průběhem časů vracely jim právo to, ale nikoli celé,

ani zadarmo. Některá vrchnost byla jen tolik štědrou, že propustila měšťanům poddaným toliko ječné várky, zanechajíc sobě vaření bílého piva; obyčejně tedy mívala poddanská města konkurenci s pivem vrchnostenským. Málo která vrchnost zřekla se té konkurence na prospěch města s takovou bezvýminečností, jako Albrecht Smiřický Náchodským v privileji r. 1612 daném, kdež stojí: „Měšťané Náchodští mají várek na časy věčné požívati, piva prodávati a šenkovati i do vesnic k jich šósu náležejících, a já ani dědicové moji do téhož města ani do mých vesnic žádného piva ani vína ani páleného vystavovati nemám.“ — Nové vrchnosti za peníze sic potvrzovaly právo várečné, dané od vrchností předešlých, ale jsou příklady, že pokoušely se nejedenkráte o to, aby poddaní alespoň bílé pivo — ne-li oboje — brali ze zámku, odřeknouce se práva svého várečného.

Ani komorní města neměla pevného práva várečného; i ta bývala na milosti komory nebo krále. Domluvným dokladem jsou Novostrašečtí. Vařili bez překážky dle privileje krále Vladislava z r. 1480, až naposledy r. 1616 král Matyáš poručil, aby brali pivo z jeho pivovaru, buď křivoklátského nebo krušovického. Zakázal jim svobodné vaření piva „pro lepší jich skrocení“.

Zvláštní přednost co do vaření piva mívaly ve všech městech domy řečené svobodné. Majitel takového domu neplatil k obci a vařil, kdy chtěl, co chtěl, nevšímaje si měšťanů. Z toho byly arci hojné spory. Těch domů se svobodnými várkami i jinými přednostmi docházeli rozliční lidé privilejem či výsadou.

Obchodu pivního a živnosti svých nákladníků obhajovali konšelé městští všude tím, že buď nedopouštěli do města vozby cizího piva, nebo že jí alespoň překáželi, jak uměli. Boj proti cizímu pivu vzňal se plným plamenem teprve v 16. století. Věk před tím nebylo ještě zle. Čteme ť v právech Soběslavových z doby husitské, že nemá žádný svídnického piva šenkovati než samo město v jednom domě. Nebyla tedy města pražská cizímu pivu nepříznivá, ale konšelé snažili se prodej jeho zanechati obci; v jiných městech naproti tomu zcela svobodně šenkovala

se piva pražská. Když pak ve století 16. soukromé osoby obživiti se chtěly pivem cizím a nad to i páni a rytíři po smlouvě Svatováclavské roku 1517 ujali živnost pivovarskou, druhdy jen měšťanům příslušnou, stalo se z míry zle a nákladníci, z nichž mnozí sedali v radách konšelských, jali se pronásledovati piva cizí, jimž říkali „hostinská". — Než nelze říci, že by námaha proti hostinským pivům byla kdy zdárnou a užitečnou. Bylo-li hostinské pivo lepší domácího, marně namáhali se nákladníci, marně konšelé. Kromě toho opatřovali se jednotlivci výsadou královskou na vozbu cizích piv, a tudy nemohli konšelé nikde dobře k nim. Nezbylo konšelům a vrchnostem než hostinská piva stížiti tuhým clem, aby z nich byl větší užitek daňový nežli z piv domácích. — Od piv hostinských vraťme se zase k domácím nákladníkům!

Nákladníci či sousedé právováreční sdružili se, jak svrchu praveno, již ve století 14. v bratrstva a z bratrstev ustavily se cechy, jako bývalo v jiných řemeslech. Zevnějším znamením cechů byly perkytle čili sukničky, korouhev a pečeť. Pražský staroměstský cech nákladníků měl v 16. stol. 10 bílých perkytlí s rukávy a 14 damaškových; praporec měli damaškový červený s obrazem sv. Václava se „čtyřmi limpami či lopatkami pod zlatými korunami".

O tom, kterak byly cechy nákladníků sorganisovány, poučí se čtenář v odstavci jednajícím o cechovních artykulích.

Ve všech všudy řádech nákladnických neposlední kus dotýkal se spravedliyého rozdělení živnosti mezi všecky údy. Zevrubně určeno bylo, kolik varů piva bílého nebo ječného smí každý podniknouti, kolik má sypati obilí na var; upraveno bylo vystavování i vývoz piva a vůbec všecko, aby byla mezi všemi rovnost. K tomu všemu dohlédali starší nákladníci, v pozdějších dobách obecní starší; od nich bylo odvolání ke konšelům nebo ve velkých městech ke zvláštním úředníkům z měšťanstva k tomu zvláště voleným.

Co do počtu varů nebývalo všude stejně. Někde svolili se nákladníci o více varech, někde o méně a měnívali usnesení svá přes tu chvíli podle toho, jaký býval výstav čili odbyt piva.

S počtem várek přímo souvisí, že živnostenská policie konšelská určovala, kolik obilí se má vzíti na var. V Praze mívali ve druhé polovici 15. století určeno na var pšeničný 20 strychů, z nichž navařili 16 sudů, za Jiříka Poděbradského 26 sudů čili věrtelů. R. 1578 nařízeno, aby na var méně než 22 strychů sladu se nedávalo a piva aby se nenavařilo více než 27 sudů s dolévkou. R. 1605 ustanoveno, aby z obvyklých dvaceti strychů navařiti směli 28 věrtelů; z toho patrno, jak bylo pivo čím dále tím slabší.

Mimo obilí musil se nákladník zachystati i dřevem varným. Proto bývaly v domech velkých nákladníků haldy dříví varného a mnozí naplňovali jím polovici ulice před domem. Je význačné, že řád pražský zakazoval nákladníkům, aby dříví nebral jeden druhému, aby se žádný v místa, kde se dříví válí, všetečně druh druhu nevkládal, z místa cizího nepřevaloval pod pokutou kopy grošů; toť prý je nesnesitelná protimyslnost mezi bratrstvem.

Když soused byl obilím a dřevem zachystán, došel si týden před várkou na radnici pro cedulku, nebo k němu poslali konšelé služebníka se vzkazem, že mu nastává várka a kterak se míní zachovati „bez fortele a obmyslu?“ Od doby Ferdinandovy (1526—1564) musil také nákladník dojíti před varem k výběrčímu posudného a vzíti tu „cejch“ na zeměpanskou daň. Kdo nevzal cejchu a byl vyzrazen, mohl ztratiti živnost i měšťanství na vždy. R. 1558 prosili staroměstští nákladníci císaře, aby nemusili platit posudného z toho, co vypijí, nýbrž jen z piva, které vystaví. Ale nic na plat, i potom pořáde platili z celé várky o 24 sudech po 3 groších českých i tehdy, jestli navařili méně.

Když měl nákladník obilí v obecní nebo soukromé sladovně, mohl také chodívati do sladovny na dohledy. Starší dohlíželi předem k dobré jakosti zboží a k tomu, aby nedál se podvod stran míry na újmu druhých nákladníků; soused vešed do sladovny se slovy: „Pán Bůh rač požehnati toho sladu“, hlídal, aby sládek poctivě měřil a chasa aby nic neustranila z hromady sousedovy. Když měl nákladník konečně slad v pivovaře, i tu mimo starší představené sám dohlédal, aby „rmuty

náležitě byly vařeny, břečky po vysmažení chmele, než se z pánve vyndají, aby zvařeny byly náležitě i čistě a nedávaly se s mlátem na pánev".

O pivo zle svařené dosti soudů bývalo s pivovarníky. Ti rádi sváděli na sladovníky. Příklad z Loun stůj zde pro mnohost názvů pivovarských. Mistr Kočí r. 1612 viněn ze zkažení varu. Jeho pomocník svědčí: „Když na ten slad všecky vody dali, pěkně vyvstal, jak má býti; mistr řekl: bohda, bude dobré pivo. Potom, když jsme první rmut vařili, já řekl, že se mně slad nelíbí, že je kyselý. Mistr řekl, že jest krupnatý a není kropený. Potom když jsme rmuty vařili, pustil mistr břečku na chmel a ona byla bílá co syrovátka a kyselá — i pravil, pošlete pro sladovníka, já s tím nechci nic míti a chmele do té břečky nedám. Když sladovník nepřišel, dal chmele do břečky přec." Pivo potom bylo dle slov souseda Krále takové, jakoby kůže na něm byla, „jakoby votruby nasypáno bylo", a když pivovarník naříkal na zlý slad, pravil mu Král: „Kdybyste časem nechali užralství a hleděli práce, mnohokrát lepší pivo navařili byste." A zůstalo nejisto, kým tenkráte sešlo, zda „užralstvem" pivovarníkovým či vinou sladovníka, že sladu nedobře suchého nechal dlouho v „kašně", až zakysl.

Od vaření neměl mistr v Praze v 15. věku více bráti nežli 3 gr. č. a džber mláta, pomahač 3 groše. Později stouply ceny tak, že v malých Kozlanech počátkem 17. věku platil soused od „celovárky" na 6 sudů celou kopu a 20 gr. mimo jiné přídavky. Kromě mzdy dávali sousedé, kteří vařili, chase do pivovaru jísti a píti.

Uvařená piva bývala ve všech městech dříve sázena (stanovena cena), nežli je směl nákladník vystaviti. Sazby souvisely s cenou obilí a poněvadž ceny obilí postupem času stoupaly, shledáváme při sazbách pivních tentýž úkaz. V husitské době a po ní byl věrtel čili čtyři vědra piva v Praze po 12 až 13 groších českých. Za krále Jiřího prodáván žejdlík piva v Praze za jeden malý peníz, v Jindř. Hradci za pět penízů, jichž šlo 14 do groše. R. 1500 je v Litomyšli věrtel piva za 14 gr. č. R. 1543 je v Kouřimi sud piva za půl kopy české. R. 1563 je v Bydžově věrtel za 64 gr. míš., v Turnově za 68,

v Litoměřicích a v Nymburce za 70 a 80 gr. Roku 1584 je v Litoměřicích věrtel za 2 kopy 2 gr., v Praze za 2 kopy 16 gr., v Rakovníce polouvozí či dva věrtele za 5 kop 12 gr. míš. a deset let potom je tamtéž polouvozí již za 10 kop i s nádobou, r. 1606 za 12 kop. R. 1620 byl v Turnově věrtel piva za 3 kopy, v Kozlanech za 9 kop a žejdlík za 9 penízů. R. 1624 pinta (4 žejdlíky) hořkého piva v Praze za 8 kr., bílého za 4 kr., rakovnického za 12 kr. R. 1669 byla v Unhošti pinta piva za 12 kr., sud za 7 zl. a pinta bílého za 4 kr.

Když byla nákladníkům cena posazena, mohli pivo vystavovati, mohli je prodávati buď k vozbě přespolní nebo doma „vyšenkovati". Které město výborným pivem dobylo sobě přespolního vývozu, i ten vývoz musil býti živnostenskou policií opatrován. Konšelé i nákladníci totiž šetřívali toho, aby se nevyváželo pivo horší; proto kázali, aby každý měl na sudě svůj cejch jako pekař na chlebě, aby se vědělo, ke komu pro nehodné pivo přikročiti; také přísně zapovídali, aby znamení se sudu soused sousedu nevystruhoval, cizích sudů sobě neosoboval. Policie pečovala také o to, aby nákladník v obchodě nepředbíhal druhého; zapovídáno, když přijede forman nakupovat po sousedech piv, aby jeden druhému piv nehaněl pod trestem, „své pivo chváliti může, jak nejlépe umí, ale cizího nebo spolubratra svého nesmí haněti". Naproti tomu zase konšelé ochotně se ujímali svých sousedů, zůstal-li jim kdo přespolní za pivo dlužen. Bez omrzení psávali do všech koutů a měst českých, upomínali a hrozili.

Chtěl-li nákladník na prodej čepovati sám, mohl to učiniti v některých městech beze všech obtíží, když se ohlásil v městském úřadě, zaplativ posudné, ale v některých městech býval tento pivní obchod zevrubně řízen městskými úřady. Na příklad v Plzni nařídili r. 1564 „šenk piva starého po houfích", tak totiž, „aby v jednom houfu nejvíc čtyři nebo tři sousedé šenkovali, a to jen do jistého počtu sudů; na koho by pořádek přišel, aby do téhodne pořád šenkoval".

Nechtěl-li hospodář šenkovati sám, najal sobě šenkéře, častěji šenkéřku, nebo se snažil, aby pivo své odbyl u šenkéře samostatného nebo na obecní hospodě. Řády bratrstva ná-

kladnického tou příčinou zapovídaly, aby nákladník neodlužoval sousedu svému šenkéře ani šenkéřky, aby „jich k sobě neobracel na škodu druhého ani v městě ani po vsích". Nákladník jeden přes druhého poskytoval šenkéři výhod a nádavek, aby ho sobě věrným udržel, kteréžto úmysly cech odsuzoval.

Konšelé i nákladníci všude ukládali šenkéřům, aby nedopouštěli nemravnosti při šenku. R. 1578 píše se z kanceláře císařovy o pražských šenkýřích, že „podle šenku veliká lotrovství provozují, takže šenkéř sám se ženou piva nedává, než zjedná sobě šenkéřky mladé, aby chasa se k nim táhla a kubenářství se provozovalo." Nákladníci piv pražských zapsali si o té věci článek do artykulů svého bratrstva r. 1592 toto: „Mnozí zapomenouce se nad Bohem, cejchovaného a lehkého svědomí užívajíce, buď ve vlastních domích nebo v nájemných pro bídný zisk podezřelé a všeho druhu prázdné osoby při šencích trpí k oplzlostem. Starší nákladníci každého tak nepobožného a lehkomyslného vyzdvihovati a konšelům k trestání podávati budou." — To bylo tenkrát, a což dnes? —

Starší nákladníci, později s konšely a od r. 1547 spolu s císařským rychtářem sázeli šenkéřům ceny drobného prodeje. Všude hrozili jim, překročí-li sazbu, že jim poberou pivo do škol, špitálů a do vězení. Po každém sázení bývalo na tabulce psáno, po čem mají prodávati žejdlík, po čem pintu; tabule visívaly na dveřích nebo na zdi rathouzní a mimo to biřic bubnuje po ulicích oznamoval, kterak sazba v nově byla posazena.

Pivosadci nejednou vypočítali šenkéřům, kolik užitku jim vybude. V Praze přes všecky zákazy od starodávna dostávali šenkýři nádavkem dvacátý sud a drobný prodej obyčejně tak usazován, aby šenkéř měl na sudě aspoň tři, čtyři groše bílé. R. 1624 vypočítali Malostranští knížeti Lichtenštejnovi, že šenkéř může dobře obstáti, má-li na sudě 1 zl. rýnský (25 gr. českých) užitku. Ale šenkéři od jakživa pomáhali sobě k většímu užitku všelijakým způsobem. Někteří tím, že „přetahovali" a připisovali hostům; ale to byla věc nebezpečná a proto raději „nedolívali" nebo nalévali v menší nádoby. To snažili se konšelé a nákladníci staviti tím, že nařizovali cejchovanou míru.

Proto míval všude někdo z úřadu, obyčejně rychtář, ve svém opatrování jeden měrný čili vzorný žejdlík, a druhý býval v jarmaře pánů nákladníků; ob čas s měrným žejdlíkem pak chodívali po šenkovních domech a ohledávali „hřebík", v nádobách vnitř připevněný. Také bylo jim při tom ohledávati hubatky, pinty a žejdlíky plechové, aby nebyly se stran neb od spoda natloukány, boulovaty, neboť i tímto „fortelem" přivětšovali si šenkéři užitek na škodu pijáků.

Policie nemívala nad šenkéři jen ruku káravou, než i ochrannou. Žaloval-li šenkéř, že mu host za pivo dlužen zůstal, ochotně vymáhali dluhu starší nákladníci i rychtář městský.

O povolení ku provozování šenkéřské živnosti platívaly rozličné řády. Šenkýřská instrukce z r. 1620 ukládá tomu, kdo chtěl živnost k šenkování piva provozovati, aby předložil zprávu o řádném na svět zplození a chování, pak měl s přáteli svými vstoupiti před pány nákladníky, tu za přijetí prositi a dvě hodnověrné osoby v rukojemství zanechati, že se šlechetně zachová a dluhy platiti bude. Potom v Praze šel do úřadu šestipanského dát se zapsati, že bude věrně plniti povinnosti daňové. Pak vstoupil do pořádku šenkéřského, a tu slíbil, „že se bude Pána Boha báti, manželku, dítky, čeládku k dobrému vésti a vyučovati, zlořečení, hromování, přísahání, oplzlého mluvení, her, rufianství, ovšem pak nočních povyků nedopouštěti, zahalečů a škůdců lidských nepřechovávati". Složiv příjemné a vystrojiv bratřím svačinu, stal se konečně údem bratrstva.

Obzvláštní pozor mívala městská policie na hospodáře a šenkýře domů hostinských, totiž těch, v nichž stávali a noclehovali hosté přespolní; takových hospod nebývalo ve městech nikde mnoho, šenků bylo ovšem, jak by nasypal. — Aby nebyli hosté nad míru přetahováni, usazovali konšelé hostinským domům sazby, ač ovšem mnohou věc musili zanechati při smlouvě hostinského s hostem. Řád z r. 1543 nařizoval toto: „Strava za dva groše bílé, když jich deset neb dvanácte, dá se: Polívka, maso s kořením, někdy vodvářka, někdy slepice, čožkoli s kořením, pečité, hrách, maso, naposledy sejr; za den jeden groš za pivo za jednu osobu." Strava za tři groše bílé byla hojnější

„o maso s kořením", což bylo dáti „na dvé". V rybný den čili v postní den dostal host za tři bílé groše polívku, troje vaření, dvoje ryby. Kdo chtěl pivo mimo to mezi obědem a večeří, byl povinen platiti za týden 15 grošů, však měl si k zatopení sám drva koupiti. Od jedněch šatů ložních (za postel) za týden 3 gr. bílé, služebníci po dvou groších, od jednoho „stání" (koně) za den a noc bez sena a slámy po dvou penízích bílých, se senem a slamou po šesti.

Aby pak čtoucí nedomníval se, že ve všem všudy byli jen hospodáři hostinských domů a šenkéři nakloněni k šidbám, vyznáváme, že také nejeden host vzácný, dav se hojně pohostiti, na konec hospodáři utekl. Takového pěkného hosta mohl sobě hospodář lidem konšelským anebo i patentem císařským honiti po světě, chtěl-li (jistý druh zatykačů). Obzvláště hojně a rádi šenkéřům a hospodářům utíkávali vojenští důstojníci. Samému císaři žaluje r. 1604 Dorota Volfová, sousedka novoměstská, že „leitnambt" Placer jí utekl, pozůstav za pokoj a marštal 20 kop, za víno 12 kop, za stravu tolikéž. Staroměstskému lazebníkovi Matesovi Pitorfovi rok potom ušel nevěrně sám polní hejtman Jan Šerer, jejž lazebník živil i se sluhou. Dluhu zanechal 89 kop. Lazebník obdržel císařský patent, jímž mohl sobě polního hejtmana po světě honiti.

Z dějin lounského vinařství.*)

Prvním nám známým vinařem byl Noe; pěstovali tedy již Israelité révu vinnou v pradávných dobách; rovněž i Řekové a Římané. Také Čechové znali víno hned v dobách pohanských, v 10. a 11. století, ale počátek zlaté doby českého vinařství spadá do 14. věku.

Karel IV. seznav, že druhy vína tehdy v Čechách pěstované nejsou jakosti výtečné, dal přinésti z Francie révu burgundskou a staral se horlivě, aby vinařství v Čechách zkvetlo. Aby majitele pozemků přiměl k zakládání vinic, osvobodil hory viničné od obyčejné berně zemské na věčné časy. Vydal dekret, dle

*) Julius Heller, řídící učitel v Lounech.

něhož vinice směly se zakládati i na cizím pozemku a osvobodil pozemek ten na 12 let všech platů; od roku třináctého měl dáti nákladník půl džberu čili 8 pint ze strychu vinice králi a desátek tomu, čí byl grunt.

Ustanoven zvláštní úřad perkmistrovský, který bděl nad řádným pěstováním vinné révy, staral se o plnění viničného řádu a trestal přísně škůdce vinohradů. Kdo na vinici škodu způsobil, ztratil ruku nebo si ji vyplatil dvaceti kopami. Škůdce noční propadl životem i jměním. Zabil-li kdo škůdce na vinici, vyplatil se z vraždy dvěma haléři.

Vinaření na Lounsku bylo původu starého. Již r. 1422 byly zde vinice prodávány; v 16. století rozesílali z Loun fazary roučí, muškatelové do Prahy, Slaného, Nelahozevsi a jinam; ba r. 1562 i na Mělník. Registra purkmistrovská nejstarší zachovaná jsou z let 1580—1658, a druhá od r. 1658 až 1709.

Artykulů v dotčených registrech uložených jest pro perkmistry 9, pro nákladníky 15, pro vinaře a dělníky 25. Artykulové tito obeznamují nás s poměry tehdejší doby a proto stůjte zde doslovně.

> „Artikulové perkmejstrům, nákladníkům, viničné čeládce i jiným vůbec náležití, opět znovu od jeho milosti císařské pana rychtáře, pana purgmistra a pánův obojí rady i na místě vší obce města Luna, léta P. 1589 přehlednutí, pozpravení a utvrzení.

Toto k provolání pergmejstrův náleží.

I.

Každého roku, prve nežli by se díla viničná otevřela a jakž bývalo od starodávna, prv než by v chrámě Páně evangelium svaté o vinici čteno bylo, mají pergmejstři do rady vstoupiti a za obnovení žádati; i také toho je pánům spraviti, byl-li jsou za jejich spravování aneb jsou-li ještě jací neřádové, kterých jsou oni napraviti nemohli, tak aby páni sami je k nápravě přivedli a kteříž by pergmejstři kterého roku tomu času, když se dotčené evangelium o vinici čte, projíti dali, ti mají, jakž od starodávna bývalo, na druhý rok tu pergmejstrskou práci na

sobě míti. Lečby od pánův obojí rady při nich jaká nepilnosť se nadcházela, to budou moci s domluvou k nim páni jináče nařiditi. Mají také pergmejstři každého roku, prve než se díla otevrou, starším i jiným vinařům poručiti, aby sobě vstoupení do rady vyžádali a obnoveni býti mohli.

II.

Mají pergmejstři buď všickni anebo na díle častokráte do nájmu přicházeti a toho, aby v tom náležitý řád zachován byl, pilně šetřiti. Časem také mají s sebou rychtáře městského bráti, aby při té čeládce vinničné vždy nějaký ostrach byl. A pokudžby kdy co nenáležitého shledali, hned mají to vězením i jinak napravovati. Rychtář pak má se jim netoliko v tom volen dáti nadjíti, ale častokráte v čas vinničných dil má se do šenkovních domův i jinam procházeti a hráče a zahaleče vyzdvihovati a do vězení bráti, ano také časem svým má ven za město, když dělníci domů jdou, vycházeti a nešení válků, zlomků i jiného dříví zastavovati, k čemuž od pergmejstrův má častokráte ponoukán a napomínán býti.

III.

Kdožby pergmejstry na jakou škodu, obmezení, rozdělení aneb jinou jakoukoliv potřebu a na jakékoliv grunty vésti chtěl, má stranu odpornou aneb kteréž se dotejče k tomu obeslati a pergmejstrům deset grošů míš. práva dáti.

A kterážby strana při rozeznání škody ublížením vinna nalezena byla, má těch deset grošů míš. zastati a druhé straně navrátiti. A což se tak koli spravedlivě mezi stranami rozezná, to má do Register pergmejstrských pro budoucí toho paměť a potřebu znamenáno a před stranami, jichž se dotejče, přečteno býti.

IV.

Kdožby jakého obmezení potřebovali, ti mají sobě sami kameny k mezníkům časně opatřiti a na místo dáti přivésti, a potom dadouce právo pergmejstrům, je vyvésti a když oni a jak vyměří, tu a tak mezníky saditi a mimo právo jim pergmejstrům uložené, ještě od každého mezníku po jednom groši

dáti. A to obmezení i kolik mezníků sazeno jest, má tolikož do Register pergmejstrských zapsáno a stranám přečteno býti.

V.

Kdyžby se trefilo, že by dělníci z vinice pro déšť sešli, mají pergmejstři, aneb jeden z nich podlé regimentu k tomu nařízeného na tabuli před rathauzem napsati, co se všelikým dělníkům za ten čas, co pracovali, dáti má, a podlé toho poznamenání všickni nákladníci se chovati a tak jednosvorně platiti mají.

VI.

Co by mělo vazačkám i také sběračkám placeno býti, o tom každého roku pergmejstři časně skrze posla rychtářového mají vůbec dáti oznámiti a na rathauzní tabuli poznamenati, tak aby se všickni nákladníci v tom za jedno srovnati mohli.

VII.

Mají také toho pergmejstři bedlivi býti, aby straky, jenž velikou na víně škodu činí, všelijak hubeny byly. A kdožby jim koliv starou straku přinesl, mají za ni krejcar dáti a nohu neb křídlo jí utíti, aby podruhé přinešena nebyla. Za mladou bílej peníz a za každé stračí vejce malý peníz. Což toho tak vynaloží, to jim od ouředníkův městských má zase zaplaceno býti.

VIII.

Jest-li by jací neřádové proti obecnému nařízení buď mezi nákladníky, vinaři aneb čeládkou vinničnou vznikli a napravení neb ztrestání a pokutování potřebovali, mají pergmejstři ty, kterýchžby se dotýkalo, před sebe na rathauz dáti obsýlati a jakž bývalo od starodávna, v radní světnici za truhlou sedati a tu ty věci rozeznávati.

IX.

Vážný nynější i budoucí má všech věcí pergmejstrům nápomocen býti, provazec opatrovati, při rozměřování toho se dotejkati a všecko to vykonávati, což jiní vážní v těch příčinách od starodávna vykonávali a obsýlky má mu po groši malém dáváno býti.

Obyčejný pak provazec, kteréhož se zde při městě Luna užívá, drží loket padesáte dva".

„Artikulové nákladníkům i jiným vůbec náležití.

I.

Nákladník žádný, buď on měštěnín, podruh anebo z poddaných lidí, kteří k městu vinice drží a vína se jim do města prodávati dopouští, nemá žádné stravy a jídla dělníkům na žádném díle vinničném dávati pod pokutou jednu kopu grošů českých, kolikrát by koli toho se dopustil. Lečby kterého roku bezelstná toho potřeba nastala a pergmejstři vůbec to propustili, aby zběračkám, nosičům neb putnařům něco se dáti mělo, tehdáž bude moci každý to učiniti, ale jináče nic. Však vinařům, kteří při zbírání vína na presích dělají, má se strava, jakž na ně náleží, dávati a oni, jak se při tom chovati mají, níže jest položeno.

Pokudž by také kdo vinaře aneb jinou čeládku přistavnou a do roka na jisté mzdě a stravě zjednanou měl, toho se při tom zůstavuje.

II.

Když dělníci z vinice domů přijdou na jakémž pak koliv díle, žádný soused ani podruh ani poddaný nemá jim žádné nápoje dávati pod pokutou jednu kopu grošův českých, neb proto jest každému z dělníkův k denní mzdě jeden malý peníz přidán, aby z toho domácího nápoje nešlo.

III.

Kdožby koli z nákladníkův více na kterém díle čeládce platil, nežli od pergmejstrův usazeno jest a v čas nechvíle na tabuli u rathauzu znamenáno bude, ten má za každé přestoupení pokuty jednu kopu míš. dáti.

IV.

Čeledi vinničné a dělníků žádný soused sousedu odluzovati nemá, a kdyby to na koho uznáno bylo, že jest se toho dopustil, má půl kopy míš. pokuty propadnouti.

V.

Sřezci žádný nemá vinice kopati, lečby toho dne záhy dořezali, krom těch, kteří své dělníky a podruhy mají a jim přes zimu i jinak pohodlí u sebe přejí, ti mohou s domácími svými dělníky, když se jim vidí, dáti kopati.

VI.

Žádný hospodář nemá žádnému vinaři ani dělníku toho dovolovati, aby fazary a sadby sobě k ruce vybírati a prodávati měl, pod pokutou 1 kopy míš.

VII.

Kdožby koli z nákladníkův toho čeládce své obojího pohlaví dovolil, aby sobě rýví, války, zlomky aneb jiné dříví z vinice bráti a odnášeti mohli, ten má pro každé přečinění pokuty patnácte grošův míš. složiti.

VIII.

Stezky neobyčejné všem a zvláště těm, kteří kde svých gruntův nemají, přísně se zapovídají. A kdož by v tom uznán byl, že takovými neobyčejnými a jemu nepříležitými stezkami chodí, má za každé své předsevzetí pokuty deset grošů míš. složiti.

IX.

Kdožby koli na cizí vinici aneb jiném gruntu bez vůle hospodáře jakou myslivosť provozoval, aneb k jamám jeho nocnil, ráno, večer, i jindy kdykolivěk přihlídal aneb zoumyslnou překážku v tom činil, má za každé přečinění jednu kopu grošův českých složiti, byl-li pak v skutku postížen a od hospodáře toho gruntu aneb toho, komuž ta věc k opatření od hospodáře poručena jest, co sobě z litosti uhonil, nechť sobě sám to schová.

X.

Kdož by v tom shledán byl, že jest na vinici víno, tyčí, fazary, sadbu, břeskve, hrušky aneb cokoliv jiného kradl, ten, nemá-li vinice své, má jako jiný zloděj na hrdle ztrestán býti.

Pak-li má vinici, tehdy má tu vinici, jakož od starodávna bývalo, obci města Luna propadnouti a na budoucí časy města prázden býti. Kdožby pak co toho tak ukradeného, věda o tom, že jest kradené, koupil a k svému užitku to obrátil, má tolikéž tak trestán býti. A jest-li by soused na souseda zavolal, chtěje, aby mu buď na vinici nebo v zahradě i jinde proti škůdci jeho na retunk přispěl a on toho zanedbal a jemu přetržení zlého nápomocen býti nechtěl, ten má podle uvážení pana purgmistra a pánův buď vězením aneb jistou pokutou skutečně trestán býti.

XI.

V presích a v boudách žádný nemá čeládky nocně na škodu sousedům dopouštěti přechovávati a to pod skutečným trestáním.

XII.

Vína v hrozních žádný naprosto prodávati nemá pod pokutou jednu kopu gr. českých.

XIII.

Kdožby koli z sousedův i podruhův, kteří grunty mají, housenek okolo vinice v zahradě, chmelnici nebo na losích časně sebrati nedal, má pokuty patnácte grošů bílých dáti a nicméně, slouží-li k tomu čas, po té pokutě v týmdni pořád zběhlém je sebrati dáti pod touž pokutou.

Jest-li pak který z pergmejstrův toho zanedbal a na svém gruntu housenek nesebral, má dvojnásobní panu purgmistru a pánům pokutu položiti.

Ouředníci také městští na obecních gruntech nemají nijakž toho zanedbávati, nýbrž časně housenky dáti sebrati.

XIV.

Ti, kteříž k štěpování roubů potřebují, nemají jich bez vůle pána gruntu řezati a na štěpi zoumyslně škody buď celých větví neb na díle utínáním i jinak nenáležitě činiti.

Kdož by pak v tom shledán byl, že by se tak nenáležitě choval, má pokuty jednu kopu míš. složiti.

XV.

Ty nadepsané pokuty všecky náleží pergmejstrům krom toho, pokudž by který z pergmejstrův co provinil, ten má ouřadu pokutu složiti".

„Artikulové vinařům a čeládce vinničné náležití:

I.

Předně z bedlivého povážení jeho milosti císařské pana rychtáře, pana purgmistra a pánův obojí rady i na místě vší obce nařízeno jest, aby mezi vinaři jisté osoby za starší, jiným k správce a pro zdržení dobrého řádu vystaveni byli. Kterýchž pod horou Oblíkem má býti šíst, na předních horách od hory vinné až do jizeb a černých dolův šest, do Trhlávek jeden, na Mělcích dva, pod horou Chlumem dva a na Balasích jeden. A ti každého roku, prve než-li by se díla vinničná otevřela, mají se s vědomím pana purgmistra a pánův i pánův pergmejstrův měniti, přísahu k svému povolání učiniti a při tom mají se jim nížepsaní artikulové čísti a další napomenutí činiti.

Přísaha pak taková jim se vydává:

Slibujeme Pánu Bohu, Jeho milosti Císařské panu rychtáři, panu purgmistru a pánům i pánům pergmejstrům poslušni býti a že v tomto povolání chceme se věrně a spravedlivě podlé artikulův nám i vší čeládce vinničné vydaných chovati, k jednomu každému, chudému i bohatému, bez přijímání osob a toho jinak nechceme učiniti ani pro přízeň, ani pro nepřízeň, ani pro dary, ani z hněvu, ani pro žádnou jinou vymyšlenou věc. Toho nám dopomáhej Pán Bůh na věky požehnaný.

II.

Těch pak starších vinařův tato jest práce a povinnosť, aby oni všeliké neřády v níže položených artikulích obsažené (sami se jich také nedopouštějíce) přetrhovali, a ty, kteřížby se těch neřádův dopouštěli, trestali a pokuty od nich přijímali. Kdyžby se pak koliv společnosť sjíti měli, nemají toho činiti bez přítomnosti pana rychtáře městského, neb on v každé jich společnosti přítomen býti a pokudž by kdo se starším v čem protiviti chtěl, to napravovati a hned k trestání přivozovati má.

*

III.

Na žádné vinici nemá býti žádného zlého, nepobožného, oplzlého a hanebného mluvení aneb zpívání, též zlolání, hromování, přísahami klnutí a zlých i nekřesťanských jedni druhým vinšování, což vše proti Pánu Bohu a na zhoršení dobrých a pobožných lidí jest. Pakli by se kdo toho čeho dopustil, má vinař tomu hned kázati z vinice jíti a potom na starší vinaře to vznésti a oni na pány pergmejstry. Ten pak, kdož by se tak bezbožně zachoval, má na poručení pánů pergmejstrův vězením šatlavním za kládou tři dni o skrovném chlebě a vodě trestán, nebo v trlici kolomastí nakrmen býti.

IV.

Žádný čeledín, kterýž jest svůj byt i živnosť přes zimu při městě měl a tu se přechoval, aby z jara, v létě neb na podzim jinam od města na dílo neodcházel, ani vedlé sebe jiných nevyvodil, než aby zde při městě dělal a dělali. Pak-li by který odešel, ten aby tam zůstal a zase od žádného souseda nemá na zimu přijímán býti pod uvarováním skutečného trestání. Jest-li by pak díla u města nebylo a chtěl kdo jinam odjíti, nemá toho bez ohrady pánův pergmejstrův činiti a kdož by to bez ohrady učinil, na to mají starší mistři vinaři pozor míti a o tom každého času pánům pergmejstrům oznamovati, aby to k přetržení přidržeti mohli.

V.

Žádný vinař starší ani mladší nemá ráno před jídlem žádného ohně dáti dělati krom toliko ženám tehdáž, když se víno zbírati má. A kdožby se toho dopustil, má starším vinařům za každé provinění pět grošů míš. pokuty dáti. Pakli by který ze starších sám se toho dopustil, ten má dvojnásobně pokutován od jiných starších býti.

VI.

Každý vinař s dělníky svými má na každém díle časně hned, jakž od starších vinařův zatroubeno bude, do rázu zastoupiti a sám několikerý na jednoho nebo dva nemá čekati,

kteří by se pak zpozdili a s jinými do rázu nezastoupili, těch nemá přijímati, anebo má jim na mzdě sraziti rozkázati.

VII.

A jakož se přiházelo, že některý vinař na řezbě dva i tři učedlníky přijímal, a od nich polovici mzdy aneb více bral, a pod tím netoliko škody množství skrze ty učedlníky učinil, ale také mnoho na díle obmeškal, i zapovídá se to, aby žádný vinař více těch učedlníků na řezbě nepřijímal, než uznal-li by toho potřebu, může vzíti jednoho toliko, kterýžby při něm v rázu stál a kteréhožby jak má dělati, při sobě dobře spraviti mohl. A kterýžby vinař to přestoupil a více těch učedlníkův na řezbu vzal a v tom shledán byl, má za každé přestoupení starším vinařům pět grošů míš. pokuty dáti.

VIII.

Žádný řezač sadby ani fazarů nevybírej a neprodávej. A kterýby se toho dopustil, má hned od vinaře pánům pergmejstrům oznámen a skutečným trestáním trestán býti, i také starším vinařům pokutu peněžitou podle uvážení pánův pergmejstrův složiti, vinař pak ku potřebě pána svého bude moci fazary vybírati a jimi vinici sobě poručenou zlepšovati. Však prodával-li by je k sobě k ruce, a to naň bylo shledáno, má pánům pergmejstrům pokuty kopu míš., a starším vinařům ort složiti a k tomu ještě i vězením trestán býti. Než kdožby nocně anebo jinak fazary odjímal, vytahoval a kradl a naň to shledáno bylo, má jako jiný zloděj na hrdle trestán býti.

IX.

Na kopání nemají dělníci tak hustě od vinařů staveni býti, aby se lokty dotejkali a jedni na druhé tlačili, nýbrž mají v slušné mírnosti jeden od druhého státi tak, aby volně a bez překážky dobré a hodné dílo dělati a peníze svého denního náležitě zasloužiti mohli a mají všickni spolu jednostejně vyčistíc ráz pokračovati (a žen což nejméň může býti, aby na kopání brali). Na podlom taky aby nekaždého dělníka brali, než toliko ty, kteříž dobře tomu, co má svrženo a co zanecháno býti, rozumějí.

X.

Každý starší vinař má mít rohovou aneb jinou troubu, a když přijde čas do rázu zastoupiti, tak k snídani k obědu neb svačině má zatroubiti a po tom zatroubení hned mají všickni v tom pohlídání vinaři a dělníci do rázu a po druhém zatroubení k jídlu jíti, a ne nějak rozmazaně, než tak, jak na dělníky sluší, ochotně jíti. Neb staré jest přísloví, kdo váhavě jí, že také váhavě a lenivě dělá. Když pak se najedí, což na půl hodiny dobře vykonáno býti může, má hned zase zatroubiti a po tom zatroubení mají hned všickni vinaři i dělníci na všech vinicích do rázu zase zastoupiti a dělati. Jakž pak jeden starší vinař zatroubí na jedněch horách, mají i jiní uslyšíc troubiti a všickni za jedno se srovnati. A jest-li by který vinař v tom shledán byl, že po zatroubení staršího hned do rázu s dělníky svými nezastoupil, má starším vinařům pokuty pět grošův míš. dáti.

XI.

Též kdyžby domů z díla čas jíti byl, mají starší vinaři zatroubiti a prve než-li by zatroubeno bylo, žádný vinař svých dělníkův rozpustiti nemá.

Z dalších pak vinic, aby nejprve bylo chozeno a potom z bližších, tak aby všickni teprve po třimecítmé hodině do města přijíti mohli. A kdožby prvé dělníky rozpustil, má pět grošů míš. pokuty dáti a starší dvojnásobně. Jest-li by pak kdo dodělal a že by neměli co jiného dělati, má ta čeleď tak rozpuštěna pokojně domů jíti, nevejskati, na jiné nepovolávati a tudy jiných od díl jejich k vyzdvižení nepopouzeti. A na to se starší vinaři mají s pilností ptáti, kdo by ten byl, který by tak vejskal a provolával a vyptajíce se, mají ho pěti groši míš. pokutovati. A kdo by v tom shledán byl, že jest víc dělníkův vzal, než potřebí bylo, má týž starším pokutu dáti.

XII.

Tyčí také a zlomků pálení na prosto všem se zapovídá, neb i nejmenší zlomek buď do rozvodu neb krechtu aneb na podhrabce, pod hrozen vína dobře se hoditi muže. Byl-li pak který

vinař v tom shledán, že tyčmi neb zlomky pálí, má od pánův pergmejstrův buď vězením aneb pokutou podle uznání slušně trestán býti.

XIII.

Kdožby tyčky, zlomky, války i jiné dříví z vinic, zahrad, chmelnic a losův domů nosil, by pak to jakkoliv ukrytě v kabelích, putnách neb koších dělal a v tom shledán byl, ten každý má starším vinařům pokuty dáti tolik, co jest za den vydělal aneb vydělati mohl.

Pakli by se starší toho dopustil, dvojnásobně pokutován buď. A jest-li by to starší přehlédali, to páni pergmejstři s panem rychtářem napravovati mají.

XIV.

Kterýby koliv vinař dělníkům svým vyjda s nimi na dílo v vinici na prese, v boudě neb jinde spáti dopustil aneb sám spal a to naň uznáno bylo, má starším vinařům kolikrát by se toho dopustil, tolikrát 5 gr. míš. pokuty dáti.

XV.

Žádný podruh, ani vinař neb vinařka po vinici dělníkův nenajímej, ani druhému neodluzuj pod pokutou pěti grošův míš. starším vinařům náležitou.

XVI.

Kdožby koliv z obojího pohlaví dvěma neb třem slíbil, že na dílo přijde a to naň uznáno bylo, ten má pro takové lidí oklamání a daremné ubezpečování tolik pokuty starším vinařům propadnouti, co za den vydělati může.

XVII.

Kterýžby vinař u dvou se zjednal, má pánům pergmejstrům pokuty 1 kopu míš. položiti aneb tejden v šatlavě seděti a na staré hospodě zůstati. Pakli by krom staré hospody jiným dvěma připověděl, tehdy slože pokutu, u toho má býti, komu prvé slíbil.

XVIII.

Mají-li kteří podruzi své vinice, těm všem se zapovídá, aby sobě žádných vinařů nejednali a to pod pokutou jednu kopu míš., kteráž pánům pergmejstrům náleží.

XIX.

Kdožby koliv mužského neb ženského pohlaví čeleď nadsazovati a mluviti směl, že mimo nařízení pánův pergmejstrův na těchto neb jiných horách vazačkám, zběračkám i jiným jakýmž koli dělníkům více platí, o tom hned vinař i jiná čeládka pánu toho gruntu oznámiti mají a on nemá tomu, kdož to mluvil, za ten den nic dáti. Než má s ním k pánům pergmejstrům přijíti, aby to na něm, kdo víc platí, přezvědíno, a ten, kdo by obecní nájem a nařízení pánův pergmejstrův rušiti chtěl, zejména oznámen, i také to daremné čeládky rozpakování k skutečné nápravě přivedeno býti mohlo.

Našlo-li by se pak to, že jest ten jistý pravdu mluvil, má mu mzda jeho dána a ten soused neb nákladník, kterýžby proti nařízení víc platil, od pergmejstrův pokutován býti.

Pakli by se to našlo, že jest ten jistý klamal, má ta jeho mzda za ten den ne jemu, než starším vinařům v pokutě, že čeládku nadsazovati směl, dána býti; který by pak mluvíc to, že jinde víc platí, pánům pergmejsterům osoby oznámiti nechtěl, ten přijma svou mzdu, má tři dni v šatlavním sklepě u vězení držán býti.

XX.

Který by dělník buď muž neb žena na nájmu po provolání a usazení pánův pergmejsterův hospodáře aneb vinaře se ptal: po čem dáš aneb chceš dáti? ten každý má tři dni v šatlavě v dubových škorních mlátiti.

XXI.

Těm, kteří v čas zbírek vína v presích vydělávají, má se za den a za noc po pěti groších míš. platiti a jak vejš dotčeno a strava, pokudž na ní náleží, dávati. Však oni aneb ženy i děti jejich nemají nic toho, buď od jídla, svíček, loje, mejdla neb jiných věcí jinam ustírati a odnášeti a to pod skutečným tre-

stáním. Nýbrž cožby zbylo, to aby zase hospodářům navráceno bylo.

Jest-li by pak který z těch vinařův při vydělávání vína jakou nešlechetnosť provedl aneb nedbanlivostí svou jakou škodu učinil, k tomu každému pan purgmistr a páni skutečným a stížným trestáním přikročiti a sousedu ta škoda při něm k nápravě přivedena býti má. Nosičům aneb putnařům beze stravy má se dávati po dvou groších českých, zběračkám ale po čem od pánův pergmejstrův usazeno bude, a žádný vinař ani vinařka dráže zběraček nenajímej, než jakž páni pergmejstři usadí, pod pokutou pět grošů míš.

XXII.

Sedláci, kteří vinice na gruntech obce této drží, všem těm nadepsaným artikulům a v nich obsaženým řádům a pokutám poddáni býti mají. A rovněž k nim jak i k jiným, těmi pokutami a trestáním od pergmejstrův i starších vinařů přikračováno býti má.

XXIII.

A jakož jsou vinařové a čeládka nové platy sobě smyslili, aby jim obřezného, okopného, obvazného a ledacos jiného mimo vyměřenou mzdu dáváno bylo. I aby toho víc pro dnešek nebývalo, to se všem starším i mladším vinařům i vší čeládce zapovídá, aby toho žádný od hospodáře žádati nesměl, a by pak žádal, aby mu tím hospodář povinen nebyl. Nýbrž to na starší vinaře vznesl a ten, kdožby toho žádal, aby starším český groš pokuty složili.

XXIV.

Žádný vinař na vinici hospodáře svého nic síti a sázeti nemá pod skutečným trestáním.

XXV.

Kterýby koli vinař přestoupě některý z nadepsaných artikulův a maje trestán neb pokutován býti starším vinařům se protivil a toho, což od pana purgmistra a pánův uloženo jest, podniknouti nechtěl: Ten má hned od pana rychtáře podlé zasloužení skutečně trestán býti.

XXVI.

Sousedům pak všem vůbec a zvláště těm, kteříž často a každodenně na vinicích bývají, o tom se od pana purgmistra a pánův obojí rady poroučí, aby na tyto artikule bedlivý pozor měli a pokudž by starší vinaři toho čeho, což tuto jim vyměřeno jest přehlédali a zanedbávali, tehdy sami sousedé mají to na pergmejstry každého času vznášeti, tak aby to k nápravě přivozováno býti mohlo.

XXVII.

Pan purgmistr a páni obojí rady nynější i budoucí na místě vší obce v moci toho sobě zůstavují nadepsaných artikulův podlé uznalé potřeby buď přivětšiti neb umenšiti, aneb jich při tom zanechati.

Stalo se a vší obci přečteno v sobotu po neděli postní Laetare léta P. 1589. a na zítří v neděli Judica téhož léta tito artikulové jsou vinařům a podruhům i čeládce vinničné na rathauze přečteni a starší nařízeni."

* *
*

Každého roku byli ustanovováni čtyři perkmistři. (K nim v roce 1726 přidán ještě čestný „vysoce učený pan Vojtěch Jankovski, Magister scholae").

Ti svolávali jednou nebo dvakráte do roka vinaře. Stávalo se tak na jaře a v letě. Ve schůzích jarních ustanovováni byli starší vinaři, jichž počet byl nejednostejný. Klesal zároveň s úbytkem vinic.

Při schůzích vinařů čteny byly uvedené artykule, které se později rozličnými přídavky pozměňovaly aneb zcela předělávaly.

V druhých registrech nalézáme z r. 1662 nedokončený pokus o sestavení jiných artykulův, z nichž obsahuje:

I. co jsou meze, II. co jsou mezníky, III. jak se mají mezníky usazovati a opatrovati, VI. nařizuje, aby tam, kde často vody škodí, k mezníku vrbina se vysadila, VIII. že mezníky mají býti z oblátku bílého neb sivého. Artykul IX. asi

zní: „Jelikož drancováním města od nepřátel, jakož i ohněm v r. 1662 knihy městské mnohé v ztrátu přišly, mají se k ohledání mezníku, o nějž spor se vede, bráti pamětníci. Má-li mezník usazen býti, dá se pod něj olověný erb městský.“ X. „Kde není jiných patrných důkazů, musí svědkové zprávu o obmezení činící v hrobě vykopaném klečíce přísahu vykonati.“

V druhé polovici 17. století zavládla éra, již bychom mohli nazvati érou konfessionelních vinic. Dle toho ovšem změněny i artykule vinařům předčítané.

I. článek poroučel vždy, aby vinaři v neděli a ve svátek službám Božím obcovali, II. aby nejméně jednou v roce ku zpovědi šli a ve dnech svátečních po gruntech nechodili.

Jiný článek nařizoval, aby při každém zvonění římským papežem nařízeném poklekli a se modlili.

Dle jiného článku měli dělníci, když se ráno k dílu byli sešli, na zatroubení pokleknouti a jednou Otče náš a Zdrávas se pomodliti. Modlitba ta v jiných létech nařizovala se pouze při prvé jarní práci na vinici.

Viděti z toho, že tehdejší artykule vinařské dbaly více výkonů náboženských než vinařských. Také přísaha vinařům starším změněna. Počínala: „Přísaháme Pánu Bohu Všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, Matce Boží a všem Svatým a slibujeme Jeho Milosti Císařské panu rychtáři“ atd.

Končila pak: „Toho nám dopomáhej Pán Bůh Všemohoucí, blahoslavená Panna Maria a všickni Svatí. Amen.“

Z artikulův v r. 1668 vinařům čtených zní:

„V. Fazarův aby nevybírali, roubův nelámali, štípkův nevykopávali, toho neprodávali pod pokutou na hrdlo trestání, nýbrž raději vinice a grunty hospodáře svého tím zlepšovati hleděli.

IX. Po cizích gruntech, zahradách šneky hledati, zdi podkopávati a na jinším, kdo co vsazeného má, takovým podkopáváním škodu činiti též pod trestem šatlavním, aby sami se varovati i dětí svých napomenouti hleděli.

X. Do zahrad, chmelnic, luhův, porostlin a revírův, kdež se ptáci držeti mohou, choditi, dříví sekati, lámati, škody na

štěpích, plotích dělati a svobodně jako své vlastní dříví domů si nositi pod skutečným šatlavním trestáním a takového dříví do špitále, školy a šatlavy pobráním se zapovídá.

XI. Co se pak ryb po řece, tůních lapání dotýče, někteří tak sobě zosobili, jakoby jich vlastní byly. Pročež kdožby koliv buď z nich vinařův, podruhův neb dětí jejich při řece, tůních s udicemi a jinými nástroji postižen byl, ten každý tolikráte, kolikráte by se toho dopustil, po každé dle předešlého radního snesení a zápovědi 4 kopy míš. pokuty složiti, nemající pak dvě neděle pořád zběhlé vězením šatlavním zaplatiti povinen býti má bez všeho prominění."

Zajímavý jest též záznam, jak dlouho dělníci viniční denně pracovali a zač tak činili. Takový zachoval se nám z r. 1580 a podáváme jej tuto téměř doslovně:

Od první neděle v postě, jež slove Invocavit, až do neděle Laetare dělají přes den 8 hodin od 13. hodiny. Dostane se řezcům za dvě hodině 8 a půl bílých peněz, zběračkám na rýví 5 a půl b. p.

Od neděle Laetare až do neděle provodní dělají přes den 10 hodin od 12. hodiny a po 11. hod. Dostane se za dvě hodině 7 b. p., vazačkám na vobloučkách 5 b. p.

Od neděle provodní až do neděle prosební dělají přes den 12 hodin od 10. hodiny. Dostane se za dvě hodině 5 a půl p.

Od neděle prosební až do svaté Trojice dělají přes den 14 hodin od 10. a po 8. hodině. Dostane se za dvě hodině 5 peněz.

Od sv. Trojice až do sv. Panny Markýty dělají za den 13 a půl hod. od 9. hod. Dostane se za dvě hodině 5 peněz, vazačkám toho času 4 a půl p.

Od sv. Panny Markýty až do sv. Bartoloměje dělají za den 12 a půl hod. od půl 10. hod. Dostane se za dvě hodině 5 a půl p., vazačkám toho času 4 p.

Od sv. Matouše až do sv. Havla dělají za den 8 hod. od 13. hod. Dostane se za dvě hodině 9 peněz.

Od sv. Havla až do sv. Martina dělají dělníci za den 7 a půl hod. Dostane se za dvě hodině 9 a půl p.

K tomu připojeno: „Však z uvážení pana rychtáře Jeho Milosti Císařské, pana purgmistra a pánův obojí rady bude se moci přidati po jednom nebo dvou neboliž třech penězích. A zvláště, když bývá blatná cesta od Voblíku po přívalech velikých.

Jan Kapr z Kaprsteina m. p.“

Dle toho vydělal tehdáž viničný dělník asi našich 20 kr. denně, dělnice 13—17 kr.

Výdělek ten nebyl malý, jak na první pohled se nám býti zdá, neboť uvážiti třeba, že dostal dělník v obecní kuchyni jedno jídlo (rozuměj oběd) za 1 gr., či nynější 4 kr. Jedl-li dělník, jak tehdáž ve zvyku bylo, dvakráte denně, zůstalo mu, zaplativ stravu, asi 12 kr. na ostatní potřeby.

Však ustanovené mzdy bývaly také snižovány. Tak r. 1673 pro velikou neúrodu snížen plat o čtvrtinu.

Taktéž v r. 1658 zaznamenáno snesení „o službu vinařskou“. Téhož roku stržena čtvrtina ze mzdy vinařům, jelikož mrazy vinici pohubily, tak že nákladníci málo vína sklidili. Poněvadž sousedé neměli, čím by platili, protože právě mlátili a pro obilí žádný forman pro zlé cesty nepřijel, měla se mzda vyplatiti obilím dle tržní ceny.

Bratrstva tovaryšů čili cechy menší.

Vedle cechů zřizovány bývaly pořádky tovaryšské čili bratrstva, jejichž účelem bylo vedle cti a mravnosti starati se o všeliké záležitosti svých členů. Za tou příčinou skládali tovaryši malé příspěvky, aby z nich zapravovali ta která vydání se správou tovaryšstva spojená a poskytovali podpory nemocným anebo těm, kteří nezaviněnou příčinou do dluhů upadli.

Schůzky tovaryšů konaly se v tovaryšské hospodě, kam se scházívali tovaryši domácí i přivandrovalí ku všelikému jednání i k veselému posezení. Řízení konalo se za předsednictva zvolených starších tovaryšů rovněž na tovaryšské hospodě při otevřené tovaryšské pokladnici nebo jinak, jak se

dovídáme z pořádku tovaryšů v Kostelci nad Orlicí, jenž nám oznamuje, že starší tovaryš zahájil schůzku tím, že rozsvítil svíčku, a každý měl na hospodu přijíti, pokud svíčka hořela, a kdo svíčku zmeškal, byl povinen dáti čtyři malé peníze. To bylo roku 1532. — Taková schůzka pokládána byla za dobu vážnou, sváteční. Proto měli obuvníci pravidlo, aby žádný tovaryš v těch šatech, ve kterých ve verštatě sedí, do pořádku nechodil; kdyby pak šatů jiných neměl, aby si jich ve volném čase hleděl zjednati. Krejčí nařídili: „Který by tovaryš neměl kabátu, kalihot nebo pláště, má se mu dát folk (snad lhůta) na dvě neděle, a pakli by v těch dvou nedělích svévolně toho zjednati nechtěl a na hospodu bez pláště přišel, aby dal pokutu dva groše bílé a starší (tovaryš) dvakrát více." Kdo při schůzi plášť spustil, dal pokuty 7 penízů. Měli tedy sedati v pláštích jako konšelé, když v radě zasedali; ti také jen v pláštích sedali, jak toho vážnost úřadu vyžadovala. Když starší tovaryši jednali, měl každý býti na svém místě, mlčeti a ze zástolí nevyvstávati bez opovědi.

Jinam nežli do své hospody neměli tovaryši choditi, aby se mohlo pozorovati, jak se chovají. Na hospodě neměl nikdo hráti o peníze pod pokutou. Pan otec a paní matka dbali o pořádek; jich měli v uctivosti chovati a kdo neposlechl, toho měli starší tovaryši trestati pokutou.

Svády rovnali starší tovaryši; dopustil-li se čeho starší tovaryš, býval pokutován dvojnásobně. I mistr, nebyl-li s tovaryšem spokojen, nevznášel to na cechmistry, nýbrž na starší tovaryše, aby jej vzali do svého trestání.

Z toho ze všeho patrno, že tovaryšská bratrstva měla vlastní administrativní a trestní moc, pokud nezasahovala do samého cechu. Při obnovování starších tovaryšů bývali mistři cechovní přítomni a ničím-li nepřičinili k oslavení toho obnovování, tož alespoň pomáhali nové starší tovaryše zapíjeti, nikoli však z peněz jejich, jimž sami někdy něco přidali, nýbrž z pokladnice cechovní.

Který tovaryš artykulům bratrstva se protivil, nebýval trestán od tovaryšů, nýbrž od purkmistra a cechmistrů.

Tovaryš přivandrovalý, přišed do města, šel na hospodu a požádal tovaryše staršího, aby mu díla pohledal či zjednal, nebo, jak také říkali, „aby mu o dílo šel". Což když tento učinil a jeho filec hospodáři odevzdal, položil příchozí několik penízů „přivandrovného", byl do bratrstva přijat a mohl ve městě u mistra dělati.

Bratrstva tovaryšů mívala své vlastní pokladnice, které se v cechu ukládaly, jakož i jiné věci inventární, z nichž odstupující starší tovaryši skládali účet cechmistrům.

Jako cechové jednoho řemesla s cechy jinými vstupovali v bratrství, tak i tovaryši s povolením cechmistrů smlouvali se s tovaryši jiných, zvláště příbuzných řemesel o bratrství pro tovaryše domácí i příchozí.

Jako mezi cechy téhož řemesla po celé zemi bývala veliká vzájemnost, tak i mezi tovaryši týchž cechů. Chtíce i oni slouti „tovaryši poctivého řemesla", dávali si odkudkoliv o všem věděti, čeho se kdo proti jejich poctivosti dopustil. Nejen že nesměli tovaryši doma obcovati s tovaryšem „zlopověstným", ale tovaryši rozličných měst dávali si věděti, kdo z tovaryšů odcházejících hoden jest podpory (fedruňku) nebo není, aby nějakým nezdarou nebo ničemou čest tovaryšů jiného města nebyla poskvrněna. Tak psali r. 1591 tovaryši starší i všichni tovaryši řemesla ševcovského v Plzni „opatrným panóm tovaryšóm téhož řemesla v Kostelci nad Orlicí, kterak Stanislav Kamínek z Jaroměře, vyučiv se doma řemeslu, v Plzni dělal a zadluživ se, odvandroval neomluviv se; aby tedy nikde ničím nebyl fedrován."

Řád tovaryšů dotčeného řemesla ševcovského ve Starém městě Pražském, léta Páně 1630 obnovený, nařizoval ve článku čtvrtém toto: „Žádný z tovaryšův s osobami neřádnými, s kárníky (káranci), s flekýři a vesníky aby nic činiti nemíval. Kdo by pak s takovými obcoval, jedl a pil nebo hrál, ten aby takovým rovný byl a v pořádku trpín nebyl."

Nábožnosti měli tovaryši dbanlivi a pilni býti. V 16. století ani strana pod obojí, ani strana pod jednou nevydávala žádných instrukcí, v nichž by na prvním místě na Boha nebylo pamatováno. Pěkně o tom napsali tovaryši ševcovští v Kostelci nad

Orlicí r. 1584. „Aby se svého milého Pána Boha báli a slovem božím aby se pravovali a řídili a k němu (slovu božímu) netoliko ráno, ale i v nešpory aby chodili". A tak podobně začínají všecky řády bratrstev tovaryšských. S nábožností bývaly spojeny i skutky milosrdenství, jimiž tovaryši prospěšně ducha bratrského osvědčovali. Nemocného tovaryše měl hlídati tovaryš, na kterého ostatní ukázali; kdo se vzpíral, dal pokuty 4 gr. míš. Chudého tovaryše měli založiti penězi, a kdyby se „zhojil", měl jim všecko zase nahraditi, neboť prý pro tu příčinu se sbírky činí, aby se za ty peníze (v nemoci) ochraňovali. Koho by Bůh smrti neuchoval, toho měli ke hrobu doprovoditi pod pokutou, jakož již v řádech cechovních nařízeno bylo.

V artykulích bratrstev pamatováno i na čistotu těla. Tovaryšům se nařizovalo, aby chodili do lázně, a to ve dvou nebo ve třech nedělích. Zde budiž poznamenáno, že naši předkové lépe dbali o čistotu těla, než se děje za našich dnů, a lázně obecní nebývaly jen ve městech velikých, ale i v malých.

O jiných povinnostech poučí nás dvoje artykule bratrstev, jež níže položeny budou.

Na konec stůj zde, že některá řemesla připouštěla tovaryšům, aby směli ty které drobné práce vykonávati na svůj vrub. Tovaryšům kolářským v Rakovníku připouštělo se v 16. století: jednu loukoť (naražení), a bylo-li pod ní jedné špice potřebí, potom jedné nebo dvou špicí pod starou loukoť, cvekování kol, nasazení sekery, narážení nápravy, vrážení nicohlavy do nápravy. Tovaryšům kovářským: štouchání sekery ve dvou „hycech", svařování vídlí a řetězů v jednom hycu, přitvrzování podkovy čtyřmi hřeby, (co více, patřilo mistru), ostření motyky, a co mohl poštadlem vydělati. Toho více v artykulech Vambereckého bratrstva.

Řád tovaryšům řemesla ševcovského ve St. M. Pr. 1. P. 1630 obnovený.

My starší cechmistři a všichni mistři řemesla ševcovského v Starém Městě Pražském vyznáváme tímto listem, že jsme tovaryšům téhož řemesla našeho artikule níže položené, jimiž

by se oni i budoucí jich, čeleď naše, v dobrém řádu stojíc, řídili a spravovali, zase obnovili a vydali slovo od slova takto:

Předně a nejprve: Pána Boha všemohoucího aby se báli, ku poslouchání slova jeho svatého do chrámu Páně rádi chodili a podle jeho svaté Božské vůle ve všem se řídili a spravovali.

Druhé: V příbytku pana otce na hospodě v místě vejsadním všelijak náležitě a uctivě se chovali, Pana otce, Paní matku a čeládku jich v poctivosti měli, neméně i k hospodářům svým, mistrům, manželkám, dítkám a čeládce jich, ano i sami k sobě vespolek uctivost prokazovali, též mezi poctivými lidmi v domích, na procházkách, kdežbysekoliv obrátili, k jednomu každému vážně a šetrně se zachovati mají, a v nižádná neřádná místa a nepoctivá aby nechodili pod skutečným trestáním.

Třetí: Který by tovaryš ku pořádku na hospodě ve dvou nedělích po samých obědích do řádu sebrání (?) buď Čech nebo Němec nepřišel a tovaryšům starším by se neopověděl pod pokutou šesti krejcarův.

Čtvrté: Žádný z tovaryšův s osobami neřádnými, s kárníky, flekýři a vesníky aby nic činiti nemíval. Kdo by pak s takovými obcoval, jedl a pil anebo hrál, aby takovým rovný byl a v pořádku trpín nebyl.

Páté: Do lázně aby se chodilo ve čtyrech nedělích, jak tovaryši tak i synkové, a to v jistou hodinu pod pokutou.

Šesté: Kdožby z tovaryšův ve dni všední anebo v pondělí moha dělati, zahálky se dopustil anebo že by mladších synkův ke hře a zbytečnému pití pobízel a nutkal, o peníze jej připravoval, ten každý od starších cechmistrův slušně (!) ztrestán býti má.

Sedmé: Žádný tovaryš ani synek na tři neděle před svátky vejročními a před jarmarkem od mistra vandrovati nemá a kdybykoliv vandrovati chtěl, má dáti mistru svému před tím na týden znáti a věděti.

Osmé: Pro obecné dobré toho poctivého pořádku na stříbro (k čemu potřebovali stříbro?) tovaryši po jednom krejcaru a synkové tolikéž půl skládati a tovaryšům starším odvozovati povinni budou.

Deváté: Byl-li by který tovaryš na závazek od starších tovaryšův vzat, a v tom by pryč odešel, ten aby poháněn byl dotud, pokudž by se z toho náležité nevypravil; ano i ten, kdož by se dopustil některé věci proti Pánu Bohu, též proti pořádku anebo trojímu závazku, ten aby trestán byl pokutou předkův našich od slovutné a mnoho vzácné poctivosti pánův purkmistra a rady St. M. Pr. vyměřenou, kterážto jest troje; týkajíce se jak tovaryšův českých, tak i německých. Přední pokuta jest stará nám od předkův našich dochovaná; druhá peněžitá jedna kopa grošův českých, více nebo méně, podle spravedlivého starších tovaryšův uznání; třetí pokuta jest dvě neděle ve vězení šatlavním seděti.

Desáté: Jakož jest spolu bratrství s pány nožíři a kožešníky k těm jmenovaným pánům bratřím aby se hleděli tovaryši všichni každého času a na každém místě náležitě a bratrsky chovati, stalo-li by se pak kdy kterému od nich nějaké ublížení, toto sám sobě žádný bez tovaryšův starších (na něž tu věc vznésti náleží) napravovati nemá.

Tomu na svědomí pečeť nadepsaného řemesla dali jsme k tomuto listu přivěsiti, jehož jest datum na Starém Městě Pražském letha Páně tisícího šestistého třicátého, čtvrtého dne měsíce března.

Pečeť.

Instructi (instrukce) aneb vyměření, kterak by tovaryši starší i mladší poctivého pořádku ševcovského na hospodě chovati se měli, nížepsaní artikulové vyměření činí, kterak jedenkaždý z nich, chtěje dobrodiní s povolením nás starších s velkou prací a nákladem obstaraného účasten býti, povinnen bude se tak pod vyměřenými pokutami slušně a náležitě chovati:

Předně a nejprve: Kterýbykoliv tovaryš aneb synek sem do St. M. Pr. přivandroval, ten aby na hospodú a ne někde jinde pokoutně se zdržujíc, nežli tu, kdež jim místo vykázáno, přicházel a ihned filec paní máteři k schování odevzdal.

Druhé: Tímž způsobem podobně kdyby který zase tovaryš nebo synek od hospodáře svého z díla vystoupil a v práci ne-

zůstával, tehdy též aby nikdež jinde mimo hospodu se nezdržoval a také ihned filec paní máteři schovati dal, za kteréžto opatrování filce při vyzdvižení jeho bude povinen jedenkaždý paní matce jeden krejcar odvésti, který by se pak tak nezachoval, tehdy týhodní plat v pokutě propadnouti a ta (pokuta) k dobrému pořádku do pokladnice obrácena býti má.

Třetí: Poněvadž s velkým obstaráním tři postele peřin i s povlaky (však s jistým naším povolením) pro tovaryše zhotovené jsou, tehdy jedenkaždý zahálející jich proti jistému platu užíti moci a od takového pohodlí za jednu každou noc jeden krejcar odvésti povinnen bude, a ta od paní matky vybírána býti má a co se tu tak vybere, při každé schůzce se předloží a z téhož jedna polovice Paní matce za práci, totiž praní a stlaní přicházeti a druhá polovice k opravě a na spravení postelí, povlaků i jiných věcí k tomu přináležejících mimo to nikam jinam obrácena a do pokladnice zvláštní starším tovaryšům dodána býti má.

Čtvrté: Jestli by který při téinž užití dobrodiní jak předně časně do hospody se nenacházel, buď že by se opil aneb při tom vejvratek učinil, zlořečení i cokoliv jiného nepříkladného před sebe vzal, ten aby čtyry české pokuty neprodleně odvedl a dále slušně vedle bedlivého rozeznání od starších tovaryšův trestán byl.

Actum této instructi 22. Julii Anno 1644.

Pečeť z r. 1590.

Řád tovaryšů ve St. Vamberce z r. 1706.

My cechmistři a mistři poctivého řemesla soustružnického, kovářského, kolářského, zámečnického, ručnikářského, truhlářského a bečvářského v městě Starém Vamberku nad Zdobnicí z uvážení bedlivého uznavše toho důležité potřeby býti, tovaryšům našim, všem starším i mladším, pro budoucí dobré, kterak by se v svém pořádku chovati a spravovati měli, dali jsme to všecko podle artykulův níže položených v spis uvésti,

tak aby jeden každý vědouce, kterak se chovati má, pro vejstupek aby se trestání a pokuty uvarovati hleděli:

Předně cti a chvály přede všemi věcmi Pána Boha abyste pilní byli, na slovo Boží do chrámu Páně nemohouce ve všední dni pro práce své, v den nedělní neb sváteční abyste chodili. Druhé, abyste Pana otce, Paní matku, dítky jich i čeládku v poctivosti měli, a kdyby se kdo k nim zahodil, buď on přespolní nebo domácí, k němu také abyste se náležitě zachovali, nebo Pan otec samými vámi státi nemůže. Kdyby pak který z tovaryšův Panu otci příčinu dal, takže by proň hospodu vypověděl, ten a takový povinen bude hospodu, kdež by se pánům cechmistrům vidělo, na svůj groš opatřiti. Také obzvláště k osobám ouřadním, potom také ke všem mistrům, obzvláště pak ku Pánům Starším a k manželkám všelikou uctivost abyste zachovati hleděli. Tolikéž sami k sobě, buďto v hospodě, ve verštatích i všudy abyste se pokojně chovali, lání a všelijakého oplzlého mluvení i také her sami sebou abyste zanechali. Pakli by se toho který svévolně dopustil, tehdy pokuty dáti má tovaryš mladší dva groše bílé a tovaryš starší čtyry groše bílé. Třetí. Zaháleti žádný nemá zúmyslně, pakli by se toho který dopustil a maje dílo v zahálce shledán byl, tehdy Pánům cechmistrům pokuty pět grošů bílých bude povinen dáti. Čtvrté. Tovaryš, když se k mistru posaditi dá, tehdy žádný, dělaje první tejden, odvandrovati nemá, ale odpuštění, dadouc dvě neděle napřed věděti, od mistra vzíti má, a kdyby který věděti nedal a tak odvandroval, tu za nepořádného vyhlášen a držán býti má, a hned po něm list psán býti má a cožkoli na něho při pořádku počítáno a skrze to utraceno bylo, to též do pokladnice nahraditi a skutečně pro takový nepořád ztrestán býti má. Páté. Kdyby který tovaryš, jsa vandrovní, přec odejíti měl, aby sebou jiného tovaryše neloudil z verštatu. Kdyby se pak toho dopustil, ten za nepořádného připomínán, listem pohaněn a strestáním skutečným i s tím, kterého vyloudil, strestán býti má. Šesté. Který by se tovaryš v hospodě co vydlužil a povinován byl, to všecko, prvé nežli by odvandroval, zaplatiti a s každým se urovnati má, jak náleží, a pakli by nezaplatil a přece odvandroval, ten každý za nepo-

řádného vyhlášen a tou pokutou již jmenovanou skutečně strestán býti má, tak jako jinej nepořádnej. Sedmé. Tovaryši starší když zvoleni jsou, mají sobě ku pomoci, však s vůlí a radou Pánův cechmistrův voliti a za stůl zasaditi tovaryše rozumné a pokojné, kteříž by jim k spravování ku pomoci dobrého pořádku se hodili. Pakli by se který s nimi přísedící nepokojně choval a různice působil, ten aby z toho za stoly vyzdvižen a za mladší stůl podán byl, pokuty tovaryšům starším aby čtyry groše dal. Osmé. Tovaryši starší povinni budou pokladnici opatrovati, tak aby z ní peněz na nic vydáno nebylo, leč by na některého z tovaryšův Pán Bůh nemoc dopustil, tak že by potřebí bylo jeho založiti; i tolikéž kdyby který potřeboval a tovaryši starší by to uznali, tedy postaví-li rukojmě, může toho užíti. Také na vosk, jakž předešle bejvalo, když potřeba káže a zvláště k slavnostem vejročním aby vydati neměli, toho se nezabraňuje. Na jiného pak na nic aby vydáno a utraceno nebylo. Pakli by nad to potřeba bylo, tehdy toho při Pánech cechmistrech hledati mají. Deváté. Co se pak spropitného dotejče, tovaryšům řemesla soustružnického toho se dovoluje od futrování cívky, item od spravování starého kolovratu, dále při vůli Pánův mistrův se zanechává; tovaryšům řemesla kovářského toto zpropitné se přeje, totiž co v jednom hyci (?) svaří a podkovu do třech hřebíků přitvrdit, co více, to mistru náleží; tovaryšům řemesla kolářského zpropitné býti má, totiž jedna loukoť, též cvekování a od špice podsazování, co více, to mistru přísluší; item tovaryšům zámečnickým předně ingrif přivrtovat a ke klíči píro (péro) přiletovat, oucho obzvláštně přinetovat, co víc, to mistru přisluší; item tovaryšům řemesla ručnikářského zpropitné býti má spoušť naletovat, šroubek zvostřit, nýt k řetízku udělat, pírka (pérka) malá překalit, co víc, to mistru náleží. Tovaryšům truhlářským toto zpropitné býti má: k židlici nohu udělat, něco starého spravit, co více, to mistru náleží, item tovaryšům bednářským zpropitné toto býti má, totiž od díla nového sudu po jednom krejcaru a od ujímání starého nádobí, item od přesazování starého nádobí a hubatek, co více, to mistru náleží. Jestliže by pak kdokoliv z tovaryšův větší zpropitné sobě osoboval a přijímal, takový každý vedle uznání ku

příkladu jiným strestán a pokutován býti má. Desáté a naposledy pořádky vždycky ve dvou nedělích pořád zběhlých a při slavnostech vejročních pro vandrovní aby čteny a vyhlašovány byly. A když se koliv tito pořádkové čísti budou, tovaryši všickni bedlivě poslouchati a vedle nich se říditi mají pod pokutami v nich obsaženými, též pod pokutou a skutečným trestáním,

* *
*

Vydáni jsou tito pořádkové tovaryšům starším i mladším poctivého řemesla soustružnického, kovářského, kolářského, zámečnického, ručnikářského, truhlářského a bednářského v městě Vamberku nad Zdobnicí za cechmistrův Pana Jana Smetany, cechmistra staršího, Pana Václava Jirky, cechmistra druhého,. Pana Václava Šmatrala, cechmistra třetího v plnosti cechu. Kteréžto artykule na žádost Pana Jana Růžičky, souseda a spoluradního z městyse Tyniště. Pana Jana Červenky, Pana Mikoláše Fáborského, vše spolumistrův cechovních, jim do městýse Týniště a nikam jinam propůjčené jsou a s jistou vůlí celého poctivého cechu pečetí naší cechovní bez újmy naší ztvrzené Letha Páně 1706. dne 31. januarii.

Pečeť.

Z toho patrno, že bylo tovaryšům dovoleno drobné, vyjmenované práce a správky na svůj vrub (zpropitné) vykonávat.

Z řádu tovaryšského hrnčířů a tesařů města Čáslavě z počátku 18. století.

Art. 2. Milostpana děkana nebo pana cís. rychtáře, pana purkmistra, pány spoluradní, též starší obecní a pány starší cechmistry i jiné všechny mistry i také obecní lid, všecky jakou počestností abyste předcházeli a uctivě se chovali; to se vám přikazuje.

Art. 7. Tovaryš mladší staršímu ať jest oddán. A kdyby mladší také tak mnoho uměl jako starší, a kdyby nemohl ho vždycky šanovat pro jeho dílo, nechť ho šanuje pro jeho starost (stáří).

Art. 14. Kdyby se pak, tovaryši, když jste na hospodě, některý z pánův mistrův zahodil (nahodil) mezi vás anebo některý soused jeho, abyste uctivě přivítali, poctu dali, místa popřáli, nebo to vaše pochvala bude. To se vám poroučí.

Art. 19. Tovaryši, když do šenkovních domů přicházíte, s šenkýřkami abyste se o řád nehádali. Smí-li vám připsati, smíte jí dáti: její duše, vaše peníze; máte tam podruhé vůli jíti nebo nejíti.

Pozn. Druhdy právováreční měšťané ve svých příbytcích čepovali, čeho si ve společném pivovaře navařili. Zde zároveň důkaz, že chvalitebný zvyk psáti dvojitou křidou jest zvyk starodávný.

Art. 22. Tovaryš, který by se nepostil, jak neposlušný syn církve potrestán bude.

Art. 23. Pacholíčkové před večerem dne nedělního a svátečního na skropení díla abyste pozor dali a časně ho skropili; též i hlínu časně pokropili, na kamnách dílo překlidili, a kdyby se tak nezachovali, tehdy beze vší výmluvy starou pokutu podniknouti mají a po vytrestání zase přijíti a poděkovati mají; tak aby se chovali.

* *
*

Bratrstva tovaryšská byla generálními patenty Karla VI. zrušena. Když však proti tomu bylo podáno vysvětlení, že bratrstva sledují účel blahodárný, že byla zakládána proto, aby napomáhala chudým a nemocným tovaryšům, aby dbala o kázeň a řád mezi tovaryši; odvoláno zrušení a bratrstva povolena opět pod jistými podmínkami, o nichž v generálních patentech zmínka bude.

Křty tovaryšské.

Článek devátý generálních patentů Karla VI., vydaných r. 1731 seznamuje nás s některými prapodivnými zvyky a obyčeji dávných cechů. Tak prý bývaly při propouštění učedníků z učení rozličné podivné, dílem směšné, dílem pohoršlivé a nectnostné způsoby, jakož jsou hoblování, broušení, kázání, křtění, neobyčejné šatstva obláčení, po ulicích vození a jiných více. Škoda, že nemůžeme milému čtenáři vylíčiti, jak se všecky ty obyčeje konaly. Bylo by velice zajímavé to hoblování, broušení, neobyčejné šatstva obláčení a po ulicích vození. — Jen o křtění učedníků, když za vyučenou dostávali, vypravují nám Památky archeologické o dávání jmen učedníkům v Lounech. To zde stůj skoro doslovně. Jen tu a tam přičiníme malou poznámku.

Registra cechovních pořádků krejčovského a sladovnického v lounském archivu chovaná, přesvědčují badatele, že původem jednoho druhu měšťanských jmen bylo povýšení učedníka na tovaryše. Byla totiž jména řemeslným tovaryšům slavnostně dávána a ta pak nosili takto pokřtění jako mistři a měšťané, oddávajíce a zanechávajíce jich svým přirozeným potomkům v dědictví. Případné doklady týkají se let 1629 až 1676, ale světle jde na jevo, že zvyk tovaryšských jmen už před těmi lety panoval, poněvadž mistři sladovničtí v dotčených lounských knihách, dávajíce tovaryšovi jméno, vždy připomínají, že tak činí „dle způsobu starobylého“.

Z knih cechovních vychází stran dotčených jmen nejprve na jevo, že nikdo mistrem se nestal, kdo jména tovaryšského, jen jemu vlastního, neměl.

Podruhé vychází na jevo, že toho jména trojím způsobem nabývali tovaryši, buď s přivolením hromady řemeslnické prohlásili jméno otcovo za svoje příjmí tovaryšské, nebo zvolili sobě ku jménu otcovskému jiné příjmení, zhola nové, nebo konečně ten onen tovaryš obdržel jméno od starších cechovních, které v dokladech níže položených není bez příchuti humoristické. Také už v tom jest humor, zovou-li zápisy celý akt křtem nebo křtěním.

Dále vysvítá z pramenů, že jméno tovaryšské do register cechovních u přítomnosti všech členů pořádkových při otevřené pokladnici slavnostně bylo zapisováno. Za ten zápis platil nový tovaryš „památného" některý groš. Toho jména pak v jednání společenském na dále užíval, s ním se stal mistrem, slavnostním zápisem dostalo se novému jménu nezbytné autority, platnosti a obecného uznání. Vždycky toto dávání jmena tovaryšského ukazuje se býti jakýmsi prohlášením samostatnosti a neodvislosti tovaryšské osoby. Zvláště vidí se nám to býti vymaněním z otcovského područí, což patrno nejlépe z toho, že kdykoli se ponechává tovaryši jméno otcovo, vždy výslovně se v registrech zapisuje, že to jméno se mu za tovaryšské dává.

Tímto křtěním tovaryšským dá se vysvětliti množství přepodivných jmen osobních.

Tím svoje průvodná slova končíme a přejeme místa následujícím archivním dokladům, a to nejprve oněm některým, jež jsou zapsány v registrech řemesla krejčovského v Lounech.

Léta páně 1629. v neděli Reminiscere, Jiřík Malina, syn Jakuba Hejtmánka, majíc za mistra do společnosti naší přijat býti, i nemajíc tovaryšského jména sobě daného, při páních starších toho náležitě vyhledával, aby to jméno, kteréž jest sobě sám zvolil, totiž Jiřík Malina, do register cechovních zaznamenáno bylo pro budoucí památku. Za to jest pánům starším 15 českých daroval. Stalo se u přítomnosti celé společnosti.

Téhož léta a dne svrchupsaného jest sobě sám zvolil jméno tovaryšské Václav Svobodnej, v přítomnosti pánův starších, tolikéž mladších, aby do register těchto pro budoucí pamět zaznamenán byl, toho při páních starších náležitě žádal, a za to jméno pánům starším 12 českých daroval.

Léta páně 1631 v neděli 9. Februarii Mikuláš Pokorný žádal pánův starších, poněvadž jména tovaryšského neměl, aby páni starší do register těchto poznamenati dali jméno Pokorný pro budoucí paměť; za to pánům starším daroval 8 českých.

Z register cechu sladovnického v Lounech vybrali jsme za doklady následující zápisy:

Léta páně 1655 den památky blahoslavené panny Marie obětování držána společnost v příbytku pana Matyáše Martinovic z Grillova, předního pana cechmistra atd.

Jiří Hegenwald... přednesl, jak jest Kašparą Kohouta na řemeslo k sobě do učení přijal..., poněvadž jest svůj rok náležitě vystál, že jemu za vyučenou dává, se ohlásil. Při tom jemu ihned na žádost jeho podle obyčeje starobylého jméno tovaryšské Kašpar Kohout se dává, za které pánům starším i mladším cechmistrům náležitě poděkoval a památného 1 zl. 30 kr. na hotově složil; a u přítomnosti všech s veselou myslí sesumírovány jsou. — Kdo čteš, rozuměj: „S veselou myslí to památné sesumírovali!"

Léta 1660 1. srpna. P. Jan Chomutovský, mistr poctivého řemesla sladovnického, vyžádal sobě vstoupení před pány starší i mladší mistry spolu s Karlem Františkem Hádkem, švakrem svým, jakožto učedlníkem, to jest přednesl, — poněvadž jest svůj rok náležitě vystál, že jemu za vyučení dává u přítomnosti pánů starších i mladších se ohlásil.

Při tom jemu ihned na žádost jeho a podle obyčeje starobylého při jméně svém přirozeném se zanechává, začež pánům starším i mladším cechmistrům náležitě rukou dáním poděkování učinil, — a připověděl. 1662... opět podle obyčeje starobylého Václav Martinovic při svém přirozeném jméně se zanechává.

Léta páně 1664 p. Kašpar Kohout předstoupil a přednesl, jak jesti před rokem před pány mistry staršími i mladšími poctivého mládence Jana Možného opověděl a tak za vyučenou žádal, aby mohl toho užíti vedle starobylého pořádku, že jesti poctivě se choval, jak na poctivého mládka sluší a náleží; a tak jesti mu dáno za vyučenou, a u pana Bartoloměje Klendra jeho poctivé jméno si koupil, a tak křtěn Jan Točpivo jest mu dáno, za které jméno jesti pánům starším i mladším cechu poděkoval, na památnou jest odvedl 1 zl. 20 kr., a při tom byli tovaryši Václav Dehora a Jakub Chmelík u paní Zuzany Dehorovy v díle.

Léta 1665. Stala se společnost pánů mistrů poctivého řemesla sladovnického atd.

Kašpar Kohout předstoupil a žádal, aby mohl míti za vyučenou poctivý mládenec Vít Kočka, Hřejpivo tovaryšské jméno, že jest se tak choval, jak na poctivého mládka náleží; a tak jesti mu za vyučenou dáno vedle starobylého řádu a pořádku poctivého řemesla sladovnického u přítomnosti celého pořádku a pokladnice otevřené u p. Bart. Klendra staršího.

Za vyučenou dal do pokladnice od vyučení 2 zl. 20 kr., 2 libry vosku, za tovaryšské jméno Vít Kočka Hřejpivo pánům starším mistrům i mladším odvedl 1 zl. 30 kr., a to se má propíti. Tedy to také sesumírovali!

L. 1666 Vít Hřejpivo a Jan Točpivo odvedli jsou za tento rok 1666 do pořádku jeden každý po 12 kr., v sumě 24 kr.

L. 1669 Jan Chomutovský před pány starší i mladší předstoupil, jak jest před rokem učedníka Adama Klau (Glau) tovaryšský jméno Procházka, tak že žádá pány starší i mladší, aby mohl za vyučenou míti; i tak se stalo a toho za vyučenou dosáhl, do poctivého pořádku, co náleželo, odvedl. Klau či Glau byl asi Němec a pak pokřtěn na Procházku!

Léta 1676 25. Juli s dovolením celého poctivého pořádku a pánův starších i mladších mistrů poctivého řemesla sladovnického a pivovarnického za vyučení dosáhl poctivý mládenec Jan Brtnický, jinak tovarišské Hřejpivo.

Léta 1696 1. listopadu držána společnost — přijat do pořádku za mistra Jan Ptáčník jinak Pokorný.

Řád tovaryšů řemesla hrnčířského a tesařského v Čáslavě z počátku 18. stol. rovněž přikazuje tovaryšům, aby si zjednali jméno tovaryšské. Praví v artikuli 13. toto: „Tovaryši tesařští, kteří při tomto řádě dělati budou, mají tu potvrzení svého jména dosáhnouti a od něho 12. kr. do pokladnice složiti, a kterýžby tovaryšské jméno neměl, má ho sobě koupiti a od něho dva groše složiti a přivandrovancům 3 kr. dávati, aby mohl jiným tovaryšům roveň býti. To se vám poroučí.“

CECHOVNÍ ARTYKULE.

Řád soukenníků Rychnovských z roku 1378.

Po novočesku (pokud možno).

Č. Č. M. 1860. 23.

Buď svědomo všem, kdož tento list budou čísti aneb slyšeti, jenž soukenničtí mistrové Rychnovští s dobrým rozmyslem dali jsou se ke vší spravedlnosti i k tomu s panským povolením i potvrzením, to jest pana Jetřicha i pana Albrechta bratrů vlastních, řečených z Rychnova. Znamenejž každý ustavení práva soukennického tak od chudých jako od bohatých i od pánův potvrzeného. A to právo má státi, dokud řemesla v Rychnově soukennického. Prvé právo, jenž (jímž) slibují soukenníci s jednou rukou (snad společnou rukou) činiti i tkáti sukno čisté, pakli by který zrušil, ten má propadnouti vinu dvaceti grošův, opět což by nevěry nalezeno bylo na vlně nebo na sukně, v ohni spáleno má býti a ten má býti na páně milosti se vším. Opět kdož by učinil postav krátký nebo na nitích řídký, ten každý má propadnouti vinu pět grošův. Opět kdož by učinil na postavě šlak lepší vlny nežli vešken postav, ten čtyry groše viny propadne. Opět kdožby učinil váhu větší než právo jest, jeden groš viny propadne. Opět kdož by nebyl v obecní radě (ve shromáždění), když bude povolán, viny groš propadne. Opět když by bylo vyvolení čtyř mistrův soukennických od jiných soukenníkův pro obecné dobré i pro čest panskou i k tomu vší obce k ohledávání všech obecních škodlivých věcí a když by kdo proti tomu mluvil nebo je hanil, ten propadne viny dvanácte grošů. Opět příchozí host (přivan-

drovalý) věrný i všude dobře zachovalý, chtěl-li by přijmouti mistrovství v městě Rychnově, má býti přijat od mistrův dříve řečených beze vší omluvy, dada jich právo, totiž co na ně sluší, totiž čtyři libry vosku. Opět šlahařové (snad šlehařové) nemají bíti vlny proti mistrům bez jejich povolení žádnému ani ze vsi ani z města. Opět který z knapův (tovaryšův) pojal by ženu, ten má z práva k svej potřebě učiniti do roka padesát loket sukna i k prodání i k chození (nejspíše pro domácí potřebu), ale kterýž nemá ženy, ten má učiniti v roce dvaatřiceti loket sukna. Opět kdož by host soukennický chtěl přijmouti mistrovské soukenice, ten má dáti právo mistrové (snad vdově, která měla krám soukennický) a mistři mají jej mile přijmouti. Pakli by byl chudý, že by zboží svého vlastního nemohl naložiti, tehdy mezi nimi má dělati a to s jejich pomocí. Opět kdož by chtěl se učiti sukna dělati anebo tkáti, odkudž by kolivěk byl, z města nebo ze vsi, jen byl-li věrný, má přijat býti od soukenníkův a to podle ujednání. Opět dříve řečení čtyři mistrové vyvolení když by z nich který zatajil které viny podle nalezení pro přízeň i pro učení (snad uctění), tehdy všichni propadnou, každý z nich obapol vinu dříve řečenou. Opět kterýž by kolivěk soukenník z jiného města přivezl flok a zde jej dělal, ten propadne viny dvaceti grošů. Opět aby žádný nedělal osnovy ani vlny kupoval, kdož nemá s mistry práva, pakli by dělal neb kupoval, aby propadl viny dvaceti grošů. Opět aby žádný se ženou vlny nekupoval, ale se synem, jenž má smysl koupiti i prodati, ale žádný aby nezastával dítětem žádné koupě, kteréž neumí koupiti; pakli by byl který nemocen tehdy ten místo sebe postav ženu nebo kohož můžeš vzíti. A ty všechny viny mají děleny býti na dvě dříve jmenované polovice vin na pány, kdož toto město budou držeti a polovici vin na mistry soukennické ať malých ať velkých, a tu polovici mají mistrové obrátiti na obecné dobré a to s vědomím vší obce. A tento list jest psán tisícího léta třístého sedmdesátého osmého, měsíce června druhého, třetí den nastalého a v tom právě má státi řemeslo soukenničí co nejdíl (má) moc jeho (toho řemesla) býti.

Řád tkalců Třebenických r. 1455.

Ano Domini (Léta Páně) 1455. purkmistr a rada dali jsou pořádek řemeslu tkalcovskému takovýž, jakož v jiných městech tkalci požívají: najprve aby měli starší i čtyřmistry mezi sebou, aby se dála spravedlnost chudému i bohatému v jich řemesle. Najprve kdož by se chtěl vosaditi na jich řemesle, aby dal dvě libry vosku. A dále že by kdo nechtěl těch starších od nich volených poslušen býti a poslouchati, což by v svém pořádku měli, aby to udělal, co starší rozkáží. A také dále smlouva se stala mezi mistry a mezi tovaryši, že jestliže by bůh neuchoval kterého mistra z jich řemesla, aby všickni mistři i s tovaryši provodili mrtvého ke hrobu poctivě, i též zase tovaryši mistra a mistři tovaryše; a jestli by mu bylo dáno věděti, pakli by toho nechtěl učiniti, aby dal bez milosti půl libry vosku. A také se svolili tovaryši sami mezi sebou, jestliže by se kde svadili, buďto v krčmě nebo kdekolivěk, a nesmluvili se mezi sebou a vznesli na starší, aby bez milosti po groši dali. A dále jestliže by mistři obeslali kterého tovaryše a on by doma byl, nešel k jich rozkázání, bez milosti aby groš dal. A také jestliže se který tovaryš roznemůže, aby jemu bylo z obce půjčeno osm grošů; pakli by mu bůh pomohl, že by z nemoci té vstal, aby těch osm grošů zase oplatil k obci; pakli by umřel, aby to na šatech jeho zase dobyli. A na konci se svolili všichni spolu, aby po mrtvém svíce řemesla svého nesli a poctivě k hrobu provodili.

Zdá se, že tento řád byl spíše jakási smlouva mezi mistry a tovaryši o ty které skutky milosrdenství než o díla.

Artykule sedlářů potvrzené konšeli novoměstskými r. 1451.

My Václav Bradáč, purkmistr, Václav Cvok, Daniel z Tuchoraze, Jan ze Vzchodce, Beneš Sixtus, Jan od Mečův, Václav Ostatek, Jíra Majnuškovic, Václav kožišník, Matěj Obešlové, Jan Poláček, soukenník a Pavel Suchopal, pekař,

konšelé přísežní měšťané Nového města Pražského, mocí tohoto listu vyznáváme obecně přede všemi, kdož jej uzří neb čtoucí slyšeti bude, že předstoupivše před nás i před starší i před velikou obec města našeho poctiví mistři řemesla sedlářského, bohatí i chudí, spoluměšťané a spoluobyvatelé naši, i prosili jsou nás snažnou pilností a pilnou snažností i obce, abychom jim svolení dolepsaného a artykulův, o něž jsou se všickni zespolka jednostejně a jednosvorně svolili, potvrdili listem naším a je při tom svolení drželi a zachovali pro obecné dobré a poctivé jich řemesla. A my i s obcí jich prosbu pilně váživše, že se nám zdá a vidí spravedlivá, rozumná a jistá a městu našemu užitečná, chtíce rádi, aby se město naše, kteréž jest pohříchu v tyto časy válečné zahubené a mory častými na lidech i na statcích zchudlo i zmenšeno, zase se dobrými řemeslníky ploditi a množiti šťastně mohlo ke vší obce užitku, těchto artykulů dole psaných jsme jim potvrdili a mocí úřadu našeho z rozkázání a svolení vší obce tímto listem potvrzujem.

Nejprvé, že mistři sedláři svrchupsaní mají dva starší přísežné na svém řemesle míti, aby to řemeslo spravovali obyčejem takovým, jehožto jiná řemesla požívají, a ti starší mají vždy v rok měněni býti, aby sobě práce ze spolka pomohli všickni nésti, leč by se řemeslu všemu zdálo druhý rok ty starší zůstaviti; a ti dva starší mají řemeslo sedlářské ohledávati, aby dobré dílo bylo, chudému i bohatému aby se dála spravedlivost; pakli by u kterého mistra nespravedlivé dílo bylo nalezeno, to aby bylo vzato od starších a mezi mistry položeno a ten mistr aby dal pokuty patnácte grošů.

Druhé, kdož by se chtěl za mistra posaditi, aby se v přijímání skutečném těla a krve pána našeho Jesu Krista pod obojí způsobou srovnával s jinými obyvateli našimi vedle kompaktat a smluv se svatým conciliem Basilejským, a aby přinesl list svého zachování, odkud jest rodem, že jest z poctivých a dobrých rodičův, a že se dobře choval tam, kde prve obýval, a to pro čest toho řemesla; potom aby řemeslo svou rukou udělané ukázal mezi mistry, zejména tři sedla, jedno s kostmi, druhé pošité všecko, třetí povlečené za sucha, na jejich pochválení; a když to učiní a přijat bude za mistra, aby sobě od

pánův práva městského dobyl a do cechu mistrům dal půl kopy grošův a dvě libry vosku.

Třetí, kteráž jsou sedla za starodávna byla dělána v jednu kůži, ta mohou ještě dělána býti spravedlivě; také žádný mistr aby žádnými kostmi sedla vůkol neobkládal, kromě jeleních rohů, opět ovčími kožemi aby nepovláčil sedla žádného, než koží Benáckou, kromě pošitých sedel. Také kterýž by luk povlekl svinskou koží, aby naň nebil kostí nikdež více kromě okolo hlavy. Item sedlo každé má býti dokováno břízdou pod pokutou svrchu psanou. Také staré sedlo nemá býti prodáváno za nové pod touž pokutou; opět žádné sedlo nemá býti plátnem povlačováno ani svrchu ani vespod. Item kterýž by lukař bydlel v našem městě, nemá prodávati lukův ven z města, leč by mistrům sedlářům potřebí nebylo.

Čtvrté, když by mistři obeslali řemeslo ku potřebě, aby všickni byli k jich obeslání; pakli by kdo nebyl bez hodné příčiny, má pokuty libru vosku dáti. A těch starších mají býti poslušni jak se sluší.

Páté, na všecky suché dni aby se mistři i tovaryši scházeli, kdež mistři starší místo položí; a mistři aby dávali do cechu po jednom groši a tovaryši po třech penězích.

Šesté, žádný mistr ani tovaryš nemá toho řemesla sedlářského dělati zjevně ani tajně, leč s mistry v cechu bude.

Sedmé, žádný mistr nemá odvolávati kupce od jeho krámu, ani díla druhému mistru hyzditi pod pokutou pěti groší. A také jestliže by se který mistr s druhým svadil, aby se utekl k starším, a starší mají to mezi nimi vedle své přísahy opraviti vedle spravedlnosti bez pohoršení však práva městského.

Osmé, kterýbykolivěk tovaryš počna dělati mistru svému i nedodělal-li a bez příčiny hodné chtěl od toho díla odejíti, mistr nemá jemu mzdy jeho zaplatiti, leč dodělá to dílo, kteréž jest počal; a také tovaryš žádný ani robenec (učeň), kterýž dělá z peněz, nemá odjíti od mistra, zadluživ se mu, leč mu dříve oddělá jeho peněz. Pakli by který tovaryš, neodbuda svého mistra jak sluší, odešel, nemá ho žádný jiný mistr chovati, leč prvé odbude svého mistra docela a úplně.

Deváté, když mistr který chtěl by robence v učení řemesla přijíti, při tom sjednání má býti jeden nebo dva mistři, a když se sjedná, aby dal do cechu libru vosku. Item robenec nemá s kordem choditi, dokudž let nevyslouží, leč by bylo pilné potřeby obci nebo jeho mistru. Také s přínozou ani s řezákem nemá choditi, leč konec ulomiv. Pakli by který robenec chodil s kordem, s řezákem nebo s přínozou neulomenou, má jemu vzato býti od tovaryšův a má zlámáno býti. Pakli by v ty časy tovaryšův nebylo, aby to mistři vzali a ten robenec aby potrestán byl.

Desáté, mistr žádný jeden proti druhému aby nechoval tovaryše ani robence, a tovaryši ani robenci žádný aby nehrál žádnou hru o peníze. Který by robenec svému mistru nevysloužil let a zběhl, nemá na tom řemesle trpěn býti. Který by se robenec učil u mistra neřádného, nemá na tom řemesle býti, leč by se u řádného mistra znova učil. Také žádný robenec nemá přes dva groše mzdy do týhodne bráti, do svého tovaryšství.

Jedenácté, která by koupě připadla, ježto se hodí k řemeslu sedlářskému, nemá ji žádný mistr kradmo koupiti, než kterýž je kolivěk koupí, má se pravě a spravedlivě rozděliti se všemi mistry toho řemesla pod pokutou patnácti groší, kromě což by za deset gr. koupil, to může sám držeti k své ruce bez rozdílu.

Dvanácté, aby žádný host (cizí sedlář) nevezl sedel do města sem kromě jarmarku, ta svoboda se každému dává, aby přiveza prodával svobodně, ale aby to dílo bylo spravedlivé bez falše, na to mají ohledati starší mistři; pakli by nebylo to dílo spravedlivé, to mají na pány konšele vznésti, co s tím dále činiti rozkáží vedle jich úřadu konšelského.

Třinácté, to všecko, což k sedlu přísluší, má svobodně od mistrův sedlářův prodáváno býti, tak jakož bylo za starodávna, a kůže, kterýchž jim koliv jest potřebí, k tomu řemeslu mají svobodně kupovati. Také kterýž by mistr potřeboval tovaryše lukařského, může ho chovati a posaditi svobodně, aby jemu luky dělal; dále každý tovaryš řádný neb robenec, který z peněz dělá, má svobodu vandrovati k nám do města,

buďto ze Starého města nebo odkud kolivěk, v tom však poctivost a řád městský zachovávaje. A kterýž by koli tovaryš co provinil, nemá pokutován býti od tovaryšův bez mistrské vůle, a také aby nebyl více šacován, než jak by se mistrům zdálo; a také kterýž by koli tovaryš zdejší co provinil komu, kdož jemu z čeho vinu dá, což se jich řemesla dotýče, má jemu ten tovaryš před zdejšími mistry práv býti.

Čtrnácté, který by se koli tovaryš neb robenec nezachoval a ztratil se svému řemeslu, a byla naň dokázána vina dobrým svědomím, nemá jeho žádný mistr chovati, dokud se nevyvede z toho řádně, pod pokutou 15 gr.

Patnácté, lukař nemá posaditi žádných lukův dráže, než jako za starodávna bylo, luk veliký za dva gr., luk vozní za jeden groš, a malých šest hezkých za deset gr. Kterýž by tovaryš lukařský přivandroval, má k těm mistrům poslati, kteříž mistři určí řády cechu lukařského; kterýž by tovaryš sedlářský přivandroval k nám do města, aby byl šenkován od tovaryšův sedlářských; pakli by v ty časy tovaryšův nebylo, od mistrův má šenkován býti; pakli robenec přivandruje, který z peněz dělá, může jíti ke kterémuž chce mistru do jeho verštatu neb dělnice.

Naposledy, když by pán Bůh kterého mistra neb jeho hospodyni smrti neuchoval, aby ku pohřbu všickni mistři šli, jakož sluší v náboženství, pod librou vosku. A těch všech pokut svrchu psaných má jíti jeden díl na pány konšely, druhý na rychtáře a třetí do jich cechu sedlářského. A toto svolení má trvati do našich a budoucích vůle neb dokavadž by jiní artykulové neb svolení nebylo nalezeno obci i jich řemeslu k lepšímu užitku. Toho na svědomí i na potvrzení pečeť města našeho menší přivěšena jest k tomuto listu, jenž jest psán a v plné radě naší v sobotu po hodu křtění Pána našeho Ježíše Krista, léta narození jeho tisícího čtyrstého padesátého prvého.

Pozn. Psáno naší češtinou.

Artykule sladovníků z r. 1456 v Praze.

My Jan, kolář, purkmistr, Jan Vschodecký, Jíra Majnuškovic, Jan z domu Haléřova, Petr Hečka, Jan Kuklík, Jíra

Frankovic, Jan Stříbrný, Prokop sladovník, Pavel Suchopal, pekař, Petr Zachařův, zeť kožišník, konšelé přísežní, měšťané N. m. P. vyznáváme tímto listem přede všemi, kdož jej uzří nebo čtouce slyšeti budou, že přistoupivše před nás do plné rady opatrní muži sladovníci usedlí, chudí i bohatí, spoluměšťané naši věrní milí, předložili nám toho řemesla veliké nedostatky, ježto skrze to i dobrému obecnému byla jest nemalá překážka, protože jiná řemesla své cechy, tovaryšstvo a správu mají v našem městě, a to řemeslo sladovníkův znamenité, veliké a slovutné, bylo jest bez způsoby řádu takového do té chvíle, prosíce nás, abychom je při řádech a artikulech dole psaných, o něž jsou se ze spolka svolili všickni jednostejně s velikým dospělým rozmyslem a s potazem z dávných časův, hledíce ku prospěchu dobrého obecného; a my tu jich prosbu a ty artikule a svolení pilně váživše, podali jsme toho na velikou obec a svolení obecné, mocí úřadu našeho, chtíce rádi, aby se město naše, jenž pohříchu těchto let válkami převelikými a mory přečastými na lidu velmi sešlo jest, zase se dobrými obyvateli a řemeslníky množiti mohlo, a zvláště aby pivo dobré Pražské, jakož za dávných let bylo, ke své dobré slovutnosti přijíti mohlo lidskou opatrností. K těmto dole psaným artikulům svolili jsme tak dlouho, dokavadž by obci a tomu řemeslu prospěšnější nebyly vymyšleny, bez pohoršení však všelikterakého práva, svobod neb privilegií našeho města a svolujem tímto listem, přísně přikazujíce, aby ode všech, jichž se dotýče, vskutku byly zachovány, z nichžto první tento jest:

Kdož by kolivěk chtěl svornost míti v tom řemesle sladovnickém, aby se s námi sjednával v duchovních věcech.

Druhé, že starší přísežní v tom řemesle svůj cech a své tovaryšstvo mají míti a starší to řemeslo mají s panskou radou a pomocí spravovati užitečně, jakož sluší.

Třetí, aby žádný jeden od druhého tovaryše neloudil, v trhu na obilí nepřekupoval, na sladovnách a na pivovařích, na sklepích a pivnicích nepřenajímal.

Čtvrté, aby žádný nepřijímal tovaryše neznámého, leč by prvé opověděl jej pánům starším, a aby zaň slíbeno bylo za věrnost i za sbytí.

*

Páté, každý sladovník, kterýž přijímá obilí od lidí k dělání sladův, aby ho nesypal v hromadu, než každého souseda aby zvláště sypal.

Šesté, zemané okolní a sedláci, ježto pivo vaří zde v městě, nebo ježto jim slady dělají ku prodeji, netrpíce s městem k naší škodě a záhubě, toho aby jim nebylo dopouštěno; a kterýž by je soused zastával, aby k tomu bylo hleděno pod panskou pokutou. Pakli by který soused nebo který jiný sladovník dělal kterému zemanu neb sedláku slad ku prodeji, aby s něho kázal ku obci pět grošů dáti a ty u starších toho řemesla aby položil.

Sedmé, tovaryš odešel-li by od svého pána svévolně nedoslouže a přistoupil k jinému pánu, takový aby nebyl chován ani trpěn proti vůli pána svého buďto v Starém městě nebo v Novém nebo na Malé straně.

Osmé, žádný tovaryš služebný aby nesypal obilí k dělání sladův sobě u svého pána, u kteréhož slouží, ani jinde, kromě slad (?) nebo dva nebo tři nejvíc.

Deváté, který by šenkýř nebo šenkýřka u kterého hospodáře ohledaje a koštuje nebo zapíše, i stržil pivo buď na ležení nebo na vydání, aby takový nebo taková trh drželi pod panskou pokutou.

Desáté, žádný neusedlý aby piva nevařil na šenk ani na prodání.

Jedenácté, všickni ze spolka s panskou radou a pomocí mají o to státi a sobě pomáhati, aby nyní i potom žádný okolo měst Pražských piva na prodej nevařil ani šenkoval kromě piva Pražského neb vzdálí a blíže, jakož jest podle práva starodávného.

Dvanácté, kdo by na tom řemesle chtěl svým mistrem býti a oženě se neb neoženě sobě sladovnu koupiti anebo najíti (najmouti) a v ní sobě nebo jiným lidem dělati, ten nejprvé sobě listu zachování má dobýti a potom městského práva u pánův, kromě domácích zdejších městských dětí; a to řemeslo před staršími mistry přísežnými že umí vyvésti svou rukou, aby ukázal, řády jich a práva podstoupil a čtyry léta aby ve službě vydržel.

Třinácté, tovaryš služebný, který by se oženil a hospodářství chtěl vésti v řemesle a nedoslouže u pána svého, takový má jiného místo sebe postaviti a má dáti do bratrstva čtyry libry vosku.

Čtrnácté, tovaryši služební aby svých hospodářův poslušni byli, toulání, kostek, her a jiných neřádův nechali pod pokutou prvé viny jedné libry vosku, druhé tři libry a třetí pod složením řemesla.

Patnácté. Byl-li který slad dělán v Novém městě a jej vezli do Starého města k vaření piva, a na břečce byla vada, aby dva starší přísežní Novoměstští a dva Staroměstští to ohledajíce, spravedlivě rozsoudili. Též i zase, jestliže by který slad byl dělán v Starém městě a do Nového města byl vezen k vaření piva, a byla vada na břečce, aby též dva Staroměstští a dva Novoměstští to ohledali a spravedlivě to rozsoudili.

Šestnácté. Sladovníci Staroměstští mají míti svou korouhev, Novoměstští svou, a obě aby bílé byly bez proměny, a kdykoli by potřebí (bylo) vyjíti proti králově milosti, svátosti neb jinam, aby jedna vedle druhé šla zárovno. Také Staroměstští mají svou pušku (pokladnici) míti zvláštní a Novoměstští svou.

Sedmnácté. Který by tovaryš toho řemesla byl shledán v kterých scestnostech, neřádích nebo nepoctivostech, ježto by všemu řemeslu hanbu činil a toho ostati nechtěl, ten a takový aby trestán byl, jakož na toho sluší, a řemeslo má jemu složeno býti; a také který by se tovaryš toho řemesla nezachovával v jednom městě jako sluší, aby v druhém nebyl trpín, buďto ve St. m. nebo Nov. m. nebo na Malé straně. A který by podruh nebo podruhyně najímala komoru neb pivnici, aby nevařila piva, než kupovali v sudech u hospodářův v šenku.

Osmnácté. Aby mistři pivovarští pilni byli lidských statkův a své menší, jako pomáhače, podmistry a spěláky, aby k tomu drželi, aby též lidských statkův pilni byli a poctivost zachovávali.

Devatenácté. Žádný mistr pivovarský nemá držeti ani spravovati více pivovarův kromě dva nebo tři, a na těch má velmi

pilen býti, aby pivo dobře bylo vařeno pro užitek, čest a slovutnost města Pražského; a mistr pivovarský nemá bráti více nežli tři groše od jednoho každého vaření a džber mláta a pomáhač toliko tři groše, jako za starodávna bylo. Také mistr, pomáhač a jiní pacholci pivovarští práv nových a poplatkův mimo starodávní práva nemají vymýšleti ani bráti.

Dvacáté. Dva mistři pivovarští aby byli přísežní od pánův usazení, a ti aby ty věci řídili a působili, kteréž napřed a potom psány jsou a neřády stavovali, a ti přísežní aby hleděli k starším řemesla sladovničího. Item pomáhač aby hospodám, když by pro uhlí přišly, dobyl uhlí a vody dal, když by potřebí bylo, jak to má z práva učiniti. (Hospoda, t. j. hospodyně). Pomáhač aby žádný neprodával droždí po spílání piva, leč s hospodářovou vůlí, čí jest pivo bylo, a také aby nehýbal droždím do druhého dne.

Jedenmecítmý artikul. Což by kolivěk dáno bylo do pivovaru k jedení slušně od hospodáře, kterémuž se pivo vaří, toho aby byli vděčni a nereptali.

Dvamecítmý. Jestliže by který pacholek pivovarský nechtěl poslušen býti svého mistra i odešel k jinému mistru do pivovaru svévolně, takového aby ten mistr nechoval proti jeho vůli; mistři pivovarští, pomáhači a vozotaji aby do bratrstva a do cechu sladovnického slušeli i pod jejich korouhev, jako od starodávna bylo.

Třímecítmý a poslední artikul, aby šrotéři piva nevařili. Toho na svědectví i na potvrzení k snažné prosbě a žádosti sladovníkův svrchupsaných pečeť menší města našeho z nás všech, purkmistra, konšelův i obce jednostejné vůle přivěšena, jenž jest psán a dán v úterý před slavným hodem Ducha sv. po sv. Stanislavu, mučedlníku a biskupu božím. Léta po narození syna božího Pána našeho Ježíše Krista tisícího čtyřstého padesátého šestého.

Řád řezníků Chrudimských r. 1455.

My purkmistr, rychtář a konšelé města Chrudimě: Vítek Krajčí, Ondřej Kúdele, Mařík Krajčík, Vavřinec Pater, Jan

Rychnovský, Přibík Chalupa, Pavel Súkenník, Havlík Žumberský, Matěj Krupín, Petr Lithomyšký, Jan Vlčnovek, Jíra Rozvinul, Petr Střelec, vyznáváme všem vůbec, kdož list tento uzří, čísti, nebo čtouce slyšeti bude, že jsme dali a mocí listu tohoto dáváme řezníkům našim práva tato dole psaná a to tak daleko, dokavadž by se obci naší dobré a užitečné zdálo a vidělo.

Nejprve. Aby cechmistři k svátosti velebné, k Tělu Pána Našeho Ježíše Krista, k jeho svaté krvi připravovali se a přistupovali, též i jiní všichni mistři a tovaryši téhož řemesla. Pakli by kteří z nich nechtěli toho vykonati a plniti v skutku aneb tomu se protivili, takový žádný aby mezi námi trpín nebyl. Také kterýž by kolivěk cechmistr, mistr nebo tovaryš v neděli svatou kterýkolivěk dobytek přihnal neb zabil ten den slavný a bylo naň shledáno, aby bez milosti věrduňk (čtvrt kopy gr. českých) viny dal do cechu. — Opět též řemeslo aby podle jiných řemesel ke cti a chvále Pánu Bohu svíce před tělem božím měli podle své dostatečnosti. — Také tíž svrchupsaní cechmistři, mistři i všechno řemeslo aby spravedlnost činili všem vůbec, bohatému i chudému.

Item. Také kdožbykoliv z téhož cechu vedle své dostatečnosti mohl co koupiti a měl zač, třeba do desíti kop, aby to mohl zabíti bez překážky všech jiných tovaryšův.

Item. Dva mistři mají z nich býti voleni do roka, pakli by který odmlouval volení, aby kopu dal.

Item. Žádný řezník aby nebil hubeného dobytka ani závrativého ani toho, což by se zadechlo na cestě aniž kdekolivěk, ani vlkem natrženého, ani nohou zlámaného, leč se vyhojí. Pakli by kdo takové zabil, a byl v tom shledán, takový aby dal viny patnácte grošův a dvě neděle světil (aby totiž dvě neděle, t. j. 14 dní nesměl porážeti a masa prodávati).

Item. Žádný nemá státi v krámě, kdož nemá své ženy oddávané, ani do řemesla přijat býti.

Item. Aby žádný neprodával bitých prasec ani husí hubených, než což slušného, ani koblas (klobásů), ani jelit, pakli by kdo prodával, má to městským poslem pobráno býti a dáno do školy nebo do špitálu.

Item. Žádný řezník aby nekupoval u málomocných ani u katův, pakli by kdo koupil, má jemu pobráno býti to maso a dáno chudým (ubozí chudí, těm bylo dobré!), a k tomu opravy patnácte grošův aby dal a dvě neděle aby světil.

Item. Jestliže by který řezník svévolně a bez nouze člověka zabil, takový každý má s řemesla sesazen býti věčně; též jestliže by který řezník komu co ukradl, a bylo naň žalováno a dovedeno, má řemesla zbaven býti věčně.

Item. Dobytka jalového což by se k bití hodilo, nemá jinam s trhu kupováno býti. Pakli by kdo koupil, tehdy tovaryši právem to mají vzíti a zaplatiti, začež by to strženo bylo, a to pro potřebu této obce.

Item. Tovaryši našeho řemesla aby mistry své v čest měli, zvláště v krámích; pakli by kdo usvědčen byl, že by kterou nepoctivost učinil proti kterému mistru, aby dal viny pět grošův mezi mistry.

Item. Kdož by koli chtěl do téhož řemesla aneb mistrem se posaditi, má dáti tři libry vosku mezi tovaryše bohu ke cti, a věrduňk a džber piva ječného, ale Němec žádný aby v řemeslo naše přijat nebyl kromě těch, kteří jsou přijati již.

Item. Byl-li by řezník co komu povinnovat za dobytek a nezaplatil a v tom dopustil na sebe žalobu, nemá spravedlnosti užívati, aneb že by učinil kterou potržku, takový každý propadne viny do pušky (pokladny) věrduňk.

Item. Kdyžbykolivěk mistři do cechu kázali pro některou potřebu, a nešel který po jich kázání, aby viny dal jeden groš, pakli by ze své vůle nešel, tehdy pět grošův, pakli by kdo v cechu (ve shromáždění) mluvil bez odpuštění (dovolení), aby dal viny tři peníze, pakli by s nožem šel do cechu, aby též tři peníze dal.

Item. Měl-li by který tovaryš dva krámy a chtěl pacholka chovati, má pacholku práva dobýti (zjednati) a ten rok nemá tím pacholkem hýbáno býti z krámu. Pakli by se po tom roce nahodil jiný, má vpuštěn býti v ten krám, ale dříve roku nic.

Item. Kdyby který tovaryš komu vepře zabil na polty (na púle neb kýty), od velikého vepře má vzíti dva groše, od menšího groš, od nejmenšího pět penízů; pakli by komu polet

věšel (k udění), tehdy od každého poltu peníz, a pakli by komu hovado zabil, tehdy dva groše a od telete tři peníze, od skopce dva peníze a od jehněte neb od kozlete peníz.

Item. Když by umřel který tovaryš toho řemesla aneb žena jeho, tehdy všickni jiní tovaryši i s ženami svými mají mrtvého ke hrobu doprovoditi. Pakli by komu dítě umřelo z téhož řemesla, tehdy ženy všechny mají to dítě ke hrobu provoditi, pakli by toho muž nebo žena zniknuli (zanedbali), aby dali tři peníze do cechu.

Item. Aby žádný odjinud koží s paznehty nenosil na trh, pakli by kdo přivezl, má jemu vzato býti a kože dáti rychtáři a paznehty biřicovi.

Item. Jestliže by který host nebo kožišník odkudkoli přišli, a chtěli od nás kože kupovati, toho nemá žádnému hájeno (bráněno) býti od žádného.

Item. Když by kdo chtěl sobě koupiti jehně nebo dvě k své potřebě, nemá jemu toho hájeno býti, pakli by kdo koupil jehence, aby koží choval a maso prodával, toho nemá žádnému dopuštěno býti.

Item. Jestliže by který tovaryš téhož řemesla koupil u koho vepře a podařil se uhřivý, podle práva našeho má mu na každém vepři po dva groše sleveno býti.

Item. Jestliže by který tovaryš odmlouval neb mluvil neprávě proti mistrům a jich právům ustaveným, ponejprv aby dal tři groše, podruhé pět grošův, potřetí deset grošův.

Item. Žádný řezník aby nebyl blíže města v míli.

Item. Žádný tovaryš řemesla téhož zdejší aby nebil dobytka blíže míle od města buďto ku posvícení aneb ve žni, pakli by který bil a bylo naň žalováno, po každé žalobě aby dal věrduňk grošů.

Item. Kterýžby kolivěk z těch nezachoval práva ustanoveného a přikázání mistrův, aby jemu krám zavřen byl na osm dní.

Item. Židé nemají jinde kupovati dobytka malého ani velikého než u mistrův a toho jinde nemají bíti než ve dvoře Kutlofě (na jatkách), a pakli by jináče učinili, aby dali kopu

grošů viny, také řezníci mají dáti židům trh spravedlivý pod přísahou.

Item. Přivezl-li by host který aneb přinesl maso nové nebo staré kromě poltu na trh, aby dal kopu grošův, a to maso sluší na rychtáře.

Item. Když by který řezník najal do roka (jinému svého krámu), toho nemá jemu postoupiti bez odpuštění mistrův, pakli by to učinil který, aby dal tři věrduňky opravy.

Item Žádný nemá přijat býti na mistrovství, kterýž by řádně a hodně neuměl řemesla. A to má prokázati před mistry a má jemu toho pochváleno býti.

Item. Kterýž by mistr umřel téhož řemesla, jeho žena po jeho smrti s nimi (s ostatními mistry) může řemeslo držeti, ale má pacholka míti v řemesle dospělého a hodného.

Item. Měl-li by který mistr syna a byl v řemesle dospělý a hodný a neměl ženy, může v krámě státi. Ale prve má před mistry řemeslo ukázati na krámě.

Item. Žádný, který by byl z lože zlého neb pankharth, nemá řemesla našeho dělati ani mistrem přijat býti.

Item. Mistr, kterýž by kolivěk ve dvoře Kutlofě neb v krámech v kostky hrál, neb šeredně lál, neb svádu činil, a bylo-li na takového žalováno neb od kutléře (správce jatek), má dáti viny patnáct grošův a kutléř má moc žalovati.

Item. Kterýž by koli řezník uvedl ženu běžnou do krámu neb neřádnou, aby dal viny patnáct grošů.

Item. Kterýž by řezník nejprv přišel do Kutlofu (do jatek) a vzal nejprv palici aneb to orudí, kteréž sluší k zabíjení, ten má býti nejprv (první); pakli by se kdo s ním o to hádal a vadil a žaloba přišla před mistry, aby dal viny groš a z těch ze všech vin panu rychtáři má třetina býti dána.

Toho na potvrzení a lepší jistotu i celost pečeť velikou města našeho přivěsili jsme. Jenž jest dán a psán letha od narození Syna Božího 1455 ve čtvrtek před sv. Antonínem.

Řád cechu pekařů, pernikářů a mlynářů v Dokzích (u Bezděze) z r. 1585.

Já Jan z Vartmberka, na Nov. Zámku, Lippém a Bezdězi známo činím tímto listem vůbec přede všemi, kdež čten anebo čtoucí slyšán bude, že jsou přede mne předstoupili opatrní muži řemesla pekařského, pernikářského a mlynářského z městečka Dokze, jinak z Hirzperku, i také před městečkem poddaní věrní moji milí, mne poníženě žádajíce, abych jim cech řemesla jich listem svým zřídil a pečetí svou jakožto vrchnost jejich potvrdil, tak aby se podle téhož potvrzení v cechu svém budoucně i s potomky svými říditi, a v tom bez překážky všelikého člověka trvati mohli. K jejichžto ponížené žádosti tak činíme a tímto listem dotčenému řemeslu pekařskému, pernikářskému i mlynářskému cech jich potvrzuji v artykulích dole psaných a to takto:

Nejprvé: Kdo by žádal sám i skrze dobré lidi k takovému řemeslu a cechu přistoupiti, aby za mistra přijat byl, má k cechmistrům o kvartále přistoupiti, když spolu v cechu budou, a žádati, aby mu popřáli s nimi řemesla svého jakožto v pořádném cechu dělati: tak má k nim přistoupiti až do třetího kvartálu a své zachování a od učení list sebou přinésti. Jestliže poznán bude, že jest poctivého rodu a řemesla, bude jemu propuštěno, aby řemeslo své ukázal s pečeným režným a pšeničním chlebem; jestliže by se pak takovému mladému mistru nezdařilo, má podle uznání úřadu a starších mistrův řemesla pekařského ještě půl léta vandrovati a řemeslu svému lépe se vyučiti. Pakli by obstál kusem svým mistrovským, jest povinen mistrům podle obyčeje řemesla svačinu strojiti podle řádu křesťanského, ale nejprve aby do obce přijat byl, a potom do cechu aby položil 2 kopy gr. a 4 libry vosku. Tehdy takový každý má přijat a poslušen býti. Ale která vdova by osiřala, a potom se za tovaryše pekařského podle svrchu psaného dobrého řádu vdala, též i syn mistrovský, tak i dcera, toho svobodní, totižto mistrovského ukázání a 2 kop gr. jsou prázdní, kromě toliko 2 libry vosku aby každý dal.

Druhé: Každý mladší mistr po přijetí do cechu aby cech obcházel, dokud by jiný ho nezastal, pekařský, pernikářský a mlynářský cech.

Třetí: Kdybykoli toho potřeba nastala, kterémukoli mistru aby na pohřeb po obeslání se dal najíti, pod pokutou libry vosku, a mladší dva mistři aby hrob kopali, a potom aby jiní cechmistři tělo mrtvé nesli anebo na místě svém jiné nařídili.

Čtvrté: Kdyby jaká potřeba cechu nastala, aby skrze mladšího mistra oznámený každý hned do cechu najíti se dal k hodině jmenované beze všeho odporu. Též aby se hned hodina vystavila, kdyby k staršímu druhý cechmistr přijíti měl, a jestli by se tak nezachovalo, a kterýkoli by se cechmistrům neopověděl a do cechu nepřišel, takový každý i nejprv starší a potom mladší, aby starší položil do cechu 4 gr. a mladší 2 gr., a to beze všeho odporu: ale však se toto vymiňuje, kdyby který bezelstně jel anebo šel přes pole, aby ten pokutou nebyl povinen.

Páté: V každém kvartálu, když se mistři scházejí, starší jako i mladší mistr bude povinen 4 denáry do pokladnice dáti; přijde do roka 2 groše. Jestliže by se kdo nepokojně a nenáležitě v cechu choval a křičel před staršími, všetečností a nezbedností se dopouštěl, aby trestán byl pokutou 2 gr. a přes to jestliže by se ještě starším protiviti chtěl, tehdy aby se i z vůle cechu do šatlavy dostal, a potom co by jemu z cechu za to nalezeno bylo, na tom aby přestal.

Šesté: Což se učedlníkův dotýče, aby každý, kdož by se tomu řemeslu učiti chtěl, podle řádu dobrého nejprv dvě neděle koštoval, mistr s učedníkem a učedlník s mistrem, a potom kdyby se jim z obou stran líbilo, a o učení se smluvili, aby ho mistr zachovacími listmi v kvartál, když cechmistři spolu jsou, před mistry opověděl, a tu co by jemu dobrého předloženo bylo, aby na to pamatoval, a když se vyučí, aby byl pro památku budoucí zapsán do register cechovních. Kdyby listu potřeboval, aby mu dán byl z cechu. A kdo by tak učedníka neopověda učil, aby pokuty dal do cechu libru vosku. Takový učedník vyučiv se, buď domácí nebo cizí, kterémuž před cechmistry za vyučení dáno bude, má každý rok pořád vandrovati

a ne hned do cechu za spolumistra přijat býti, kromě syn mistrův, tomu v tom nic vyměřeno není.

Sedmé: Jestliže by také některý mistr kde jinam v jiná místa pro lepší opatření živnosti své dáti se chtěl, má jednomu každému rok pořád na žádost jeho cech otevřený státi. Pakli by se déle jednoho roku do cechu nenalezl (nevrátil), a chtěl by se potom zase k tomu cechu dáti, nebude k tomu připuštěn, leč se zachová, jako jiný nový mistr, jakž v prvním artykuli zavříno.

Osmé: Jestliže se kdo toho trojího řemesla učiti bude, a k tomu cechu dáti se chce, ten aby to řemeslo dělal, kterému se učil, buďto pekařské, pernikářské anebo mlynářské, z toho trojího jedno; než aby dvoje anebo vše troje užívati měl, to se pro záhubu jiným dopustiti nemá, aby majíce takové dobré pořádky, mohli při nich státi.

Deváté: Mistrová každá osiřalá, dokud se nevdá, může sama nebo s čeládkou, pokudž se po pořádku spravovati bude a povinnosti vykonávati, řemeslo provozovati, ale aby měla učedníky učiti, toho se jí nepovoluje.

Desáté: Nemá žádný na pekaře do téhož městečka Dokze chleba režného ani bílého vézti ani na prodej péci a v domích prodávati, zvláště kteří s nimi pořádku nemají, ani se tomu neučili. Pakli by se toho kdo dopustil, aby přivolaje k tomu rychtáře všecken pobrati a do špitále chudým takový chléb dáti mohli a moc měli.

Jedenácté: Což se selek (sedlek) dotýče, ty ať také v trhovní den, co by která na zádech chleba přinesla, prodati mohla beze vší překážky, jináče nic.

Dvanácté: Pekaři pak v pečení chleba aby se slušně chovali a obojím (chlebem) obce neobmeškávali; potřeby v chlebích bez nedostatkův aby mívali a pekávali. Jestliže by se pak obmeškání jaké nacházelo a lid obojím chlebem opatřen býti nemohl: tak často, jak by se toho dopustili, aby k obci propadli 1 kopu gr., leč by se nějaká hodná příčina bezelstná k tomu obmeškání našla a přitrefila v nedostatku obilí aneb obmeškání mlýna.

Třinácté: Jestliže se trefí, že obilí v koupi dražší, aby

s uvážením úřadu chleba umenšili, když pak laciněji, tolikéž podle náležitosti zvětšili; pakli by nad náležitost chleba obojího umenšovali aneb nedostatku v chlebě pečení pro domácí i přespolní potřebu nedali: tehdy zase já svrchu psaný Jan z Vartmberka etc. své povolení dávám, aby plachetníci chleby den po dni péci a prodávati mohli.

Čtrnácté: Jestliže by se pak některému mistru chleby nezdařily, ten aby se u starších opověděl, tak aby jemu takový nedarný chléb prošacován byl, a to aby podle toho šacunku ten chléb doma a ne na rinku prodával kromě v den trhový, toho i na trhu svobodu míti bude prodávati.

Patnácté: Kdyby pak kterému pekaři chléb tvrdý zůstal a prodati ho nemohl, tehdy aby jiní pekaři toliko v pondělí chleba pečení zanechali, aby ten, komuž chléb zůstal, jej speněžil, aby mezi sebou všichni živnost míti mohli.

Šestnácté: Při prodávání společném řemeslo pekařské spolu aby se nevadili, jakož se to často přihází, a zvláště ženy, že jedna druhou bude dosti omlouvajíc (snad pomlouvajíc?) nenáležitě plundrovati, sobě kupce odlučujíc chleby haněti. Každá taková, která by v tom shledána byla a pokojně se nechovala, aneb čeládce své pokojně živu býti neporučila, dána aby byla do šatlavy, a odtud aby se nevypouštěla, až by položila 1 libru vosku, a to tak často, kolikráte by se toho koli dopustila.

Sedmnácté: Aby žádná pekařka pod žádným vymyšleným způsobem z krámu chlebův a žemlí nevydávala, neb mnohé to činí, že od pekařek chleby berou a krájí pod loubím, a i žemle prodávají, ježto jest to proti dobrému řádu. Jestliže by pak přespolní hokyně chleba chtěla míti, aby z městečka nosila, toho v domě pekařově a ne na rinku aby hledala; kdož pak z pekařův toho odpustí, má slušně trestán býti a 1 libru vosku bez milosti položiti.

Osmnácté: Jestliže by jeden pekař druhému obilí vykoupil, aby tak často, jak by to činil, 1 kopu gr. do cechu do pokladnice bez milosti položil a propadl.

Devatenácté: Což se pak pernikářů dotýče, ty aby ani režný ani pšeničný chléb kromě pro dům podle obyčeje staro-

bylého, na prodej neprodávali, ale svých perníků pečení se přidrželi pod pokutou do cechu kolikrát by se toho koli dopustili, 1 kopy gr.

Dvacáté: Což se pak mlynářův dotýče, ti aby kameny, luby i truhly spravovali, co náleží. Pakli by toho neučinili, mají starší cechmistři moc, o to jim domlouvati.

Jedenmecítmé: Mlynáři mají všechněm spravedlivě činiti, pokud jim to vyměřeno, a k nim aby se dohlídalo a to opatřeno bylo, aby se lidem křivda nedála. Jak pak nařízení mlynářův, buď jak se v jiných městech chovají, učiniti chtějí, to se cechům uvážení té věci poroučí, a na kterémhož by z mlynářův to v skutku uznáno bylo, že by lidem ublížení a křivdu činil, má do cechu jednu kopu gr. propadnouti bez milosti.

Dvamecítmé: Jakož se to přitrefuje, že když pekaři přivozují obilí do mlýna a mlynář obilí jeho na mlýn nasype, a když sedlák přiveze do mlýna, tehdy nechá toho a sedláku mele a tudy oni pekaři k obmeškání pečení chleba obojího přicházejí; a protož který by se z mlynářův toho dopustil a v tom skutečně uznán byl, tehdy bude povinen do cechu jednu kopu gr. bez milosti položiti, a to tak často, kolikráte by se toho koli dopustil.

Třímecítmé: Přitrefilo-li by se kdy, jakž lidé přivezou nebo přinesou do mlýna, a zvláště pekaři, čistého vypraveného obilí, a mlynář že by jim to obilí změnil a místo toho jiné nečisté semlel a to se na něho dostatečně ukázalo: tehdy takový každý má proto podle uznání cechmistrův trestán býti a při čeládce své má to také tak nařiditi a opatřiti, aby toho učiniti se nedopouštěla: než kdožkoli jaké obilí do mlýna přiveze nebo přinese, z takového jemu aby se mlelo, aby se každému spravedlivost dála, jak výše dotčeno.

Čtyrymecítmé: Pekaři sobě v mletí pořádek řídí, aby každý sobě sám anebo skrze tovaryše svého mleti mohl, dadouc mlynáři spravedlivost jeho. Však aby pořádek mezi nimi v takovém mletí zachován byl, tak aby každý pekař v hodině osmnácté druhému, kterémuž by cejch došel, od mlýna odstoupil. Kdož by se tomu zprotivil, aby dal do cechu čtyry libry vosku bez milosti.

Pětmecítmé: Poněvadž se vždy ve třech létech rybník Dokezský veliký loví a že za mnohý čas ve mlýně panském mleti se nemůže: i má se mlýn Dokezský od mlynáře tak spravovati, aby pekaři mimo jiné mlíti mohli a v pečení chleba zameškáni aby nebyli pod skutečným trestáním bez ublížení sladův mlení.

Šestmecítmé: Co se tkne preclíkův pečení, jak od domu k domu pořádek přijde, ten také, když na něho přijde, ten rok preclíky péci má. Jestliže by jich péci nechtěl, tehdy celý rok v pořádek žádný v pečení dáti se nemá, leč by někoho jiného na svém místě zamohl, aby za něho preclíky pekl. Kdož také preclíky péci bude, má na nejlepším místě státi a má míti každý týden den svobodný k mletí a hned svoboda taková počíti se má od nového léta až do velikonoci. Kdož by se tak nezachoval, propadne do cechu čtyry libry vosku. Zase jestliže by dostatek tovaryšův neměl k pečení preclíkův, má je sobě každý dvě neděle před koncem masopustu sobě zjednati od jiného mistra, a to proto, aby se na takovou čeládku jiný mistr nebezpečil a bez čeládky nezůstal pod svrchu psanou pokutou.

A protož já svrchu psaný Jan z Vartmberku atd. přikazuji již svrchu psaným cechmistrům a mistrům řemesla pekařského, pernikářského a mlynářského nynějším i budoucím věrným svým milým, aby ve všech těch artykulích, kteréž jsou v tomto listu postaveny, tak a nejinak se zachovali a to pod skutečným trestáním ode mne i od dědicův mojich i potomně budoucích pánův a držitelův městečka Dokze. Tomu na svědomí pečeť svou vlastní svým čistým vědomím k tomuto listu přivěsiti jsem rozkázal. A pro lepší toho vědomost dožádal jsem se urozených vladyk Damiana z Pegczelsdorfu a na Kálku, ouředníka na Bezdězi a Jiříka Maxa z Maxů a v Dokzi, že jsou pečeti své k témuž listu cechovnímu přivěsili, však sobě, dědicům a budoucím svojim beze vší škody. Jenž jest dán a psán na Novém Zámku středu po neděli (jež) slove květná, jinak palmarum, léta Páně tisícího, pětistého, osmdesátého pátého počítajíc.

L. S.	L. S.	L. S.
Vartenbergii.	Damiani de Pegczelsdorff.	Max de Max.

Řád zedníků a kameníků Pražských z r. 1586.

My purkmistr a rada Starého města Pražského známo činíme tímto listem naším všem vůbec, kde čten nebo čtoucí slyšán bude, a zvláště tu, kdež náleží, že jest před nás do rady předstoupil pořádek, opatrní starší cechmistři přísežní i na místě všech mistrův obecních a všeho pořádku poctivého řemesla kamenického a zednického, snažně žádaje nás, abychom pro dobré a poctivé téhož řemesla, též také pro dobré a užitečné obce a pro poctivost města i jednoho každého z měšťan a sousedův téhož Starého města Pražského jistý řád mezi nimi učinili a artykule nám v spisu od nich předložené jim stvrdili. Spatřujíce se zřejmě, že v řemesle jich, kteréhož vůbec lidé v znamenitém stavení i v jiných spůsobích oprav domův po tomto Starém městě Pražském potřebují, na tom mnoho záleží a potřebí jest, aby řád a spravedlnost svůj průchod míti mohla, tak aby vůbec zvláště chudí lidé, potřebující jich řemesla a práce, mimo spravedlnost stěžováni nebyli, nýbrž v dobrém řádu stojíce, spravedlnosti buď sami mezi sebou vespolek užíti a podle toho i čeleď jejich v náležitém poslušenství, v dobrém řádu státi, držeti a chovati se mohli, i znajíce tu a takovou žádost jich slušnou a spravedlivou býti, s dobrým naším rozmyslem i také bedlivém uvážení, poznávajíce i v tom naši povinnost býti při opatrování obecného dobrého, aby v budoucích časech při týchž kamenících a zednících řád dobrý a spravedlnost ke všem zachována býti a stále zůstati mohla, a lidé, jakž před dotčeno, potřebujíce jich řemesla v Praze, aby mimo slušnost a spravedlnost i při placení buď mistrům, tovaryšům a jiné jich čeledi obtěžováni nebyli, níže položené artykule s jich při tom dobrovolném podvolení k tyto vejsadě cechu a pořádku kamenického a zednického v tomto Starém městě Pražském jsme jim vydali, za řádné a chvalitebné i spravedlivé uznavše, nařídili a stvrdili. Chtíce tomu a mocí úřadu našeho poroučejíce předjmenovaným kameníkům a zedníkům pod skutečným trestáním a zvláště starším a přísežným nynějším i budoucím, aby oni jakž starší mistři tak čeleď i všecken cech jich při těch artykulích zúplna a docela i sami mezi sebou

a k lidem všechněm drželi a měli beze všeho přerušení tak a nejináč pořádně a náležitě se chovali. Však při tom s touto vejminkou: Jestližeby se nám nebo budoucím potomním náměstkům našim co lepšího, stálejšího a dokonalejšího k dobrému řádu téhož cechu kamenického a zednického u nás v Starém městě Pražském, jakžby čas a potřeba ukazovala a dobré se vidělo a zdálo, že toho my i budoucí naši plnou moc míti budeme a budou, změniti, napraviti, ujíti neb přidati potud, pokudžby slušné a spravedlivé bylo, beze vší překážky a odporu téhož cechu a pořádku kamenického a zednického nyní i na časy budoucí.

Předkem a nejprve. Z uvážení našeho ustanovujem, aby všickni kameníci a zedníci jeden cech a pořádek svobodný a pokladnici jednu společní v tomto Starém městě Pražském, jakž jest od starodávna to bývalo, měli, a do domu (staršího) předního staršího z cechmistrův se časy náležitými scházeli.

Druhé. Kdožby chtěl do téhož cechu a pořádku přijat a též také mistrem býti, ten má předně předstoupiti před starší cechmistry obojího již oznámeného řemesla s náležitou vážností a nejprv za to žádati a list při tom řádného na tento svět zplození a rodičův svých dobrého chování a řádného v stav svatý manželský směli ukázati a potom městské právo od pana purkmistra pánův sobě objednati, což starší, uvážíc žádost jeho, mají ještě prve jeho k mistru dáti, aby byl u mistra od sv. Matěje až do sv. Martina a v tom času má se jemu platiti, jakž na tovaryše náleží. A každý ten, kdož by za mistra přijat býti žádal, povinen jest předně kusy mistrovské ukázati, kameník dvéře s poduškami a s grakštejnem, okno krámské i uhelnici se špuntem, stupeň do šneku točitého, jinak s mnichem. Zednický pak mistr též tyto kusy má ukázati: Předně sklep klenutý se všech čtyr stran s kuklicemi, schod k volnému vcházení buď prostý nebo lomený, aby se svrchní stupeň zároveň s vrchním dlážděním srovnával a stupeň jeden druhého ani větší ani menší býti nemá, štít v kštaltu svém (ve své podobě) mírný, podle toho, jak by stavení široké nebo ouzké bylo. A jestližeby pak kameník který chtěl zednictví užívati, bude povinen také ty kusy, jakž zedníkům vyměřeno jest, uká-

zati a potom teprva za mistra přijat býti a na to do cechu jich do pokladnice dvě kopy grošův českých složiti.

Třetí. Aby jedenkaždý mistr, kterýžbykoliv od koho jaké dílo zjednal, toho díla pilen byl a hleděl dílo to oupravně, bytedlně, stále a ozdobně na schválení udělati a žádné žaloby v tom na sebe nedopouštěti a s kým co a jak smluví, tomu dosti činiti. Čeládky také má pilen býti a na ni také bedlivý pozor míti, aby díla pilna byla a krom času náležitého od něho neucházela a více času též i díla nemařila a na dílo aby časně přicházeli a to před východem slunce času podletního a v létě, tak aby lidem, zvláště kteří veliká díla mají, škoda a ujma tudy se nedála. Pakliby se ten čas který z nich nenašel a na dílo nepřišel, než teprva po vyjití slunce, ten každý má toho dne jeden groš míšeňský ztratiti, a to ze mzdy své.

Čtvrtý artykul. Při snídaní nemají než jednu hodinu seděti a snídati mají, kdyžby již tři hodiny dělali, a při svačině toliko půl hodiny a kdyžby již třimecítma (23) hodin vybilo času letního, teprva z díla mají scházeti a prve (dříve) nic, kromě soboty a to ve dvou nedělích, kdyžby do lázně jíti chtěli, aby mohli po jednamecítmé hodině, nesvačíc tu sobotu, odjíti. Což se jim proto přidává, že na svačině jiné dni toliko půl hodiny sedati mají. Také mistr má při dělnících bývati, sám dělati a jich pobízeti a ponoukati, aby spravedlivě hleděli peníze vydělati a nevyzaháleti, jak se to mnohdykráte trefuje. A jestližeby týž mistr po potřebě odjíti měl, aby poručil umělému tovaryši, aby dílo to, dokavadž by zase nepřišel, dobře a oupravně a bytedlně se dělalo. Pakliby který mistr toho neopatroval a lidí tím způsobem, jakž výše dotčeno, o peníze pokládal, má z města vypovědín býti a po něm psáti, aby čeleď žádná dobrá podle toho takového pokladače nedělala, ale jeho se ovšem varovala.

Pátý artykul. Jakýž obyčej mistři kameníci mají, že dílo na několikero zamluví a zavedouc čeleď k jednomu, celý den k tomu nenahlídne a tudy chudším mistrům škodu činí, i toho aby se žádný nedopouštěl, lečby s volí pana hospodáře, u kterého dělá, to činil, a maje jedno zamluvené dílo, a to by

brzo dokonati měl, a jiné že by dělati počal a to pod pokutou patnácti grošův českých propadení a při tom kterýžbykoliv mistr kameník neb zedník na dílo které se dal v tom Starém městě Pražském obzvláště i jinde také kdekolivěk, a nebylo-li by stálé a bytedlné a gruntovně uděláno a přes to na tom jakoukoliv škodu udělalby, tehdy aby z toho vinen byl podle smlouvy Svatováclavské a zřízení zemského.

Šestý artykul. Žádný mistr aby jeden druhého o dílo nepředcházel a nepředjednával a mistr zednický aby kamene žádného netesal, než aby v tom mistra kamenického potřeboval. Nic méně aby žádný mistr přes jedno dílo veliké více nejednal, tak aby lidem mohl za dostiučiniti, co s kým smluví; než co se oprávek dotýče, toho se nehájí (toho se dopřává).

Sedmý artykul. Žádný mistr zednický nemá míti více tovaryšův než toliko dva toho pořádku, leč by tovaryši fedruňku neměli; než vandrovních se nehájí. A tolikéž mistr kamenický mimo dva tovaryše aby více nechoval kromě také vandrovních, pakli by více jich míti a chovati chtěl, to s povolením starších učiniti moci bude.

Osmý artykul. Žádný mistr kamenický i zednický jeden druhému aby čeládky nevyluzoval ani nepřeplacoval, než jakž vyměřeno jest, v tom se tak a nejináč choval. Pakliby kdo z toho vystoupil, ten má do cechu jednu kopu grošův českých dáti.

Devátý artykul. Poněvadž rok na dví rozdělen, takže časův a dnův ubejvá a přibejvá, aby kameníkům a zedníkům podle toho placeno bylo od sv. Jiří až do svatého Bartoloměje na den po šesti groších bílých a od sv. Bartoloměje až do sv. Havla po pěti groších bílých a od sv. Havla až do sv. Matěje po čtyrech groších bílých a od sv. Matěje až do sv. Jiří po pěti groších bílých. Než na učedníka o tři groše míšeňské méně než na tovaryše každého času placeno aby bylo. A kdyby se trefilo, že by tesání kamene na den zjednáno bylo, tehdy kameníkům místo ostření železa jeden groš míšeňský výše nadlepšovalo a tak na den třinácte grošův míšeňských se platiti má.

Desátý artykul. Aby žádný mistr kameník neměl více učedlníkův než dva, jakž od starodávna bývalo, a na zednictví třetího a mistr zednický dva.

Jedenáctý artykul. Však při tom obzvláště to se vyměřuje, kdyžby který mistr dospělý odjinud zjednán od koho byl a někdo důležité a znamenité a veliké dílo s ním by zjednal, tomu nemá žádným vymyšleným způsobem překáženo býti. Však ten takový mistr, dělaje to dílo, nemá obyvatelům a usedlým i cechu tohoto města nic ubližovati ani co toho před sebe bráti mimo zřízení a ustanovení toto. A jestližeby pak takový mistr odjinud zjednaný více komu to dílo zjednané a vykonané dělati chtěl, povinen jest předně právo městské sobě zjednati a dále, aby do cechu také přijat býti mohl, v pořádku při starších cechmistřích náležitě toho hledati a v tom ve všem podle tohoto nařízení bez přerušení se chovati.

Dvanáctý artykul. Kdo by se dáti chtěl na učení tesání kamene k mistru, toho má týž mistr před cechmistry postaviti a tu mají o jeho zachování i rodičův jeho se vyptati. A potom můž se hned zjednati tak, jakž nejlépe s mistrem o to bude moci se snésti a za to rukojmě pod pět kop grošův českých postaviti a do pořádku jednu libru vosku dáti. A toho učedlníka, jakž se zjedná, též hned mají i s rukojměmi zejména v registra cechovní zapsati, při kterémž času přistoupí a při kterémž času se doučí. A když by ho mistr propustiti měl, to též má se registry cechovními poznamenati. A kdož propuštěn bude z učení, ten sedm grošův bylejch do pokladnice obecní má dáti, však tomu učedlníku do vyučení na den toliko po třech groších bílejch od mistra jeho má placeno býti. Pakliby jinak mistr kameník nebo zedník v tom se choval a více učedlníku platil, toho cechmistři aby pokutovali tak, ktolikrátbykoliv to uložení přestoupil, tolikrát patnáct grošův českých do cechu aby dal.

Třináctý artykul. Aby žádný za mistra přijat nebyl, kdožby po vyučení svém tří let buď s kameníky anebo zedníky mistry nedělal a kameník pak každý má se učiti čtyry léta a zedník tři léta a v posledním roku má jemu přidáno býti na mzdě, jakby uznáno bylo, jakž to od starodávna jest nařízeno.

A kteříby se tovaryši pořádně vyučili, aby žádný u Vlacha nedělal, protože Vlaši drážeji platí tovaryšům po ortu, ani aby sami sobě díla nejednali a to pod pokutou jedny kopy grošův českých do cechu.

Čtrnáctý artykul. Aby žádný tovaryš z huti, jakžby uváženo bylo, od verštatu anebo jiného díla, k obědu nechodil než tu, kdež dílo s jinými se stravou opatřil, však tak, aby bytedlné dílo, stálé i gruntovní na schválení udělali, což udělati mají.

Patnáctý artykul. Kteřížkoliv dynchují, ti toho s pilností šetřiti a bedlivi býti mají, aby nadarmo a na škodu vápna nerozmrskovali.

Šestnáctý artykul. Žádný učedlník nemá od svého mistra odcházeti, dokudžby se podle vyměření napřed položeného řádně nevyučil. Jestliže by pak dříve času a nedouče se zběhl, tehdy rokojmové za něho zapsaní do register cechovních pět kop grošů českých pokuty do cechu budou povinni složiti a té pokuty polovici do pokladnice a polovici mistru, od kteréhožby tak zběhl, dáti se má.

Sedmnáctý artykul. Kdyby se trefilo, že by kromě cechu do jiného domu na přátelské posedění nebo na fedruňk anebo kdekoliv společně vešli, aby jeden druhého v poctivosti měli, vážně a pokojně k sobě se chovali, jakž na poctivé sluší a náleží. A kdožby se pak jinak choval a jeden druhého haněl a na poctivosti naříkal aneb zlořečil, a ten by usvědčen byl, má v pořádku před staršími cechmistry přísežnými oznámen a náležitě vězením strestán býti. Pakli by takový na tom dosti míti a od svého takového zlého urputně upustiti a přestati a na starší cechmistry nic dáti a poslušenství zachovati nechtěl, to má na pana purkmistra pány od starších vznešeno býti a več jemu to od pana purkmistra a pánův obráceno bude, to podniknouti musí.

Osmnáctý artykul. Kdyžbykoliv pořádek a cech obojího tohoto řemesla kamenického a zednického pospolu býti měli, jsou obojí povinni k jeho milosti císařské panu rychtáři dva starší z cechmistrů přísežných vyslati a požádati vážně a uctivě, aby pan rychtář jeho milosti císařské své povolení

k tomu dáti ráčil, aby pořádek a cech dáti a obeslati mohli. A jsouce tam s povolením jeho milosti císařské pana rychtáře obesláni, mají všickni k té hodině, ku které se obesílají, tím spíše dáti najíti, a kdožby nepřišel k té hodině a hodina by vypršela, bude povinnen dáti pokuty jeden groš český. A zmeškal-li by pořádek, takže by starší cechmistři z pořádku vyvstali, tehda takový aby byl povinnen dáti do pořádku jednu libru vosku.

Devatenáctý artykul. Když se do cechu sejdou a posadí se, žádný aby nevyvstával z místa svého a neodcházel, dokavadž pokladnice zavřína není, leč za hodnou příčinou, ale však aby se prve starším cechmistrům opověděl. A při tom aby žádný v pořádku nemluvil, dokudžby na něj podáno nebylo. A když bude naň podáno, tehdy aby co zapotřebí jest oznámil a na dotázku odpověď dal, a žádný aby druhému v řeč nevskakoval a mluviti nepřekážel a v řeči ho nepředstihal prve než on odmluví a kdož mluví, aby to toliko, což náleží a potřebí jest mluvil a zbytečných řečí zanechal a při tom předně k starším cechmistrům náležitou uctivost zachovati hleděl.

Dvacátý artykul. Dopustil-li by pak na kohokoliv pán bůh nemoc z tohoto obojího řemesla kamenického a zednického a ten by tak chudý byl, že by sám sebe opatřiti nemohl, tehdy z pokladnice obecní mají podle uznání potřeby jemu pomoc učiniti a jej založiti. A jestližeby pán bůh všemohoucí zase jej pozdraviti ráčil, tehda což tak z pokladnice cechovní naň vynaloženo bylo, zase aby to hleděl, jak se staršími se o to umluvil, nahraditi a zaplatiti. A pakli by z dopuštění božího umřel, tehda cožby po smrti jeho pozůstalo jakýchkoliv věcí a na čemkoliv, to do cechu a pořádku jich obráceno a vzato býti má.

Jedenmecítmý (21.) artykul. Dopustil-li by na koho pán bůh všemohoucí z pořádku tohoto smrt, buď že by ze starších cechmistrův a mistrů obecních obojího pohlaví někdo umřel, mají všickni k témuž pořádku náležející obesláni býti poslem téhož pořádku a zvláště jestližeby průvod v neděli svatou neb svátek, když se nedělá, mrtvého vykonán býti měl, aby všickni na pochování dávali se najíti. A kdožby nepřišel aneb že

přijíti nemůže, jsa od posla před dotčeného zastížen, slušně se neohradil a neomluvil, aby jak mistr tak tovaryš libru vosku pokuty do cechu dáti byl povinen. A pakliby všední den takový průvod se trefil, aby jedenkaždý mistr odpustil tovaryše jednoho nebo dva a nemohl-li by dvou poslati, aby mistr sám s jedním tovaryšem na pochování šel pod touž pokutou, a po vykonání pohřbu ihned časně aby se zase k dílu najíti dali, a to pod vejsažkou na jeho lúna (mzdy). A dobré jest, aby také svůj vlastní příkrov měli jako jiná řemesla, tak jak se o to společně v pořádku snésti a narovnati moci budou a to pro poctivost téhož pořádku.

Dvamecítmý (22.) artykul. Žádný tovaryš zbytečně všední den aby nezahálel, moha dělati. Pakliby který v šenkovním domě postížen byl aneb že by se po ulicích v městě toulal, má takový skutečně trestán a do vězení dán býti, leč by za hodnou příčinou nemohl dělati. A protož každý tovaryš pořádný aby k mistru šel na dílo, jakž na pořádného náleží, a počna dělati, aby od téhož mistra neodcházel bez pořádného také odpuštění a to při placení, a nechtěl-li by u téhož mistra dělati, má jemu prve oznámiti a od něho odpuštění vzíti.

Třímecítmý (23.) artykul a naposledy. Všickni, kteří se koliv řemeslu kamenickému a zednickému pořádně vyučili a pořádně do cechu přijati jsou, předně starší cechmistři i jiní mistři, tovaryši, učedlníci, kteří v tomto Starém městě Pražském k cechu tomuto přináležejí, povinni jsou se těmito řády a nařízením spravovati a říditi. Kdožby pak nechtěl, ten žádný v tom Starém městě Pražském téhož řemesla užíti nemá, neb takoví nepořádní a humpléři v tom žádné svobody míti ani v tomto městě trpíni býti nemohou žádnou měrou a nemají. A starší cechmistři nynější i budoucí kameníci a zedníci tomu pořádku z uvážení pana purkmistra pánův nařízení budou a jsou povinni takovým těm humpléřům nepořádným toho brániti a nepřehlídati a díla žádného, které se vápnem dělá, nedopouštěti, kromě toho díla, co se prostou hlínou a blátem dělá, zvlášť při starších marštalích, zídkách při vinicích a zahradách a to pro potřeby lidské, které časem mimo naději se trefují, tomu tak skrovnému dílu nemá překáženo býti. A pakliby ten takový

nepořádný humpléř toho se dopustil a vápnem dělal, ten bude povinen dáti pokuty jednu kopu grošův českých, jakž za starodávna bylo.

Tomu na svědomí a pro lepší toho jistotu i budoucí paměť pečeť naši menší městskou s jistým naším vědomím rozkázali jsme k tomuto listu s přitištěním zavěsiti, jenž jest dán v Praze v sobotu den památný svaté Lucie Otylie léta od narození syna božího tisícího pětistého osmdesátého šestého.

Artykule cechu pekařského v Ústí nad Labem z r. 1608.

My Rudolf II. z boží milosti volený Římský císař po všechny časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Chorvátský král, arcikníže Rakouský, markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický markrabě, oznamujem tímto listem všem, že jsou na nás starší mistři a celé řemeslo pekařské z města Austí nad Labem ve vší poníženosti vznesli, kterak by již od dávného času a nad paměť lidskou od opatrných purkmistra a konšelův téhož města některé artikule pro zachování dobrého řádu v řemesle svém nařízené měli, — prosíce nás poníženě, abychom jim takové artikule potvrdili a nad to vejšeji, poněvadž jim někteří lidé na veliké zkrácení a ujmu živnosti jich do řemesla sahati, chléb sami na prodej pécti aneb jinde ve vsech pečenej do města přinášeti se neostýchají, i tu milost, aby žádný krom řemesla pekařského chlebův na prodej pécti, aneb v městě prodávati nemohl, učiniti ráčili — vzhledem My na takovou poníženou prosbu jich a majíce o té vší věci dostatečnou zprávu od vejš psaných purkmistra a konšelův danou, s dobrým rozmyslem Naším jistým vědomím, s raddou věrných Našich milých níže psané artikule jim potvrzovati a znovu mocí Naší císařskou a královskou vysazovati ráčíme.

Předně — kdo by v dotčeném městě za mistra pekařského přijat býti chtěl, ten má a povinen bude u některého z mistrův dvě léta řemeslu se učiti a to, že jest na učení čas svůj vystál,

listem vyučení svého dokázati a nad to má potomně v témž městě rok a den za tovaryše řemeslo dělati, a tak teprva prvního čtvrt léta za přijetí do řemesla žádati. Druhého čtvrt léta má mu řemeslo připověděno býti a třetího čtvrt léta jedním pečením z bílého a jedním z režného chleba, takž jakž v témž městě za obyčej jest, řemeslo (ukázati), o čemž mu má některého mistra manželka a učedník, který by mísiti a váleti uměl, ku pomoci dopřína a pec také ukázána býti. — A bude-li za hodného uznán, tehdy má městské právo sobě vyžádati, v stav svatého manželství vstoupiti a krám sobě objednati, a když to vše náležitě vykoná, nemá dřívěji živnost pekařskou počíti, ažby prve témuž řemeslu tři kopy grošův českých a čtyry libry vosku od sebe odvedl.

A kdyby některého mistra syn pojal sobě za manželku mistrovou dceru aneb vdovu po něm pozůstalou, takový má všech platův osvobozen býti. Cizímu pak, který by sobě mistrovou dceru nebo vdovu, jakž svrchu dotčeno, za manželku vzal, když toliko jednoho čtvrt léta za přijetí žádati bude, hned druhého čtvrt léta řemeslo tím způsobem připověděno býti má, aby se dvojím bílého a režného chleba pečením, jakž nahoře psáno jest, opatřil. — A pokudž s takovým okazováním řemesla obstojí a za hodného usouzen bude, má témuž řemeslu půl druhé kopy grošův do truhlice a dvě libry vosku dáti a tu se teprva za mistra vyhlásí.

V neděli aneb ve dni sváteční, kteří od církve zasvěceny jsou, nemá se chleba péci, lečby toho nějaká veliká potřeba nastala, a tu se musí starším mistrům opověděti. Kdožby toto nařízení přestoupil, řemeslu pekařskému půl kopy a purkmistru a konšelům jednu kopu propadne.

Když který učedník na řemeslo pekařské se oddati chce, má se dvě léta učiti a mistru svému čtyry kopy míšeňské za učení dříve nežli by k němu přistoupil, složiti. A řemeslu pekařskému do jich truhlice jednu kopu a čtyry libry vosku a v budoucím třetím létě nemá mistr žádného učiti než teprva po vyjití těch tří let může zase učedníka přijati a kdyby který z mistrův shledán byl, že jest se tak nezachoval, propadne ře-

meslu svrchu psanému dvě kopě a radě téhož města též dvě kopě míšeňské.

Kdyby kdo v cechu druhému lží nadal, jak se pak to často stává, ten má dáti za pokutu mistrům jednu libru vosku. Item. Když mistři řemeslo před radu aneb pro potřebu a dobré své obsýlají, kdo by prvnímu vstoupení zmeškal, pokuta jest jedna libra vosku. Item. Když mistři na den památky božího Těla společně shledání mívají, má každý přítomen býti, též také i ti, kteří s nimi bratrstvo drží, aneb tolik peněz dáti, co na každého jednoho přijde.

Nemá také žádný zbraně sebou nositi aniž se vaditi tu, kdež cech shromážděn jest, za příčinou řemesla jich se dotýkající. Také žádný nemá láti, zlořečiti, aniž slova nemravná a nestydatá mluviti pod skutečným trestáním mistrův.

Item. Kdo by se najíti nedal, když mistři pospolu jsou, aneb na pochovávání, když kdo z řemesla aneb bratrstva umřel, nepřišel, propadne libru vosku. Item. Když kdo umře, mají mladší mistři kopati, svíce nositi i rozsvěcovati, též přes celý rok, když jitřně zpívají, a na den památky Těla Božího svíce okolo nositi a těch osm dní tak se chovati, jako jiná řemesla pod pokutou jedné libry vosku, a mají také volni býti, a když kde posláni jsou, pilně to, proč se posýlají vyříditi pod strestáním mistrův. —

Kdyby po smrti některého z mistrův zůstal krám, toho má pozůstalá po něm manželka aneb syn jeho dorostlý vedle rozeznání purkmistra a konšelův užíti. A kdyby který mistr za živobytí svého krám svůj synu svému dobrovolně odevzdati chtěl, má to s vědomím purkmistra a konšelův učiniti.

Item tento řád, jak od starodávna bývalo, ještě v pečení chlebův má zachován býti, aby jeden díl pekařův pekli jeden týden a druhý díl druhý týden, tak, jak to nařídí mistři. — Tím způsobem preclíky jedni po druhých každoročně péci mají, tak jak znamení od jednoho domu ke druhému půjde a kterého léta na toho přijde, ten je má pécti a pokudžby jich nepekl, tehda ten celý rok nemá mu pečení chlebův dopřáno býti, může-li však někoho, který by zaň pekl, objednati, toho se mu přeje tak, aby obec opatřena byla.

Item, kteří ve dni trhové do města chléb pšeničný vozí, ti déle prodávati nemají, než až do dvacáté hodiny na celém orloji.

Item. Starší mistři nynější i budoucí jsou povinni při řemesle to dostatečně opatřiti, aby nyní i budoucně chléb po třech penězích, po krejcaru a po dvou krejcařích, žemle po krejcaru a žemle s úzadkem pečeny a prodávány byly, a žádný chléb aby na kusy rozkrajován k prodeji nebyl. A jestliže by takový chléb, jak svrchu dotčeno, když purkmistr a konšelé ke krámům dohlídati poroučejí, v krámích nalezen nebyl, má každý starší mistr patnácte grošův pokuty od rady propadnouti.

Item, který by to, co se v cechu koná neb mluví, vyjevoval, v pokutu půl kamene vosku upadne.

Item, když kdo do krámův, chtě něco koupiti, přijde, může naň každý, aby od něho koupil, volati, ale když se týž kupec zastaví a chléb neb žemli do rukou vezme, žádný více ho k sobě pobízeti nemá, leč by již od prvnějšího krámu pryč odešel, tehdy může ho jiný pobízeti, jináče na to jest pokuta libra vosku. Item, kdyby který kupci lál a spurná slova dával aneb nemravně mluvil, když on z krámův jich přijde, aneb kdyby se sami sebou vadili za příčinou prodaje, jeden druhému chléb haněje, na to jest pokuta libra vosku.

Item, kdyby některý z učedníkův listů žádal, chtěje se někam jinam odebrati, ten jistý má mistrům kolači (však bez velikých outrat a zbytečných nákladův), udělati, a pokudž by je dáti nechtěl, tehdy má mistrům do truhlice dvaceti grošův dáti.

Item jeden každý z pekařův může sobě sám bílou a režnou mouku mlíti, dadouc mlynáři, což mu odtud náleží, od pěti strychův jeden věrtel. Takže, kdo sobě sám mlíti chce, dadouc mlynáři od dvou strychův pšenice půl věrtele velkých votrub, má mu mlynář, kdykoli pekař chtěl mlýn osypati, a kdyby mlynář toho učiniti nechtěl, tehdy může pekař sobě sám mlýn osypati a žádných mu otrub nedávati.

Item, když který z mistrův obilí aneb dříví trží (kupuje), nemá ho žádný předkupovati, leč by on od trhu upustil a pryč

šel, tu může druhý svobodně kupovati. A kdyby kdo se toho dopustil, pokuty jednu libru vosku ponese.

Item, kdyby se některému z mistrův chléb buď režný nebo bílý nezdařil, tehdy má to starším mistrům v známost uvésti, aby takový chléb šacovali, zač by jej dávati měl, vyjímajíc dni trhové, ve kterých může každý takový chléb bez překážky prodati; pokudž pak kdo toho mistrům by neoznámil, dá pokuty čtyry groše české.

Item o vánocích, posvíceních, o veliký pátek, jarmarcích všickni pekaři mohou žemle i housky, což by jich odbýti mohli, pécti též také. Ale na koho týden pečení žemlí podle pořádku přišel, ten je může prodávati a jiný nic než toliko koláče, jaké tehdáž za obyčej jsou.

Item všickni mistři dotčeného řemesla, jakož ti, již bratrstvo s nimi drží, mají každého čtvrt léta do mistrovské truhlice mistrův jeden groš český položiti.

Item mladší mistr má seděti u dveří, a když koho buď tam nebo ven pustí, nemá dveří v rukou držeti pod pokutou groše českého; také když mistři na obecném posedění a trunku jsou, má nalévati a má býti polovici toho, co na osobu jeho přijde, osvobozen.

I tuto jsme jim milost učiniti ráčili a tímto listem naším činíme, aby žádný, buď on z města Austí aneb odjinud odkudkoliv, který jest se řemesla jich náležitě nevyučil a městského práva sobě nevyžádal, a vedle vejš psaných artikulův mistrovství a krámu sobě neobjednal, chleba malého neb velikého, bílého neb režného, žádným způsobem na prodej pécti, ani také ze vsi a vesnic kterýchžkoliv buď od domácích neb přespolních, jenžby v koších, v putnách a pytlích a v čemkoliv jiném chtěl do města nočně a ve dne přinášeti a tu tajně nebo zjevně prodávati nemohl a moci neměl a to netoliko pod ztracením takového chleba, kterýž jim skrze starší mistry pekařské pobrán a chudým lidem do špitálu a do školy dán býti má, ale také pod dalším skutečným a neprominutedlným podle uznání purkmistra a konšelův trestáním.

Však také tomu chceme, aby též starší a mistři, řemeslo pekařské majíce, sobě od nás takové obdarování nadané, město

dostatečně bílým i režným chlebem opatřovali a lidi nad míru záplatou (cenou), jakž pak k nim v té příčině purkmistr a konšelé města dohlídati mají, nepřetahovali.

A protož přikazujem všem poddaným našim ze všech stavův království Našeho Českého zvláště, pak opatrným purkmistru a konšelům města Austí nynějším i budoucím věrným milým, abyste svrchu psané řemeslo pekařské při tomto Našem dotčených artikulův potvrzení a vysazení měli, drželi a neporušitedlně zachovávali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce pod uvarování hněvu a nemilosti Naší císařské, dědicův a budoucích Našich králův českých. Tomu na svědomí pečeť Naši císařskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili. Dán na hradě Našem Pražském v pondělí po svatém Ondřeji Letha šestnáctistého osmého a království Našich Římského třicátého čtvrtého Uherského a Českého.

Rudolf m. p.
Zdeněk de Popel de Lobkovics m. p.
SR. Bohemiae Cancelarius.

Artikule cechu ševcovského v král. Starém Městě Pražském.

My Ferdinand II. z Boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský, Charvatský král, arcikníže Rakouské, Markrabě Moravské a Slezské Kníže a Lužické Markrabě.

Oznamujem tímto listem všem, že jsme od Starších cechmistrův i jiných všech mistrův poctivého pořádku řemesla ševcovského v Starém Městě našem Pražském, ve vší poníženosti prošeni. Abychom jim od slavné paměti krále Vladislava majestát na užívání jistého počestného znamení a erbu předkům jich i s potomky a budoucími daný, kteréhožto datum v Praze ve čtvrtek po obřezání Božím, léta Páně tisícího čtyrstého sedmdesátého sedmého; jako i některé artikule a řády, kterýmiž

jsou se předkové jich ševcův v pořádku svém řídili a oni tolikéž řídí, též resolicí od někdy Karla knížete z Lichtensteina na onen čas království našem dědičném Českém nařízeného místodržícího, mezi nimi staršími i jinými mistry ševcovskými Starého Města Pražského z jedné a staršími židy Pražskými o prodaj rozličné obuvi a v jich řemesle živnosti provozování z strany druhé, jedenáctého dne měsíce října léta tisícího šestého dvacátého čtvrtého vyšlou; item recess od téhož knížete z Lichtensteina v též příčině jménem a na místě našem sedmnáctého dne měsíce dubna léta tisícího šestistého dvacátého šestého vynešený, milostivě schváliti, obnoviti a potvrditi ráčili. K jejichžto ponížené prosbě milostivě nakloněni jsouce, s dobrým rozmyslem naším, jistým vědomím, s radou věrných našich milých a mocí královskou jakožto dědičný král Český nadepsaný majestát krále Vladislava na užívání téhož znamení a erbu týmž ševcům StaroMěstským daný, jako i dotčené dva recessy, které se takto rozuměti a vykládati mají, že židé Pražští žádných tovaryšův, štolýřův a čeládky křesťanské k dělání obuvi všeliké, leč dle znění týchž recessův, jen k svým vlastním potřebám židovským a více nic bez vůle a vědomí starších mistrův pořádku ševcovského chovati moci nemají a nemohou, schváliti, obnoviti a potvrditi a nadepsané mistry řemesla ševcovského při týmž majestátu a dle znění jeho užívání znamení neboližto erbu v prostřed listu tohoto našeho uměním malířským obnoveného a vymalovaného, jako i při týchž dvouch tak vysvětlených recessích zůstaviti ráčili. Jako i nicméně na jich Starších cechmistrův i jiných mistrův téhož pořádku ševcovského poníženou žádost a vyhledávání nadepsané artikule a řády pro uvarování všelikých budoucích roztržitostí a nesnází tolikéž potvrzovati a je vysvětlovati ráčíme takto:

Předně, kdyžbykoliv při obnovení ouřadu konšelského, buďte předešlý anebo nový starší od poctivých purkmistra a raddy Starého Města Pražského, témuž pořádku nařízení a ustanoveni byli, má se všechen cech do společnosti sjíti a mistři obecní mají je v nově volené starší za stůl zasaditi a jim společně a jednomyslně připověděti, že se ve všem povolně jak v svornosti a lásce jimi říditi a spravovati i také na jich obe-

slání každého času poslušně se najíti dáti chtějí; mají také a povinni budou jich starších mistrův žádati, aby nad poctivým pořádkem, majestátem, starobylými zvyklostmi a řády ruku ochrannou drželi a kteréhož by z prostředku jich starších požádali, aby jim v příbytku jeho schůze popřána byla, toho se jim dostati a povoleno býti má.

Druhé: když by starší cechmistři počet svůj, jakž dobrý řád v tom zachováván bývá, činiti chtěli, tehdy mají v plném počtu přede všemi mistry, v přítomnosti dvou osob radních ze všeho příjmu i vydání každého času i roku pořádný počet činiti; po vykonání toho všickni jiní mistři povinni budou týmž starším cechmistrům za jich práci uctivě poděkovati.

Třetí: pro obecné potřeby toho pořádku při každých suchých dnech všickni obecní mistři kromě starších, kteříž se z toho vynímají, a pro práci, kterouž pro ten pořádek vedou a bedlivě vésti mají, osvobozují, po šesti krejcařích do pokladnice skládati a dávati jsou povinni, pokudžby se pořádek, po čem by budoucně dáváno býti mělo, nesnesl.

Čtvrté: každý tovaryš řemesla ševcovského, kterýž by do pořádku za mistra přijat býti chtěl, má předně u jednoho mistra, jenž by již deset let v řemesle mistrem byl, do tří let v řemeslu dělati a potom po troje suché dni, vyžádaje sobě do cechu vstoupení, se opovědíti a žádati, aby jemu bylo dopuštěno mistrovské kusy ukázati a to zejména takové: boty mazané s koleny, kordovánem podšité, s řemenem štepované na tři podešvy dobře ušité; pár bot dobrého vazu do vody po lovecku dvakrát po podešvě šitých, dole s řemením; pár bot mazaných rovných, kordovanem podšitých s řemením na tři podešve dobře šitých; pár bot kordovánských, rovných, též kordovánem podšitých s řemenem na tři podešvy; pár střevíc, jenž slovou punčoch, dvakrát po podešvu šitých; pár střevíc mysliveckých na tři podešvy po dvakráte do nártů šitých; pár panenských kordovánských střevíc mazaných. Potom pak týž mistr nebude moci jinému až do tří let žádnému k řemeslu dopomáhati.

Páté: Tovaryš, který by sobě oblíbil a za manželku pojíti chtěl vdovu mistrovou, ten sobě předně vstoupení s přátely

svými do pořádku vyžádati, potom podle hodného uznání a možnosti jeho na penězích za mistra přijat býti má. Podobným spůsobem také, kdyžby sobě oblibil a za manželku pojíti chtěl dceru mistrovu, ten každý 10 kop míš. do pořádku složiti povinnen bude a má též za mistra přijat býti. Jestliže by se pak kdo z tovaryšův aneb kdokoliv jiný nalezl, a nedělaje u mistra k řemeslu do tří let pořád sběhlých, ani že by sobě vdovy, mistrové aneb dcery mistrovské za manželku nepojal, ten má za tři léta 30 kop míš. do pořádku složiti a pořádné kusy mistrovské ukázati, jináče nebude moci nižádným vymyšleným spůsobem za mistra přijat bejti.

Šesté: Syn mistra dobře zachovalého, užívaje práva po otci svém, jakž při prvních suchých dnech vstoupení do pořádku s přátely svými by měl, ten hned má za mistra beze všeho okazování řemesla a kusův mistrovských do pořádku přijat býti a tehdáž do pokladnice cechovní tolar široký složiti. Mají pak jemu dva mistři od pořádku vydáni býti, kteříž by jemu i jednomu každému za mistra přijatému správu a naučení podle starobylého nařízení, jak by se chovati měl, dali a to v slovích takových: Slibuji tajnosť raddy i všecko poslušenství cechu zachovati, jakž na věrného pobožného křesťana náleží, se s svatou katolickou, římskou církví srovnávati, nynějšími i budoucími staršími cechmistry i poctivým pořádkem se říditi, spravovati, všecky mistry v poctivosti míti, sám také ve všech věcech řádně a poctivě živ býti a se chovati; táž pak slova ten vnově přijatý sám ústy svými vyřknouti bude povinen.

Sedmé: kterémužby tovaryši řemesla již povoleno bylo ukazovati a on měl do pořádku přijat býti, ten každý bude povinen sobě za manželku osobu od poctivých a řádných rodičův splozenou, kteráž by se ve svém stavu pannenském nebo vdovském poctivě chovala, pojíti, čehož pokudžby se nestalo a něco nepočestného vyhledáno bylo, tehdy takový každý k řemeslu připuštěn býti nemá. Tolikéž mistr téhož řemesla, kterýž jsouce vdovcem, zase by se oženil a manželku z neřádných a nepořádných lidí, též z lože nepořádného zplozenou, nebo že by nepoctivě se chovala, pojal a pakliby se týž mistr nějakého neřádu, pro kterýž by ji sobě za manželku

pojíti musil, dopustil, což také o každém tovaryši rozuměno býti má, takový každý nemá toho užíti a v pořádku trpín býti.

Osmé: mladý mistr, jsouce do pořádku přijatý, aby sobě krámu k provozování řemesla bez vědomí starších nenajímal a nejednal, a nad to výš jak týž vnově přijatý tak žádný jiný z obecních mistrův jiného přenajímati nemá pod pokutou 2 kop míš. a k tomu téhož krámu užíti moci nebude.

Deváté: každý mistr jak kdo potom přijatý, jest v prodeji a v sedání v trhu též jinde po jarmarcích takový řád zachovávati a posloupně sedati mají a žádný aby jinému kupcův neodluzoval žádným vymyšleným spůsobem pod pokutou dvou kop míšeňských; také aby žádný z mistrův jeden druhému tovaryšův a čeládky jich neloudil tolikéž pod pokutou dvou kop míš.

Desáté: Žádný mistr nemá sám o své ujmě sobě učedlníka jednati nežli s vědomím a povolením starších cechmistrův, před nimiž o témž učedlníku, prvé nežli by přijatý byl, od lidí hodnověrných o řádném jeho z počestného manželského lože na svět splození vysvědčení se státi má; k tomu také dva rukojmě, lidi hodné za věrnosť a zbití v mistra jeho do kolika let se učiti tolik také liber vosku do pořádku složiti povinen bude.

Jedenácté: Aby řemeslo po krámích a stáncích bylo za časté vohledáváno, tak aby všichni mistři řemeslo spravedlivé a hodné dělali, starých podešví k nové obuvi nedávali, aniž staré přípravy koží českých liberní a Nídrlandské kůže nemíchali; při kom by se pak co takového našlo, aby pobráno a ten každý od starších pokutován byl.

Dvanácté: kdyby mezi mistry, manželkami jich nějací neřádové, vády a různice povstaly, tehdy starší cechmistři mají tu moc, je před sebe obeslati dáti a v tom ve všem vyslyšeti, porovnati a na kohož by příčina týchž nevolí uznána byla, jeho peněžitou pokutou nebo vězením skutečně trestati.

Třinácté: dopustil-li by se kdo z tovaryšův a čeládky zahálky a mistr jeho starším by o tom neoznámil, týž mistr bude

povinnen do pořádku jednu libru vosku dáti. Tovaryš aneb čeledín má vězením strestán býti nebo tolikéž libru vosku složiti.

Čtrnácté: Jestli že by Pán Bůh prostředkem smrti některého z mistrův nebo manželku a dítky jich z světa povolati ráčil, povinni budou všichni mistři k jisté hodině časně se scházeti a to mrtvé tělo poctivě k hrobu doprovoditi. Kdožby se pak k tomu nepostavil, ten každý pokutu 12te krejcarův bude povinen složiti a dáti.

Patnácté: Co se kupcův, handlířův, židův štolířův a jiných pokoutních k dělání a prodávání obuvi všelijaké pro nepořádnost jich žádného práva nemajících ševcův, kteříž by v střevících a všelijaké obuvi handlovali a buď v městech Pražských po krámích, ulicích aneb kdekoliv jinde v městech, městečkách a vesnicích v království Našem dědičném českém, ji dělali aneb prodávali, dotýče; ti a takoví kupci, handlíři, židé i jiní nepořádní štolíři, kdežbykoliv postiženi byli, mají od starších mistrův na místě jiných mistrův řemesla ševcovského, při právě tu kdež náleží z toho právně obviněni býti a jednokaždé právo má a bude povino mezi nimi co za spravedlivé jest vyřknouti a straně, kteráž by obdržela spravedlnosti, uděliti a k ní dopomoci.

Šestnácté: Na trzích a jarmarcích kdekoliv v témž království českém vysazených, žádný, kterýžby pořádný mistr řemesla ševcovského v poctivém pořádku zůstávající anebo pravého náboženství katolického římského, pro něž mnozí z téhož království Našeho českého se odebrali, následovník nebyl, žádné obuvi pod pokutou pobrání ji prodávati nemá, leč by sobě kdo obzvláštní na to obdarování od nás, dědicův a budoucích našich králův českých z milosti udělené a dané měl.

Sedmnácté: Ty osoby, které sobě jaké fraybrýfy dané mají, povinni budou se k týmž starším cechmistrům i jiným všem mistrům téhož poctivého pořádku, pokojně, šetrně a náležitě chovati, jim v nejmenším žádných protimyslností nečiniti a pamatujíce na to, že jim takový frajbrýfy z pouhé milostivosti a to až do milostivé vůle a libosti Naší udělené jsou, k tomu sami příčinou nebyli, abychom my na slušnou stížnost pořádku ševcovského takových zase kasírovati příčiny neměli.

*

Osmnácté: Žádný, kdožby pravého náboženství katolického římského následovníkem, poslušným synem církve svaté nebyl, do společnosti a cechu jich pod jakýmkoliv vymyšleným spůsobem přijímán, jako i pokudžby ještě který nekatolický v pořádku byl, dále nikoliv více trpín býti nemá, nyní i na budoucí věčné časy.

Devatenácté: Na trzích a jarmarcích kdekoliv v království českém vysazených oni mistři řemesla ševcovského v poctivém pořádku Starého Města Pražsk. zůstávající mohou a moci budou spolu s jinými handlíři zároveň jednoho času a hodiny obuvi své vykládati a prodávati.

Dvacáté: Podle starobylého každého času zachovaného spůsobu a obyčeje mohou a moci budou oni starší cechmistři na místě jiných mistrův pořádku ševcovského téhož Starého Města Pražského tak jako kdy prvé, svobod, nadání, řádův a práv svých tuto vysazených jiným mistrům ševcovským, kdeby se ti koliv osaditi a poctivý pořádek sobě zaraziti chtěli, svobodně udělovati a je toho všeho oučastna činiti, však vše toliko osobám dobře zachovalým a katolickým.

Naposledy tuto obzvláštní milost naši císařskou a královskou všem téhož pořádku ševcovského Star. Města Pražsk. činíce, aby kdyžby se koliv a kdekoliv který z nich na jarmarcích a jinde po živnosti své zahodil, žádný z nich od nižádného buď on kdo buď pro cizí i obecní dluhy, kteréž by jeho vlastní nebyly, hindrován a obstavován býti nemá nyní i na budoucí věčné časy.

Chtíce tomu konečně, aby svrchu psaní starší cechmistři i jiní mistři v témž poctivém pořádku v Star. Městě Pražsk. zůstávající při tom při všem, což se v tomto listu Našem píše a obsahuje, jmíni, držáni a neporušitedlně zachováni byli bez Naší, dědicův Našich i budoucích králův českých i jiných všech lidí překážky a odpornosti.

A protož přikazujem všem obyvatelům a poddaným Našim, ze všech čtyr stavův téhož království Našeho dědičného českého a obzvláště Pražanům StaroMěstským nynějším i budoucím věrným milým, abyste častopsané starší cechmistry i jiné mistry v témž pořádku ševcovském Star. Měst. Praž.

zůstávající při týchž naddotčených svobodách, obdarováních a milostech, dobrých a chvalitebných zvyklostech jměli, drželi a neporušitedlně zachovali, žádných jim v tom nejmenším překážek jak sami nečiníce, tak ani komu jinému činiti nedopouštějíce a to pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší Císařské a Královské dědicův Našich budoucích králův českých.

Tomu na svědomí pečeť naši Cís. a Král. k listu a majestátu tomuto přivěsiti jsme poručiti ráčili. Dán v Městě Našem Vídni ve středu po neděli postní Laetare jinak dvacátého osmého dne měsíce března Letha od narození syna božího tisícího šestistého dvacátého devátého v královstvích Našich Římského desátého, Uherského jedenáctého a Českého dvanáctého.

Ferdynand.

Gulielmus Comes Slavata Bohæ & Cancellarius

Ad mandatum Sac. Ces. Majestatis proprium.

J. J. Hännigek.

Rafael Mnissovský

L. S.

Tomu na svědomí a pro lepší toho jistotu pečeť pořádku našeho větší k tomuto Vidimus jsme přivěsili, jehož jest datum v král. Star. Měst. Pražském dne 24. měsíce Novembris Leta Páně 1704.

Artykule cechu mlynářského z r. 1630.

My mlynáři Starší Přísežní Zemští Království Českého v Městech Pražských: Známo činíme tímto naším listem přede všemi, jichž dojde a před nimiž čten aneb čtoucí slyšán bude: Jakož jsou mlynáři obývající při městys Unhošti, totiž zejména: Kašpar Votava, Jan Morávek, Jan Kakárek, Jakub Paleček i na místě všech jiných vyslaní, oumyslu toho jsouc z jistých příčin pro uvarování všelijakého neřádu a vzdělání jak mezi sebou tak čeledí jejich mlynářskou dobrého řádu pořádek příkladem Měst Pražských vyzdvihnouti a jisté artykule, vedle

kterýchž by se jedenkaždý věděl jak spraviti sobě způsobiti, podavši o touž věc žádosti psané panu purkmistru pánům městys Unhoště, aby mohli v té příčině fedrováni býti, jich jsou za to žádali. Vedle kteréžto žádosti jejich, abychom jim vejpis některých artykulův aneb regimentu pořádku našeho vydali; Pan Purkmistr páni Městys Unhoště (jakž toho v svém psaní dokládají), poněvadž se tu nic jiného, než co by k vyzdvižení řemesla jich a uvarování všelijakého neřádu prospěšno býti mohlo, dotýče, za ně se přimlouvajíc, nás jsou za to žádali; což jsme k takové žádosti a přímluvě jich učinili. Kterýchžto artykulův vejš dotčení mlynáři a sousedé při Městys Unhošti, vybravši sobě některé z nich a je sobě v spis uvedše, které by se k nim trefiti mohly, jich jsou skrze spis po vejš jmenovaných z prostředku svého vyslaných osobách, za potvrzení a pod pečetí pořádku našeho vydání s náležitou uctivostí žádali. Kdež my předloživše sobě nemalou, ale znamenitou pohodlnost a potřebu jmenovaného řemesla mlynářského (bez kteréhož žádný býti nemůže), a z povinnosti, jsouce tím zavázáni na vše strany v Království Českém, dobrý a chvalitebný řád v témž řemesle mlynářském působiti a rozšiřovati, jich slušné žádosti odepříti nemohouce, tak dobrý oumysl a předsevzetí schvalujíce, dotčeným mlynářům všem obývajícím při Městys Unhošti, nynějším i budoucím artykule níže položené s dobrým naším rozmyslem, bedlivým uvážením, i také obecních mlynářův vědomím dáváme a je za řádné, chvalitebné i užitečné vysvědčujeme a seznáváme.

Artykul první. Mlynáři starší, nynější i budoucí, jichž počet podle uznalé potřeby se vynajde, Pan purkmistr páni Městys Unhoště voliti a jim povinnost dávati mají. Ti mají býti na cti dobře zachovalí, aby se na nich žádný neurážel, a v řemesle mlynářském, ve svém mistrovství, dobře zkušení, tak aby toho jejich povolání skutek pojišťoval, a dotčení mlynáři starší aby předkem sami Pána Boha se báli, spolu v svornosti a lásce přebývali; potom pak obecní mlynáře ano i čeládku k tomu napomínali. A dopustil-li by se kdo jakého vejstupku, předně ze starších, jedni proti druhým nebo z obecních mlynářů ano i z čeládky, takového aby mezi sebou podle veli-

kosti skutku aneb provinění buď pokutou peněžitou nebo vězením potrestali, a což by se tak mezi kým zběhlo, to aby zase k přátelskému porovnání přivésti hleděli, poněvadž veliké závazky na to mají.

Artykul druhý. Mlynáři (rozuměj starší) bez vědomí obecních mlynářův aby nikdy žádného do pořádku nepřijímali ani také z pořádku nevylučovali. A kdyby tak žádal do pořádku přijat býti, ten aby byl povinen, předně své na svět splození, dobré chování a pořádné řemeslu se vyučení ukázati. Též také, kdožby sobě z oumyslu ženu na poctivosti zmrhalou za manželku pojal nebo proti dobré pověsti něčeho zlého se dopustil, takovému aby bylo řemeslo složeno a žádný z mlynářův ani z čeledi s ním aby nic činiti neměl.

Artykul třetí. Přišla-li by jaká žaloba před starší mlynáře a tu by se dotýkalo osoby té, kteráž by přísedící byla, pro přítele aneb tovaryše jeho, ten při uvažování věci té, oč tak činiti jest, seděti nemá, ale má vyvstati; chce-li s přítelem nebo tovaryšem svým vstoupiti, toho se mu nebrání; pakli by z pychu vyvstati nechtěl, a dopustil na se rozkazu od starších mlynářův, aby ven vystoupil, pokuty složiti má patnáct grošů míšeňských.

Artykul čtvrtý. A kdyby se co v cechu řídilo o čemkoliv, což v tajnosti býti má, a z osob těch přísedících některý to pronesl, ten za zlopověstného v řemesle našem držán býti má a o něm se nic držeti nemá, jako o tom, který radu a tajnost pronáší.

Artykul pátý. Kdybykoliv který z mlynářův starších poručil za jakoupakkoliv potřebou všecek pořádek aneb toliko některé osoby k jisté hodině obeslati a některý buď ze starších neb obecních mlynářův k té hodině nedal se najíti a žádnému opověděti aneb že by slušné příčiny neměl, tehdy ten a takový aby byl povinen deset grošů míšeňských pokuty dáti. A kdyby tak mlynáři za slušnou potřebou obesláni byli, prve nežli by ta věc, o kterou se spolu sešli, k svému vyřízení nebo skončení přišla, a některý z nich, jak ze starších mlynářův tak z obecních bez opovědi se u starších mlynářův pryč ušel; ten každý kdožby se toho dopustil, aby též pokuty deset grošů míšeňských

odvedl. Než měl-li by kdo toho slušnou příčinu, maje něco pilného jednati, opověda se u starších mlynářův, bude moci toho dojíti a po své práci odjíti.

Artykul šestý. Jestliže by starší mlynáři některého buď ze sebe aneb z obecních mlynářův pro nějaký vejstupek (majíce k tomu slušnou příčinu) pokutou peněžitou aneb vězením zpokutovati chtěli, jmenujíce mu, co by takové pokuty dáti aneb vězení podniknouti měl, a on by se toho zpečoval a proti nim se spurně postavujíc, nežli by je spokojil, z hospody ušel, tehdy tomu a takovému aby byla čeleď zdvižena, a s ním žádný potud, pokud by se s mlynáři nespokojil, aby nic činiti neměl.

Artykul sedmý. Dopustil-li by se toho kdo z mlynářů, že by jeden druhého v trhu aneb v koupi jakéhopakkoliv obilí předkupoval, v ceně předával, a to na mlynáře starší vzenešeno bylo, tehdy takového každého aby podle uvážení ztrestali.

Artykulosmý. Poněvadž pak, jak při čeládce, tak i při jiných, kteří z tohoto řemesla nejsou, mnoho se toho nachází, že dostanouc některé kopy, smí se leckdes po vsích ve skupování obilí vydávati, potomně smelič (snad smeliv) k trhu mouku veze, což nikomu jinému, ale samým mlynářům s tím se obírati náleží; protož kdožbykoliv se toho dopustil, (jsouc ku pořádku tomuto připojen) a takové obilí mlel aneb čeledínu mlíti dopustil, vedle uvážení starších mlynářův buď pokutou peněžitou aneb vězením trestán býti má.

Artykul devátý. Co se dotýče v posezení při pořádku promluvení, všetečně žádný mluviti nemá, leč mu poručeno bude. A kdobykoliv jednal sobě vstoupení před starší mlynáře v jaképakkoli potřebě, před stolem rukou klepal, aneb na stůl tloukl beze vší vážnosti na zlehčení poctivého pořádku jich to činil, řečí utrhal, ten po uvážení starších mlynářův trestán býti má.

Artykul desátý. A co se dotýče přímluv v hospodě, ty od mladších mlynářův začínány býti mají, a jak starší tak mladší pokojně a vážně přímluvy vynášeti mají, tak aby jiným dobrý příklad z toho pojíti mohl.

Artykul jedenáctý. Bylo-li by zapotřebí, že by někomu z mlynářův ku pořádku tomuto přináležejících manželka, syn, dcera, přítel nebo čeledín jeho prostředkem smrti časně z tohoto světa vykročil, mlynáře za tou příčinou obeslati, potom jsa který mlynář obeslán na funus se nepostavil neb tovaryše neposlal, deset grošů míšeňských pokuty bude povinen odvésti.

Artykul dvanáctý. Kdyby který mlynář pořádně to před sebe vezma (však s vědomím mlynářův starších i mladších) učedlníka přijíti a jeho řemeslu mlynářskému učiti chtěl, má ho bez přípovědi k pořádku nepřijímati a takový učedník má předně rodičů svých snětí a své na svět splození, potom i dobré chování ukázati, a do pořádku mlynářům hned při opovídání dvě libry vosku a dvě kopě míšeňské odvésti. Nicméně v témž učení menší tři léta a větší dvě léta má zůstávati a s mistrem svým se o vyučení bude povinen se umluviti; pakli ho chce mistr rok za rok učiti, to při jeho vůli se zůstavuje. A pokudž by ten učedník u toho mlynáře se nedoučil neb zběhl, jiný mlynář takového učedlníka doučovati nemá, leč s vůlí toho mlynáře, u kterého se počal prve učiti. Trefilo-li by se pak, že by který učedlník pro přísnost mlynáře nemoh zbýti (vydržeti), mlynáři jinší mají takovou věc uvážiti a byla-li by příčina hodná, mohou jeho jinému mlynáři k doučení odevzdati.

Artykul třináctý. A kdyby který mlynář starší, nynější i budoucí, jimžto obecní (však v dobrém) v poslušnosti obvyknouti, to co v těchto artykulích zavrženo jest, opomíjel aneb přehlídal, ten podle rozkázání starších mlynářův má vystoupiti a potom, což by k němu z uvážení starších i obecních mlynářův promluveno bylo, na to aby odpovídal a se spravil, pakli by toho neučinil, pokutou jistou trestán býti má.

Artykul čtrnáctý. Mlynáři všickni, jak domácí tak přespolní, nejméně čtyrykrát do roka, totiž: Při svátcích vánočních, velikonočních, svatodušních a při svatém Václavě aby se do pořádku scházeli, pakli by se který nepostavil a příčiny, proč jest se nepostavil, neoznámil, též suchých dní čtverých rozdílně neodvedl (totiž poplatek), pokuty po každé povinen bude dáti deset grošů míšeňských.

Artykul patnáctý. Co se dotýče všelijakých sbírek, ty do pokladnice všecky: Předně suché dni čtvery vybírajíc od mlynářův starších i obecních po dvou groších malých, od tovaryšův po dvou krejcařích, od mládků po desíti penízích malých, od pacholat a práškův po šesti penízích malých. Tolikéž všelijaké příjmy a pokuty do pokladnice odvésti mají předně pro čest a chválu Boží, druhé pro poctivost téhož Městys Unhoště, třetí pro obecné dobré téhož pořádku. To pak vše v moci mlynářův starších i obecních zůstávati má.

Artykul šestnáctý. Čeleď, poněvadž čím dále tím více jest tak nevážná, nepoddaná a k napravení téměř zmeškalá, ježto nad sebou žádného pozoru míti nechce, aby vždy tomu zlému nějak v cestu vkročiti se mohlo, ukazuje toho potřeba. Mlynáři starší aby nad tím obvzláštní pozor měli, a jakž by se kdo z týchž tovaryšův aneb mládek čeho tak nepříkladného dopustil, podle velikosti provinění buď řemesla složením, vězením aneb provandrováním je strestali. Pakli by který ze mlejna utekl, když by se o něm zvědělo, má se po něm psáti, tak aby nikdež trpín ani fedrován od žádného nebyl.

Poznámka. Že čeleď tehdy „čím dále tím více nevážná, nepoddaná a k napravení téměř zmeškalá“ byla, tomu se nikterak nelze diviti; vždyť tehdy zuřila vojna třicetiletá již skoro 12 let. A válka mravy lidu neušlechťuje. — A podivno nám tu, že „moudří a opatrní“ starší chtěli napravovati mladý lid v době války posílajíce jej do světa. —

Artykul sedmnáctý. Kdyby tovaryš nebo mládek se provandrovati a u mlynáře dělati nechtěl, má mlynáři dvě neděle dáti věděti, tak aby se mohl jiným čeledínem časně opatřiti; jestliže by pak tovaryš nebo mládek tak se nezachoval, mají ho starší mlynáři spokutovati a dílem za celý vandr nefedrovati. — Měl tedy běhati třeba rok světem bez řemesla. Čím se živil? Žebrotou.

Artykul osmnáctý a poslední. Poněvadž pak věc možná není všecky nezpůsoby a neřády, které by se mimo tyto artykule poznamenané přitrefiti mohly, spamatovati, protož starší mlynáři, nynější i budoucí, kdyby se co toho přitrefilo, mají takové neřády pro dobrý řád přetrhovati, a cožkoliv v pří-

čině artykulův těchto vejš dotčeným mlynářům za řád vystavujem, budou povini všickni, jak mlynáři tak i čeleď jim obvyknouti, se spravovati a to vše zachovávati pod pokutami vejš dotčenými. — Tomu na svědomí a pro lepší toho jistotu my z počátku psaní mlynáři starší přísežní s vědomím obecních mlynářův pečeť pořádku našeho dali a rozkázali jsme k dotčeným tuto vejš pořádně sepsaným a předloženým artykulům přivěsiti. Jehož datum v Starém městě Pražském v pondělí po neděli Květné, v den pamětný Zvěstování Panny Marie, jinak 25. dne měsíce března, létha od narození Syna Božího, Pána a Spasitele našeho Ježíše Krysta šestnáctistého a třidcátého.

* * *

My purkmistr a konšelé městys Unhoště známo činíme všem vůbec i jednomu každému obzvláště, že jsou poctivého řemesla mlynářského poctiví sousedé a jinší při městys Unhošti obývající, předstoupivše před plnost rady naší, s uctivostí chvalitebné pořádky a v nich některé artykule od slovutné, mnohovzácné poctivosti pánův mlynářův starších přísežných zemských i jiných obecních království českého v městech Pražských vydané přednesli. I aby pro dobrý a chvalitebný řád, jenž by k budoucímu dobrému téhož poctivého pořádku nyní i budoucně sloužiti mohlo pečetí naší městskou potvrzené byly, nás jsou se vší náležitou uctivostí požádali. Jichžto žádost snažnou a velice potřebnou býti uznavše, takové chvalitebné pořádky seznavše (?), slovo od slova přečísti davše, je jsme schváliti, za dobré a potřebné uznali a pečetí naší městskou vědomě potvrdili. Kteréhožto potvrzení datum v nadepsaném Městys Unhošti ve středu den sv. Ezechiele, to jest desátého dne měsíce dubna za ouřadu Jiřího Načeradského Prymatora, toho času purkmistra Létha Páně 1630.

Řád cechu kloboučnického v Jaroměři z r. 1651.

My Jeho Milosti Císařské Rychtář, Purkmistr a radda města Jaroměře nad Labem známo činíme tímto dole psaným ustanovením a řádu nařízením obecním přede všemi, kdežkoliv čtěny nebo čtoucí slyšány budou, zvláště tu, kdež náleží, že jsou před nás předstoupili do plné rady naší poctiví a šlechetní muži, spolu sousedé naši řemesla poctivého kloboučnického, zejména tito: Jiřík Jindra ze starších obecních a Kryštof Peska, žádajíce nás snažnou žádostí, abychom jim tyto jejich artykule a řády obnovili a stvrdili. Což my znamenajíce žádost jejich slušnou, potřebnou a chvalitebnou věc býti, aby dobrý a poctivý řád mezi nimi byl a zůstával, a podle nich se řídili a spravovali, jako jiní poctiví a chvalitební cechové se řídí a spravují, mezi sebou pořádek pro zdržení poslušnosti jeden ke druhému a v povinnosti náležitě se chovali, pováživše toho s pilnou bedlivostí, že slušné věci žádají: tak činíme a jim tyto artykule níže psané a poznamenané, jimiž by se i oni řídili, tak jak i předkové dobré paměti jejich se řídili a spravovali, tolikéž tak a nejinak se říditi a spravovati připovídají a připověděli.

A pro lepší toho jistotu a hojnější důvěřivosť pečeť naši velikou městskou k těmto artykulům nařízeným a dole podepsaným pořádně a vědomě rozkázali jsme přitisknouti. Jichžto jest datum 28. augusti Letha Páně šestnáctistého padesátého prvního.

Předně. Všickni Pána Boha Všemohoucího aby se báli a do chrámu Páně k službám božím ke mši svaté a poslouchání slova božího v den nedělní i tolikéž sváteční aby chodili a v pravém, samospasitelném, katolickém náboženství a užívání Převelebné Svátosti Oltářní pod jednou způsobou přijímajíce, s námi se srovnali a pokudž mše svatá konána a slovo boží kázáno bude, prací všech aby se varovali.

Tímto prvním artykulem, psaným po válce třicetileté, ukazuje se velice jasně hlavní požadavek vítěze Ferdinanda II., aby nikdo v zemích jeho trpěn nebyl, kdo by se nepřiznával ku víře katolické pod jednou, jakož i účinek katolické reformace,

zahájené po bitvě na Bílé Hoře. Bez tohoto artykulu nebyl by jistě cech byl povolen.

Druhé: Aby přední Jeho Milosti Císařské Pana Rychtáře a Pana Purkmistra a Pány Radní i pány starší obecní v poctivosti měli, a potom i jiné sousedy, zvláště pak starožitné, aby též ve vážnosti měli; oplzlého mluvení aby zanechali, a kdožby se toho dopustil, ten každý podle uznání aby strestán byl.

Těmi starožitnými sousedy nemínili se zajisté staří protestanté nebo bratří čeští.

Třetí: Jak v cechu aneb ve shromáždění, tak také na hospodách před panem otcem, paní matkou i čeládkou (jejich) aby oplzlého mluvení zanechali, lání, hromování i přísahání. Kdož by se toho dopustil, aby pokutován byl vězením šatlavním a odtud nevycházel, až by pokuty libru vosku dal. Kdyby pak po hospodách se plundrovali a rvali, touž pokutou strestáni býti mají; i tolikéž ve verštatích oplzlého mluvení před mistrovou a dítkami jejich, syny a dcerami i čeládkou aby zanechali.

Ten článek brojí proti znemravnělosti řemeslné čeledi, což byl následek třicetiletého v Evropě válčení.

Čtvrté: Kdo by chtěl se zde při tom cechu osaditi, ten každý má předkem vysvědčení řádné a poctivé míti od řemesla tohotéž i zachovací list, jakého by chování byl a řemeslo má náležitě ukázati. A to tyto kusy: Klobouk bobrový a druhý zaječí a třetí z jadrné vlny a štuku a plsti velké mužské do rozkroku a má se dožádati dvou mistrů, aby při něm byli, pokudž toho a těch kusův neudělá. A když to udělá, má žádati, aby od něho to přijato bylo; jestli by bylo s dostatek, potom povinen bude svačinu učiniti a vosku dvě libry tu, kdež náleží, dáti a odvésti.

Páté: Co se čeledi dotýče, knapů a předlic, od nich nemá se vln kupovati ani přádla žádného, leč s vůlí a vědomím soukenníka, a kdož by se toho dopustil, ten aby byl pokutován podle uznání, leč by v tom bylo povolení toho soukenníka, jináč nečiníc.

Šesté: Co se dotýče klobouků dělání, to dílo aby se dělalo hodné, aby tak lidé za peníze své užíti toho mohli. A co se

dotýče klobouků dělání po šmukersku (ozdobně), to se zapovídá, a též který (ku kterým) se francle (třepení) přišívají, ty se zapovídají; a z vln hodných aby se dělalo, né ze šloků (ze šlaků). Kdožby se pak toho dopustil, ten podle uvážení aby byl pokutován sumou peněžitou anebo jak by se vidělo. Kdo by od přespolního kloboučníka klobouky koupil, ten aby doma jich neprodával, leč na jarmarcích a šmuku na ně nestrkal; a podšívaných klobouků, plstek anebo husarku aby na šráku (na věšáku) neprodávali a prodávání po vsích aby všeho zanechali pod pokutou jedné kopy grošů a podle uznání a vysvědčení.

Sedmé: Komu cechmistři kterého času koliv poručí mladšímu obcházeti, ten se tak zachovej potud, pokud by jiný nebyl volený pod pokutou 1 gr. A kdo by se staršími nechtěl spravovati a neuposlechl by jich, tehdy vězením má strestán býti, a k tomu pokutu má dáti podle uvážení. A starší jestliže by se čeho dopustil proti těmto artykulím, tehdy dvojnásobnou pokutou má strestán býti.

Osmé. Kdobykoliv do cechu, když se mu dá znáti, nešel a rozkazu nezachoval, ten každý má strestán býti a pokuty povinen bude jednu libru vosku dáti.

Deváté. Nemocného kdyžbykoliv hlídati nešel, kdy mu se dá znáti, ten pokuty aby dal jednu libru vosku, anebo že by kdo na funus nešel a doma nalezen byl, tolikéž ta pokuta jedné libry vosku aby se dala.

Desáté: Co se čeledi řádné dotýče, aby jeden druhému z verštatu nevyluzoval pod pokutou, kdyby naň to bylo uznáno dvou kop míšeňských.

Jedenácté: Mistr nemá odpuštění před Božími hody tovaryši na dvoje neděle dávati a zase nápodobně tovaryš také před jarmarkem na dvoje neděle odpuštění nemá bráti, lečby toho podle uznání slušná a náležitá příčina byla.

Dvanácté: Jestli by pak kdo odpuštění vzal od mistra nebo od mistrové, ten zase do toho verštatu nevsedej, leč po dvou nedělích a pakli by dříve dvou nedělí zase do toho verštatu vsed, tehdy vochenlohn tovaryšům bude povinen dáti.

Třinácté: A co se dotýče mladého mistra, ten každý

aby učedlníka do roka nechoval, po roce pak tu teprva aby mu byl učedlník puštěn, a když se ožení, aby mladším byl, až by jiný na to místo se oženil; a co se dotýče přijednání učedlníka, ten mistr, který by ho chtěl učiti, jest povinen staršímu cechmistru se opověděti a přes čtyři neděle více ho nechovati, než až by ho prve přijednal.

Čtrnácté: Co se přijednání (přijetí) učedlníka dotýče, méně se nemá přijednati než na tři léta, jak řád dobrý obsahuje, též také i mistrovský syn, kdyby ho otec nepropustil, povinen bude se též tři léta učiti; učedlníci po dvou librách vosku dáti a mistr učedlníku povinen bude dáti 3 kopy grošů. Když se doučí, a bude-li poslušen v učení, může se mu i nadlepšiti.

Patnácté: Mistrovský syn jestliže by se tu doma osadil, ten aby mladším nebyl mistrem, toliko 2 libry vosku a svačinu aby dal a ukazování řemesla aby prázen byl.

Šestnácté: Mistrovskou dceru kdo by sobě vzal, též řemesla aby neukazoval než svačinu aby udělal a 2 libry vosku aby dal.

Sedmnácté: V cechu co by bylo jednáno anebo promlouváno, kdo by se toho dopustil, buďto ženě své aneb komu koliv to povídal a tajnost cechu nezachoval, ten trestán bude a sumu peněžitou podle uznání složiti musí.

Osmnácté: Co se dotýče vdovy, kteráž by ovdověla a zase se vdáti chtěla a z téhož řemesla manžela ujala, ten kdo by ji sobě pojal, bude povinen toho vyhledávati při cechu; cech jest na milosti.

Protož my svrchu psaní purkmistr a rada města Jaroměře nad Labem k žádosti nadepsaných cechmistrův a mistrův poctivého řemesla kloboučnického, pováživše tyto řády tak a pokud, jakž od císaře Jeho Milosti Krále Ferdinanda z Boží Milosti slavné a svaté paměti předkům našim a nám privilegium dané toho milostivě propůjčuje, skrze upečetění pečetí naší městskou jsme potvrdili a obnovili, však s tou znamenitou vejminkou, že sobě, budoucím a potomkům našim té plné a svobodné moci pozůstavujem, kdyby z těchto vejš psaných artykulův něco toho, co by se vstahovalo (zvláště ten 17. artykul) a proti obecnému dobrému, kdež dotčeno o zachování taj-

nosti cechovní, na skrácení a zhoubu lidu obecného a této obce by bylo, tehdy abychom tu moc měli a mohli, buďto my nebo budoucí a potomkové naši, takové artykule nebo jeden z nich změniti, zrušiti, je v lepší spůsob a řád, jakž by toho potřeba ukázala, napraviti podle své aneb budoucích a potomkův našich líbezné a dobré vůle bez překážky jednoho každého člověka. Stalo se v plné raddě u přítomnosti urozeného Pana Matyaše Max. Švandy z Rozenfeldu J. M. C. rychtáře za Pana purkmistra Jana Kotczího, ve čtvrtek, to jest pátého dne měsíce října Léta Páně šestnáctistého padesátého prvního.

L. S.

Artykule rozličných řemesel v Unhošti z r. 1662.

Vojna třicetiletá na dlouhá léta zmařila řemesla a mnohé artykule i privileje od lidu vojenského zmařeny byly, jak oznamují obnovené artykule cechu rozličných řemesel z r. 1662. Bylť tedy cech teprve 17 let po válce znovu zřízen a obnoven. Artykule zní do slova takto:

Vychvalujíce svornost mudřec Xenophon z přirození lidského příklad vzal, pravíce: Jakž oči dvě a nohy dvě člověku dány jsou ne proto, aby sobě překážely, ale vespolek nápomocny byly: tak bratří a všichni spoluoučastníci povolání mají jednomyslní býti a k dobrému sobě napomáhati, nebo svorností obce, všelijací řádové dobří, v nichž se zdržují, zachovávají i zrost berou, nesvorností pak k zrušení přicházejí.

To znajíc oni slavní měšťané athaniejští, že k zachování vlasti, všeho řádu dobrého lepší jednota a svornost nežli obzvláštní sláva a vyvýšenost, ustoupili z své slávy a důstojenství řkouce: v kterémžkoliv místě postaveni budeme, jakž na dobré a udatné muže náleží, tak se zachovati hleďme.

Protož my znajíce a tím spůsobem hnuti jsouce, kterak malá města skrze dobré řády zrost svůj berou a veliká města skrze nesvornost na zkázu přicházejí, proto ty artikule pořádku našeho Unhoštského, kteréž od lidu vojanského k zmaření přišly, nyní takové artikule dali sme sobě přepsati,

Artikul první.

Poněvadž všecky věci od Boha počátek mají, protož předně a nejprve mají všichni cti a chvály Boží přede všemi jinými věcmi vyhledávati, v den Páně a v svátky apoštolské i jiné slavnosti do kostela na slovo Boží pilně se scházeti, opilství a obzvláště páleného vína se varovati, poctivý a počestný život vésti a ouhony žádné na sobě nikda nedávati, cožby předně proti Pánu Bohu a Vrchnosti vaší aneb na potupu jich řemesla neb cechu býti mohlo.

Druhý artykul.

Cechmistři dva z obojího řemesla každého roku od ouřadu zvolení bejti, cech pořádný v jistém času s vůlí své vrchnosti držívati a všichni do téhož cechu dostaviti, ten řád dobrý zachovati, zastávati a ve všem dobrém nápomocni býti mají, více již na časy budoucí a věčné jedni od druhých neodstupovati.

Třetí artikul.

Cechmistři peněz cechovních žádnému, ani sobě sami bez vědomosti jiných mistrů půjčovati nemají. Pakli by se toho dopustili, po půl kopě grošů českých dáti a složiti mají. Jestliže by pak buď pokuty aneb co jiného tíž cechmistři jiným přehlídali, tehdy je sami vyplniti a jakž z nich, tak i z jiných všech věcí po obnovení cechu novým cechmistrům každého roku počet pořádný učiniti povinni budou.

Čtvrtý artykul.

Mistři všelijakého řemesla mají se v poctivosti míti a náležitě i pokojně v každém místě k sobě se chovati; pakli by kdo z toho vystoupil, ten pokuty do cechu dvě kopě míšeňský propadne aneb jakž by dále uznáno bylo.

Pátý artykul.

Jedenkaždý z mistrův na obeslání Starších buď do cechu aneb na pohřeb, nemaje slušné příčiny, kdyby nepřišel, ten každý půl třetího groše českého, pakli by hodinu uloženou zmeškal, půl groše českého pokuty do cechu dej a nemohl-li by,

když jest obeslán přijíti, má se sám, nebyl-li v nemoci, Starším opověditi a příčiny toho, proč nemůž přijíti, oznámiti.

Šestý artikul.

Kterýž by z mistrův v cechu, z jiných se vytrhujíc, bez odpuštění Cechmistrů mluvil, ten aby dal do cechu pokuty půl třetího groše bílého.

Sedmý artykul.

Který by z mistrův v cechu bez povolení Starších vyšel, pokuty do cechu půl třetího groše bílého propadne.

Artykul osmý.

Lidé dobří a poctiví v táž řemesla ať jsou přijímáni, zlodějové a jiní lidé ať mezi dobrými žádného místa nemají.

Devátý artikul.

Kdož by se chtěl v tom cechu osaditi a řemesla provozovati, ten má zachování rodičů svých i sebe samého, též list do řemesla ukázati, dvě libry vosku a tři groše bílé předně a potom přijemného podle možnosti své bez obtížení dáti.

Desátý artykul.

Kterýž by se nejposléze osadil, do osazení po něm jiného cech opovídati a obsýlati má a toho každého dne ráno u Starších pro potřeby cechovní postaviti se povinnen bude.

Jedenáctý artikul.

Syn mistrův, kterýž by k své potřebě řemeslo provozovati chtěl, jsa poctivě a řádně zachovalý, má přijat býti, přijemného do cechu patnácte grošův bílých dáti i jinou potom povinnost vykonati.

Dvanáctý artikul.

Kterýžbykoliv učedník na které řemeslo dáti se chtěl, a mistr jej k sobě přijal, nemá ho bez vědomí Starších téhož cechu u sebe přes dvě neděle pořád sběhlé chovati, nýbrž po vyjití toho času má ho v cechu oznámiti a s ním se postaviti, tak aby list zachovací ukázal, rukojmě jisté za zbytí svému mistru v cechu před Staršími pod dvě kopě grošů českých

postavil, do register zapsaný byl a do cechu dvě libry vosku složil. Jestliže by pak ten mistr podle toho nařízení tak se nezachoval, ten podle uznání cechovního strestán a pokutován býti má.

Třináctý artikul.

Vdova do změnění stavu svého řemeslo po manželu svém provozovati může, však učedlníka chovati nemá, lečby za živobytí manžela jejího zjednán byl, tehdy ten předce tu doučiti se má.

Čtrnáctý artikul.

Jestliže by kdo po ženění buď za vdovu aneb dceru téhož řemesla chtěl se témuž řemeslu učiti, má jemu to přáno býti, když se rok jako jiný učedník podle starobylého pořádku učiti bude a při tom jinou povinnost, což náležeti bude, do cechu vykoná.

(Teď mi jasno, proč ti kteří učedníci na vojnu se dávali.)

Patnáctý artikul.

Kdož by listu od řemesla potřeboval, ten podle slušného cechovního uznání od pečeti dáti a zaplatiti povinnen bude.

Šestnáctý artikul.

Kdyby kdo z mistrův jeden druhému všelikého řemesla tovaryše odluzoval a to na něj uznáno bylo, podle uznání spravedlivého spokutován buď.

Sedmnáctý artikul.

Pekaři obilí čisté a pěkné kupovati a do mlejna dávati mají, aby bílý i režný chléb z dostatkem býti mohl, jako i aby se časně obilím zásobili podle možnosti své, též při kupování obilí překážky činiti nepřekupujíc a nedražíc, pod pokutou jedné kopy míšeňské, kteráž do cechu přináležeti bude.

Osmnáctý artikul.

Starší pekařští, poněvadž závazek přísný mají, aby chleby na mírnosti a s dostatkem pečeny byly, protož podle své povinnosti mají pilně a často dohlédati, aby chudí lidé nenaříkali. Pokuty na to vyměřené jedenkaždý aby se uvarovati mohl.

*

Devatenáctý artikul.

Jestliže by kteří mistři jakéhokoliv řemesla při tomto pořádku zůstávající na poctivosti jeden druhého haněli a dotýkali a toho by jeden na druhého neprovedl a neprokázal, pokuty povinnen bude dáti dvě libry vosku, jednu libru do chrámu Páně Unhošťského a druhá do cechu pořádku našeho. Tím spůsobem i ženy řemeslnické v tu pokutu se pojímají. Tak jedenkaždý vědouce o tom, pokojně a šlechetně k sobě se chovati mají.

Dvacátý artikul.

Co se dotýče řezníků, ti hovada dobrá a zdravá kupovati mají. Kdež by pak dobytek mřel, v takových místech žádného dobytka nekupovati a sem k zabíjení nehoniti; jestliže by se toho řezníci dopustili a na nich to uznáno bylo, pokuty povinni budou složiti jednu kopu míšeňskou a takové hovado propadne.

Dvacátý první artikul.

Váhy a libry spravedlivé aby byly, k nim se dohlížeti má, tak aby žádnému jak chudému tak bohatému se nečinilo.

Dvacátý druhý artikul.

Řezníci žádnejch koží jak při zámku tak po sousedích aby nekupovali, poněvadž jim to nenáleží, ale koželuzi, jircháři a kožešníci, kteříž takové kůže k zdělání kupovati sobě mají. Jestliže by pak řezníci toho se dopustili, tehdy takové kůže jim pobrané býti mají. Item jestliže by řezník své kůže prodati chtěl, tehdy má pobídnouti koželuha, jestli by pak koželuh koupiti nechtěl, tehdy volně své věci bude moci prodati, komu bude chtíti.

Dvacátý třetí artikul.

Co se dotejče koželuha, ten žádných koží umrlých ani konských vydělávati nemá a to pod zbavením řemesla svého ani kupovati, leč by podveden byl, jakž se to mnohokráte trefuje, tehdy taková pokuta se na něho nevztahuje. Item jestliže by ovčák sobě zabil buď malá nebo hrubá (roz. velká) hovada volně každý koupiti moci bude.

Artikul dvacátý čtvrtý.

Koželuzi kůže zbité (?) kupovati mají hovězí, telecí, skopové, jelenčí na futra, kozloví, kozí jelení (?), srní, vepřové buď pitomé anebo divoké volně zdělávati mají, beze vší překážky jednoho každého, jak starší předkové toho užívali.

25. artikul.

Co se dotýče řemesla ševcovského, práce a péče Cechmistrů o to býti má, předkem co by dobrého a poctivého všeho cechu i jedné každé osoby bylo, též k tomu přihlídati mají, aby dílo dobré a lidem užitečné děláno bylo.

Artikul 26.

Z koží spálených ani shnilých aby děláno nebylo pod pokutou devíti grošův českých.

Artykul 27.

Obuv která se koliv dělá o dvou podešvích, aby oba podešvy nové byly. Při komkoliv by se nenašlo obou nových podešvů, ten aby pokuty dal pět grošů českých.

Artykul 28.

Při shledávání řemesla v trhu, jestliže by která obuv zle vydělaná aneb děravá byla, aby taková vzata byla vina dána byla půl groše českého z bot i ze střevíc.

Artykul 29.

Na trhu i při prodeji jeden druhému kupce aby neloudil ani odvozoval (odváděl) pod pokutou jednoho groše českého.

Artykul 30.

Při skupování orkafu (látky, materialu), koží a sádla jeden druhého aby nepřekupoval pod pokutou pěti grošův českých.

Artykul 31.

Kdož rukou řemesla dovésti neumí a v cechu není, ten aby práva neměl kůže kupovati buď na trhu anebo jinde po vesnicích aneb domích míli toho města vzdáleji anebo blížeji.

Artykul 32.

Co se dotýče řemesla krejčovského z mistrův komukoliv na šaty přineseno k dělání bylo, aby hleděl dobře a náležitě

udělati, aby naň od lidí naříkáno nebylo, jako obyčej lidé mají, že rádi pomlouvají, hanějí a jestliže by komu jaké skrácení bylo, aby Cechmistrům v známost to uvedli a on byl povinnen z toho odpovídati, s ním se o to urovnati a od cechu strestán býti.

Artykul 33.

Co se dotýče mistrů krejčovských též i tovaryšův povesních k cechu našemu přináležejících, aby žádní nedělali, nestolovali (?), jak obyčej bývá, jestliže by se toho který dopustil a na něj to uznáno bylo, tehdy mistři Unhošťští s rychtářem moc mají jej vzíti do vězení a z vězení nepropouštěti, až pokuty dvě kopy míš. položí.

Artykul 34.

Žádný tovaryš nemá od mistra svého vstáti z verštatu na dvě neděle před hody též i před jarmarkem ani prostřed téhodne bez hodné příčiny a to pod trestáním cechmistrovským.

Artykul 35.

Co se dotejče jiných řemeslníkův jako kováře, koláře, bečváře, truhláře, zámečníka, hrnčíře, zedníka; ti všichni podle svrchu psaných artykulův, jak jsou pro své řemeslo dělali, čeládku pořádnou chovali, učedníky učili, jim za vyučenou dávali bez překážky jednoho každého města podle starobylých svých spůsobův chovati se mají a povinni budou.

Artykul 36.

Co se dotejče řemeslníků svrchu psaných, kteří by do cechu našeho přistoupiti chtěli, povinni budou Starší téhož cechu dáti jim artikule pořádku přečísti, o všech spůsobech povinností pořádku našeho jim oznámiti.

* * *

Že pak my Cechmistři, Starší i tolikéž Mladší městyse Kladna sme dle sousedí od slovutných sousedův a poctivých řemeslníků městyse Unhoště dožádáni, abychme jim tu lásku prokázali a vejpis artikulův našich vydali. Znajíce pak žádost

jejich slušnou býti, tak činíme a takových artikulův mistrovských vejpis pod pečetí naší cechovní slovo od slova takž jakž v artikulích zní, jakž jich sami užíváme, jim vydati jsme se vynasnažili, kterýmž jest Datum na Kladnie de 30. Julii letha 1662.

Pečeť.

My Purkmistr a Konšelé městýs Unhoště známo činíme všem vůbec i jednomu každému obzvláštně, že jsou poctivých řemesel páni měšťané a sousedé městyse našeho mistři, předstoupivše před nás do místa radního s šetrnou uctivostí chvalitebný regiment pořádku a v něm mnohé artykule obmezené a vysazené, které jim od slovutné a vzácné poctivosti pánův Cechmistrův a Mistrův, Starších i Mladších z městys Kladna (poněvadž jejich skrze lid vojenský k zmaření přišly) na snažnou žádost pod pečetí cechovní vydané jsou, nám přednesli a aby pro další chvalitebný dobrý řád, jenž by nyní i k budoucímu dobrému téhož poctivého pořádku sloužiti mohlo, obnovené a pečetí městskou potvrzené byly nás jsou se vší náležitou uctivostí požádali. Jejichžto žádost slušnou a platně potřebnou býti jsme poznali a takový chvalitebný regiment a artykule pořádku očitě spatřivše je slovo od slova přečísti skrze písaře radního dajíce, schvalujem i za dobré a chvályhodné uznavše, týž poctivý pořádek k jejich žádosti obnovujem a pro dokonalejší důvěrnost pečetí naší městskou větší s naším jistým vědomím k tomuto regimentu a Artykulům pořádku téhož poctivého přitisknutím potvrzujem. Jehož jest Dathum v nadepsaném městýs Unhošti (Aunhošsti) na den sv. Šťastného, to jest dne 30. měsíce srpna létha Páně šestnáctistého šedesátého druhého.

Sigillum civitatis Aunhosstensis.

Létha Páně 1662. dne 20. Augusti id est na den Sv. Šťastného stalo se toto obnovení pořádku na snažnou žádost a na náležité vyhledávání bratrstva poctivého cechu v regimentu témž obmezených, při odevzdání Jeho V. H. Excell. ze Švarzenberku (titul) ouřadu purkmistrovského pana Jiřího

Vrbského panu Jindřichovi Moranskými a za prymatství pana Jiřího Pěnkavy u přítomnosti celého sequestru v místě radním městýs Aunhoště, v kterémžto obnovení za Starší Cechmistry a s počátku nové mistry od pana Purkmistra Pánův osoby níže psané voleni jsou:

Pan Jiří Vrbský.
Pan Ondřej Kratochvíle.
Jan Kratochvíle.
Urban Pokorný.

Martin Vácslav Pražský z Liboslavy,
písař radní městýs Aunhoště.

Artykule spojených řemesel ve Vamberku z r. 1674.

My cechmistři i mistři poctivého řemesla soustružnického, kovářského, kolářského, zámečnického, ručnikářského, truhlářského a bečvářského v městě Starém Vamberku nad řekou Zdobnicí Známo činíme tímto listem, že jsou před nás do plného cechu předstoupili slovutní muži Pan Jan Růžička, soused a spoluradní městýse Týniště, Pan Jan Červenka a Pan Mikoláš Fáborský, vše spolu mistři poctivého řemesla a kunstu soustružnického, s náležitou uctivostí nás za to požádali, abychom jim z našeho Majestátu vejtah a neboližto vidimus, tak jakž v něm stojí od prvního slova až do posledního vydati sobě nestížili. I nemohouce my jejich slušné a chvalitebné žádosti oslyšeti, a tak, jakž od oněch (?) a dávných předkův slavných, našim pánům bratrům byl vydán a od nich zase k nám vyzdvižen jest, tak jsme učinili a kteréžto artikule vedle náležitého chování regimentu našeho tak jak my se vedle nich řídíme Jim propůjčujeme a vydáváme bez újmy naší tak, jakž tuto posloupně položeno jest.

Já Jan Fridrich hrabě z Trautmonsdorfu a Veitsperku, svobodný Pán na Bleichenberku atd. že jsou přede mne předstoupili Starší a jiní mistři řemesla soustružnického, kovářského, zámečnického, kolářského a bednářského městys Brandýsa nad Orlicí, poddaní moji věrní, milí ve vší poslušné poddanosti

snažně Mně za to žádali, abych se k nim tak milostivě naklonil a jim nové obdarování neb artykule, jimiž by se při řemesle jich říditi a spravovati, vysaditi aneb darovati odporen nebyl. Kdež Já považujíce jejich ponížené prosby a poddané ke mně se chování Milostí svou jsouce k nim nakloněn, a chtějíce tomu, aby jak bohatý tak chudý v řádu stojíce, v živnosti se zdělávati a rozmáhati mohli, protož s dobrým rozmyslem a bedlivým uvážením Mým poddaným jmenovaným i dotčených řemesel nynějším i budoucím tyto artykule, jimiž by se oni řídili a na časy budoucí bez mé a budoucích potomkův neb držitelů panství i městýs mého Brandýského beze vší všelijaké překážky, říditi, spravovati, je sobě držeti a zachovati mohli, vysazuji a dávám, však tak, aby přede vším jinším čest a chvála boží mezi nimi vyhledávána a zachována byla, jichžto artykule takto zejmena níže položené jsou.

Cechu kovářského a kolářského:

První artykul. Poněvadž žádný řád bez řiditelův státi nemůže, aby sobě dva cechmistry zvolili tímto řádem: Cech aby se na dvě strany rozstoupil a každá strana z druhé aby osobu hodnou k tomu volila a volenej to k sobě bez odporu přijíti má pod pokutou jedné kopy grošů českých, kdo by se protivil, a proto ten takový ouřad předce povinen nésti bude, leč by řemesla a cechu prázden býti chtěl; a ti mají voleni i oznámeni před purkmistrem a konšely ano i vedle řádu závazkem potvrzeni býti. Za druhé. Tato povinnost co by městečku mému užitečného bylo, to aby na péči měli, cech svůj v jeho řádě, aby řídili a spravovali, přestupníky řádu aby trestali, mezi cechovními bez dlouhých odtahův spravedlnosti činili a všichni k tomu příslušející cechmistrům poslušenství a uctivost aby zachovali pod trestáním a pokutou, jak by se cechu zdálo a jestliže by cechmistr přestoupil který řád tohoto cechu, aby dvojí pokutou byl pokutován a dvojnásobně trestán. Třetí. Kdyby cech od cechmistrů obeslán byl, každý k hodině položené aby přišel pod pokutou jednoho groše českého, kdyby pak svévolně bez opovědění a odpuštění cechmistrův věda o cechu i také obeslán jsa nepřišel, propadne

dva groše české a k tomu trestán bude, také aby cech ráno býval ne od večera, leč by toho pilná a obzvláštní potřeba byla, také do cechu jejich aby žádný se zbrojí aby nechodil pod trestáním cechmistrským, též kdyby cechmistři mlčení uložili a potřeby vypovídali, žádný aby nemluvil, leč sobě od cechmistrů mluvení uprosí aneb jemu propůjčeno neb naň ukázáno bude a to pod pokutou jednoho groše českého kolikrát tolikrát, a co v cechu obecně se svolí, co by nebylo proti obci aby to každý držel, pokudž by to jiným svolením změněno nebylo, pod pokutou patnácti grošův českých a trestání cechmistrův, žádný z cechu a světnice ven choditi nemá, leč by komu cechmistři kázali ven vystoupiti, jestliže by to kdo přestoupil, propadne dva groše česká a odešel-li by ten pryč bez vůle cechmistrův, kterému by vystoupiti kázali, propadne viny jeden groš český a trestán bude, jak se v cechu za slušné uzdá, a jestliže by který mistr za obeslání plného cechu žádal a byla mu toho pilná potřeba, mají to učiniti k potřebě a žádosti jeho. Čtvrtý. Kdožkoliv za mistra do cechu jejich kovářského přijat býti žádá, ten má řemeslo v tomto trojím rozdílu ukázati, jakž jemu od cechmistrův prokázáno bude, totiž vůz ukovati, sekeru střechovačku udělati, kůň okovati, a ten každý, kdož by s nimi v cechu býti chtěl, má býti dobrého chování a práva městského sobě dobýti a jistotu svého řádného učení a vyučení ukázati a do cechu dvě kopy míšeňské a dvě libry vosku dáti. Pakli by mistrovský syn byl anebo mistrovu dceru pojal, ten dáti má toho polovice a k ukazování řemesla potahován býti nemá, neb takoví mají nápad po rodičích. Páté. Učedníci žádní k učení přijímáni býti nemají bez vědomosti a přítomnosti cechmistrův a mají dobrého zachování a do cechu mají dáti třidcet grošův českých a jednu libru vosku, učiti se rok a mistru od učení má dáti osum kop grošů českých, pakli by rok za rok býti chtěl, to bude na vůli toho mistra, u kterého se učiti má neb jakžkoliv kdo učedníka smluví, to uručiti má hodnověrnými lidmi. Šestý. Kdo by komu čeledína uloudil, jeden mistr druhému a byl v tom usvědčen, propadnouti má čtyry groše česká a k tomu má býti trestán. Kdož by pak a který mistr měl tovaryše jednoho, druhého aby nepřijímal, až

by se jiní mistři podělili, kteříž by koliv neměli a chtěli tovaryše chovati, leda kdyby jiní nepotřebovali, a kdo by to přestoupil, dva groše viny dáti má, a také tovaryšům a čeledi zahálek od žádného mistra dopuštěno býti nemá v den všední, když dělati může, pakli by kdo dobrovolně čeledi povolil zaháleti a ještě za to platil, a bylo to na kterého z mistrův shledáno, pokuty propadne dva groše český a pakliby to který tovaryš svévolně udělal, propadnouti má jeden groš český. Sedmý. Kolikrát tolikrát kdyby který mistr komu co zadělal buď formanu, forberečníku, sedláku neb komukoliv jinému a on nechtěl neb zanedbal zaplatiti jemu, oznámíc on to cechu, nemá žádný jiný kovář takovému dělati, dokud se s prvnějším nesmluví, co jemu dlužen jest, bude-li pak přes to dělati a v tom osvědčen bude, propadne pokuty pět grošův českých. Osmý. Když by cechmistři jaké koliv oruží a kování kovářského nového broušení, odjinud přinesené, na trhu nalezli, že by prodáno bylo, kromě freydunku a jarmarku, vymíňujíc srpy, kosy, sekery, oštěpy, pily, nebozezy, dláta a takové šmejdy i jiné, to mají svrhnouti a pobrati s vůlí a vědomím purkmistra a konšelův. A také s jich radou mají to učiniti, aby jiných všech potřeb dostatek byl nalezen obci u domácích kovářů. Pakli by v obci v čem nedostatek byl, mají to cechmistři opatřiti, pakli by neopatřili, bude moci sem všelijaké kování vezeno a neseno býti, dokudž by toho potřeba ukazovala a taky jestli by na panství zvěděli, že by před kostelem prodávati měli buď kosy nebo srpy nebo jakékoliv oruží nadepsané, budou to moci s vůlí cechmistrův a vědomím Mým aneb hejtmana mého zvrhnouti a do cechu přinésti a to obrátiti, kde se mně zdáti bude. Devátý. Jestliže by cechmistři našli navrchu malé hřebíky s malými smíšené, to mají svrhnouti a do cechu přinésti a kdož by s tím postižen byl, propadnouti má pět grošův českých a k tomu má býti trestán. Desátý. Koupil-li který mistr na trhu uhlí a přišli by jiní dva nebo tři mistři k tomu, kteří by uhlí neměli a potřebovali, má se tím uhlím s nimi rozděliti. Pakli by toho učiniti nechtěl, propadne viny do cechu jednu libru vosku, také žádný vozů zastaviti nemá než na trhu, když se sám zastaví, svobodně kupovati má pod touž

pokutou. Jedenáctý. Žádnej žádnému čeledína neb tovaryše platiti nemá hřebíky neb jiným dílem svým než hotovými penězi pro mnohé podezření. Dvanáctý. Žádný starého železa vejše kupovati nemá než za jeden groš český, pakli by chtěl kupovati, má k tomu přivolati jiného mistra nebo dva pro mnohé podezření; pakli by to kdo přestoupil, má propadnouti viny do cechu pět grošů českých. Třináctý. Žádný kovář žádného koně v marštali ani u marštale aby nekoval kromě Pánův a dobrým lidem stavu rytířského. Tak podobně chromých (?) koní, než jak obyčej jest před výhní, a kdož by to přestoupil, propadnouti má viny dva groše české. Čtrnáctý. A poslední také tomu chci, aby k tomuto cechu kovářskému všichni koláři, kteří by na panství mém se zdržovali aneb se vynacházeli, připojeni byli a když mezi ně který přistoupí, ten aby byl povinen složiti dle uznání cechovních a k tomu svačinu vypraviti dle možnosti. Též také řemesla svého ukázati povinen bude takto: Jeden kočár krytý a vůz formanský.

Cechu zámečnického a ručnikářského.

Předně. A nejprve kdožbykoliv chtěl mistrem býti a za mistra přistoupiti, ten má u mistra jeden rok dělati a když ten rok vystojí, teprv se tovaryšem dáti dělati, mistrovské kusy však tyto provésti: První kus: Bevelbschloss, druhý kus: k truhle zámek, při němž zcela vyzdvižen, který by se scela rozšrouboval, a třetí kus: vysutý zámek s letovaným eingrychtem nebo složeným, též aby se rozšrouboval, v nově udělati má, do pokladnice dvě kopy peněz a dvě libry vosku, mistrovský syn však polovičně složiti, mistrům svačinu dělati a při tom poctivé jméno a snětí rodičů svých, též také list, kde jest se učil poukázati povinen bude. Za druhé. Kdyby se chtěl po mistru buďto k zůstalé vdově neb mistrovské dceři přiženiti, má z těch napřed jmenovaných kusů jeden napřed míti, jiné věci však všecky podniknouti. Třetí. Kdyby vdova po mistru osiřela, má právo k řemeslu míti a tovaryše chovati, učedlníka však žádného nemá míti, leda by za živobytí jejího manžela přijat byl až do vyučení. Čtvrtý. Kdyby který mistr přes pole buď v zámcích, v městách aneb kdekoliv pracoval,

při cechu se neohlásil, po své vůli šel a jsouce cech pospolu, do něho se nestavěl, za pokutu tolik, jakoby znovu do cechu přistupoval, dáti má. Pátý. Kdo by se tomu řemeslu zámečnickému učiti chtěl, ten se má tři léta pořád zběhlá učiti a při přijímání má do cechu jednu kopu peněz a jednu libru vosku a když by se vyučil, zase jednu kopu a jednu libru vosku složiti povinen bude a nad to pak nade všecko dva jisté hodnověrné rukojmě pod deset kop pokuty zaručiti má. Šestý. Jeden každý mistr bude povinen čtyrykrát v rok, to jest při každých suchých dních pro všelijaké vydání jeden groš český do pokladnice složiti. Sedmý. Žádný mistr dva učedlníky učiti ani chovati, též také ani mistr, tím méně tovaryš nemá do domu otvírati choditi, když hospodář nebo hospodyně v domě není. Ani žádný mistr neb tovaryš ledaskomu nemá na vosk co vytlačovati, podobně žádných falešných klíčů dělati pod propadením svého řemesla. Osmý. Tajnost cechu jeden každý mistr zachovati a nevynášeti má. Na koho by však co takového shledáno bylo, má do cechu jednu kopu míšenskou složiti. Devátý. Při tom též pozůstavuji, aby ručnikáři, kteří by v městě i na panství Mém se vynacházeli těmito artykuly zámečnickými živi byli, jimi se řídili a spravovali. Mistrovské kusy však tyto okazovali. Předně jednu ručnici na růži s kolem šroubovanou s hladkým strojem a druhou brokovnici přímo taženou na sedm vintů s povrchním strojem.

Cechu truhlářskému.

První artykul. Jeden každý mistr, kterýž by chtěl své řemeslo truhlářské provozovati a dělati, bude povinen předně se vyznati, že svaté římské církve katolické následovník jest a potom ouřadu téhož města jako i poctivému cechu list hodnověrný o jeho chování, předně na svět zplození ano i také řemesla jeho nabytí poukázati to dostatečně bude povinen a poukázajíc to, bude povinen k cechu přistoupiti a to co podle cechu obyčej a snesení všeliká břemena nésti a podniknouti jako i také od přistoupení k cechu v roce zakoupení má sobě učiniti, pokudž by se to nestalo, má jemu řemeslo staveno býti. Druhé. Kdož by řemeslo truhlářské, nejsa mistrem přijatým

ani cechu s nimi nemající jako hamplíř (?), kdekoliv ten a takový by byl postížen, aby do vězení s tím dílem, též nádobím, kteréž by tu postíženo bylo a nalezeno, aby právem rychtáře vzat byl a takového díla jedna polovice do špitálu a druhá do cechu vzata býti má. Třetí. Kusy mistrovské dělati podle míry a obyčeje starobylého, totiž truhlu vnitř (se) špulatami a vrchcábnici bavorovou, stůl na pochválení mistrův, jich starších přísežních téhož řemesla. Který by pak míru nevěděl, ten má při tom zanechán býti a s jinšími mistry se o to urovnati povinen bude. Čtvrté. Jestliže by který z mistrův řemesla truhlářského do jiného města neb zámku na dílo se odebral a v roce pořád žádné spravedlnosti a náležitých pořádkův do cechu nevykonal, potom pak po roce by chtěl zase do cechu přijat býti, toto se jemu dopříti nemá, leč by všechno to, co obmeškal a zadržel, zase vynahradil a zapravil.

Cechu bednářského.

První artykul. Kdož by se chtěl za mistra mezi bednáře dáti, má list od učení svého zachování též také snětí rodičův svých ano i řemeslo těmito důvody dokázati: Káď velikou (wanne), sud a nálevku, pokudž by to za dobré a slušné ukázalo, má přijat býti, mistrům svačinu dělati a pokudž by toho rukou nedovedl, do cechu čtyry kopy míšeňské a k tomu jednu libru vosku dáti povinnen bude. Druhé. Kdyby mistrovský syn byl, toho polovičně činiti má, ano také vdova, kdyby po manželu svém osiřela, má právo, chtíc tovaryše chovati, k svému řemeslu, též také kdyby mistrovská dcerka pojata byla, ten má jeden kus řemesla napřed míti, jinší však všechno podstoupiti. Třetí. Který by koliv mistr sud malej nebo velkej udělal mimo cechu ustanovení a s tím ve verštatě postížen byl, takový sud má od cechmistrův posekán býti a ten mistr, který by to dělal, aby dal pokuty pět grošův bílých, což cechmistři mezi sebou ve čtyrech týhodnech ohledávati mají, jestli by však cechmistři to přehlídli, mají do pokladnice osum grošův bílých odvésti. Čtvrtý. Kdo by cejchu aneb znamení svého na sud nepřiložil, aby byl povinen jeden groš bílý. Páté. Také který by jeden druhému na lese (dříví) aneb na obručích překážku

učinil a je překoupil, dáti má do pokladnice dva groše bílé. Šesté. Kdyby kdo z městýs Mého lesu sudového lísky aneb vobručův přivezl, aby žádný proti němu nechodil, než aby náležitě na rynk do města takové věci vezené byly a kupované a tím se mají všichni mistři poděliti buďto lesem anebo obručemi a kdyby jeden druhému toho nepřipustil, aby povinen byl dáti pokuty čtyry groše bílé. Sedmý. Také kdo by jeden druhému toho nepřipustil, aby povinen byl dáti pokuty čtyry groše bílé. Sedmý. Také kdo by jeden druhému tovaryše loudil, nebo u sebe, dokudž by řádně od mistra propuštění nevzal, přechovával, bude povinen do cechu čtyry groše bílé dáti. Osmý. Také žádný tovaryš vandrovního, zašlého v neslušných věcech, nemá u sebe chovati. Devátý. Také kdyby šel jeden na druhého na hospodu dělat, a neotázal se počzetly, je se s ním kdož má (?), aby dal viny dva groše bílé, pakli by toho mistra nebylo ani jeho tovaryše, má jinej býti, aby se hospodáři tomu žádná škoda nestala. Desátý. Kdo by v cechu poctivě nemluvil, aby dal viny čtyry groše bílé a kdož by cech zmeškal a nepřišel bez opovědi cechmistrův, aby dal viny tři groše bílé. Jedenáctý. Také kdo by nechtěl v řádu cechovním býti povolen a svou vůli míti chtěl proti mistrům, aby dal viny patnácte grošův bílých. Dvanáctý. Kdo by chtěl učedlníka přijíti na to řemeslo, aby od něho méněji nevzal nežli šest kop, pakli nemá peněz a chce v léta (rok za rok), tehdy aby dělal dvě léta u mistra a k tomu aby dal do cechu jednu libru vosku. Třináctý. Také kdož by starý sud opravoval a ujímal autorum a neprosekal v něm díry hranaté, aby dal viny jeden groš bílý. Čtrnáctý. Také kdyby haněl jeden mistr druhého kterýmkoliv obyčejem ze zlosti, v to usvědčen byl, aby dal viny čtyry groše bílé, také kdyby jeden na druhého co sklamal jemu k hanbě a sobě škodě, aby dal viny dva groše.

Posledně při tom pozůstavuji a to míti chci. Aby v městýs i na panství Mém žádný štolíř z nadepsaných řemesel, kterýž by se k cechu nepřipojil a jim cechovním překážku činil a činiti chtěl, jak u rychtáře, krčmáře, sedláka, tím méně zahradníka trpín nebyl a pokudž by od cechovních postižen byl anebo

vynalezen, má jemu to štolířské a nepořádné dílo jeho vzaté a on do cechu jednu kopu míšeňskou pokuty (dáti). Z poddaných mých však kterýž by takového štolíře přechovával, do kuchyně mé aneb budoucích mých na zámek jednu bečku soli a tomu cechu, kterého by se tejkalo, půl kopy míš. odvésti povinen bude. Při kterémžto mém svrchu psaných obyčejův a dobrých pořádků novém nadání a potvrzení toto sobě a dědicům mým i budoucím Pánům neb držitelům panství mého vyměřuji a v moci pozůstavuji, abych mohl a moc měl k těmto ke všem již jmenovaným a v tom Mém listu zejména položeným obyčejům a pořádkům cechu soustružnického, kovářského, kolářského, zámečnického, ručnikářského, truhlářského, bečvářského přičiniti, od nich ujíti a je všecky nebo nadíle změniti pro dobré a počestné těch všech cechů tak, jak by se mně nebo budoucím mým kdykoliv za dobré vidělo a zdálo. Na potvrzení toho všeho pečeť mou hraběcí k tomuto listu přitisknouti jsem dal a rozkázal, jenž jest dán na zámku mém v Lytomyšli. Letha 1674. dne 29. března.

Opis učiněn pro Týnišťské L. P. 1706. dne 31. ledna.

Artykule cechu krejčovského v Kostelci nad Labem, vydané cechu téhož řemesla v Čelakovicích r. 1679.

Když na věci a štěstí lidské myšleno bývá a na nejisté zemských obyvatelův proměnnosti (proměnlivosti), nic téměř mezi všemi věcmi nestálejšího a nepokojnějšího nemůže nalezeno bejti, nežli běh života lidského, v kterémž častokráte všeliká lidská jednání se snadně měniti mohou, jedině lečby listovním utvrzením pevně zařízena byla. Pročež my cechmistři starší i všichni mistři řemesla krejčovského, měšťané i obyvatelé města J. M. C. Kostelce na Labi známo činíme tímto naším listem přede všemi, před nimiž čten anebo čtoucí slyšán bude, a zvláště jimž jej slyšeti náleží, že s jistým vědomím a povolením opatrných Pana Purkmistra a Pánův Raddních

nadepsaného města J. M. C. Kostelce na Labi i také z vůle našeho plného cechu všechny artykule z hlavního hamfestu našeho řádův, jichž užíváme, vydali jsme opatrným Pánům Cechmistrům i všem Pánům mistrům, měštěnínům i obyvatelům nadepsaného řemesla krejčovského městečka J. M. C. Čelakovic nad Labem, též k jejich vlastnímu řízení a užívání slovo od slova způsobem nížepsaným. Nejprve každý mistr, který má do cechu přijat bejti, aby byl pravé víry křesťanské, katolické atd. Téže víry manželku aby sobě pojal, cti a chvály Boží aby pilen byl, a k processí aby svíc nositi neobmeškal, a mrtvého, kterýžby z našich umřel, aby ku pohřbu provoditi se nespozdil pod pokutou jedné libry vosku proti každému mistru. Item. Když se přijímá mistr mladý do cechu, má dáti ke cti a chvále Boží do cechu šest liber vosku a k tomu šest kop míšeňských. Item. Co se v cechu řídí, aby toho žádný mistr nevynášel, ani ženě ani žádnému příteli svému, než aby to při sobě měl. Čeledi aby druhému mistru nevyluzoval pod pokutou svrchu psanou a žádnému nemá říci: Pones ke mně, já tobě dobře udělám, ani žena jeho, leč kdo bude sám chtíti, tomu aby udělal, pod touž pokutou jmenovanou svrchu psanou. Item. Co se cechmistrův dotejče, aby o nich pokoutně žádný nemluvil, jestližeby komu jaká potřeba byla, má oznámiti přede všemi, když se do cechu sejdou, a oni ho mají opatřiti spravedlivě. Item. Jestližeby komu co sukna zůstalo, má je navrátiti a rukaviček ani jiných věcí nemá na prodej dělati, barev žádných sobě ani dětem nemá dělati. Pakli kdo jiný potřebuje, nechť sobě koupí sukna. Pakli by jaké řeči slyšel, má dáti rychle znáti. Item. Letha od narození Syna Božího tisícího pětistého šestnáctého stalo se toto svolení měst Pražských i všech měst královských, ve jméno Boží. Amen. Račte znáti a věděti řád cechu našeho krejčovského, vůli Pánův Cechmistrův i všech Mistrův, Pánův, znajíce poctivost cechu tohoto, kterak učedlníci k cechu Pražskému mají přijímáni býti. Na čemž jsou se svolili a z jiných Měst Královských byli k tomu také vysláni. Nejprve aby se vyptali, může-li svobodnej býti od Pána, a jestližeby neměl listu vejhostního, aby nebyl přijat v učení, dokudby sobě listův

nezjednal a taky aby byl rodičův řádných v manželství křesťanských sňatých. Item. Kdožby měl přistoupiti k učení, má dáti dvě libry vosku, a kdyžby se vyučil, tu jej má mistr jeho před Cechmistry v cechu postaviti s otcem (s votcem) jeho nebo přáteli, mistr jeho zachování tu má vyznati, že jest všemu dosti učinil, jako na dobrého náleží. U Pánův Starších za paměť prositi má, aby jej v registra vepsali jménem i příjmením, kdyby byla potřeba a Bůh mistra toho neuchoval, kdyby listu požádal, aby ho mohli v registrech najíti. A kdyžby mu se list od cechu dal, povinen bude dáti do cechu podle svolení cechovního. A tomu učedlníku má se oznámiti od cechu nebo přátelům jeho, kterak se má k tomu cechu zachovati, že ve dvou mílech nemá dělati od toho města, kde se jest učil, ani na tvrzi ani u sedláka ve vsi, lečby to na Páních Cechmistřích obdržeti mohl, pakli by přes to dělal, pokutu vedle cechovního snesení a uznání aby dal. A kdyby mistr učedlníka měl přijíti (přijmouti), nemá od něho méně vzíti pode dvě grošův českých pod pokutou libry vosku proti každému mistru. Item. Co se tovaryšův dotejče, nemá žádný svévolně zaháleti, leč by mu toho mistr přál, a to pod slušným trestáním, jak se mistrům bude zdáti. Toho pak všeho na dokonalejší ujištění pečeť cechu řemesla našeho rozkázali jsme přivěsiti a k tomuto listu přitisknouti vědomě. Jenž jest dán v městě J. M. C. Kostelci na Labi dne 12. Junii, Letha Páně tisícího šestistého sedmdesátého devátého.

Bratrství uzavřené mezi cechem krejčovským a novoševcovským v Kostelci na Labi r. 1613. a obnovené r. 1679.

My cechmistři a mistři společně všech řemesel poctivých krejčovského, postřihačského a nového ševcovského v městě Kostelci na Labi.

Vyznáváme jednomyslně tímto listem, kdež by čten nebo od čtoucího slyšán byl, a zvláště tu, kdež náležeti bude: Poznávajíce to, kterak Pán Bůh náš Všemohoucí pro hříchy všecko lidské pokolení rozličnými metlami pokutovati a trestati ráčí, ovzvláště pak v tomto lethu 1613. přepustivši na vše

strany svou ránu morovou, jak v tomto českém království i jiných okolních krajinách, též i v tomto J. M. C. městě Kostelci na Labi a obci naší nemálo lidí jak věku starožitného, prostředního též i dětinského obojího pohlaví s tohoto světa prostředkem smrti odcházejíce povolati ráčil. I jistě nevědouce my nadepsaní obojího cechu cechmistři a všichni mistři cíle, dne ani hodiny povolání k smrti a odjití s tohoto bídného světa, jak osob svých, manželek, dítek i čeládek našich a přivedše sobě ku paměti, kterak jsou od starodávna předkové naši z obojího řemesla předepsaného v bratrském sjednocení a křesťanské lásce zůstávali, v čemž my abychom nebyli nalezeni rušitelé dobrých řádův, nýbrž následujíce svých předkův, k tomu jsme se snažně přičinili, aby se v tomto lethu 1613. takové společné bratrství poznovu z obojí strany dobrým oumyslem a z jistého dobrovolného našeho snesení jsme obnovili a obnovujeme. Kteréž v níže poznamenaných dvou articulích jak my obojího cechu cechmistři a mistři beze všeho přerušení sobě zdržeti rukou dáním na časy budoucí a pokudž Pán Bůh nás v tomto světě v živobytí ponechati ráčí, slíbili jsme a slibujeme. A (při) budoucích potomcích z dotčených našich dvou cechův, že tohoto dobrého řádu bratrského a sjednocení, jako i my předkův svých následujíce, rušitelé a tupitelé nebudou, nýbrž čím dále tím více k posilování (?) následovníci zůstávati budou (: ač chtí-li od Pána Boha požehnáním Božím naplněni býti a v řádu dobrém státi a jej milovati) k nim v nepochybné naději zůstáváme. — Kteřížto dva artyculové jsou dobrovolně sjednocení bratrstvem tímto:

Předně. Po Pánu Bohu našem všemohoucím abychom z obojího cechu našeho krejčovského a novoševcovského, jak cechmistři tak všickni mistři v společné a bratrské lásce zůstávati, žádných protimyslností jedni druhým pod vymyšleným způsobem nečiniti, raději pokoj, svornost nežli nesvornost milovati a v tom dobrém sjednoceném bratrství do smrti naší setrvati a potomkům našim dobré pověsti po sobě zanechati hleděli. Jestliže by pak kdykoliv a v čemkoliv někdy z křehkosti těla aneb něčího ponoukání událo se buď z cechmistrův anebo mistrův v čem padnouti aneb některou proti-

*

myslnost proti některému cechu aneb jednomu z mistrův učiniti: protož bez právního zaneprázdnění komuž by tak od koho ublíženo bylo, a ze kterého by cechu ta osoba byla, ten má to na své cechmistry vznésti a oni cechmistři na druhé cechmistry, v čemž vyslyšíce pořádně strany a která by křiva (vinna) byla, tu mají ti cechmistři, z kterého by cechu osoba vinna byla, náležitě strestati, to k napravení přivésti, i potomně dle uznání k budoucí vejstraze spokutovati.

Druhé. Co se mrtvých těl k hrobu poctivého a náležitého doprovázení dotýče, na tom jednomyslně bratrské snesení jest toto: Jestliže by Pán Bůh koho prostředkem smrti s tohoto světa z obojího cechu buď z cechmistrův, mistrův, manželek, dítek, též i čeládek povolati ráčil, tehdy kdožby toho koliv žádal při cechmistřích obojího cechu, aby tomu tělu mrtvému průvod náležitý ke hrobu učiněn byl, oni cechmistři povinni budou žádost jeho naplniti a to učiniti: Mistry ze svého cechu skrze mladšího dáti všecky obeslati a druhým cechmistrům s žádostí odeslati, aby i oni podle bratrství zakázaného (utvrzeného) svůj cech tolikéž dali obeslati, tak aby všickni mohli tomu tělu mrtvému průvod náležitý a poctivý učiniti. Oni pak mistři obojího cechu i s čeládkami svými (ač by je těch časů měli), jsouce všickni obesláni, tu poslušnost budou povinni zachovati. A hned, když se praepuls zvoní nebo prve (dříve) do toho domu, kdež mrtvé tělo jest, mají se najíti dáti, a to tělo mrtvé k hrobu doprovoditi, a na koho by od cechmistrův ukázáno bylo z mistrův k marám nesení jíti, bude povinnen to bez odpornosti učiniti.

Jestliže by pak který z cechmistrův anebo mistrův obojího cechu, jsouce doma obsílkou zastížen, nedal se na takový funus a ihned k marám, dříve nežli by se mrtvé tělo z domu vyneslo, najíti, tehdy z kteréhokoliv cechu ten mistr byl, tomu cechu bude povinnen pokuty jednu libru vosku propadnouti. A pakli by teprva přišel, když již mrtvé tělo z domu vyneseno jest, půl libry vosku povinnen bude od sebe odvésti, kteráž se žádnému nemá prominouti.

A tak toto naše bratrstvo nadepsaných cechův poctivých řemesel krejčovského a novoševcovského, jsouc na časy bu-

doucí mezi námi dobrým oumyslem, z jedné bratrské, upřímné mysli v nadepsaných artyculích zavřeno a sjednoceno, pro budoucí paměť a zdržení toho všeho pečeťmi našimi každého cechu rozdílně vědomě tyto listy jsme upečetiti dali. Z kterýchžto listův jeden za jedním cechem a druhý za druhým cechem v jednostejná slova na pergamenech psané zůstávají. Pokudž by pak budoucně kdokoliv buď z cechmistrův anebo mistrův kterého cechu proti tomuto svolení bratrskému (an prve k němu dobrovolně svolil i přistoupil) postaviti se směl anebo chtěl, ten každý dle uznání obojího cechu náležitě má strestán i spokutován býti. A jemu žádného bratrství ani posloužení od obojího cechu v ničem, pokudž by toho pořádně zase při obojím cechu neobjednal, nemá prokazováno býti. Actum v J. M. C. městě Kostelci tohoto Vidimus neb udělení privilejí Letha 1679. dne 12. Junii.

Pečeť	Pečeť
cechu krejčů a postřihačů.	cechu novoševcovského.

Kteréžto svrchupsané bratrstvo, jak od starodávna v dobrý řád uvedeno jest a vydáno od vzácných poctivostí pánův cechmistrův a toho času mistrův ustanovených od řemesla krejčovského předního staršího Matěje Borče a druhého Jakuba Kule a Martina Borče. Od cechu novoševcovského staršího cechmistra Jana Nička a Jana Fuxa a mistrův Martina Nička a Václava Růžičky, též mladšího Jana Nička.

Vyňatky z artykulů cechu rozličných řemesel v Čelakovicích z r. 1724.

Kováři, koláři, bečváři, zámečníci a truhláři v Čelakovicích spojili se po vojně třicetileté v jeden cech teprve r. 1724 a vyžádali si opis stanov od cechu týchž řemesel v Berouně a cech Berounský měl vidimus cechu týchž řemesel z Prahy. Z artykulů těch stůjtež zde tyto:

Čtvrtý. Přihodilo-li by se kterému kováři, že by kůň, jsa nesnadný, nepovolný, sám se v lisicích zabil, ten kovář škody nésti nemá, nebo kováři jestliže by kůň na zdraví škodu

učinil a jeho urazil nebo zabil, musil by to, poruče Pánu Bohu, nésti; pakli by kovář některý koně nenáležitě uřezal nebo upíchl neb zabod, povinen jesti tu škodu nésti, ale bez soudu.

Sedmý. Jestliže by který mistr pojal sobě ženu zoumysla podezřelou a nepoctivou za manželku, ten a takový řemesla i bratrstva prázen býti má.

Devátý. Jestliby se přihodilo, že by některý mistr z cechu ušel a se neopověděl, takový trestán býti má podle provinění.

Desátý. Jestliby se dva mistři o nějakou věc v řemesle pohodli (pohádali), dotýkajíce se cti neb pokut městských a po napomenutí starších cechmistrův se upokojiti nechtěli, jak jeden tak druhý mají dáti pokuty kopu grošů českých.

Dvanáctý. Když se kdo zdluží na dílo aneb od díla některému mistru a jest nekonečný, tomu dlužníku jiný mistr dělati nemá, když mu se oznámí, dokavad prvnímu mistru nezaplatí, a když zaplatí, má se jemu dílem posluhovati, u koho jemu se líbí.

Třináctý. Jestliže by Pán Bůh na některého mistra neb mistrovou nemoc dopustiti ráčil, jsou povinni v nemoci jich navštěvovati a jich hlídati.

Čtrnáctý. Kdybykoliv odjinud sem do tohoto města bez vůle a vědomí našeho nepořádný mistr kterémukoliv sousedu díla dodával jakékoliv podkovy, sekery, konve, škopky, jemu takové dílo pobráno býti má, ano při všech řemeslech toho bratrstva každý k svému řemeslu prohlídajíc a v tom se hájíc, páni cechmistři mají to zastávati.

Osmnáctý. Tovaryši všickni aby se nezdvihovali od mistrů svých, jestliže by se jim co nedostávalo neb nějaké skrácení dálo, mají to na cechmistry vznésti, příčinu oznámiti, proč se vyzdvihují.

Z cechu mezulanického v Týništi n. O.

K mladším cechům náležel cech mezulanický v Týništi n. O. Týž byl založen s povolením vzácného magistrátu města Dobrušky a krajsk. úřadu v Hradci Král. výnosem ze dne

16. listopadu r. 1792. Od r. 1690 byli mistři mezulaničtí přivtěleni k cechu tkalcovskému, který byl r. 1704 vyzdvižen. Nový cech mezulaníků však nedostal žádných zvláštních artykulů. Nařízeno, aby se spravoval generálními patenty a artykulemi. První schůze konala se dne 22. listopadu r. 1792 v domě radním v Týništi a zvoleni byli dle podaných vot: Jindřich Pelikán za staršího a Jan Javůrek za mladšího. Za inspektora zvolen a dožádán p. Frant. Janák. Mezulaníci nazývali se r. 1843 cajkáři. Zdá se, že tento cech mezuláníků nebo cajkářů v 19. století přijímal i mistry jiných řemesel do svého středu; tak r. 1849 přijat za mistra Jan Pelikán, sedlář, r. 1854 Frant. Zástěra, barvíř. R. 1844 byl to cech „devatera řemesel", a z toho tu stůjte některé vyňatky. Dle úmluvy cechovní z r. 1814 měl se učedník učiti 3 léta, ať ve kterémkoli z devaterých řemesel a měl složiti 2 zl. a libru vosku, nebo za libru vosku 1 zl. 20 kr. Za vyučenou měl mistrovský synek dáti 2 zl., cizí 4 zl. Každý tovaryš měl nepřetržitě vandrovati 3 léta; který by nedodržel vandru, ať mistrovský synek, ať jiný, neměl před šesti léty dostat mistrovství. Po vydržení šesti let nebo po tříletém vandru měl podati tovaryš písemnou žádost za udělení práva mistrovského k úřadu, týž ji odeslal cechu a týž dal písemné svolení, pak dostal od úřadu consens (povolení) na mistrovství a po obdržení téhož opáčil žádost na cech. — Zde spatřujeme starý byrokratismus v plném jeho konání! — Taxy zaplatil mistrovský synek 6 zl., jiný 12 zl. Vosku jeden jako druhý (synek nesynek) 2 libry v den obdržení práva. Otec řemeslník, dal-li syna k jinému mistru na učení, měl se s mistrem veřejně při přípovědi smluviti, dáti polovici hned, polovice, až dostane za vyučenou. Kdyby ale lehrmistr chlapce zadarmo vyučiti chtěl, mělo se to hned při přípovědi zaznamenati do knihy. Kdyby v tom případě lehrmistr umřel, měl cech opatřiti jiného lehrmistra a vyjednal se s ním nějaký plat za doučení, když by plat žádal. Dva učedníky nesměl míti žádný mistr, byť jeden jeho syn byl a druhý cizí.

O policii živnostenské.

Policii městské bývalo pilně pozorovati překupnictví v trzích, v nichž drobnější obchodníci a řemeslníci kupovali sobě zásoby nebo materiál k dílu. Městský úřad předem dbával, aby nejprve obec došla potřebných kusů před řemeslníky a řemeslníky drobnými; a když obec nakoupila, mívali péči starší cechovní, aby všem mistrům, bohatým i chudým, tedy všemu cechu, hromadou a společně „forkaf", totiž materiál k dílu byl koupen a všem dle potřeby byl rozdělen.

Společné toto zakupování řemeslnické suroviny čili „forkafu" vzniklo z úmyslu dobrého, aby se všickni řemeslníci živiti mohli, bohatý aby nepředkupoval chudého; ale přes dobrou vůli a dobrý řád všude a dosti vyskytovalo se lidí, kteří pokoutně o své újmě kupovali surovinu, nečekajíce až koupí pro cech starší.

Druhá nemalá péče policie městské bývala o ceny zboží tržného. Avšak výrobky skoro všech řemesel bývaly vyloučeny ze sazeb úřadu městského, poněvadž usaditi stálou sazbu řemeslníkům bývala věc nesnadná pro nestálou a nejistou cenu surovin. Úřad městský tedy ponechával starším cechovním, aby oni dohlédali k cenám i dílům, aby cenami nebyla obec přetahována, dílo aby bylo úpravné a na schválení lidské. Ba když r. 1578 pro veliké drahoty věcí řemeslnických císař Rudolf i sněm vydal sazby, do nichž pojati jsou také řemeslníci, jako ševci, krejčí, mydláři a bečváři, přece jmenovitě uvádí ještě třinácte řemesel, kteráž prý obvzláštního usazení míti nemohou. Těm a ostatním řemeslníkům nejmenovaným klade se jen na srdce, aby nad slušnost draho neprodávali; oněm prvním nařízeny jsou ceny díla jen proto, že nářky na ně byly největší.

O ševcích praví Rudolfův řád z r. 1578, že „mezi všemi řemeslníky ode všech tří stavův v království českém největší naříkání na ně jest, že přetahují lidi". Jest jim tedy usazeno, aby boty rejthardské až do rozkroku s taškou nahoře neprodávali dráže nežli za 1 kopu 20 gr. míšeňských. O něco lacinější měly býti boty kratší s řemeny, boty selské po kopu, boty telecí nad kolena po 36 groších míš. Nejdražší měly býti boty lovecké do vody po dvakráte šité za dvě kopy, a boty voskované, kordovánské největší za tolikéž. Tehdy zapověděno ševcům, prodávati sedlákům bot delších nad rozkroky a s taškami pod pokutou, prý to sedlákům „k užitku není". Ženské boty černé, bílé, s aksamitem, pak skopové děvečkám měly býti po 30, 20 groších míš. Střevíce kordovánské, pantofle, mužské střevíce mazané vysoké s řeménky o dvou podešvích, střevíce lokajské, střevíce pacholatům, střevíce ženské usazeny byly od 8 do 20 gr. Pohunkům nejlepší boty měly býti za 40 grošů. Botičky a střevíce dětské usazeny jsou několika cenami dle dětských let: botičky dítěte čtyrletého měly býti po 10 groších, střevíčky po 4; botičky dítěte jednoletého měl švec prodávati po 6 groších, střevíce za polovic. Při sazbě botek ženských přidává řád Rudolfův to nařízení, že nesmí švec prodati šenkéřkám, kuchařkám, nevěstkám ani ženám selského řádu botek aksamitových ani mazaných pod pokutou 15 gr. míš. Úhrnkem obsahoval řád Rudolfův nad třicet sazeb díla ševcovského. Roku 1605 obnoven řád ten a cenám poněkud přivětšeno, poněvadž nikde nemohli ševci při něm obstáti.

Teď k pekařům! Co pekli? Pekali chléb bílý a režný, žemle, koláče, húsce, calatky, mazance, henzlíky, v době husitské „vlášky"; pekli preclíky a leckdes i perník. Chléb robili z mouky pšeničné a žitné. Preclíky pekli v některých městech jen v jistý čas podle pořádku, obyčejně v postě. Jinde je pekli po celý rok, poněvadž to bývalo jídlo oblíbené. V Lounech r. 1585 nechtěli pekaři jich péci, ale měli důvod. Žádali, aby jim příčinou drahoty toho roku dovoleno bylo, aby preclíků nepekli, oznamujíce, když ovoce mnoho jest, že není na preclíky odbytu, a zvláště poněvadž ten, na kterého přišlo pečení preclíků, nemá bezpečného domu k opatření ohně a prostranství

ke kotlu . Páni dovolili, aby ten rok pekaři lounští preclíků tedy nepekli.

Co do jakosti a cen bývaly sazby pekařské v rozličných dobách rozličné hlavně dle cen obilí. Nicméně některé příklady buďtež uvedeny. Starý pražský řád z r. 1444 ukládá pekařům, „aby pekli chléb bílý i režný po haléři i po penízi, jichž 14 šlo na groš; dva vlášky bílé za haléř, jako bylo od starodávna"; u koho bude nalezen chléb „podbělný neb zabělý" — tedy patrně takový, v němž míchána bílá pšeničná mouka s černou, ten ponejprv zaplatí 5 grošů pokuty, podruhé 10, po třetí 15; po čtvrté složeno bude mu řemeslo na rok.

R. 1503 vydaný řád poroučí, aby o policejní dohled nad pekaři sdělovali se cechmistři s úřadem městským, šestipanským. Ti obojí dohlížitelé ode dávna také podle cen obilí určovali pekařům, jak mají péci k míře. Aby se na chlebě samém poznalo, od kterého pekaře pochází, rozkazovali, že pekař musí dáti na chléb svůj „cejch", své znamení. Kdo nedal cejchu, propadl starodávnou pokutu jedné kopy.

R. 1535 čteme o nových usneseních obou rad pražských, staroměstské i novoměstské. Ale než se usnesly, naříkaly na pekaře, že pekou chleby nezdárné a nepekou je k měrám. Nalezli konšelé, „aby žemlového chleba pekaři nepekli než sedm vrhů za sedm peněz bílých; chleby aby pekli lidem k užitku, sobě ku poctivosti, režné ze žita, bílé ze pšenice, a kdo nebude péci k měrám, živnosti že bude zbaven na měsíc; který pekař vydá chleba na krám bez cejchu svého, že chléb ten poberou do špitálů, a který by pekař takový „falešník byl, že by mezi žito mouku ječnou míchal nebo s votruby pekl", ten aby živnosti zbaven byl docela. Bývali pekaři falešnictvem zlopověstní ode dávna. Na falešníky, kteří „s votruby a votrubci" pekli nebo jimi chléb „podsejpali", připadl ten ostřejší trest, že měli býti od starších oznamováni královským hejtmanům.

V našich městech venkovských policie živnostenská stran pekařských sazeb a dohledu nad hodným zbožím bývala podstatou stejná jako v Praze. Jen v trestech býval některý rozdíl.

V Litoměřicích a v Hradci Králové bývala v 15. věku tomu pekaři, jenž k měrám nepekl a poprvé v tom popaden byl, pokuta 20 grošů, po druhé a po třetí vždy o 20 grošů víc a po čtvrté mu složili řemeslo na rok. V Mostě obvykli si zavírati pekaře na tolik dní do vězení, o kolik lotů na chlebě obecenstvo ošidil. R. 1563 byli na Mělníce všickni pekaři pospolu dáni do šatlavy a nevypuštěni, až se zapsali a postavili bohaté rukojmě; před tím prý je páni řečmi napomínali a skutkem trestali nejednou než mnohokráte, ale bylo prý marno. Trestu košem, jenž prý býval trestem od starodávna, užívali Pražané teprve, když jim byl r. 1590 císařem nařízen znovu.

Prohlídky pekařského zboží konaly se ve všech městech záhy z rána před trhem. Cechmistři a konšelé nebo úředníci zvláště k tomu ustanovení ohledávali a vážili chleby v kotcích a po hokyních co den; v Praze bylo přísně nařízeno, aby pekaři i manželky jejich a čeládka, kdykoliv páni do kotců nebo do domů přijdou, uctivě k nim se chovali, kdožby pak koli, buď mužského nebo ženského pohlaví, k nim jakou nešetrnost pronesl a jim na cti utrhal, vězením aby trestán byl. Ale ve všech knihách městských jsou zápisy, že ten onen pekař zachoval se neuctivě a všetečně; zvláště ženské pohlaví nebylo uctivo. V knihách lounských jest nejeden zápis tohoto rozumu: „Bartoňka pekařka byla u vězení proto, že jest některé nenáležité věci mluvila osobám těm, kteréž k chlebům dohlédají“.

Proti úřadu a obecenstvu vedli pekaři boj všelijak. Někdy podnikli trpný vzdor, který záležel v tom, že oznámili úřadu, že pro drahotu nemohli obilí koupiti, a že tudíž nelze jim posluhovati ani chlebem ani žemlemi ani preclíky. Ten vzdor snažili se konšelé předejíti tím, že nařizovali pekařům, aby měli zásobu muk. Někdy odhodlali se pekaři ku zřejmému vzdoru; podnikli stávku. Učinili tak řídko kdy, ale stalo se přece.

Další policie živnostenská nad pekaři táhla se k tomu, aby v témž městě pekař pekaře v řemesle netiskl. Proto určovaly řády, kolik smí míti mistr tovaryšů, kolik učedníků. Ve starší době bylo i vyměřeno, jak veliká smí býti pekařova pec.

Od pekařů k řezníkům. S řezníky mívali konšelé stran sazeb a dohledu vždy práci tuhou. Jednak proto, že byli přední řemeslo v městě a sice řemeslo mocné, jednak členové řeznického řemesla zasedali v radě a dovedli leccos proti spolukonšelům i proti obecenstvu. Kromě toho nebylo snadno učiniti řezníkům spravedlivou sazbu při rozmanitosti zboží řeznického. K tomu byla u nás v 16. století ta podivná zvláštnost, že nechtěli řezníci živou mocí prodávati maso na váhu, ale jak od starodávna obvykli, od oka na kusy a „šroty" čili „na bochy" a „polouboší". Kterak tu byla možná věc saditi sazbu ve všem spravedlivou a předejíti, aby nebyly ceny bohatým lidem uměle a nespravedlivě snižovány na útraty chudých, kteří s řezníkem musili se smlouvati o chatrné kousky.

Když chtěl král Vladislav, vida malomoc policie živnostenské, staviti v Praze prodej na kusy „od oka" a nařiditi váhu drobnou, bránili sami konšelé staroměstští řezníky písemně takto: „Vidí se nám, že v této zemi, jako se v jiných zemích děje, váha masa státi nemůž; jedno pro nezvyklost v tom lidu obecného; maso lepší od horšího se dělí, kdež skrze to jiná a jiná povaha trhu jest, takže což jest krmného dražší, což hladového nebo pastevného lacinější cenu má, ježto tu váha v obém snad jednostejnou rovnost zachovává". Prý drahoty vahou neubude; tať je z toho, že dobytek z koruny uherské sem zapověděn, a co se přižene odjinud, to ze země překupníci hned odhánějí. Bude-li to tak nařízeno králem, aby dobytka v zemi byl dostatek, že bude maso laciné.

Z těch podivných obran starodávné nepřístojnosti pozorujeme světle, že v pražských radách městských řezníci tenkráte měli mocné slovo a poněvadž přes rozkaz krále Maxmiliana a snesení sněmovní r. 1570 i potom ještě na samém počátku 17. století trousí se ceny na jednotlivé kusy a nikoli na váhu, z toho jde soud, že řezníci mocného slova svého neztráceli, proti váze stále nechuť majíce. R. 1616 zavolali starší řezníci novoměstští Václava Provázka „za příčinou prodání čtvrt vola bez váhy". I bránil se řezník tím slovem domluvným, že pan císařský rychtář malostranský nechtěl jináč koupiti než „od

ruky". Nebylo tedy lze řezníka trestati, když sám císařský rychtář ho svedl.

Naproti tomu ve městech venkovských dříve nežli v Praze přinuceni jsou řezníci, aby maso vážili. Pokud nám povědomo, první byli Jindřichohradečtí, zajisté působením své vrchnosti, která moudřejší prodej konšelům i řezníkům prostě poručila; jsou o tom zmínky již r. 1520. Ve Vodňanech přinuceni jsou k váze řezníci r. 1526; v Krumlově, v Soběslavi a v Třeboni a na Budějovicku r. 1531, v Plzni r. 1534, v Berouně po r. 1539. Trvalo až asi do polovice 16. věku, než ve většině měst českých řezníci zvykli váze. Jen v některých málo městech prodávali dle starého zvyku ještě „od oka". Na příklad Lounští řezníci žalují při samém císaři r. 1589, tedy skoro na konci století, že jsou nuceni masa na váhu prodávati; ba v Kouřimi teprve r. 1620 zastavili někteří řezníci řemeslo, vzkazujíce na radnici, že vážiti nebudou. Ale polepšili se zase, když pohrozili konšelé, že na ně bude od přespolních řezníků „prejs" puštěn, že totiž přespolním řezníkům dopuštěno bude, aby do města maso vozili, čehož se řezníci i pekaři báli.

Ceny masa závisely na cenách dobytka. Pozorujme tedy dříve tyto. Na konci 14. století byla kráva za 55 grošů, ovce za 6. Ve druhé polovici 15. věku bylo lze koupiti vola za 2 kopy, koncem století za 3; kráva bývala o třetinu lacinější. Na počátku 16. století prodávají v Praze cizí příhončí voly po čtyřech kopách, v Rožmitále, v Plzni, v Rakovníce po 5 i 6 kopách. V létech třicátých (1530—39) jsou voli v Praze po půl šesté kopě, v Plzni byl vůl r. 1541 za 7 kop. Po roce 1547 přiskočilo všude, že pěkného vola pod 10 kop míš. a v létech sedmdesátých pod 15 kop nebylo lze koupiti. Domácí plémě platilo na venkově po 6 až 8 kopách, telata po půl druhé kopě. Na počátku 17. věku kupovali řezníci pražští nejhorší voly polské už po 20 kopách a nejlepší po 40! Domácí plémě bylo tou dobou po 10 až 15 kopách. — Z těch čísel to jest patrno, že za sto let ceny vzrostly a že byl v Praze cizí dobytek lacinější než venku, poněvadž ho přiháněli do měst pražských přímo z Polska a z Uher. Na venkově dostali polského vola lacino jen tehdy, když se ho obchodník chtěl zbaviti.

S cenami dobytčat živých souvisela cena libry masa hovězího tak, že počátkem století 16. dostals libru průměrně po 5 denárech či penízích malých (groš český měl 14 peněz malých, míšeňský polovici), v létech dvacátých po 6 penízích; v létech třicátých po 9 denárech, v létech padesátých po 11—14 denárech. R. 1570 nařizoval Maxmilian, aby libra nejlepšího masa hovězího byla za 11 penízů, telecího a skopového za 8, „sviňského" za 10. Týž král poručil, aby libra pečeně byla za 2 krejcary čili za 12 malých penízů. Na sněmě roku 1575 stěžováno, že řezníci prodávají libru masa i po 9 krejcařích; toť velmi draho, v krejcaru bylo 6 malých penízů, tedy za 54 malé peníze! Do roku 1600 vystoupila cena hověziny za libru až na 3 groše; telecí, skopové a vepřové prodávali tou dobou libru po 3 gr. míš.; r. 1610 platila i po 4 gr. míš. čili dvaceti osmi denárech! Tedy za sto let naskočilo libře z pěti denárů až na dvacet osm!

Maso sázeno řezníkům co týden. K tomu byli ovšem na předním místě starší cechmistři, kteří přednesli ostatním „masosadcům", jak jim tehdy říkali, z rady nebo z obce vybraným, po čem ten týden koupen dobytek. R. 1578 vyšel mandát císařský do Prahy i jiných měst krajských, jímž se policie nad řezníky přiostřuje. To přiostření začíná se významnými slovy: „Jestliže by řezníci sobě nemírným masa prodáváním nahraditi chtěli a tak dvojnásobný užitek podle předešlé své navyklosti na všem míti chtěli, k tomu aby v každém z měst pražských i jiných krajských dvě osoby ouřadní zvláštní pozor měly." Jestližeby řezník „přetahoval", tomu aby všecko bylo pobráno; jedna polovice toho aby dána byla do špitála, druhá těm osobám nařízeným, a kdyby samy osoby nařízené přehlédaly řezníkům a nepilně se chovaly, aby každý vznesl na císařova rychtáře, ten prý trestem „ty osoby napraví". Řád císaře Rudolfa roku 1578 upravuje základ, na němž měli pražští masosadci sazbu říditi takto: „Aby v prodeji masa lidé nebyli stěžováni, starší řemesla řeznického každého týhodne povinni budou předním dvěma osobám radním a jedné z obce poznamenání podati, po čem jsou toho téhodne kupovali, aby se mohlo věděti, v jaké slušnosti maso by se mohlo prodávati".

Nežli ceny usazeny byly, nesměli řezníci na krámech vykládati a prodávati. Kdo prodal přece, musil podniknouti pokutu penězi nebo vězením.

Řezníci bývali povinni porážeti dobytek i sousedům po domech, když kdo o tu práci požádal. Na takovou práci v některých městech také usazena řezníkům sazba, poněvadž lidi přetahovali. Ve Stříbře r. 1550 celá rada městská „uznavši nepořádek při páních řeznících, na tom zůstali, že jim od bití krávy nebo vola jen 3 gr. míš., od krmného vepře nejlepšího 7 grošů, od horšího 6 platiti se má, a žádných pečení nebo klobás k tomu nepřičiňovali". Ale toto radní usnesení nelíbilo se valné obci a ta napravila takto: „Když by soused dal bíti hovado, dá řezníkovi 4 groše a pečeni ve 2 libry; pakli by řezník pečeně nechtěl, dá mu hospodář 2 groše; taktéž při vepřích; od zabití a zdělání nejlepšího 6 gr. a klobásy; nechce-li klobásů, dej 7 denárů místo nich".

Poznavše sazby a povinnosti řezníků zhruba, všimněme si nyní hříchů jejich. Nejprvnější a nejčastější byl ten, že šidili váhou, ač na to bývaly tresty peněžité i šatlavní. V Prachaticích podvodníka „vystavovali na pranýř a falešné závaží zakopávali pod lešení, na němž řezník stál v hanbě světské". V Praze šidili řezníci obecenstvo vahami tak tuze, že jim r. 1624 místodržitel Lichtenstejn všem poručil, aby žádný neměl vah „bez městského znamení"; neboť prý „za časté se našlo, že závaží jejich bylo nevážné".

Druhá nepřístojnost řezníků bývala ta, že se při nedostatečném úředním usazení smluvili sami o ceny drobné, jak chtěli; jinými slovy, že nedbali cen jim usazených, a v tom spolku setrvali všickni proti obci. Takové spolky na zdražení cen zapovídají se již v dobách nejstarších, ale trvaly všude, ač z toho přemnohé byly žaloby. Zde jen jeden příklad veliký. R. 1604 ve shromážděné obci Jindřichova Hradce ukázal na místě obce soukenník jménem Táborský, na nezpůsoby lakomých řezníků, kterak s tou obcí neupřímně zacházejí, nejlepší dobytky pryč od města odhánějí a po domácku lecjakous šláchotinu, že se mrzuto na masa dívati, prodávají, a to ještě, komu se jim líbí. S telecími a skopovými masy podivně se

ukrývají, že časem pro nemocné nemůže se od nich vyprositi, nežku-li vykoupiti. Mnozí z řemiků, chudobu přemohše, sami u sebe dobře zásobeni jsouce, na chudinu žádného pozoru nemají, toliko své tobolky a měšce nasytiv hledí: chce-li potřebný za své peníze libru masa koupiti, to u nich za posměch jest a žádného místa nemá; mnohýkráte s pláčem a naříkáním z krámu lidé prázdni jdou; ale když přivezou přespolní řezníci, ti, ti že o peníz i o dva laciněji dají, a co kdo žádá, prodají. Tak jim zahrál Táborský, a oni za to mstili se na obci. Nejprve vypověděli konšelům dluh 80 kop, které peníze v nouzi bohatý cech řeznický pokladnici obecní zapůjčil: vzkázali, že potřebují peněz na korouhve do kostela. Tu ránu odrazili konšelé tím, že uvolili se, že sami koupí damašek v Cáhlavě, „aby toliko poznamenáno bylo, kolik potřebí". Druhé učinili řezníci to, že chudým lidem prodej masa za malý peníz teď dovedla zastavili. „Ubozí chudí s pláčem před ouřad přicházeli, slzavě žádajíce, aby řezníkům vícej v tom průchodu nedávali, až se to i před Jeho Milost pána Joachyma z Hradce dostalo, který skutečnou vinu při řezních našel". Naposled se „chudí lidé jako řeznikové zemští proti řezníkům pozdvihli a z takového mátěku za vysvobození pro Boha prosili". Vyvstal tedy proti řezníkům kde kdo, a konšelé byli přinuceni tvrdošijné a lakomé řemeslo trestati. Vytkli z moci ouřední: „Že jsou se proti vlastnímu svému privilegium mnohých vejstupků dopustili, napomenutí otcovské za hřbet zahodili, proti svému uvolení, že žádných dobytků, co jsou při městě vypásli, neodeženou od města, přes to nejlepších skopců na sta odehnali, proti snesení obecnímu až posavad nejvíce nehodného koziho masa v krámích se nachází: proto aby do vězení dáni jsouce, odtud nebyli puštěni, až pokuta 100 kop položí". Než se přestěhovali řezníci do šatlavy, „naposledy neuvážlivou, nerozumnou pohrůžku učinili, nepůjdeli jim po jejich vůli, že jinou živnost zaříti by musili". Konšelé jim za to vzkázali, že „lépe by bylo, aby sobě pokoj dali a na mírném uložení trestu přestávali, přijdeli jim z toho co jiného, nechť za zlé nemají". Řezníci trest „mírný" podnikli, ale nepolepšili se. R. 1615 čteme v knize týž žaloby. Zase si je paní na radnici volají,

zase jim domlouvají. I to jim opět vyčítají, že mnohým potřebným lidem nechtí po libře masa vážiti; a nově jim za vinu kladou, že váhy nízko věší, v nich že kostí nechávají. — Podobné žaloby i z jiných známy jsou.

Všude mívali řezníci ten nešvarný zvyk, že maso prodávali „po osobách", to jest, prodávali lepší kusy po straně, komu se jim líbilo, a na krám vykládali „šláchotiny" a „staré kozy". Řezníkům zase v Jindřichově Hradci vyčítáno bylo nejednou, „že toliko po libosti a po přátelství maso sekají, s ním se zastrkují, komu chtí, že dávají, a komu nechtí, že nedají, a chudým že slabiny v mase zanechávají, spravedlnosti dobytčí zastrkují, žíly, žlázy nevynímají a to vše na váhu prodávají."

Podobné necnosti nalezli Vodňanští na svých řeznících léta Páně 1570 a proto jim opětně připomenuli a poručili: „Poněvadž jest jim již výše maso o peníz přivětšeno, aby se dostatkem masa zásobiti hleděli, časně dobytek vyráželi, na lidi nekřikali, a když co lepšího masa mají, toho aby sobě toliko nepřivlastňovali a domů nebrali, než s jinými se v tom sdělovali; do vsí po koupi aby chodili a po ní se s pilností ptali a ožralství i zahálky se nedopouštěli, bez ouřadníkův žádného masa sami sobě nesadili. Tolikéž také dobytky velké aby v šlachtatě nebo doma a ne v krámích vyráželi a to před tím dnem prve nežli prodávati budou a teplého masa neprodávali a to vše pod skutečným trestáním v sobotu od nešporův až po neděli do večera".

Chtěli-li řezníci proti domácí sazbě a pro svůj užitek v skutku uvésti vzdor největší, neporáželi a neprodávali, vymluvivše se, že nemají před rukama nic bití hodného. Obyčejně při tom vzdoru nelhali, neboť — jak svrchu dotčeno — lepší dobytky před tím vyhnali potají na trh přespolní. Aby ten vzdor a nedostatek masa v městě předešli, nařizovali konšelé některých měst už předem, kolik dobytčat musí každý týden býti zabíjeno. Jinde zase pověděl úřad řeznickým cechmistrům stručně a domluvně, bude-li nedostatek masa, že budou oni zavřeni za všecky ostatní mistry.

Nejráznější prostředek proti domácím řezníkům vzdorujícím a stávkujícím mívali vrchnosti a konšelé ten, že na ně

zavolali cizí, přespolní řezníky a huntýře a vyhrožovali, že jim krámy zavřeny a oni živnosti na rok zbaveni budou.

Nad řeznickým zbožím mívali vrchnosti a konšelé také policii zdravotnickou. Ve starší době byla ta policie dosti liberální. Uhřivé maso směli řezníci prodávati! Stojí v zákonníku městském starodávné ustanovení: „Masař nebo řezník, který maso malomocenstvím poddané, totižto uhřivé, prodává, ať má na sobě židovský klobúček neb slaměný věnec na hlavě, a tak ať každý kupec pozná, co chce kúpiti, a jemu řezníkovi nemají láti, když tak stojí v židovském klobúčku. Ale kdo prodává nečisté maso, buď vyvržen z krámů." K masu vlkem ztrhanému mívali naši předkové nechuť ode dávna. V nejstarších řeznických artykulech cechovních čteme příkazy, „aby řezník prodával masa čistá z dobytka nezávrativého, od vlků nepřekousaného, natrženého. V řádě chrudimském z r. 1455 čteme: „Item. Žádný řezník aby nebil hubeného dobytka, ani závrativého, ani toho, což by se zadechlo na cestě aniž kdekoliv, ani vlkem natrženého, ani nohou zlámaného, leč se vyhojí. Pakli by kdo takové zabil, a byl v tom shledán, takový aby dal viny patnácte grošův a dvě neděle světil"; aby totiž dvě neděle čili 14 dní nesměl dobytka porážeti a masa prodávati. Též nesměl řezník kupovati dobytek od katů a lidí malomocných pod pokutou 5 grošů. Uhřivé zvíře mohlo v Chrudimi veřejně prodáváno býti, ale od koho řezník uhřivého vepře koupil, ten mu měl dva groše na každém takovém vepři sleviti. Řezníci v Hradci Králové, v Rychnově a jinde měli v řádě svém za nejprvnější kus, „aby se varovali dobytka chromého, dajchavičného, pak co by vlk natrhl, závrativého, stelného a vozhřivého, a což by neslušného bylo. To mají ohledávati cechmistři mezi nimi". Pardubický řád z r. 1484 snažil se předejíti porážku nehodného zvířete tím ustanovením, „aby kůl udělán byl před masnými krámy, a vše, což se má zabíti, k tomu kolu má přivázáno býti a mistři starší mají to ohledati". Po té prohlídce mělo zvíře teprve býti vedeno ke „kutlovu", na porážku.

I v řádech pozdějších vždy dosti přísně dbá se toho, aby na krám dostalo se maso hodné a zdravé. Ale jak divná mí-

nění měli staří o lidech a zdravotě, to suďme z toho zvyku obecného, že cokoliv sebrala zdravotní komisse řezníkovi z domu nebo krámu, všecko poslali do špitála chudým. Těm to bylo zdrávo! V Hradišti pravily cechovní artykule: „který by řezník staré maso měl, ježto by provoňovalo, že je má míti pod ztracením a vzetím do špitála". Tak vida!

Také k čistotě musili konšelé řezníky napomínáním a tresty přinucovati. Kouřimští konšelé povolali sobě r. 1620 řezníky a měli k nim stran čistoty velmi prudkou řeč, prý „v artykulích doloženo mají, aby se čistotně chovali, jak na šlachtatě tak v krámích; obzvláště při sekání masa že ruce o šaty choděcí (o oděv) utírají; pročež aby za fěrtuchy (zástěry) vedle dobrého řádu chodili; nicméně kosti z krámu že vyhazují na cestu, z drštěk neřády velké činí".

Dověděli jsme se zhruba, kterak provozovali konšelé nad řezníky policii, dohlédajíce a trestajíce. Jest na čase, abychom ukázali, kterak konšelé řezníky v jejich živnosti chránili, a kterak se snažili o to, aby všickni mohli se živiti. V první příčině jest připomenouti právo míle, že totiž na jednu míli okolo města maso sekáno a prodáváno býti nemá. Druhé jest, že chránívali řezníky a tím ovšem i konsumenty od překupníků. Obzvláště v Praze pro houšť populace nemohli v té příčině konšelé nikdy dosti pilni býti, poněvadž sem býval hnán dobytek odevšad, a sem na trhy chodívali také odevšad překupníci.

Jest dále ukázati, kterak snažili se konšelé o to, aby domácí řezník jeden i druhý živnost měl, aby druh netiskl druha, bohatý aby nezkazil chudého. Prostičký prostředek k tomu cíli býval v menších městech ten, že zabíjeti směli řezníci „po pořádce" domů nebo krámů. V Žamberce na příklad stanovil řád r. 1576, aby „všichni cechovní na dví, a tak na každý tejden aby jich jedna polovice bila; než toliko k hodům každejm a k posvícení a při jarmarku, tu aby všickni spolu bili". Mimo to řezníkům rozkazováno, kolik smějí zabíjeti, aby se všichni obživili. I dva, tři bývali na jednoho vola „k rozdílu" ukazováni. V některých městech dohodli se řezníci sami mezi sebou s povolením konšelův a vrchnosti, že v trh v sobotu „jedenkaždý dobytka všelijakého tolik zabíti smí, co by sprodati mohl,

a což by masa jemu zbylo po sobotě, to že může v pondělí doprodati".

Řády cechovní také dbaly toho, aby řezník ani v koupi dobytka ani na porážce nepředbíhal druhého. V první příčině nymburští konšelé r. 1486 mínili, že „řezníci překupovati sami mezi sebú podle boha a práva slušně nemají"; protož nejen oni, ale i konšelé všech měst k trhům dobytčím dohlédali. Ve druhé příčině ustanovili v porážkách nebo kutlofech zvláštní pořádek. Na příklad ve chrudimských artykulech se praví: „V kutlofě kdo vzal nejprve orudí nebo palici, kteréž sluší k zabíjení, ten má bíti nejprv".

Pro rovnost a živnost všech mistrů v obci nařizovali konšelé, kolik smí řezník míti krámů. V řádě chrudimském čteme, že řezník může míti jenom dva krámy; v jednom aby sám sedal, ve druhém pacholek na rok zjednaný. Na konci 15. a na začátku 16. století ve všech městech počet krámů konšely obmezen, a krámy prohlášeny dědičnými v řeznických rodinách. Řád cechu pardubického ustanovuje, aby se do živnosti krámné dostal nový mistr teprv, až jiný „krámu odumřel"; čekali-li na krám dva, určil řád, aby ho měl starší. V Litoměřicích rovněž tak, ale zevrubněji r. 1528 „ustanovili páni pro obecné dobré, aby krámů řeznických více nad nynější počet nebylo přistavováno, než toto v moci své pan purkmistr a páni aby míti mohli, umenšiti nebo nechati; krám aby spadl na syna, kterýž by byl zletilý a zvandrovalý; pakli by syna neměl, takový krám aby spadl na městského syna toho, kterýž by byl nejstarší v řemesle a nejdostatečnější. V Praze byli řezníci, kteří měli po čtyřech, pěti krámech.

Aby měli větší výdělek, řezníci všech měst rádi se nejen krámem, ale i vším cechem uzavírali novým kandidátům řeznické živnosti. Ze všech měst jsou známy případy, že řeznický cech z ledajaké příčiny nechtěl toho neb onoho řezníka za mistra mezi sebe přijati. Někteří ohradili se i starodávným privilejem, že „nižádný mezi nimi právo míti nemohl, kdo nepojal mistrovu dceru nebo vdovu za manželku".

Remeslník vojákem.

(Z Wintrova Obrazu českých měst.)

Ve starých dobách mívali měšťané na sobě povinnost hlídati zdi a brány městské. Se sluncem zapadajícím bylo jim choditi na ponůcku do hradeb a zde na pavlačích a ve srubech od bašty k baště obcházeli až zase do východu slunce.

Tato nepohodlná povinnost ukládala se zvláště cechům řemeslnickým. Leč v dobách klidných často soused mistr poslal za sebe tovaryše nebo učedníky, nebo zaplatil některému pobudovi příchozímu, aby se za několik haléřů za něj postavil na bráně, nebo konečně, když jiná pomoc nebyla, šel sám, ale nepořádně; buď přišel pozdě, nebo přišel zpitý, anebo se na posledku při ponůcce z dlouhé chvíle opil.

Zlý návyk z dob klidných ukazoval se pěkně na počátku 17. století. V Jindřichově Hradci usnesli se r. 1610 strany hlásky na branách, že tu má každý sám osobně z města na každé bráně jednu osobu a z předměstí druhou vydati, žádného v tom nepřehlídajíc. Ale sotva že se tak usnesli, již musili konšelé do knihy zapisovati tresty. Zapsáno na příklad o nějakém apatykáři, že nechce býti poslušen. Zavřeli ho a vynutili z něho deset kop pokuty. Jindy zase rychtář viní „Trendu Krupičkového z neposlušnosti, že, maje se dostaviti na hlásku, posílal učedníky; hejtmané jich nechtěli přijati; přišel tedy mistr sám, ale pustil se do hejtmanů a poslav si pro ručnici, hrozil jim, že s nimi zahrá, že jim poví něco a manželce rychtáře Michala Ungra vynadal“.

Z lidí služebných na hradbách a věžích stále obývajících promluveno budiž o pražských střelcích, jimž dal Karel IV. r. 1360 majestát „na jich bydlení a svobodenství“, aby města ostříhali.

V majestátu stojí, že mají na věžích v Novém městě, nebo na nových věžích Menšího města a na žádných jiných místech své obydlí míti a tu své řemeslo dělati a s tím se obcházeti; mohou meče, nože i odění nositi; oni a čeleď jejich ode všech berní, služeb, daní věčně svobodni býti mají. Byli povinni jen králi službou, potřeboval-li by. Mimo službu na hradbách měst-

ských mívali i tu, že když král v Praze pobýval nebo o soudě sedal, že vykonávali stráž o pěti mužích.

Oděv jejich při tom byl z uložení králova v 16. věku ten, že mívali kabát ke kolenům dlouhý o dvojím rukávě, na něm byla vyšita ruka se šípy; i na toulci, prachovnici a leckteréms jiném nádobí mívali luk zobrazený na pamět, že druhdy z něho střílívali.

Musil-li cech postaviti se na obranu města po vojensku, byli cechmistři svého pořádku veliteli; někde bývala v bytě jejich zbrojní komora cechovní.

Bylo-li táhnouti do boje, chápali se měšťané zbraně osobně nebo najali žoldnéřův; někdy rozděleni byli dle cechovních pořádkův a ustanoveno, kolik má každý cech postaviti mužů; to ovšem jen ve městech velikých. Leč již v 15. věku se dopouštělo, že směli měšťané skládati berni na zjednání žoldnéřův. A tak činili až do válek husitských. Za válek těch chopili se sami zbraně osobně a války ty učinily z nich hrdiny, o nichž právem napsal Eneáš Silvius, potomní papež Pius II., jenž naše husity osobně znal, do své kroniky tu chvalitebnou zmínku, že za jeho času sami vícekrát vítězství dobyli, než mnozí jiní národové za celý svůj život. Po válkách husitských duch válečný u nich utuchl, ač mnozí z nich i potom v cizině vojenské slávy dobyli; však to byli již jen jednotlivci.

Řemeslník hasičem.

Asi v polovici 18. stol. uložena cechovním řemeslům i jistá část povinností našich sborů hasičských. R. 1755 pod datum 3. února předepsán Marií Terezií řád hasení ohně v král. městech pražských a téhož roku dne 22. září i pro města venkovská. Dle těchto řádů vypracovala města řády podrobné. Tak se také stalo r. 1756 v Unhošti.

Ze třetí části tohoto požárního řádu poznáváme, kterým řemeslům které povinnosti při požáru přikázány byly a protož stůj zde z toho řádu ona třetí část. Zní takto:

Naučení pro všecky obchodníky, též jinší k hašení ohně odhodlané osoby.

Předně.

Mistři tesařští s jich tovaryši dle tabely B., kteří sebou tesařské i ruční sekery a pilky vezmou, mají se k ohni a na sousedské střechy uchýliti, takové, kteréžby nebezpečenství ohně podrobeny byly, na poručení nad hašením ustanoveného ředitele sraziti.

Za druhé.

Zedníci mají se též se svými tovaryši najíti dáti, tak aby oni v potřebném příběhu zazděné a oheň rozmáhající trámy neb jinší dříví vyndati a odhoditi mohli.

Za třetí.

Zámečnický mistr dle nařízení ředitelův se svými zámky otvírajícími háčky a potřebnými nástroji u ohně přítomen býti má, tak aby se v udalé potřebě zavřené zámky otevříti mohly.

Za čtvrté.

Ke kádím mají bednářští mistři a tovaryši s potřebnými obručemi ustanoveni býti, tak aby kádě a džbernice a jinší k hašení ohně potřebné věci, kdyby na nich něco polámáno bylo, ihned spraveno a napraveno bylo.

Za páté.

Dle tabely pod lit. C. obecní, též kláštera sv. Voršily zde bydlící pomáhači, nádenníci a mlynáři a do pořádku patřící sládek, kteří by na poručení dohlídačův radních malé ruční a nosicí stříkačky řídili, rozděleni býti mají.

Za šesté.

Ševci, krejčí, řezníci a ostatní v městě Unhošti se vynacházející v tabeli sub D. popsaní řemeslníci mají k hasení ohně potřebováni býti a ti všichni dílem sebou vzavše, dílem od starších dvou obecních dohlídačův konve a kožené košíky přijavše a před hořící domy rychle se najíti davše, od komissarův radních, kde hájiti mají, neodkladného nařízení obdrží.

Za sedmé.

K hašení potřebné řebříky a háky dle tabely lit. E. provazník, hrnčíři z domu radního vezmou skrze dva k tomu zřízené dohlídače, pak kováři se sekerami, kožešníci, koláři, sedláři, řemenáři a mydlář palicemi otloukati a pomocí ostatních obchodníkův střechy odtrhovati mají.

Za osmé.

K nabírání vody a dolívání do smykových džberů a kádí při rybníčku Kustošovském, Poncovském a obecním tkalci, truhláři a pekaři s potažením tuto nejmenovaných obchodníkův městských se vynajíti dáti mají.

Za deváté.

Popsaní formané a vozkové s měšťanskými koňmi, též voráči k svážení džbernic a kádí, i také mlynáři, jak tabela sub lit. F vykazuje, jimžto skrze schválního jízdného (posla) o neštěstí ohně vědomost dána bude, pod pokutou 4 kop míšeňských ihned s jich potahem najíti a při vodních džbernicích potřebovati dáti se mají.

Za desáté.

Mají se chirurgové aneb ranhojiči na stanovišti aneb kde by od ředitele neb radních osob poukázáni byli, při ohni dostaviti a se svými potřebnostmi zaopatřeni býti, tak aby při ohni pracujících lidí ourazy ihned obvázati a zaopatřiti mohli.

Týkaje se

Za jedenácté.

Chrámu Páně a téhož nákladních zvonův, tu kantor se čtyrmi kostelníky lidu a vody zaopatří, lidí s ručními stříkačkami sem a tam po kostelním krovu a zvonici rozestaví a hojnost vody vynésti dá, tak aby padající oharky ihned ulity a chytající střechy časně uhašeny býti mohly.

Za dvanácté.

Aby pak vše předcházející tím bezpečněji konáno a slušný řád zachován býti mohl, následující tabelly tím hojněji ukazují, jak pořádkové každého řemesla své povinnosti vykonávati

mají, kteréžto poznamenání v domě radním zachované a z toho pak výtahy každému cechu odevzdané a přečtené, na ně pak všichni cechové k bedlivému pozorování poukázáni býti mají.

Ex consilio civitatis Unhoschtiensis die 28. Maji 1756.

O stávkách z 15. a 16. století.

(Dr. Zikm. Winter. Ze starodávného života.)

Nejstarší zpráva o stávce v Čechách pochází z r. 1399. Týče se zámečníků pražských, jimž „pacholci odešli hlučně". Proč odešli, nepraví se. Brzy potom obvykli sobě tovaryši všech všudy řemesel spůsobovati stávky drobné a jen na dílnu jedinou obmezené, tím způsobem, že tovaryš, jsa s mistrem některak rozvaděn, vyvstal a hned spolu vyzdvihl své spolutovaryše. Takoví stávkáři pak nedovolili žádnému kollegovi pracovati a tak mistra osušili. Proto pražským provazníkům řádem cechovním z r. 1410 zapovězeno stávkování jako „šibalstvo". — Takovéto domácí stávky ale nebývaly příliš bouřlivé, protože jeden mistr nesměl míti mnoho tovaryšů, nejvýše dva, tři.

Však roku 1451 podnikli tovaryši kožišničtí na Novém městě pražském stávku velmi hlučnou. Srotili se a škodili mistrům, jak tušíme, z té příčiny, že jim nechtěli propustiti dobrého pondělku čili — zkrácení pracovní doby na pět dní v témdni. V nouzi své utekli se mistři ke konšelům o pomoc a konšelé smířili obě strany, nevíme, zdali po dobrém či nějakou násilou. V pramenech stojí jen, „když jsou se byli zrotili a zdvihli tovaryši řemesla, svévolně stavujíce ke škodě mistrům i k hanbě a proti právu města", že konšelé je do rady obeslali a tu „se do toho vložili" a tak prý to spravili, „že jsou tovaryši prosili mistrův, aby jim to milostivě odpustili pro Pána Boha, že chtějí se takových neřádných běhů vystříhati". Mistři odpustili, a konšelé na rozchod tovaryšům oznámili, „kterýžby den jeden v témdni nedělal svévolně, tomu že na mzdě půl téhodne sraženo býti má"; k tomu přičinili ještě pohrůžku příštích trestů, kdyby tovaryši rotili se znova.

Velmi šumnou stávku spůsobili svým mistrům r. 1466 tovaryši řemesla soukennického v Novém Městě. Vzbouřili se všickni vesměs a vykonali drahný počet schůzí bouřlivých, ve kterých smělí řečníci z tovaryšů vykládali o všelijakých neřádných novotách, které mistři na tovaryše sobě zamínili. Prý chtějí, aby tovaryš na svém hřbetě nosil roucha na tarmark, prý nutí se čeleď tovaryšská, aby dělala barvy, a tak nápodobně žalovali do mistrů. Mimo to zostouzeli mistry své nejen v Praze, ale i po všem království, na všechny strany vzkazujíce, kterak nespravedlivě se jim od nich děje. Takové vzkazování byla věc mistrům velmi nebezpečná; stávalo se, že k tomu mistru, jejž tovaryši ve zlou pověst uvedli, žádný přespolní řemeslník do díla nechtěl, čímž řemeslu jeho zlaté dno jistojistě se vyrazilo. — Když stávka již k bitvám se skloňovala, musili konšelé uklízeti spor. Tovaryši přiběhli na radní dům a žalovali; mistři učinili totéž. Konšely čili „pány" nejvíce mrzelo, že tovaryši opovážili se prve podnikati bouřlivé schůze a hrozby, než by byli raději hned při začátku vznesli své věci sporné na rozhodnutí konšelské. Po všelijakém jednání a kdo ví jakém křiku zastavili konšelé bouři tím, že přečetli zbouřenému dělnictvu staré cechovní řády, aby doslechli všichni, jsou-li mistři v právu čili nic, a potom uložili oběma stranám, aby se ve příčině nosení rouch na tarmark a dělání barev dohodli po dobrém. V ostatních věcech asi nepovolili konšelé nad literu starých artykulův a majestátů ničeho. Do knihy městské kázali konšelé zapsati o tom paměť v tomto rozumu: „Známo činíme, že když jsou se dály různice a nesnáze veliké mezi všemi mistry a staršími řemesla soukennického a mezi všemi tovaryši, takže tovaryši ze svých verkštatů vstali jsou, nechtějíce dělati, a předstoupivše před nás, toužili na mistry, že by proti řádům starodávným se jim dálo... i dali jsme čísti práva, ne k vůli tovaryšům, poněvadž samým mistrům (práva) jsou dána, a takto jsme vyřkli, že tovaryši měli by hodně trestáni býti pro takovou věc svévolnou a výtržku, povstavše a nám na mistry prvé netouživše, ale hledíce k lásce,... pominuli jsme". Na konec této paměti připsána pohrůžka, že příště by tovaryši tuze byli trestáni, a napomenutí

přičiněno mistrům, aby „učinili spravedlivě to, což mají tovaryšům učiniti".

Ale mistři s tovaryši ještě za dlouhý čas nedovedli se smluviti; scházeli se k tomu konci častokráte a bez pořízení rozcházeli se zase. A poněvadž práce řemeslná na ten čas všecka odpočívala, z čehož strach byl, aby všemu městu škoda nevzešla, vložili se opět páni konšelé do sporu a smluvili rozvaděné soukenníky dokonce. Zápis o tom učiněný začíná se: „Když jsou se dály časté nesnáze mezi všemi mistry a tovaryši řemesla soukennického, tehdy po častém jich scházení společném, v němžto obojím skrze zmeškalivost veliké škody jsou se dály a pánům purkmistru a konšelům skrze jejich nesvornost a žaloby obojí starost činily, tehdy na těchto artykulích svolili jsou se pod pokutami; nejprv, aby tovaryši žádných scházení (schůzí) ani rokův (porad) bez vědomí mistrův a starších, k tomu volených, nemívali, ani také žádných věcí proti právům mistrů nejednali, ani úrazu ani také pověsti zlé proti mistrům neukazujíce. Druhé, aby tovaryši od mistrův svých nebyli nuceni k nošení roucha na tarmark, leč kdo z nich z dobré vůle to učiní; také tovaryši od mistrův nemají přinucováni býti k dělání barvy, leč by kdo chtěl z dobré vůle; dále aby žádný z tovaryšův jiných z verštatu od mistra jeho nevyzdvihal pod pokutou. A to jsou obě strany slíbily sobě zdržeti".

O bouři, jež stala se r. 1457, tedy před pražskou stávkou, v Písku, čteme v nejstarší knize tamního archivu toto: „My purkmistr a rada města Píseckého známo činíme, že byla nesnáz povstala mezi mistry soukenníky s jedné a tovaryši knapy, přebyvateli našimi, s strany druhé, totiž o váhy, o nošení postavův, od lázni placení, o nocleh vandrovních tovaryšův a o dělání koncův".

Zdá se, že tato nesnáz v Písku byla dosti hřmotná, konšelé ji uložili po velikém namáhání smlouvou. Z kusů, jež od konšelů u přítomnosti starších obecních a cechmistrů i „cechmistrův knapovských" smluveny byly, vysvítá, že pacholci čili knapové vyhráli. Stran noclehu tovaryšů vandrovních povolili sami beze všeho namlouvání. Uvolili se, že tovaryšovi přivandrovalému ten mistr, který jej přijal, ne z práva, ale z dobré

vůle dá nocleh a dovolí, aby si u něho uvařil, co sobě k jídlu koupil, a to do téhodne nebo za dvě neděle, a potom aby se na hospodě opatřil. Patrno z toho, že tovaryši měli tehdy na hospodě noclehovati a se stravovati.

Stran ostatních sporných kusů musili konšelé „mocně" rozhodnouti sami a spravedlivě rozhodli, „pováživše toho, že soukenníci bez knapův a knapi bez soukenníkův, jakožto řemesla bez řemesla býti nemohou". Prý knap ať nosí postavy sukna, ale za to, když by šel soukenník do lázní, má tovaryše s sebou vzíti a za něho zaplatiti a toho jemu na mzdě nemá sraziti. Moudře rozhodnuto; jen jestli se mistr nevyhýbal lázni, aby s sebou nemusil tovaryše bráti? O váze vyřkli, že má se váha mistrův s váhou knapův srovnávati. Proto měly se obojí váhy čtyřikráte do roka porovnávati a byla-li by váha u některého soukenníka větší než váha knapovská, měl býti mistr kárán. Patrno, že až po tu chvíli bývali tovaryši od mistrův váhou šizeni; mistr asi chtíval od tovaryše spracované vlny víc, nežli mu odevzdal k práci, a podle toho mu pak utrhoval na mzdě.

V pohnuté době, jako byla na počátku 16. století, nelze se ani podivovati tomu, že tovaryši o věc kde jakou, sobě nemilou, hned se bouřili, buď stavíce práci, buď od mistrův pryč utíkajíce. Zlá byla tou dobou asi bouře konvářských tovaryšů staropražských. Nadělavše škod ve Starém městě, sběhli se tovaryši do Nového města bez výpovědi, a kromě toho v nějaké krvavé půtce, která se sběhla potom mezi mistry a dělníky, mistr Hanuš jest zabit. R. 1512 o ty věci na radnici staroměstské dlouho smlouváno. Konšelé předloživše rozvaděným, že „měšťany nic tak škodně nehubí a ve zlost a nechuť neuvozuje než nejednota a nesvornost", vyřkli, aby vrah mistra Hanuše v mír nebyl vpuštěn, alebrž kdekoli bude postižen, aby se k němu zachoval každý podle práva; stran ostatních tovaryšů vypověděli oustně, aby konváři novoměstští navrátili ty tovaryše, kteří se k nim utekli; když pak se tovaryši pokoří a odprosí, že jim staroměstští mistři mají všecko odpustiti. Snad tedy jedni odprosili a druzí odpustili.

Dvě léta po tomto smíření sběhla se velmi prudká nesnáz a stávka tovaryšů sladovnických v Litoměřicích. Tovaryši zosobili sobě totiž některé výdělky, které náležely nákladníkům pivným, a když konšelé valnou obcí byvše donuceni, jali se sladovníkům překážeti, smluvili se tovaryši na své hospodě, kdež se do spolku pod svými staršími scházeli, o tuhý odpor proti všemu měšťanstvu. Ale nepochodili dobře. Konšelé jim hospodu vyzdvihli, starší tovaryše jim sesadili s tím moudrým rozkazem, aby se jedenkaždý spravoval hospodářem svým; vzešla-li by nesnáz mezi pánem (hospodářem) a tovaryšem, to aby potom vzneseno bylo na čtyřmistry (totiž na cechmistry), a kdyby ti věc nemohli srovnati, aby vzneseno bylo na konšely. Do městských register na konec zapsáno, jestli se tovaryši podobných věcí na příště dopustí, že páni „chtějí to tak opatřiti, aby jim zde a onde bylo těsno". Tedy pohrůžka! By pak ukázali, že jde do opravdy, sebral městský biřic starší tovaryše sladovnické a dovedl je do šatlavy, kdež bouřnou stávku odseděli za všecky ostatní.

Kterak tovaryši oněch nepokojných dob bývali směle odhodláni, to světle patrno z bouřky řezníků pražských, která se sběhla r. 1522. V jakés šarvátce hospodské zabil tovaryš mlynářský tovaryše řeznického. A že právo ihned vraha nestihalo, pozdvihla se veškerá čeleď řezníků novoměstských a vytáhli do mlýna Ondřeje Tatka hledat vraha. Přišedše tam, provozovali tovaryši svou vůli; mlynářce palce zatahovali heverem, pacholka trápili, některé věci rozebrali, mlynářku i pacholka na šlachtatu přivedli a slibem je zavazovali, aby jim v soudě stáli. V soudě, kamž naposled pohnáni byli strůjcové tohoto vzbouření, vyřekli konšelé ortel chytře; šlo o to, aby porušený pořádek veřejný přec poněkud byl pokárán, a na druhou stranu aby tovaryšům bujného a četného řemesla řeznického nestalo se nic tak zlého, čím by se srotili znova. Šalamounský ortel zněl: Poněvadž poddaní Ondřeje Tatka jsou zamordovali tovaryše řeznického hořejších krámů města tohoto a oni tovaryši pro tu příčinu na grunty Tatka vyšli a vyjeli a na některé osoby jsou sáhli: v tom proti své cti nic neučinili, než poněvadž jsou oni tovaryši na pána gruntovního o ten mord

nic nevznesli a za nápravu nežádali a takovou věc předsevzali, páni je ve svou kázeň berou". Odseděli tedy tovaryši řezničtí svoje násilnictvo v lehké vazbě hořejšího vězení, kde bývalo někdy velmi veselo.

R. 1523 učinili stávku bradýřští tovaryši pražští. Tovaryš Jošt, bradýř na Hradě Pražském, byl té stávky strůjcem a bradýřů vůdcem. Stávka byla asi dosti hlučná, neboť bradýřských pomocníků bývalo v tehdejších lázních počet nemalý. Tovaryši jednak chodili k Joštovi na Hrad, kdež se slavnostně zapřísáhli proti mistrům, jednak měli schůze v klášteře sv. Klimenta. Mistrům bylo asi velmi zle, tovaryši za delší čas nehnuli rukou, a mistři sami nestačili brad pražských sousedů holiti.

Leč stávka naposledy minula se cílem, poněvadž vůdce Jošt zrádně zanechal svých spolutovaryšů na holičkách. Poznáváme totiž způsob i konec stávky z několika svědectví zapsaných v pražském archivě. První svědectví vydává Tydeman, bradýř: „Stalo se, že jsme všichni tovaryši bradýřští z Prahy šli na zámek pražský k Joštovi, neb jest on byl jako nás všech hejtmanem, a ten Jošt nás všecky zavazoval pod ctmi a věrami, aby žádný z nás nedělal u žádného mistra ani na Hořejším ani na Dolejším městě Pražském, a on taky nám všem sliboval, že u svého mistra na Hradě dělati nechce a též ve všem s námi se zachová; a to jest učinil za tři dni, nic déle. Potom od nás odstoupil a dělal zase u svého mistra, ale my na jeho zavázání dvě neděle u žádného mistra jsme nedělali". K tomu dokládá jiný tovaryš: „Přicházel mezi nás mistr Joštův a prosil nás, abychom ho propustili, aby u něho dělal a on Jošt připověděl, cožkoli vydělá, že se s námi o to podělí i se svými tovaryši a my jej na ten způsob propustili — a on nám nic žádnému nedal." Byl chytrák ten Jošt!

Kterak důtklivě uměl „hejtman" Jošt spolutovaryše ku stávce pobízeti, o tom slyšme na konec ještě svědectví Víta. Praví: „Byl jsem obeslán od starších tovaryšův našich do kláštera k sv. Klimentu, a tu jest ke mně mluvil Jošt z Hradu, s kým chci držeti, s mistry-li čili s tovaryši; já jsem mu odpověděl, že se vším cechem chci držeti. On mi řekl, s mistry-li

či s tovaryši? Já: I s mistry i s tovaryši! A Jošt řekl: Nu, vidím, že z toho nic nebude, komu řemeslo milo není, ten mi také mil není! V tom jsou oni jemu ruky podávali, a já se bál, aby mne neservali, i šel jsem pryč."

Když bylo po stávce, obvinil cech mistrů bradýřských Jošta, a hejtman stávkujících tovaryšů bezpochyby odnesl na svých nevěrných bedrech všecko.

Od časů Ferdinanda I. jsou bouřlivé stávky dělné čeledi vzácnějšími, zvláště po roce 1547, kdy cechy jakožto neklidná střediště probudilých a odhodlaných lidí byly na delší čas docela zrušeny. Když pak po létech zase oživly, dány jsou pod dohlídku tak bdělou, že nespokojený lid řemeslný jen stěží mohl se o nějaký vzdor dohodnouti. Ba pozorujeme později i to, že mistři okrojují svým tovaryšům skoupěji a směleji, nežli by se toho byli odvážili v dobách minulých. Na př. r. 1552 chystali se nožířští tovaryši v Praze k nějakému vzdoru proti mistrům za příčinou malé mzdy a stravy; mívali plat od sta kusů, a prosili mistrův, aby přidali po groši. Ale nepořídili nic sobě zdárného. Stran stravy vytýkali mistři, že tovaryšům čtyřikráte za den stravu dávali — této příležitosti se chytili a mezi sebou se smluvili tak, aby čtvrté jídlo bylo zrušeno; od sv. Jiří do sv. Havla aby snídaní dáváno nebylo, od sv. Havla do sv. Jiří aby svačiny nebylo. Pochodili tedy tovaryši špatně. Mzdy nepřidáno, na jídle ubráno.

Jiný doklad. Pražští tovaryši koželužští mívali prastarou zvyklost, že mimo mzdu každý týden musili jim mistři kupovati a darovati jednu kůži do spolku; tu oni na svůj prospěch vydělali a prodali. Toto „bene" jim mistři kdys v 16. věku zrušili. Tovaryši žalovali, a arcikníže Ferdinand, správce království, sročil tovaryše všech tří měst pražských s mistry jejich před právo staroměstské, a to po dlouhém přelíčení nalezlo: „Ačkoliv se vyrozumělo, že před dráhně léty to jest za obyčej povstalo, že tovaryšům jedna kůže každého týhodne k jejich užitku kupována a do výspělku k vydělávání se od mistrův propůjčovala, ale aby takový obyčej od vrchnosti vysazen byl, toho se vyhledati nemohlo; a to se skutečně poznává, že purkmistr a rady vždy moc mívali při řemeslech

nepořádné obyčeje, jakkoli staré, proměniti; z té příčiny zvyklost tato se zdvihá.“ — Tedy co neměli tovaryši utvrzeno listem a spečetěno, ať to byla zvyklost jakkoli stará, na tom jim mistři sáhli a konšelé zrušili.

Také pozorujeme, že konšelé a královský rychtář, který ve městech bystrým okem pozoroval každé hnutí, každé slovo, po revolučním roce 1547 ničívali stávky a vzdory čeledi řemeslné hned v nejprvnějších zárodcích. V Lounech r. 1577 sotva že se dověděli konšelé o Martinovi řezáčovi (snad řezbáři), že není spokojen s jistým jejich nařízením, ihned si ho dali dovésti na radnici a bez dlouhých okolků zavřeli ho do klády, napsavše o tom do register purkmistrovských, „že Martin některé řeči nenáležité na potupu ouřadu mluvil a jinejch po sobě posazoval, aby na strychy neřezali“.

Nápodobně zvedlo se r. 1560 ve Starém městě pražském bečváři Korbelovi a jeho čeledi. Mistr Korbel totiž se stal protektorem všech těch tovaryšů bečvářských, kteří se zpurně postavili proti svým mistrům, ale nejsouce dobře smluveni, brzy do žalářů městských pobráni byli. Korbel jal se se svým tovaryšem a učedníkem obíhati potrestané tovaryše a mínil spůsobiti bouři novou, zdárnější. Ale pánům se ihned za tepla doneslo a tovaryš s učedníkem jsou zavřeni hbitě. Ondřeje Korbele nedostali konšelé do vězení po dobrém; vzpíral se všelijak. Když ho konečně přimkli, zapsal o jeho vině notarius (písař), „že jest do pořádku bečvářského, jsa obeslán, najíti se nedal, anobrž i starším vzkázal, že pro své vožralství přijíti nemůže, — na měštěnína poctivého nenáleží, aby se tak ožírati a starším to vzkazovati měl“.

Než přes to, že bystrým dohledem stávky tovaryšské bývaly ve druhé polovici 16. věku velice stěžovány už v zárodcích, přece v pramenech nalezli jsme o nich zprávy, ovšem velmi vzácné. Na příklad r. 1558 vyzdvihli se všickni tovaryši koželužští v Plzni od svých mistrů. Když chtěli vzbouřené tovaryše smiřovati cechmistři, jakožto správcové cechu, dali za odpověď, že „chtí se radši k hlavě nežli k etcetera utéci“. Tou hlavou mínili asi podkomořího nebo jinou vrchnost pražskou, neboť dí konšelský protokol, že tovaryšům přespolní mistři „tu radu

dali, aby se o to do Prahy utekli". Kterak stávka se skončila, o tom už není zpráv, jen to se ještě uvádí, že tovaryši utratili všecky peníze z pokladnice a že cechmistři je na posledku přece smlouvali s mistry a to o nějaké kůže, u ovčáků kupované, což by poněkud ukazovalo na příčinu stávky. Který mistr totiž kupoval kůže od ovčáků a rasů, slul za nepořádného a nepoctivého, hanba byla v jeho dílně pracovati. Od takových mistrů utíkávali tovaryši, poněvadž nepořádnost a nepoctivost mistrova byla by také jim úhonou. Byltě vůbec pojem cti tehdy až ku podivu skroucený; který řemeslník zabil psa, ztratil čest, který odřízl samovraha, ztratil čest; který pil s rasem, který doprovodil rasa, manželku jeho nebo dítky ku hrobu, ztratil čest — a kdo pozbyl řemeslné i občanské cti, musil řemesla i živnosti zanechati.

R. 1579 bylo z takové jalové příčiny hnutí mezi tovaryši lazebnickými v Praze. Vznikla totiž pověst, že v Nové lázni se myla katovka (manželka kata) a v „Točenici" že se rasové myjí. Ihned čeleď z Královské lázně u mostu způsobila křik na hospodě lazebnické, starší tovaryši hned vyzdvihli čeleď v dotčených obou lázních a celý tovaryšský cech oznámil, že s čeládkou lázní tak zhanobených nic nechtějí míti. Tím způsobem byla by se čeleď všech lázní pomalu „rozpačila a rozehnala", ale v Praze tou dobou bylo již dosti prostředků po ruce, aby se předešlo bouři. Strůjcové bouře jsou tichým duchem (po tichu) zajati, a v městské „Špince" a v „Polévce", jak sluly některé žaláře pražské, skroceni.

Naposled z tovaryšských stávek ze druhé půlky 16. věku stůj zde ještě o ševcovském pozdvižení, jež se událo v Hoře r. 1550. To mělo jiný popud nežli uraženou čest řemeslnickou. Šlo o lhůtu výpovědní. Z kusých akt komorního soudu dovídáme se, „že tovaryši řemesla ševcovského z oumysla proti mistrům se pozdvihli, snesše se, jakž neděle dočekají, že odpuštění od nich bráti budou a vyvstanou", aniž budou výpověď dávati týden napřed. Mistři se rozhněvali, některé tovaryše kázali do šatlavy vházeti a s jinými jali se prostřednictvím konšelů a rychtáře vyjednávati, žalujíce, že ten úmysl tovaryšský „jim na velikou záhubu jest i také dělníkův Jeho Mi-

losti Královské při horách, nebo mistři prý dne sobotního na celý týden potrav nakoupí, nadějíce se, že tovaryši předce dělati budou, též také koží dne pátečního najednají, připovídajíce koželuhům v několika dnech zaplatiti, čemuž pak dostičiniti nemohou, nemajíce kým toho zdělati, když jim tovaryši vyvstanou".

Rychtář císařský předkládal tovaryšům „prostředek ten, což se při jiných městech zachovává, aby totiž, chtíce odstoupiti, mistrům tejden napřed věděti dávali". Ale na to nedali tovaryši. Zastírajíce se nějakým starým řádem, oznamovali rychtáři, že raději všickni do vězení půjdou, nežli by šli k mistrům. Rychtář i konšelé namítali, že onen starobylý řád, k němuž se tovaryši volají, pochází z dob, když Hory dobře stály a tovaryši odevšad tam se hrnuli a nastupovali, k té době nynější že se nehodí. Tak se hádali všelijak bez konce uspokojivého.

Když pak tovaryši, spůsobivše v Horách všeobecnou stávku, jali se i do jiných měst psáti a tamnější tovaryše pobízeti, aby „také podle nich stáli a jich neopouštěli", nemohl rychtář jinak, než celou mrzutou věc odevzdati soudu a komoře královské. Tovaryši, pokud nebyli v Horách u vězení, sháněli velikým a těžkým nákladem k pražskému soudu advokáta a dali se v pořádný process s mistry. Po řízení soudním nepadl jim sice ortel tak, jak by si byli přáli, ale mohli býti aspoň potěšeni z toho, že jich nepozavírali v pražskou Daliborku. Ortel dotčený byl toho rozumu, poněvadž pražští tovaryši ševcovští, když chtějí odstupovati, mistrům svým týden napřed věděti dávají, aby tedy Kutnohorští rovněž tak činili, kterýž by se tak nezachoval, tehdy mistr má to rychtáři a šepmistrům oznámiti a oni mají takového tovaryše do vězení vzíti rozkázati. — Tak jim to dopadlo.

Tolik o stávkách řemeslnických tovaryšů. Čtoucí zajisté postřehl jisté podoby stávek starodávných se stávkami moderními; však hlavní rozdíl byl ten, že stávky starodávné bývaly na jedno řemeslo a město obmezeny. Ačkoli ve zprávě o stávce kutnohorských obuvníků znamenati jest pokus o jistou organisaci obuvnických tovaryšův daleko široko vůkolních i přes-

polních a ačkoli se tovaryši jednoho řemesla a města v leckterých věcech dorozumívali s tovaryši po celém českém království: tož stávky řemeslnické přes to přece zůstávaly místními, majíce své místní příčiny a hesla, kdežto moderní stávky jdou za hesly cizinskými, evropskými, bez ohledu na to, hodí-li se heslo a požadavek k místním poměrům či nehodí. A poněvadž starodávné stávky dotýkaly se jediného řemesla, nelze přirovnati stávky ty k moderním co do počtu lidu stávkujícího. Jedinou výminku v tom činívali dělníci na Horách Kutných, poněvadž tu při báních stříbrných bývalo lidu mnoho pospolu; jejich stávky, kdykoli jimi chtívali hojiti svoje bolesti socialné, něco platívaly a dovedly ouřady městské i královské z míry velmi postrašiti.

Drobné historie ze života řemeslnického.

Proč tyto historie milému čtenáři předkládám? To činím proto, aby z nich poznal přerůzné povahy našich předků, aby poznal povahu té které doby a porovnávaje s dobou naší, aby posoudil, nebyl-li jejich život bujnější, ba rozpustilejší nežli dnes. Kdo posuzuje a zatracuje doby naše, neznaje život dřívější, vynáší úsudek jednostranný a tudíž nesprávný. Nepravím, že lid našeho věku stojí na té výši, kde by měl státi podle přikázání Božích, zákonů církve a státu, ale pravím, že přes to, že na přestupky přikázání a zákonů oněch bývaly pokuty a tresty mnohem tužší nežli dnes a že těch pokut a trestů bývalo množství veliké; přece bývalo těch přestupků přes míru mnoho, jak poznávám z register rychtářských, z protokolů cechovních i soudních. Některými z přemnohých dokladů ze života řemeslnického — nechodě do soudů — odvážím se dokázati, co jsem řekl. Začnu přestupkem, jenž by se mohl nazvati spíše zlomyslností, podám příklady hanění, pranic, rvaček a podobné!

Zlomyslnosti, ač to zapírali, dopustili se léta 1610 řezníci města Třeboně. Stalo se takto: Zikmund Zikl, starý

komorník pana Petra Voka z Rosenberka, nemoha pro sešlost věku svou službu konati, ustanoven od svého pána k tomu, aby k řezníkům a pekařům ve městě Třeboni dohlížel, a kdyby masa všelikého a pěkného neměli dostatek anebo neúpravný chléb pekli a dostatek neměli, aby pokutováni byli. A těch pokut jemu polovičku skládati naříditi ráčil, aby lepší pozor dal. Když pak týž Zikl léta 1610 umřel, musili ho řezníci nésti ke hrobu; ale nežli jej donesli ke kostelu sv. Jiljí, třikráte jej dolů s mar shodili. Pro tuto příčinu dáni byli všickni do šatlavy a měli složiti velikou pokutu. Očistili se však přísahou, že se jim to příhodou proti jejich úmyslu přihodilo; nebo tenkráte prý mrtvá těla na máry vysoko na peřiny klásti obyčej byl. — Zvláštní obyčej! Nebožtíka donesli v peřinách na hřbitov, tam teprv jej dali do truhly a k věčnému odpočinku uložili. Ziklovi se pomstili po smrti — já jejich přísaze nevěřím!

* * *

J d e o n a ř k n u t í. Srdce rvoucí revers musil dáti vepsati do knihy rychtářské v Unhošti léta Páně 1667 jakýsi Kryštof pro pouhé nařknutí, jež ale se dotýkalo urozené osoby a pánů sousedů unhošťských. Nevíme, byl-li Kryštof řemeslník, ale soudíme bezpečně, že byl osobou poddanskou. Z reversu toho poznáváme onu dobu tuhého poddanství, a protož zde stůj. Zní takto: „Já Kryštof klečím před urozeným a statečným vladykou panem Janem Karlem Kurkovským z Lukovan, tak jak jsem pana Kurkovského řečí svou lživou urazil, že zvíře neb jelena zastřelil, to jsem všecko v hrdlo lhal. Protož Vás, pane Kurkovský, pro Pána Boha prosím, že mi to odpustíte. Připovídám při zatracení duše své, že já ani žena má ani z potomkův mých žádný o Vás neb o zdejších pánech sousedích nic zlého mluviti nechci, nýbrž vše dobré a pakli bych měl se toho mluvení jinde kdekoliv a před kýmkoliv dopustiti, tehdy abychme mnohem horším trestáním k vejstraze jinších takových utrhačův trestáni byli. A tímto reversem se tu při knihách rychtářských zapisuji.“

Toť se ví, že si Kryštof, nežli se tímto reversem zapsal, dlouho v šatlavě poseděl a lecos zlého zkoušeti musil. Ani po zápisu hned svobody nedošel, teprve na přímluvu hejtmana křivoklátského.

* * *

Pěkné vysvědčení zaznamenáno v rychtářské knize městyse Unhoště při roce 1681. Zní takto: „Vysvědčení se dává Vavřínovi Plundrovi, řemesla sladovnického, že jest byl vzatej do arestu městýs Unhoště skrze právo (rychtářem) pro dluh; v kterémžto arestu přes hodinu díl (déle) nezůstal, dluh spokojil, tak že věřitel na tom přestal a jeho z arestu propustil. Tak se mu toto vysvědčení nahoře jmenovanému dává a propůjčívá, kdyby přes čas mu měl někdo aneb kdokoliv věčně ten trest vyčítati, jakožto řemeslníku, že může tímto vysvědčením se hájiti a retírovati (chrániti). Od práva Unhošťského rychtáře staršího Jiřího Hermona, mladšího Vojtěcha Markovského a staršího obecního Daniele Kořínka se mu dává pod pečetí rychtářskou". — Patrno, že dluh za tovaryšem běhal leckams po městech, čehož se Plundr, jsa poctivý tovaryš, bál a toto vysvědčení si vyžádal, aby se jím po případě hájil.

* * *

Řeči hanlivé. Na Jana Tlačíka, jinak Převrátila, hrnčíře, žalují cechmistři, že kromě jiného nepokojný jest, že lál cechmistrům, že Zemanovi a Pražákovi lhářů lál a z cechu odešel, že ujímal se pobouřlivých tovaryšů, když je cechmistři trestati chtěli a podobně. Stalo se r. 1540 na Horách Kutných. Pavel Růžička, tovaryš kovářský v Unhošti, pohanil r. 1658 Matěje Smíška, mistra kovářského, a na hlavě ho zranil. To se stalo v opilosti Před rychtářem a pány pak pro Boha prosil, aby mu odpustil, že co jest kolivěk mluvil, neprávě a z opilosti mluvil, a že mistra za dobrého a poctivého člověka a řemeslníka má a drží; zmařeno a v nic obráceno. — Léta 1659 obeslala

před právo rychtářské v Unhošti paní Polyxena Elznicová z Elznic Jakuba Baiera, ševce, za to, že její dceři Evě nadal kurev a jinak. Paní šlechtična se zapomněla a dala mu kluků; on ji za to trestal hákem od studny. Před právem srovnali se tak, že co si dali, měli, jenže Baier před narovnáním vzat byl do vazby. — Matěj Vysušil, mistr, a Václav Pospíšil, tovaryš, pro hanlivé řeči a výstupky, oba z Unhoště,, r. 1727 od pořádku spojených řemesel odsouzeni k pokutě. Matěj jako mistr měl zaplatiti 35 kr. a Pospíšil jako tovaryš, poněvadž pány mistry v uctivosti míti má, jednu kopu deset krejcarů. Václav Pospíšil byl synem Tomáše Pospíšila a týž „v lítosti" nad pokutováním svého syna odlehčil si kdesi slovy: „By hrom do takových soudů tlouk, že nespravedlivě soudili a mého syna tam ukřižovati chtěli." Za toto chvalořečení měl jíti na tři dni do arestu, ale že prosil a již starý byl, odpustili mu s poznámkou, „aby lepší pozor na svou hubu dal jakožto mistr".

Byli ti Pospíšilové lidé nějak nepokojní. Dotčený Václav u Kašpara Smrže veřejně vynadal Matesovi Vajzovi, že „není nic kluk a šelma, a že prv jako šelma z Unhoště utekl", což Kašpar Smrž do cechu donesl a vlastní rukou v cechovní knize potvrdil, protože prý „to není po švagrovsku ani po sousedsku". Stalo se v Unhoště dne 25. ledna r. 1728. Z toho nové obesílání a soud. Ale když mocní cechmistři pohrozili, že Vajzovi — pamatuj tyl Pospíšlovi také nemilé — na čtrnáct dní řemeslo zastaví a Pospíšil že nebude směti pracovat ani u nové ani u jiného mistra a pokutu že sloužil, stalo se smíření.

Nesnášenlivost k dřívějším. R. 1729 setkáváme se v registrech cechu mnohé nase s Matějem Vysušilem. Řekl o pánech, že jsou hlupci. Nevíme poznámku, na kterou měl zaplatit pokutu, tam kop anebo podstoupit týdenní vězení [illegible]. — Ta hloupost mu prišla drahá.

Jan Kunkovský, německý z Kutné Hory, měl býti pro [illegible] z cechu [illegible] z města vypovězen, ale starší [illegible] smrt, jak [illegible] tehdy [illegible].

Na konci 18. stol. [illegible] se sobě vedli dva řezníci z Lounů, Hanzl a Mikoláš. Tito [illegible] se zbraněmi v masných

krámech ke svým pánům starším a potom k panu purkmistrovi v jeho příbytku. Za to byli potrestáni způsobem prazvláštním. Nařízeno, aby každou sobotu večer ve 23. hodinu (v 5 hodin) oba dva se najíti dali do šatlavy a tam přes neděli až do pondělí držáni byli a v pondělí ráno ven vycházeli a to po celou čtvrt léta.

Tento trest, obzvláště za pěkného nedělního počasí velmi nepříjemný, zamilovali sobě Lounští tak, že jím přečasto hojili nemravnost svých poddaných. S tím trestem potkal se na příklad r. 1578 krejčí Březina, poněvadž k panu děkanovi a k staršímu krejčímu se nevážně choval a nemírně od díla svého bral. Tamtéž krejčí Hanuš dlouho seděl u vězení, poněvadž r. 1574 při vybírání berní obec řečí bouřil a pánův, aby spravedlivě činili, napomínal dokládaje, že jim Pán Kristus dí: „Jděte, zlořečení, do ohně věčného" a mnohé jiné věci k zbouření mluvil. Když ho z posady páni na chvilku před sebe obeslali, zase se k nim neuvážlivými řečmi domlouval a s nemalým křikem a nenáležitými posuňky pravil, že mu nespravedlivě křivdu činí.

Vidíme z těchto příkladů, že nevážnost k úřadu bývala tuze trestána, ale přes to přece setkáváme se s hojnými příklady té nevážnosti.

Nepoctivost. O mečíři Janu Chalupovi z Kutné Hory mnoho nepěkných věcí zaznamenáno v knihách ze 16. věku. Zde jen něco. R. 1549 dali mu cechmistři, ač bylo před jarmarkem, zavříti krám a on, maje dáti na sv. Jiří nájemného 40 grošů, neměl peněz. Obrátil se tedy k pánům šepmistrům s prosbou, aby mu pomohli a cechmistrům krám zase otevříti kázali. Při té příležitosti vyložili cechmistři obšírně, co mají proti Chalupovi. Dal prý mu Štěpán Mírek ze Solopisk katovský meč, aby jej prodal; Chalupa prý zaň obdržel jednu kopu, ale Mírkovi nic dáti nechtěl, jen „tučkami" jej odbýval. Na žalobu Mírkovu uložil cech, aby Chalupa ve čtrnácti dnech zaplatil. Chalupa nezaplatil, ale nedočkav téhodne, nádobí nočně vystěhoval a od města pryč ušel, všecko lidské (cizí) pobral i své; kdo co jemu strojiti dal, to prodal, rozmrhal, s penězi pryč ušel, a čím cechu povinen byl, bez opovědi ne-

pořádně ušel, a proto prý mu krám zavřeli, neboť „kdožkoli od cechu tak nepořádně ujde jako Chalupa a zase přijda chtěl by užívati, jakž prve užíval, že se toho každému zabraňuje". Ale páni šepmistři buď byli shovívavější, nebo jim šlo o zaplacení čtyřiceti grošů nájemného, a proto rozhodli, aby Chalupovi krám byl otevřen. Maje svou živnost zase, byl Chalupa vesel a škádlil zlé i dobré lidi dále.

Hůře se zvedlo kožišníkovi neznámého jména, jenž byl asi podobná kopa jako Chalupa, o sto let později v Unhošti. Kupoval prý kradené věci, a kůže, které mu kdo do práce dal, prodával. R. 1681 dostal se za to pod právo rychtářské a do arestu; šlo o kradenou jakousi plenu, kterou náš neznámý kožišník chutě koupil. Připověděl, že ji do dvou neděl zaopatří, a měl býti z vazby propuštěn. Leč tomu odpíral Kryštof Baytle a bránil jeho propuštění, dokud nevrátí dvě kůže liščí a jednu z kocoura. Ty mu složil, ale hned hlásil se žalobce jiný, že jest dlužen za panské kůže 2 zl. 35 kr. Když si zjednal rukojmě za tento dluh, měl býti propuštěn, ale tu povstal pan Feldek a založil na něj třetí právo, že mu odevzdal k vydělání 18 koží, za něž si počítal 3 zl. 36 kr. Když ubohý kožišník za ně zaplatil 3 zl., byl konečně propuštěn.

* * *

Povedený hošík byl Václav, syn Karla Pantůčka v Unhošti, jenž měl v opatrování menší pokladnici, totiž pokladnici bratrstva tovaryšského. Nadějný ten synáček prý dotčenou pokladnici vyloupil nebozezem, který si od Tomáše Krause, bečváře, vypůjčil. Pan otec musil vybrané synkem 4 kopy 15 kr. nahraditi a kromě toho za dvojí schůzku zaplatiti 1 kopu 45 kr. a tovaryšům „na truňk" 35 kr. — Pili na zdraví otce nebo synka? —

Teď o rvačkách. R. 1571 přišel v Rakovníce Mikuláš Sedlčánský, řezník, ke krámu svého kollegy Moutvičky a vytýkal mu, že prodává dvojí maso, což bylo proti řádu cechovnímu. Za tak těžkou výčitku uhodil ho Moutvička železnou liberkou za ucho. Raněný žaluje: „Obviňuji Vavřince Mout-

vičku z vejtržnosti v krámích řeznických librou železnou, na kterouž maso váží. Zrádně, když jsem od něho šel a na něho žádné péče neměl, touž librou vyhodil a mne v hlavu udeřil, až jsem na zem připadl. Předkem Pán Bůh jest mne ráčil zachovati, že jsem tu hned nezůstal (totiž mrtev), ale tak na sobě srozumívám, že těžce na jedno ucho slyšeti budu a to skrze jeho zlý a svévolný oučinek."

Rakovnický rychtář Jan Vřetýnko přivedl r. 1580 večer z pranice pekaře Václava Těšíka do šatlavy. Ráno se přišel naň podívat a nalezl ho, an byl hrozně zbit. „Když jsem přišel do šatlavy," vypravuje rychtář, „měl oči zandány „fačalíkem" (kapesníkem); řku, hý, vodundej toho fačalíku, ať pohledím, jaks spravedlivý (sepraný)! Měl oči všecky (celé) modry, krví zality a vysedly ven hned; oznamoval, že Jiřík Lišanský po něm šlapal a prý někteří kováři tu byli a stloukli ho." A když přišel na soud Lišanský, oznamoval: „Těšík z Klatov vyšel na dvůr, kde se mu dobře líbilo, vzav ňákej ouvojen od vozu a přijda od zadu mne vrapil z obou ručí." Za to tedy byl stlučen ode všech tak, že nemohl hleděti, oči vyvaloval a že sebou téměř hnouti nemohl do kolikátého dne a měl znamenitě mnoho pěn na hubě.

Léta 1598 obvinil zvonař Václav z Mladé Boleslavě Michala, konváře, ze slov hanlivých; zůstávali oba v trestání božím pro svádu. — Léta následujícího způsobili tamtéž dva sousedé, Jan Šafránek a Matyáš, konvář, veselou vojnu. Servali se o božím hodě vánočním, házeli po sobě měchy (pytli) a váleli se ve sněhu. Za to zanecháni na rathouze. Z toho lze bezpečně souditi, že byli mistři; sice by se byli ocitli v šatlavě. Kromě toho byla jim uložena „starodávná" pro různice pokuta dvou kop.

Kdysi („v onehdejší den", praví kniha zápisů v Unhošti) měli spolu handle, fackovali se a tahali se za vlasy na obecní hospodě mistr Mates Vajz a Rudolf Škach, oba starší cechu spojených řemesel. Z toho vznesl na ně žalobu jménem všech mistrů u cechu Antonín Kozel. Spravil to každý jednou kopou grošů míšeňských. — Tato pranice a zajisté i jiné byly

příčinou, že v dotčeném cechu r. 1710 dne 5. ledna jednosvorně sneseno, pokudž by který z pánův mistrův kdekoliv nepokojnou výtržnost nebo pranici začal a takové příčinou byl, ten jedenkaždý dvě kopy ihned složiti má, a taková pokuta na žádný způsob passírována býti nemá a nebude.

Odboj právu. Kdo sáhl na rychtáře a pomocníky jeho, učinil „odboj právu", a tento odboj míval zlé následky. Některé příklady nám to dokáží. Jiřík Mincíř, rychtář staroměstský, vznesl žalobu, kterak jest Jan Hošťálek, mlynář, zbraň vytasil a by to dosti v náhlosti opatřeno nebylo, byl by mohl škodu učiniti; jemu rychtáři sukni na několikero tesákem probodl. Marně prosil mlynář o milost, sváděje všecko na opilost. Konšelé nalezli na smrt, poněvadž „právo v takových účincích zjevné jest, kdož se práva brání nebo odboj jemu činí, že má hrdlo ztratiti".

R. 1578 vynesli lounští konšelé rozsudek, aby dvěma tovaryšům řemesla kovářského za to, že v hospodě na rychtáře sáhli a odboj právu učinili, pravé ruce byly uťaty. Učinili jim ale milost tu, že jim dali utít ruce levé. — Také milost!

Léta 1628 žaloval Jakub Pěnkava, rychtář v Unhošti, na Adama Lymu, mlynáře, že se právu protivil a na právo sáhl. Adam Lyma pana rychtáře před staršími obecními pro Boha prosil a vinen se dal, že jest proti Pánu Bohu a právu, jsouc opilý, se dopustil. Tu vyslechše jeho a jiných poctivých lidí přímluv, pan rychtář, jsa obměkčen, právu a pánům starším v moc dal Adama Lymu. A právo vyslechši a majíc moc, toto vypovídá: „Což mezi nimi bylo, vše moříme, kazíme a v nic obracíme nyní i na časy budoucí. Adam právu se zavázal, že nechce proti panu rychtáři nynějšímu i budoucím, dokud živ bude, nic míti, a dokud živ bude, všelikou šetrnost prokazovati. Pakli by se čeho podobného dopustil, „páni ať mě ráčí trestati a pokutovati, jak chtějí," připouští. — Rozumí se, že si Adam dříve v šatlavě poseděl.

Vidíme z těchto příkladů, že trestní praxe pro odboj právu nebyla všude a vždy stejná; některý odpykal vinu ztrátou života, jiný ztrátou ruky, některý šatlavou a některý pouhým slibem. Nicméně činiti právu odboj bylo vždy velice nebez-

pečné; nemohlť odbojník nikdy věděti, kterak mu právo sedne. Ale přes to přece odvážil se toho odboje leckdes leckdo. Byliť lidé starých časů z míry bujní, krve prudké, horlivé, kterou neuměl každý krotiti.

Proti šestému přikázání božímu. O přestupcích proti šestému přikázání božímu a o zločinech z toho plynoucích chová archiv města Unhoště hojnost smutných příkladů. Nechce se mi tuto se jich dotýkati, ale poněvadž mám ukázati život našich předků a poněvadž v našich dobách se s podobnými výjevy dosti často v novinách v rubrice „Ze soudní síně" setkáváme, stůjte zde některé!

Léta 1730 Alžběta Červenková stižena aresteia pro „tuplované" cizoložství. Deset let později vypáleno Janu Růžičkovi na hřbetě hlouběji písmeno R pro kacířství a cizoložství. R. 1762 odsouzena Mařena Sládková za to, že zavraždila novorozeňátko, na dvě léta do káznice, kde v poutech a železech pracovati musila mimo neděle a svátky.

Zanechme těchto kriminalií a podívejme se do rodinného života Kurkovských z Lukovan, kteří mívali v milostných záletech zvláštní zalíbení, jak se nám o nich na věčnou paměť zachovalo. Pan Kurkovský z Lukovan, jehož křestního jména neznáme, ač ženat, zadíval se příliš do Doroty, dcery Daniele Kořínka, za nepřítomnosti své manželky a měl z toho mrzutost. Co se odehrálo v komoře krejčího pana Frant. Kurkovského z Lukovan mezi jeho manželkou Reginou a tovaryšem jeho Václ. Stěpánkem dne 30. května r. 1718 okolo 11. hodiny v noci a čeho nepovolaným svědkem sám pan manžel byl, to nedá se zde líčiti. Jest to smutný obrázek ze života manželského a starý doklad k rovněž staré zkušenosti, že špatně pochodí, kdo si mladou žínkou svůj starý život osladiti míní. Pan manžel ve spravedlivé rozhořčenosti své pospíšil do rady a zde sám osobně svou drahou polovici z nepočestného skutku toho obžaloval. Slavná rada hned svolala extraordinární sessí na den 14. června a vyslechnuvši obě strany i svědka tovaryše, shledala paní Kurkovskou vinnou. — Ale co teď? Případ byl tak zvláštní, že našim zkušeným soudcům zůstal rozum státi a proto, ujistivše se paní Kurkovskou, uzavřeli, že budou hle-

dati radu u vysokého soudu nad appelacemi v Praze. Když rada z Prahy dlouho nepřicházela, ochladl pan manžel a vida, že jeho domácnost již dvě neděle bez hospodyně hyne, předstoupil před vzácný magistrát a prosil, aby mu propuštěna byla. Ale přísní soudcové nepovolili. Až když opět a opět prosil a žádal, že starý je a hospodářství jeho hyne, a když jeho nevěrná polovice již pět neděl arestem stižena byla, tu teprve se obměkčilo srdce těch přísných vykonavatelů spravedlnosti a propustili mu ji, ale pod těmito podmínkami: Musil se za ni zaručiti. Jí pak nařízeno, že nesmí z domu vyjíti, žádné povyky a křiky dělati, ani do hospody choditi. Jak to s ní skončilo, nevím.

Velkého zločinu dopustil se Vít, soused a pernikář v Jindřichově Hradci; krevního totiž zločinu proti šestému přikázání božímu. Pro ten byl odsouzen k smrti provazem. Odvolal se k panu Vilému Slavatovi, tehdejší své vrchnosti, byl přijat na milost a darován mu život; musil však učiniti veřejné pokání. Stál v neděli po sv. Matěji léta 1611. přede dveřmi hlavního chrámu v Jindř. Hradci, oblečen jsa pouze v hrubou košili, maje okovy na bosých nohou a drže v ruce černou svíci hořící po celé ranní služby boží. Potom vešel do chrámu k oféře a položil 100 kop míš. pokuty. Byl-li pak Vít pernikář po takovém pokání ještě dále trpěn v obci a v cechu, nevíme, ale pochybujeme.

*

Těch obrázků dosti buď! Kdo jich více a horších míti chceš ze života soukromého, z domácnosti i z veřejnosti, nahlédni do Vintrových „Malých historií ze života staročeského". Tam jich hojnost a někdy až odporných.

Půtky o řemeslo

Od starodávna bývalo zákonným ustanovením, že nikdo neměl dělati dvoje řemeslo, aby jedno nepřekáželo druhému. Ale ustanoviti hranici, na čem mělo přestati řemeslo jedno, a co smělo dělati řemeslo druhé, nebylo tak lehko mezi řemesly

sobě příbuznými a bývaly tedy proto časté spory a půtky, jimiž se bývalo konšelům až do omrzení zabývati. Z četných těch půtek vybereme jen některé z čelnějších řemesel rozličných dob.

R. 1444 bylo konšelům Starého a Nového města pražského rovnati rozepři mezi krejčími a soukenníky. Někteří soukenníci počali totiž ze suken svých krájeti a šíti roucha na prodej. Pře z toho vzniklá přednesena konšelům k rozsouzení a ti učinili výpověď, kterou se to dílo soukenníkům zakazovalo, prý, kteří by chtěli sami šíti, aby s krejčími v cech vstoupili, ale cechu soukennického se vzdali.

Podobná byla rozepře mezi ševci a koželuhy, když ševci počali sobě všelijak kůže připravovati či koželuhům do řemesla fušovati. Konšelé novoměstští učinili r. 1450 nález, že se ševci koželuhům do řemesla plésti nemají.

Podobné spory byly v Praze mezi ševci novinníky a vetešníky, mezi krejčími a vetešníky, krejčími a kabátníky, řezníky a huntýři, o čemž zmínka ve stati „Krámy a díla".

Půtka mezi soukenníky a kraječi suken v Rakovníce donesena až před královu Milosť a tam rozřešena, o čemž purkmistr a konšelé učinili známost těmito slovy: „My purkmistr a konšelé známo činíme, jakož jest půtka byla mezi soukenníky a kraječi sukna o vozby a krájení sukna toho, kteréhož soukenníci mohou a umějí rukou svou dovésti, toho kraječům bráníce voziti a krájeti v městě našem; ta nesnáz přišla jest před královu milosť a velebnost králova to přeslyšav vzkázal jest urozenému panoši panu Přechovi z Trnové, v ty časy purkrabí na Hrádku (Křivokl.) a urozenému Caltovi z Kamenné Hory, aby mezi stranami vyrčení učinili takto: aby kraječi sukna, kteréhož mohou dovésti (udělati) soukenníci rukou svou, nevezli (na trh), ale sukna, kteréhož by nemohli dovésti (cizozemská), to aby kraječi vezli, krájeli, prodávali. — Stalo se za Hanuše, ševce, purkmistra, v pátek po sv. Valentinu l. 1467."

Mezi ševci „novidlníky" a ševci „vetešníky" ve mnohých městech bývaly časté o to spory, kdy pracuje švec dílo nové a kdy vetché, kdy smí novotník ochozené boty podrážeti, spra-

vovati a podobné. Na Horách Kutných vinili léta 1540 vetešníci ševcovští novidlníky, že „vetché přijímají, na vetché frajmarčí a vetché škorně podšívají, na zakázky činí a tak v jich řemeslo vstupují, vetché dělajíce". Novidlníci vinili však na vzájem vetešníky, že i oni jim v řemeslo vkročují, nové dílo dělají a že pro jistotu jim nové dílo vzali; i teletiny prý kupují, a bránili se řkouce, že „škorně podšíti mohou člověku dobrému a sousedu a že i v Brodě i v Praze ševci tak dělají a nikde se jim toho nehájí" (nebrání); konečně dovolávali se starých zápisův. Šepmistři ustanovili tedy, aby platilo, co staré zápisy určují, a tam se četlo, „aby novidlníci starých holení nepodšívali, neprofrajmarčovali, ani vetché nedělali pod pokutou, vetešníci pak aby nového nedělali". Tím však kyselosti mezi oběma stranami odstraněny nebyly. Tu nabídli novidlníci r. 1543, aby vetešníci, kteří svůj cech měli, k jejich cechu přistoupili a jeden veliký cech utvořili; mnozí z vetešníků byli pro spojení. Když však se měl vyjádřiti celý cech vetešníků, zdráhal se. Na radnici, kde obě strany se sešly, vystoupil před pány Tom. Světlík, cechmistr vetešnický, a řekl, že „oni jsou vetešníci a cech jejich že tu trvá od několika set let a nebyli ku škodě obci", a proto že chtějí zůstati samostatným cechem; než chtí-li páni, že oni se přece se ševci spojí. Páni byli tomu rádi, že vyslovena ochota a svolali schůzi obou cechů, kdež se spojení skutečně ujednalo. Jen vetešničtí tovaryši, kteří měli zde také své bratrstvo, odporovali a nechtěli vydati pokladnice, cínových konví a jiných věcí, což konečně přece učinili.

V témže 16. století odpírali kamenníci v Praze zedníkům práva užívati dláta a flochu, provádění jednoduchých prací kamennických, při stavbách potřebných, prováděti obložení oken a dveří, zhotovování patníků a j. Naproti tomu zase zedníci vytýkali leccos kamenníkům, až je purkmistr a páni porovnali tak, aby si obě řemesla na vzájem vypomáhala. Konečně r. 1586 ustanoveno, že mistr kamennický může býti i mistrem zednickým, provede-li příslušné kusy mistrovské; ale zedníci toho práva neměli.

Ve druhé polovici téhož 16. století (1575—77) vytýkají artykule města Chrudimi obuvníkům toto: „Co se zvláště šev-

cův týče, poněvadž oni těchto let na své řemeslo jistý odbyt mají a s velikým ziskem pracují, avšak nicméně stydíce se na předměstí přebývati a na svém řemesle přestávati, ihned z všetečnosti a zhýralosti do města se táhnou, hned na to várky činí, obilí překupují, jiné handle vedou a mimo potřeby své mnoho toho z obce prodávají a poněvadž ševci při městě Chrudimi od starodávna k pracím obecním a zvláště k úřadu konšelskému a starších obecních se nevolí, pročež se nařizuje, aby mimo svou potřebu vlastní na prodej žádného obilí nepřekupovali a handlův pod propadením toho k obci, co by na prodej koupili, neprovozovali." — Zde spor mezi dvěma řemesly sobě ani dost málo příbuznými — ševci a pivovarníky!

Sotva že se kožišníci v Kostelci n. Orl. dověděli, že jim vrchnost pravidla řemeslná potvrdila, psali r. 1593 pořádku krejčovskému, aby se jim krejčí nevkládali do řemesla, aby „věcmi chlupatými a kožišnými nepodšívali" pod pokutou dvou kop gr. míš. Na to jim krejčí odpověděli: „Co by vám od J. M. pána bez ublížení cechu našemu stvrzeno bylo, proti tomu bychom býti nemohli. Každý hospodář, čeho dovede sám, na to nejedná; neměli by krejčí, co potřebují pro sebe, ženu i děti sami si pošíti? Prvé nežli by jaká nevole vzejíti mezi námi měla, musili bychom také o to J. M. pána svého za radu a slušné opatření žádati." Krejčí kostelečtí tedy ze zkušenosti poznávali, že přílišné vymezování práv rozličných řemesel tam, kde více řemesel se stýká, kde rozdíl záleží toliko v látce, nikoli ve výkonu, se skutečnými potřebami života se nesrovnávalo, že neslušelo krejčů pokutovati za to, že si pro svou potřebu místo plátna pod sukno nebo na sukno přišili kousek kožešiny.

Obrázek z doby nejnovější. Jan Poulišta, sklenář v Týništi n. O., dělal také rámy okenní. Z toho spor, který urovnán tak, že mu to mistři truhlářští povolili, ale musil se odříci, že bude dělati rámy čtyrflíklové (o 4 křídlech). Odřekl se, ale dělal čtyrflíklové rámy dál. Z toho r. 1819 obžalován, dával se vinným a prosil snažně, aby mu odpuštěno bylo. Odpuštěno s pohrůžkou trestu a dovoleno mu dělati jen dvouflíglové rámy

jedině tři střevíce vysoké. Poulišta byl vytrvalý. Když se domníval, že již zapomenuto, dělal zase rámy všeliké dál. Z toho zase žaloba, soud a odpuštění, a chytrák Poulišta, velkomyslností truhlářů dojat, se zavázal pánům truhlářům „s vděčným truňkem piva posloužit". Stalo se 26. června r. 1826. — Tamtéž zase jiný sklenář fušoval truhlářům do řemesla. Odprosil a povoleno mu dělat malé rámy a správky. Za to se uvolil mistrům truhlářům každoročně posloužit jedním vědrem piva. To bylo v Týništi r. 1849 dne 25. března. — Ti mistři sklenáři znali své bratry truhláře!

* * *

Proti štolířům, fušerům a podobným neřádným řemeslníkům vystupují kde které artykule a majestáty, ale zdá se, že jich přes to bývalo dosti; neboť se pořádkové i k vrchnostem utíkali, aby jich proti nim bránily. Tak i cech krejčovský a novoševcovský v král. komorním městečku Čelakovicích učinily r. 1723 a tehdejší hejtman komorního panství brandýsského Antonín z Rosenvaldu vydal dotčeným cechům list, z něhož vyjímáme toto: „Co se pak štolířův a z verštatu sběhlých tulákův v řemesle tom jednom neb druhém nepořádně vyučených, hudlařův, kteří kdekoliv, nic nevyjímaje, na tomto J. M. C. panství Brandýsském a Přerovském na překážku a ztenčení řemesel jejich nenáležitě provozují a handlují, dotýče; nechtíce, by jakýmkoliv způsobem jak v městečku Čelakovicích tak v nadjmenovaných J. M. C. panstvích trpěni a fedrováni byli; tomu dokonce chci pokud se častěji opáčenými řemesly ve vejš psaných panstvích, buďto v městys Toušeni neb ve vsi Mstěticích a kdekoliv na Přerovsku živiti chtějí, často řečeným pořádkům pod jejich šlechetný řád víc opáčeného J. M. C. městečka Čelakovic připojeni byli. Dále poroučíce, by jak ouřad purkmistrovský, tak také rychtářové městečka, městys a ve vesnicích, kdyby opáčení mistři takové štolíře, tuláky, hudlaře a jich řemesla huntýře natrefili, vypuditi a dle slušnosti spokutovati moc měli, jim všelijakou assistencí činiti a nápomocni býti nepomíjeli, též k žádosti jejich všelikou pomoc

činiti neodporovali. Na potvrzení toho jsem se k tomuto listu vlastní rukou podepsal a jej sekrítem mým přirozeným stvrditi povolil. Čehož jest datum v zámku J. M. C. Brandýsském dne 30. srpna roku 1723.

Pečeť.

Antonín z Rosenvaldu,
hejtman."

O úpadku cechovnictví.

Vojnami trpí řemesla i umění. Toť pravda, které netřeba dokazovati. Když tedy po smrti Václava IV. nadešla doba válek husitských, jež trvaly od roku 1420 až do roku 1436, tedy 16 let, klesla řemesla i cechovní zřízení velmi a zotavila se teprve za moudré vlády Jiříka Poděbradského. Těmito zhoubnými válkami, jejichž dějištěm byla země česká, zmenšil se počet obyvatelstva, k čemuž přispěly také nemálo morové rány několikráte v té době po sobě vzniklé. Ztenčil se počet obyvatelů, zmenšil se i počet řemeslníků, a i ti nenalezli dosti odbytu výrobků svých.

Teprve za moudré a pevné vlády Jiříkovy, když zotavovala se země česká z ran, kterých jí zasadily války husitské, zkvétala i řemesla, která ve vzájemném spolčování spatřovala naději svého prospěchu. Tak zase obživlo cechovní zřízení. Pořádky, které měly starší upsaná práva, dávaly si je obnovovati, přišla-li ve zmatcích tehdejší doby k zapomenutí; jiným byla dle přání a potřeb jednotlivých řemesel všelijak rozšířena a pevněji určena; a ta řemesla, která dříve zřízení cechovního neměla, vyžadovala si ho, a bylo jim ochotně vyhovováno. Tím způsobem cechovní zřízení dosáhlo tehdy svého rozvoje ve městech pražských v míře mnohem rozsáhlejší než za dvou věků předešlých a odtud pak se rozšiřovalo po vlasti české.

Po smrti Jiříkově opět valně se nevedlo řemeslům, když za panování nástupce jeho slabého krále Vladislava II. 1471 až 1516 musila města zápasiti se stavy vyššími o vaření piva a o práva jiná. Když pak neblahé ty spory smlouvou svatováclav-

skou r. 1517 uklizeny byly, ujímali se králové i vrchnosti královských i poddanských měst a všelijakými právy a privilejemi měšťany obdarovávali, aby řemesla a živnosti ve městech zkvétaly a se zmáhaly. Tak osvobozovaly vrchnosti řemeslníky ode všech nebo od některých platův a králové i vrchnosti jiné, udělujíce městům právo vaření piva, práva trhů a jiná, činili to za tím účelem, aby lidé v těch městech „lépe seděti a živiti se mohli". Nadešla tedy v první polovici 16. věku doba rozkvětu řemesel a cechovního zřízení.

Nová pohroma stihla města i řemesla r. 1547. Tehdy vedl v německé říši císař Karel V., bratr Ferdinanda I., krále českého, válku s protestantskými pány, kteří z náboženských a politických příčin utvořili spolek, nazvaný šmalkaldský. Ferdinand, chtěje přispěti bratrovi svému na pomoc, vydal mandát ke stavům českým, aby se s lidem válečným dostavili do ležení u Litoměřic. Leč protestantští pánové čeští a mnohá města česká s Prahou v čele odepřeli, odvolávajíce se na zřízení zemské, dle něhož neměl král práva nařizovati veřejnou hotovost beze svolení sněmu, leč by šlo o hájení země české. Ferdinand musil se tedy spokojiti s pomocí vojenskou, jakou mu poskytli někteří pánové čeští dobrovolně.

Když pak vojsko spolku šmalkaldského bylo r. 1517 poraženo a Ferdinand se do Čech vrátil, počal stíhati zabavováním statků nejprve města královská, před jinými Prahu, ze stavu panského a zemanského přední vůdce a účastníky odboje. Zrušiv mnohá práva měst, zřídil nad nimi dozor královskými rychtáři, a poněvadž řemeslnické cechy považoval za sídla živlů nepokojných a odbojných, zrušil téhož roku i zřízení cechovní. Patnáct let trvalo, než cechy opět obnoveny byly; stalo se r. 1562.

Potom opět nadešla doba klidu, jež trvala asi 68 let; až do toho času, kdy zdvihla se lítice válečná, jež hubila naši zemi celých třicet let, od r. 1618—1648, která uvedla českou zemi na pokraj záhuby a tudíž i úpadek řemesel přivodila. Známo, že v té době pro víru opustilo vlasť svou 36.000 rodin, z nichž prý skoro 30.000 měly v zemi své usedlosti. Uvažujme! Kdyby každá rodina, která se vystěhovala, jen ze čtyř členů

se skládala, tož opustilo zemi českou 144.000 lidí. K tomu připočtěme ty, kteří zhynuli zlobou dlouholeté války, a pak nebude nám divno, že zřídlo obyvatelstvo a spustla i schudla země česká, zvláště pak obyvatelstvo měst, jež byla sídlem řemesel, takže veliké množství domů dlouho po válce zůstávalo prázdných a opuštěných. Unhošť, městečko a nikoli město, měla před válkou 800 duší; z těch zbylo a napočítáno bylo r. 1656, tedy dvě léta po válce, 159, kromě dětí mladších dvanácti let!

Jak se vedlo řemeslům za smutných dob té třicetileté války, toho kromě jiných doklad z Kostelce nad Orlicí. R. 1635 — tedy v době, když ta zhoubná vojna již 15 let zuřila — bylo zde 190 usedlíků, ale 71 míst pustých. A po tomto roce řádila zde lítice válečná velice zhoubně; neboť když následujícího roku vybírána byla daň domovní a obilná kontribuce, bylo jen 76 poddaných, kteří něco zaplatili. R. 1637 shledali sami císařští komisaři, že v Kostelci toliko 33 osoby daň a berni mohou odváděti, ale i od těch byly sbírky a kontribuce na mále vybývány, takže dne 29. listopadu r. 1638 purkmistr a rada i rychtář na tom se snesli, aby každého měsíce obec byla svolána, aby sousedé k odvádění sbírek náležitě byli přidrženi. A když těm sbírkám nebylo konce, protože hned na kontribuce, hned na úroky z hojných dluhů obecních, hned na vojsko přátelské i nepřátelské musilo býti sbíráno: chodívali výběrčí co týden po sousedech, aby se vždy něco sešlo. Ba opatrná rada městská nařídila, jsouc arci k tomu okolnostmi nucena, toto: „Kdobykoliv svévolně po žádné práci nešel a své živnosti buď přes pole nebo ven z domu nevyhledával, ten jakožto pobuda dobrého řádu čtyry groše české složiti povinnen bude.“ Patrno, že mnozí z těch, kteří zde zůstali, raději řemesla a živnosti nechali vidouce, že jim nevynášelo snad ani na ty všeliké dávky.

A kromě toho ve válce a po ní i víra byla na překážku řemeslům. Víme, že nejpřičinlivějším lidem byli bratří čeští. A proti těm namířeny byly první patenty po nešťastné bitvě na Bílé Hoře; ti musili první opustiti vlast, nechtěli-li se zříci víry své. S nimi odešli nejpřičinlivější a nejdovednější řemesl-

*

níci. Kteří neodešli a polapeni byli, ti byli žalařováni a hroznými mukami trápeni.

Léta 1624 dány hejtmanům krajským instrukce, kterak se proti nekatolíkům chovati mají a tam uvádí se mezi patnácti články ve příčině řemesel článek první, jenž zní: „Zastavují se všecky živnosti v království českém všem těm, kteří by se s Jeho Milostí Císařskou v náboženství katolickém srovnávati nechtěli.“ A článek patnáctý praví: „Žádné děti, také žádní sirotci k řemeslům jakýmkoliv ať nejsou přijímáni, leč se prvé k víře katolické dají zapsati.“ Téhož roku, dne 15. dubna, bylo nařízeno, aby žádnému, kdo by katolíkem nebyl, městské právo dáváno nebylo. A bez práva městského nesměl nikdo v městě provozovati řemeslo.

Zlobou války třicetileté zašla řemesla, zašly pořádky řemeslné a teprve dlouho po válce sestupovali se řemeslníci opět v nové spolky. Leč práva mnohých v těch zlých dobách k zmaření přišla a proto opisována byla od těch společenstev, která v dobrých úkrytech si je zachovala. Toho doklady našel čtenář v odstavci o artykulech. Zde stůj jen jeden příklad, jak sobě nejnutnější věci cechovní pořizovali. V registrech cechu mydlářského v Lounech zaznamenáno u výtahu na věčnou paměť toto: „Slovutný pan Mates Víth, měštěnín a starší poctivého řemesla mydlářského a svíčnického, byl slušně žádán, aby cech obnovil. Poněvadž v té minulé mnoho let trvající záhubné válce pokladnice cechu a v ní složená pečeť i registra k zmaření přišla a nemajíce sami pro vyzdvižení a napravení toho žádných prostředkův, aby v tom týž poctivý cech ze svého statečku penězi založil. I nechtě v té a takové žádosti jich oslyšeti, snažil se o to, kterak by tu všecku věc pro zvelebení pořádku k náležitému místu přivésti mohl, nákladu nelitovati, takže skrze práci a pilnost svou netoliko Majestát na pergaméně s vymalovaným erbem v pěkné knize svázaný a psaný, též od pořádku měst pražských pečetí visutou utvrzený objednal a k tomu i novou pečeť mosaznou vyrytou, registra a pokladnici způsobil. Na čež vše při nejmenším sto padesáte kop míšeňských od něho vynaloženo jest. Stalo se při společnosti

hlavního cechu v městě Luně ve středu při dnech letnicích 23. máje L. P. 1657."

Po válce třicetileté čím dále tím více zvrhal se prvotní dobrý a šlechetný účel cechovního zřízení hlavně tím, že jednotlivci zapomenuvše na prvotní demokratický ráz tohoto zřízení, osobili si práva tohoto zřízení jen pro sebe na úkor mladších svých spolubratrů i obecenstva. Následkem toho čím dále tím více kornatělo cechovní zřízení, takže v 17. a zvláště v 18. století vrchnosti uvažovaly, jakých oprav bylo by učiniti, aby to, co zkornatělo, jakož i mnohé zastaralé zvyky byly odstraněny a řemeslníkům více volnosti popřáno býti mohlo. Výsledkem těchto úvah byly generální patenty a artykule Karla VI., které níže položeny budou.

Ačkoli generální patenty a artykule k tomu směřovaly, aby, jak řečeno, ty které zastaralé věci odstraněny a cechovní artykule duchu času přizpůsobeny byly, nicméně i tento přechod nebyl tak náhlý, jak dokazují instrukce vydané Marií Terezií dne 28. prosince r. 1764 — tedy 33 léta po vydání generálních patentů a 25 let po vydání generálních artykulí.

V odstavci 10. dotčených instrukcí vytýká se pořádkům, že se nedrží generálních patentů a artykulí, že se od učedníků, když dostávají za vyučenou, mnoho požaduje, že i chudí musí dáti svačinu, že se ukládají mistrovské kusy, při jejichž zhotovování kandidát mistrovství mnoho času zbytečně maří, že se ukládají mistrovské kusy, kterých pak nový mistr, poněvadž jsou to výrobky zastaralé, prodati nemůže, že se mistrům, kteří při zhotovování mistrovských kusů dohlédají, musí dávati svačina a truňk; ba těmto dohlížitelům se dokonce vyčítá, že když jim tovaryš, chtěje býti mistrem, „neprolije krky", že mu dílo neschválí, ba ještě prý mu pokutu peněžitou ukládají.

Ty všecky nepěkné věci vytýkají pořádkům dotčené instrukce Marie Terezie a zapovídají je ponejprv pod trestem vězení, po druhé pod složením řemesla, a kdo by setrval ve vzdoru, tomu aby zdviženo bylo i právo měšťanské.

Cechovní inspektor směl za to, že byl strážcem matky pokladnice, při každém quartále přijmouti 1 zl. 30 kr. a nic

více. Který by více požadoval a přijímal, měl býti přiměřeně pokutován, a opakovalo-li by se, měl svého úřadu v městské radě býti zbaven a nesměl nikdy více k žádnému veřejnému úřadu býti připuštěn.

Schůzky cechovní měly se konati jen čtyrykráte do roka a to proto, že prý při schůzkách těch bývaly hádky, půtky, rvačky, hry, zahálky a jiné neřesti. Tedy vše to, co se ve všech cechovních řádech zapovídalo. Z toho patrno, že řády cechovní pozbyly moci a blížily se svému úpadku anebo tu spíše jejich úpadek již byl. Leč cechovní zřízení živořilo dále až do roku 1859, či vlastně 1860, kdy řády cechovní nadobro zrušeny byly novým živnostenským řádem, který vešel v platnost dnem 1. května r. 1860, a v němž v odstavci třetím se praví: „Veškery dosavadní předpisy, jež týkají se nabytí oprávněnosti ku provozování živnosti řemeslné, tovární a obchodní, jakož i všecka starší ustanovení (normy), která se s tímto živnostenským řádem nesrovnávají, pozbývají platnosti.“ Tímto řádem odzvoněno cechům umíráčkem a otevřeny brány živnostenské svobodě. Ale konservativní páni mistři těch kterých cechů dlouho se nemohli rozloučiti se zřízením cechovním, nemohouce se vpraviti na novou dráhu. Toho příklad cech spojených pekařů a krejčů v Unhošti. Teprve po deseti letech, dne 28. února r. 1870 sešli se naposledy v domě staršího cechmistra a nepochybně po přednesení řečí, jež se nám nezachovaly, připili sobě mistři naposledy z cechovní sklenice, která prý „svůj počátek béře od r. 1675“, a které prý užíváno bylo, když se cech přesídlil z jednoho místa na jiné; tu prý některý člen nesl sklenici naplněňou vínem; též se z ní pívalo při hlavních schůzkách a slavnostech. Připili si naposledy a s cechem se rozloučili. — Této památné schůzi přítomni byli: František Frabša, mistr pekařský a starší. Antonín Štěrba, mistr krejčovský a druhý starší. Antonín Ebert, mistr kožišnický. Martin Zázvorka, mistr krejčovský. Ignác Miltner, mistr krejčovský. Josef Škach, mistr pekařský. Josef Baur, mistr pekařský. Matěj Krása, mistr krejčovský. Frant. Šulc, mistr kožišnický. Josef Hofbauer, mistr krejčovský a Josef Havel, mistr krejčovský.

Na upamatování na tuto poslední schůzi dali páni mistři připíti z památné sklenice dítkám staršího Frant. Frabši a sice: Františkovi, Antonínovi, Janovi, Bohuslavovi a Marii. — Šťastné dítky! Jinde, aby pamatovaly na sázení mezníků a jiné slavnosti, dostávaly pardus!

Generální patenty a generální artykule Karla VI.

Článkem prvním zapovídaly se pod pokutou dvaceti tolarů cechovní schůzky, jež by se konaly bez vědomí představené vrchnosti a jimž by nebyl přítomen cechovní inspektor nebo komissař, kterého v královských městech vyslal magistrát, jinde vrchnost. Dále prohlášeny za neplatné všechny artykule, zvyklosti a obyčeje, které nebyly od krále uděleny a potvrzeny, jakož i všechny ty, jež od řemeslníků, mistrů a tovaryšů pocházely a od kohokoliv jiného snad potvrzeny byly. Těm řemeslníkům, kteří by se těmto nařízením protiviti chtěli tím, že by se „svévolných obyčejů" drželi a od nich neupustili, hrozí se v prvním tomto článku, že jim řemeslo trpěno nebude a oni že mají tak dlouho od vrchnosti býti stíháni a trestáni, pokud by se toho drželi. Pokutou vyhrožováno i těm mistrům a tovaryšům, kteří by přestupníky tohoto nařízení za způsobné a pořádné řemeslníky drželi a ku provozování řemesla jim nápomocni býti chtěli.

Článek první tedy již samá hrozba a samá pokuta. A těch pokut skoro nebude konce.

Aby prý těm škodlivým řemeslnickým obyčejům v cestu vkročeno bylo a ty při řemeslech srostlé nespůsoby z gruntu vykořeněny byly, nařizuje se článkem druhým: „Aby při všech pořádkách a řemeslech, jaké by ty jméno měly, každý učedník, který do učení přijat byl, v tom místě, kde do učení vstupuje, svůj list řádného narození nebo jiné hodnověrné svědectví svého splození a když se vyučil, list výučný, vše v originále, do pokladnice vložil a uschoval a tam tak dlouho zanechal, až by se v jiném místě usaditi a tam mistrem býti chtěl; v tomto místě měl do pokladnice složiti i vysvědčení zachovalosti. Šel-li

na vandr, měly se mu vydati těch listin opisy jednou pro vždy pod uvarováním nevyhnutelné pokuty. Ztratil-li by tyto listiny bez své viny, což měl dokázati, po případě přísahou, mohly se mu opisy vydati po druhé, za čež měl 30 nebo 40 krejcarů zaplatiti. Bez dalšího ouplatku mělo se mu vydati tištěné vysvědčení podle předepsaného formuláře."

Když pak v tom místě, kam přivandroval, práci obdržel, musil hned všechny ty listiny odevzdati do cechovní pokladnice téhož místa a tam jich zanechati, až by zase jinam odvandrovati mínil. Chtěl-li zase dále vandrovati, měl úmysl svůj nejdéle osm dní před tím oznámiti (leč by u toho kterého řemesla jiný obyčej byl) a všecky závazky, které by vrchnost nebo kdo jiný na něm měl, spořádati. Nestalo-li se tak, neměla se mu na žádný způsob pod pokutou vysvědčení vydávati. Pokutu nesměli mistři, tím méně tovaryšové sami ukládati, nýbrž měli spor oznámiti starším cechmistrům a komissaři, kteří vše uvážili a krátce bez nepotřebných útrat rozsoudili. Šlo-li o spor větší váhy, měli se u vrchnosti o naučení ucházeti. — Zachoval-li se tovaryš ve všem ctně a šlechetně, musily se mu všecky listiny vydati a k tomu ještě vysvědčení z toho místa, kde posledně v díle stál, za které vysvědčení zaplatil 15 kr. Staré vysvědčení se mu nevydalo, leč jen ve zvláštních případech, a pak se na něm poznamenalo, že jiné obdržel pod datum tím a tím. Kdo přijal tovaryše, který se dotčenými listinami vykázati nemohl, zaplatil pokuty 20 dukátů, rovněž kdo jej jakkoli podporoval a jemu dobrodiní prokázal. Jestliže tovaryš, kterému se listiny zadržely, dopustil se hanění, popouzení anebo mstou vyhrožoval, ten měl od vrchnosti, kde dopaden byl, jako svévolník a buřič bez meškání do vězení vzat býti. Slíbil-li opravdové polepšení, mohl býti propuštěn. O tom všem učinilo se oznámení do toho místa, kde se dopustil. Nechtěl-li se polepšiti, mohl dle uznání dalším vězením, káznicí a šancovní prací (na hradbách) potrestán býti.

Kdyby se takový zbůjník do cizích zemí odebral a jeho vydání při cizích mocnostech obdržeti se nemohlo, tedy měl magistrát toho místa, kde se hanění dopustil, dopsati tam, kde rodilý byl, a při témž právě měla se na jeho jmění nebo snad

očekávající dědictví připověď učiniti. Byl-li cizozemec, měl nejvyšší zemský úřad (gubernium) téhož za nectného a psance vyhlásiti a jméno jeho na šibenici přibíti dáti.

Byl-li kde obyčej, že učedník více let se učiti měl než bylo obyčejem jinde a přivandroval-li tam tovaryš, nesměl býti nucen, aby se doučoval, jak prý to dříve leckdes zvykem bylo. Článek 3.

Ze článku čtvrtého dovídáme se zajímavé věci. Za nečestné bývali druhdy považováni lidé, kteří ku krevnímu právu nebo při žalářích posluhovali, kat a jeho pacholci, žalářní strážcové, lidé, kteří na věžích, na polích nebo u dřeva hlídali; polní a věžní trubači či hlásní, žebráci, čističi ulic, stok a žlabů, ponocní, hrobníci, ovčáci a jejich pomocníci a pohodní. Synové jejich nebývali k řemeslu připouštěni. — Ti všichni musili nyní k řemeslu připuštěni býti. Jen práce pohodných zůstala nečistou a oni, jakož i synové jejich nesměli býti k řemeslu připuštěni. Leč i to připuštěno, jestliže synové jejich jiné živnosti se uchopili a v ní se svými dětmi nejméně 30 let setrvali.

Článek pátý ujímá se těch, kteří se něčeho nectného a pořádkům škodlivého dopustili, jak se k nim spoluúdové chovati mají. Praví pak článek ten: Přitrefilo-li by se, že mistr nebo tovaryš něčeho nectného a pořádkům škodlivého se dopustil a v tom obviněn byl, nemá proto jeden mistr druhého, ani tovaryš druhého, ani mistr tovaryše a tovaryš mistra haněti a nařknouti, tím méně jiné popuzovati, což se bez nejmenší výminky zapovídá. Všichni mají se pořadem práva, právním dopomožením a dohlídnutím upokojiti (snad spokojiti) a uznání a rozsudek vrchnosti pokojně očekávati. Až do tohoto právního rozeznání nemá žádný mistr a tovaryš za haněného, nepoctivého a k řemeslu nespůsobilého držán býti. Kdo by jinak jednal, ten měl sám za nepoctivého držán býti a řemeslo mělo mu býti zastaveno, až by věc mezi nimi vrchností porovnána byla. — Nechtěl-li by mistr nebo tovaryš (?) toho nebo onoho učedníka z jakýchkoliv příčin k řemeslu připustiti aneb jej ze začatého již učení by chtěl strhnouti, a přišlo-li by to k žalobě, mělo se rozsouzení od vrchnosti očekávati a splniti.

V témže článku též řeč o rebelii a trestech za ni. Že by mistři přísahy své zrušili a proti vrchnosti povstání a rebelii způsobili, toho se do nich Jeho Milost císař domnívati neráčil. Ale opovážili-li se tovaryšové, jak prý se druhdy stávalo, nějaké povstání spůsobiti a práce nechati (stávkovati, jak se teď říká), ti a takoví pohoršliví svévolníci a zločinci měli vězením, káznicí (cuchthauzem), šancovní a galérní prací, ano i na těle trestáni býti. Kdyby však vrchnost sama ty rebelanty přemoci nemohla, měla se dovolati pomoci zemského gubernia, královských hejtmanů nebo jiných zemských úřadů. Takoví vyvstalí a vystupující řemeslníci nesměli na žádném místě v království českém ani v hospodách ani kde jinde ukrýváni ani přechováváni ani jídlem ani pitím zaopatřeni býti a přechovávači měli měřenou pokutou trestáni býti.

Ze článku šestého vyrozumíváme, že bývaly cechy hlavní a postranní, z čehož povstávala zmatení a „roztržitost", neboť některé cechy bývaly považovány za lepší druhých. Toho následek byl, že tovaryšové tam se táhli, kde jim lepší kynuly výhody. Ba stávalo se, že v rozepřích mezi hlavními a postranními cechy dálo se odvolání ku třem pánům v zemi (ku kterým, nevím). Toho následek byl, že mistři a tovaryšové, když se jim zde nelíbilo, jinam přebíhali. Tyto nepořádky tímto článkem zrušeny a přísně zakázány; mělyť platnost jen ty cechy, které císařem potvrzeny byly, třeba ten který byl filialní. Mělať pak jedna pokladnice za tak dobrou a platnou držána býti jako druhá.

V tomto článku podivný zákaz. Zakazuje se v něm dopisování cechů mezi sebou. Kdyby však přece nějaká příčina se vyskytla, kde by dopisování potřebným býti se zdálo, nemělo psaní takové nic jinak než skrze vrchnost odesláno a dodáno býti. Vrchnost uváživši obsah, poznamenala, zdali se dopis propouští. Bez tohoto vrchnostenského dovolení nesměl jeden cech druhému dopisovati pod pokutou dvaceti tolarů. — Kam tímto článkem namířeno bylo, jest jasno. Bez milostivého dovolení vrchnosti nesmělo se v té době tuhého poddanství ani mluviti ani psáti, ba skoro ani mysliti. —

Článek ten zakročuje i proti bratrstvům tovaryšů jako spolkům nedovoleným. A kde se dotčená bratrstva osmělila míti svou pečeť, tam se jim vzala a do pokladnice mistrovské vložila k uschování.

Kdyby pak mistři nebo tovaryšové se opovážili vyslati poselstvo k jinému cechu bez milostivého dovolení vrchnosti, měli citelnou pokutou trestáni býti.

V sedmém článku cechovních patentů vytýká se vandrujícím tovaryšům, že nebyli s dobrovolným podarováním čili „šenkem" spokojeni, „nýbrž že dle jejich libosti skvostnými a obzvláštními pokrmy od mistrův zaopatřeni býti žádali". Taková neskromnost se zapověděla a přikázalo se tímto článkem, že vandrujícímu tovaryši na jednom místě od toho řemesla, kde „šenk" jest v obyčeji, nanejvíce po 15ti nebo 20ti krejcařích buď na penězích nebo místo peněz na jídle a pití na hospodě řemeslnické se dávati má, on ale — totiž tovaryš — při tom všeho žebrání se zdržeti má. Kdyby pak který tovaryš, jichžto mnozí jen toliko pro šenk z jednoho místa do druhého běhávají, do díla vstoupiti se zpečoval, tomu šenk držán býti neměl; jinými slovy: měl se mu dar odepříti.

V témže článku ukazuje se ku přílišným platům, když šlo o přijímání a propouštění učedníků, při poplatcích mistrovských a tovaryšských.

Článek osmý jedná o pokutách, které cechové za rozličné přestupky svým členům ukládali. Pokuty bývaly ukládány za přestupek šestého přikázání božího, za nářek cti nebo nevěrnost, za díla těm, kteří díla konali, nejsouce k nim oprávněni a podobně. — Po publicírování těchto nových patentů nesměli cechové sami pokuty ukládati, když šlo o těžké příběhy, nýbrž měli od náležité vrchnosti nebo od magistrátu stanoveny býti, při čemž se pokutovanému rekurs ponechával.

Z pokut mělo se tolik, co na vzešlé útraty zapotřebí bylo, přiděliti cechovní pokladně, zbytek měla vrchnost, ničeho sobě neponechávajíc k vychování žebráků anebo „abdankovaných" čili vysloužilých vojáků obrátiti.

Článek devátý seznamuje nás s některými prapodivnými zvyky dřívějších cechů. Tak prý někteří pořádkové odpírali

učedníkovi přijetí za mistra, scházelo-li mu do vyučení několik dní, ba několik hodin. Mívali prý při propouštění učedníků z učení rozličné podivné, dílem směšné, dílem pohoršlivé a necnostné způsoby, jakož jsou hoblování, broušení, kázání, křtění, neobyčejného šatstva obláčení, po ulicích vození a jiných více. Také prý ten nepěkný mívali zvyk, že toho, kdo přivandroval a nařízené pozdravení celé od slova k slovu neodříkal, vynechav z něho jen slovo, pryč posílali, buď aby dále vandroval, nebo vzdálenou cestu zpět vykonal, odkud přišel, aby odtud pozdravení správné přinesl. Žádali prý i cechové někteří, aby v listech o splození na příklad prokázáno bylo, že rodiče toho kterého učně při svatbě do veřejného kostela po ulici vedeni byli. — Takové a jiné nezpůsoby se tímto článkem zrušily; rovněž i nošení zbraně se chase řemeslné zakázalo, též svěcení modrého pondělku.

Článek tento pojednává i o těch tovaryších, kteří zanechali řemesla a vstoupili do služeb vrchnosti. Těm se brániti nesmělo, jestliže opustili zase službu a své řemeslo provozovati a mistry býti chtěli.

Kromě toho vyhradilo se tímto článkem vrchnosti právo, aby mohla učedníka sobě poddaného dáti na řemeslo, které „se jí zdá“ anebo mu i učení odepříti; dále právo, aby řemeslníky, kteří jí poddáni nebyli, do služeb svých přijímati mohla, rozuměj do služeb jako řemeslníky, ale tito řemeslníci pracující pro vrchnost nesměli svá díla prodávati v těch místech, kde byly cechy.

Naproti tomu všichni jiní nepořádní a postranní dělníci a řemeslníci, kteří vlastní poddaní a sloužící nebyli, jestli by v pořádných cechách vtěleni nebyli, neměli od vrchnosti ani v krajích ani na svobodných gruntech ve městech a předměstích ani také od magistrátů a v domech městských trpěni býti, nýbrž těm podobní, neprávní a nevtělení řemeslníci, kde dopadeni byli, měli za slušné pomoci řádné instancí býti do vězení vzati, a pobráním nástrojů aneb zabráním díla aneb na jiný způsob potrestáni býti. Pokuty za to měl ukládati příslušný úřad, nikoli cech, a pokut těch mělo se užiti k účelům dobročinným, jak ve článku osmém praveno bylo.

Avšak vrchnost neměla těm, kteří ve svém řemesle umělí byli, braní mistrovství obtěžovati, ale ulehčovati. Mladší mistři neměli posílkami a jiným posluhováním „hindrováni" býti. — Kdo v jednom místě za mistra přijat byl, nesměl býti nucen, aby jinde za mistrovství žádal.

Článek desátý vytýká tovaryšům, že „dle jistého sobě přivlastněného soudu" mistry předvolávali, jim nařizovali a všelijaká „se nešikující" přikázání jim předpisovali. A jestliže se jejich soudům nepodrobili, je hanili, tupili a dokonce od nich vstávali, i tovaryše, kteří u nich pracovali, odpuzovali a je za nepoctivé vyhlašovali. Tyto nepořádnosti a nezbednosti se tímto článkem docela a konečně zrušily.

Ty které cechy zavazovaly nové mistry přísahou, aby tajemství cechovní neprozrazovali; přísahy ty se v nic obracely a podobné závazky se pod pokutou dvaceti tolarů zapovídaly. Z pokut za to přijatých měla polovice „denunciantovi" k jeho obdarování vydána a jeho jméno zatajeno býti, jestliže za to žádal.

Článek jedenáctý jednal o dětech nemanželských a o těch, jež za svobodna splozeny byly a jejichž rodiče z pokuty oddáni byli. Byly-li dotčené děti z milosti císaře legitimovány, totiž za manželské uznány, měly býti jiným na roveň postaveny a jim pak neměly žádné překážky činěny býti.

Článek dvanáctý vyčítá cechům přílišné nepotřebné útraty, hodování a kvasení, když tovaryš robil mistrovské kusy a když se tovaryšům ukládala nákladná a neužitečná mistrovská díla. To vše se tímto článkem zapovědělo. Povstal-li by mezi mistry a tovaryšem spor o to, je-li mistrovský kus dobře zhotoven, tedy měl spor podán býti k rozřešení mistrům cechu z jiného místa nebo jiným osobám toho řemesla znalým.

Článek třináctý vyčítá zase cechům mnohé nepořádky a neslušnosti. Předně. Že koželuzi a jircháři na jistých místech pro vydělávání psích koží mezi sebou se popouzeli, za nepoctivé drželi a čeleď, která v takových místech pracovala, že od druhých trestána býti měla. Který řemeslník psa nebo kočku házením nebo tlučením zabil nebo utopil, prý za nepoctivého byl držán. Ano byl i ten podivný obyčej, že po-

hodný, dověděl-li se o tom, že ten který řemeslník psa nebo kočku zabil nebo utopil, píchnutím nože jej trestal, jestli se ouplatkem nevykoupil. Dále za nepoctivého držán byl, který řemeslník, třeba nevědomky, s pohodným pil, jedl, jel nebo šel, který ženu nebo dítě pohodného ke hrobu nesl aneb jen vyprovázel. Rovněž ti, kteří v čas vojny nebo v čas moru z nedostatku pohodného zcepenělá hovada zdvihali a zakopávali, nectní byli. Také soukenníkům, kteří trhanou vlnu zdělávali, i dětem jejich mnohé mrzutosti od jiných způsobovány bývaly. — Za druhé prý u některých pořádků ten obyčej byl, že mistr nechtěl dodělati dílo, které jiný mistr začal a nedodělal. Zvláště vytýkalo se tu lazebníkům či ranhojičům a lékařům, že se zdráhali obvaz rozvinouti nemocnému, jestliže jiný ránu obvázal, v začatém léčení pokračovati, jestliže jiný lékař léčení začal, ale holičům (balbírům) a lazebníkům prý se příkoří dělalo, jestli léčili zločince, který byl vzat na trápení (mučení); také prý se leckdes synovi pro nějaký výstupek rodičů v řemesle obtíže činily; podobně prý se zdráhali mistři převzíti dílo od jiného mistra započaté; to se zvláště vytýká zámečníkům a kovářům, kteří prý výrobek mistra jiného ani přibíti nechtěli.

V odstavci třetím tohoto článku třináctého vystupuje se proti řemeslníkům, kteří se mezi sebou umlouvali o cenu svých výrobků, aby žádný laciněji neprodával a nepracoval, aby tak kupující, „co jen řemeslníci sami chtěli, platiti musil". (Jistý druh našich kartelů!).

Za čtvrté prý se od řemesla vyvrhovali ti řemeslníci, kteří pro nějaké na ně vznesené provinění do vězení a na trápení vzati byli, třeba že svou nevinu prokázali.

Odstavec pátý tohoto 13. článku vytýká pořádkům, že mistra, který do těžkého obvinění upadl, i mistrovu manželku, která se těžkého provinění dopustila, za neřádné a nepoctivé držívali i tenkrát, když si trest odbyli a mocným listem od vrchnosti zase na cti opatřeni byli.

Za šesté prý na některých místech žádného ženatého tovaryše ku právu mistrovskému nepřipouštěli a jinde prý zase svobodnému mistru bránili řemeslo vésti a krám otevříti, pokud se do řemesla neoženil.

Za sedmé prý ten obyčej býval, že se novému mistru nedovolilo v místě řemeslo, dokud tam po odbytém kolikaletém vandru několik let nebydlel, nebo se „skrz nějaký kus peněz" do pořádku nevkoupil. Naproti tomu ale mistrovským synkům a těm, kteří mistrovské vdovy a dcery za manželky brali, „rozdílné fortele" k ukončení vandrovních let nebo při mistrovských kusech se propouštěly k nemalé škodě obecného dobra se špatnými řemeslníky. — Dále prý na některých místech určitý počet měli a přes ten více mistrův trpěti nechtěli. Ani prý „pilnějšímu a šikovnějšímu mistru" více tovaryšů trpěti nechtěli.

V témže sedmém odstavci článku třináctého se rozličné ty nepořádky a neslušnosti rušily asi těmito slovy: „My nařizujeme a poroučíme také při Našich královských dědičných zemích Českých nejmilostivěji: Aby při pohledávání mistrovského práva vesměs snesitelná taxa od vtělení vzata byla a kdyby nemožný (nezámožný), ale hodný a umělý řemeslník k mistrovství se ohlašoval, má se zůstaviti při vůli vrchnosti a vyšší instancí, mnoho-li do pořádku vložiti má. Rovněž se zdvihají tak nazvaná mistrovská léta nově přijatým mistrům. Aby žádný nehodný k mistrovskému právu nepřišel, mají mistrovští synkové a ti, kteří mistrovskou vdovu nebo dceru za manželku pojmou, ke zhotovení mistrovských kusů přidržáni býti jako jiní a nemají pro sebe nic obzvláštního míti. Ustanovení o tom, kolik mistrů ten který pořádek má míti, vyhraženo císaři, jakož bylo i v moci císaře nebo vrchnosti, jak toho potřeba ukazovala, počet ten zmenšiti nebo zvýšiti i proti vůli pořádku, rovněž kolik tovaryšů ten který mistr míti může. — Za učedníka do cechu přijatého měli dva mistři ručiti, ručení za chudého, ale schopného učně mohla vrchnost zrušiti. Učedníci lidu poddaného mohli jen se svolením vrchnosti do cechu přijati býti.

Článek čtrnáctý vzpomíná opět nezbedné čeledi řemeslnické a upozorňuje, že kdyby dotčená čeleď ve své nezbednosti, svévolnosti a tvrdošijnosti setrvala, že proto i celé pořádky zrušeny býti mohou. — Tímto trestem se hrozilo zajisté proto, aby cechy dotčenou čeleď na uzdě držely.

Sem klademe, co obsaženo jest v odstavci osmém předešlého článku třináctého. Tam se praví: „Poněvadž zkušenost dokazuje, jak veliké nepříležitosti a stížnosti skrze takové a mnohé jiné tuto neobsažené nespůsoby, neřády a svévolnosti v obecních věcech spůsobeny bývají, pročež mají ony a všecky jiné se vyskytující zdviženy a proti přestupníkům dle znění tohoto nového nařízení se vší přísností skutečně pokračováno býti, i také k tomu cíli a konci vrchnosti volně a hbitě jedna druhé nápomocnou ruku (má) podávati a protivníky v těch případnostech nižádným způsobem (nemá) hájiti, tím méně fedrovati (podporovati), anobrž svévolníky a přestupníky dle okolostojičností přísně strestati a vedle toho na to obzvláště pozorovati, aby dobří kunstýři a řemeslníci, jakož i novotní mistři vůbec né, jak na mnohých místech obyčej jest, cechovními a podobnými outratami přetáhnuti, následovně v jejich prospěchu a dobrém předsevzetí v jednom nebo druhém místě se usaditi a tím ta místa sama kunštovnými a šikovnými lidmi se zaopatřiti k znamenité škodě a újmě veřejného obchodu hindrováni nebyli."

Ve čtrnáctém článku na konec jest nařízení strany ve známost uvedení čili publicírování generálních patentů. Přikazuje se, aby toto obnovené a zlepšené zřízení na náležitých místech, aby je každý čísti mohl, veřejně vyvěšeno a publicírováno bylo, anobrž do jedné každé pokladnice vloženo a jednou za rok při shromáždění cechu u přítomnosti deputírovaného (vyslance vrchnosti — a tím byl inspektor nebo komissař) čteno a učedníkům při jejich propuštění zřetelně vyjádřeno bylo. Učedníci měli pak býti vzati do slibu, že ty články plniti budou.

Poslední článek patnáctý přikazuje plnění generálních patentů. Zní takto: „Za patnácté My to, co v těchto patentech obmezeno (obsaženo) jest, zúplna pozorováno míti chceme. Pročež to, co by v předešlých potvrzených artykulech protivného se nalezlo, skrze tuto publikací se zdvihuje a v nic obrací. To ale, co v artykulích cechů těmto patentům naproti nečelí, při tom jistě dále se pozůstavuje."

Kdyby pak někdo proti tomu svévolně jednati se pokusil, to při Našich královských guberniích se oznámí k úřednímu řízení. Tyto guberniální úřady, jakož i obchodní komory (commerciorum collegio), regírunky, jiné úřady a krajští hejtmani měli na zachování generálních patentů bedlivý pozor dávati.

Toto vše My přísně míníme a nařizujeme, vedle čehož se každý jak říditi a před škodou chrániti věděti bude, vědouce, že na tom milostivá vůle naše Císařská a Královská poslušně naplněna bude. Dán v Městě Našem Vídni šestnáctého dne měsíce Listopadu Léta Páně Sedmnáctistého třicátého prvního; Království Našich, Římského dvacátého prvního, Španělských dvacátého devátého, Uherského a Českého též dvacátého prvního.

Carl.

Pečeť.

Frant. Ferd. hrabě Kinský,
král. českého vrchní kancléř (latinsky).

Z nařízení Jeho cís. a král. Výsosti:
Jan Tobiš (česky).

R. 1739 dne 5. měsíce ledna vydány byly nové patenty, v nichž pojednáno bylo o vyměřování let výučných pro učedníky, o dávání za vyučenou, o udělování mistrovského práva, o rozličných platech při stejných řemeslech, zvláště v menších městech 3. a 4. třídy, o spojování se rozličných řemesel v jeden cech a p.

Poněvadž se nám zdá, že jsou tyto patenty vlastně jen pokyny menší váhy a důležitosti, v nichž se z většího dílu ku generálním patentům z r. 1731 poukazuje, nepokládáme za důležito, abychom se jimi zabývali.

To však naprosto nepovšimnuto zůstati nesmí, že všechna města, městečka a místa se svými cechy rozdělena byla na čtyři třídy, a že města 1. a 2. třídy měla své zvláštní či specielní cechovní artykule, které se ku potvrzení zasílaly mocnáři a jež sluly privileje. — Tyto patenty z r. 1739 týkaly se

královských dědičných zemí českých, k nimž patřily tehdy Čechy, Morava, Slezsko a Kladsko.

V království českém patřila do první třídy pouze Praha.

Do druhé třídy patřila všecka královská města, královská věnná města a Cheb.

Do třetí třídy: Broumov, Česká Kamenice, Brandýs n. L., Budín, Bílina, Česká Lípa, Bechyně, Březnice, Bohdanec, Krumlov (Crommau), Chomutov, Duchcov, Frýdland, Falknov, Jirkov, Jičín, Horažďovice, Vrchlabí, Jáchymov, Kostelec n. L., Litomyšl, Landškroun, Lomnice, Žlutice, Libochovice, Mirovice, Jindřichův Hradec, Netolice, Krupka Horní, Poděbrady, Pardubice, Polná, Počátky, Prachatice, Planá, Přelouč, Příbram, Liberec, Roudnice, Rychnov, Soběslav, Slavkov Horní, Ostrov (Schlackenwerth), Strakonice, Teplice, Týnec (arcibiskupův), Hořany, Tachov, Třeboň, Velvary, Veselí a Volíň.

Do čtvrté třídy všecka ostatní městečka a místa (Marktflecken).

Z tohoto seznamu poznáváme, ve kterých městech prvních tří tříd cechy byly; kolik jich ve kterém bylo a jaké, těžko říci, ačkoli seznamy všech cechů r. 1731 nejvyššímu zeměpanskému úřadu (gubernium) zaslány byly.

Generalní cechovní artikulové pro cechovní pořádky královských dědičných zemí českých.

O učednících.

Kdo chtěl za učedníka přijat býti, musil býti vyznavačem víry katolické; ve Slezsku vedle víry katolické třeba víry protestantské augsburgského vyznání. Nežli se do cechu přihlásil, měl šest neděl u mistra na zkoušce býti; byl-li v tom čase od svého mistra za spůsobilého uznán, musil složiti do cechovní pokladnice svůj křestní list, a byl-li poddaný, též povolení od vrchnosti. — Co se platu dotýče, tu „ve špatnějších městech a místech třetí a čtvrté třídy“ měl složiti do pokladnice 3 zl.,

zápisného 35 kr. a pro cechovního posla 15 kr.; ve městech prvních dvou tříd, jak cechovní artikule stanovily. Čl. 1.

Za učedníka měli se zaručiti dva mistři a jejich povinností bylo zaručenou částku za učně do pokladnice zaopatřiti, což se stávalo, když byl týž za tovaryše přijat. Chudému učňovi mohla částka, kterou měl za vyučenou zaplatiti, od vrchnosti nebo magistrátu slevena nebo dokonce prominuta býti. Čl. 2.

Doba učení trvala u řemesla pekařského, tesařského, provaznického, pernikářského a hrnčířského dvě léta; u řemesla kožišnického, zlatnického, kamenického, jirchářského a hodinářského čtyry léta, u ostatních řemesel tři léta. — Dotýkaje se chování učedníkova nařizoval článek třetí, že týž nesměl od svého mistra odejíti, ani přes noc jinde zůstati, nýbrž ve všem, jak na jednoho počestného, bohabojného učedníka sluší, se chovati, věrným, pilným a poslušným býti. — Měl-li by učedník do svého mistra stížnost, měl ji buď starším cechmistrům nebo svým rukojmím oznámiti. Kdyby toho neučinil a od mistra odešel, ale po několika dnech se zase vrátil a polepšení slíbil, měl zase přijat býti, ale za každý promeškaný den měl jeden týden déle v učení zůstati, kteréž ustanovení se zase týkalo cechů 3. a 4. třídy; cechy prvních dvou tříd měly o tom ustanovení ve svých cechovních stanovách. Čl. 3. — Nevrátil-li se učedník za několik dní, kdyby se dobře nechoval anebo dokonce v něčem se zpronevěřil a z toho usvědčen byl, tedy se to mělo vrchnosti nebo městskému úřadu oznámiti a vrchnost měla rozhodnouti, že zaručená částka propadá a buď celá do pokladnice se složiti má nebo část a druhá část mistru. Čl. 4.

Kdyby učedník od mistra trýzněn byl anebo jinou důležitou příčinu měl, že by u mistra zůstati nemohl, tedy měl, neodstraniv se od mistra, buď sám nebo skrze své rukojmě tu příčinu starším cechmistrům přednésti. Starší cechmistři měli věc, jak se sluší a patří, vyšetřiti a dle svého uznání učedníka k jinému mistrovi dáti, aby se tam doučil. Dostal-li mistr, od něhož učedník vzat byl, peníze výuční již zúplna, měli jej přidržeti, aby novému mistrovi nahradil tolik, co by na čas doučení vypadlo. Čl. 5.

*

Mnoholi učedník za vyučenou zaplatiti měl, řídilo se dle řemesla, bylo-li lehčí nebo těžší, a dle doby učení. Poplatek ten měl býti mírný, snesitelný a od vrchnosti nebo magistrátu ustanovený. V menších místech 3. a 4. tř. nesměla ta částka přesahovati 20 zl. Kdyby ale učedník ani tolik zaplatiti nemohl a mistr by jej pro jeho spůsobilost přece v učení u sebe nechal, tedy se měl o rok déle u téhož mistra učiti. Čl. 6.

Přihodilo-li by se, že by mistr dříve zemřel, než se učeň vyučil, a vdova by řemeslo dále vedla, opatřivši se řádným tovaryšem, mohl se jí učedník ponechati, ale ku konci učení měl se dáti jinému mistru na třináct dní nebo čtyři neděle, nebo kde byl ten obyčej, na čtvrt léta, aby se u něho doučil a za vyučenou dostal. Peníze za vyučenou patřily vdově. Čl. 7.

Když se učedník vyučil, měl složiti tolik, kolik dal, když do učení přijat byl a měl býti za tovaryše přijat beze všech neslušných navyklostí a obyčejův. Dříve však měly mu býti generální patenty zřetelně přečteny a on musil slíbiti, že je pevně zachovávati bude. Čl. 8.

Synkové mistrův měli rovněž jako jiní učedníci k učení ustanovený čas vystáti; ale od přijímání a za vyučenou měli jen polovici útrat nésti. Čl. 9.

O tovaryších.

Když tovaryš z toho místa, kde se vyučil, vandrovati chtěl, a nic mu dle cechovních generálních patentů v cestě nestálo, tedy si měl z cechovní pokladnice vyzdvihnouti list o svém splození a list výučný; za uschování zaplatil 30 nebo 45 kr., pak si měl vyžádati list o svém mravním chování, kteréž vysvědčení se mu mělo dáti bez „úplatku". Byl-li poddaný, musil si vymoci od vrchnosti povolení k vandrování. — Toto ustanovení týkalo se tovaryšů, kteří po vyučení ponejprv šli do světa. Ostatní měli se, pokud se vandrování týče, říditi druhým článkem generálních patentů. Přišel-li tovaryš na vandru o své listiny, tedy stačilo, aby si zaopatřil pouze vysvědčení zachovalosti z toho místa, kde posledně v díle stál. Čl. 10.

Vandrovní léta ustanovena v místech 3. a 4. třídy takto: Pro pořádky pekařů, sládků, řezníků, pokrývačů, pernikářů, tesařů a hrnčířů na dvě; zlatníků, kamenníků, jirchářů a hodinářů na čtyři; u ostatních řemesel vesměs na tři léta. Nemohl-li by který tovaryš pro tělesnou neduživost nebo z jiných důležitých příčin vandrovati, mohla mu vrchnost vandrování prominouti, oznámivši to cechu a cechovnímu komissaři, ale za to musil dotyčný tovaryš u dovedného mistra dvojnásobně let pracovati. Toto tuhé ustanovení zmírněno tím, že nemusil ten dvojnásobný počet let pracovati bez přetržení. — To vypadá asi tak, jakoby měl dlužník spláceti dluh v neurčitých lhůtách. Ale byla to přece jakási výhoda. Čl. 11.

Přivandrovalý tovaryš byl povinnen jíti na cechovní hospodu, byla-li v místě, a hned nebo druhý den měl o dílo se starati skrze cechovního posla nebo staršího tovaryše a bez prodlení měl do práce vstoupiti. Do pokladnice měl složiti list svého splození, list výuční, jakož i cechovní vysvědčení z toho místa, kde posledně v díle stál. Kdyby tak neučinil, mělo se proti němu zakročiti dle 2. článku generálních patentů. Čl. 12.

Nedostal-li v místě, kam přivandroval, žádného díla, měli starší cechmistři na jeho přinešeném vysvědčení zaznamenati, že sice o dílo se ptal, ale žádný mistr, který by ho potřeboval, se nevynašel, a on proto dále vandrovati musil. Čl. 13.

Chtěl-li tovaryš od mistra odejíti, měl nejméně o s m dní napřed vypověděti, nebyla-li v místě dle cechovních artikulů jiná zvyklost. Vypověděv měl z toho místa čtvrt léta jinam vandrovati a v tom čase neměl k žádnému mistru do díla vstupovati. Čl. 14. Měl tedy čtvrt léta bez práce býti! Trochu nepraktické zařízení, ale jde z něho na jevo, že se na vandrování velká váha kladla.

Co ve článku 14. nařízeno, platilo jen „pro špatnější místa 3. a 4. třídy. V přednějších a lidnatých městech, zvláště v Praze, ve Vratislavi, v Brně a Olomouci, bylo dovoleno, že tovaryš od jednoho mistra ke druhému vstoupiti směl pod těmito výminkami: 1. Aby svému mistru napřed pořádně vypověděl a 2. aby se u druhého mistra ústním nebo písemným vysvědčením o svém chování od prvního mistra vydaným pro-

ukázal. — Měli-li cechové v dotyčných městech ve svých potvrzených artikulích článek, že tovaryš, který řádně z díla vypověděl, jinam vandrovati musí, tož se zanechalo starším cechmistrům a inspektorům, ba i magistrátu právo, aby dovolili tovaryši vstoupiti do díla k jinému mistrovi. Toto právo uděleno tímto článkem i jiným větším a lidnatějším městům, zvláště královským a věnným, když by starší cechmistři, komissaři a magistráty uznali, že jest to na prospěch cechu nebo obecného dobra.

Jak měl dáti výpověď tovaryš mistrovi, tak mistr tovaryši, ale tovaryše zlého mohl mistr bez výpovědi odbýti (vyhnati). Článek 15.

Tovaryši měli se mistrům přidělovati jistým pořadem — snad kdy se který o tovaryše hlásil. — Však nicméně bylo starším cechmistrům, inspektorům nebo komissarům, vrchnostem a magistrátům na vůli ponecháno, aby dovolili tovaryši vstoupiti do díla k tomu mistrovi, ku kterému si tovaryš přál, když jej mistr potřeboval a míti chtěl. Čl. 16.

Kdo světil modrý pondělek nebo nepracoval jiný den v týdnu, zaplatil pokutu poloviční nebo celotýdenní mzdou, kterou mu mistr strhl. Tu složil mistr do pokladnice cechovní a jemu z ní vyplaceno tolik, kolik tovaryš promeškal. Jestli mistr zahálku tovaryšovu při cechu neohlásil, musil zaplatiti pokuty dvojnásobně tolik, kolik tovaryš prozahálel, to za to, že k té tovaryšově nedbalosti „skrze prsty hleděl". Čl. 17.

Článek 18. jedná o tom, jak dlouho se směl tovaryš večer zdržeti mimo dům mistra hospodáře. V létě nesměl se zdržeti přes hodinu desátou, v zimě přes devátou. Jinde noclehovati nesměl tovaryš pod dvojnásobnou i větší, cechem vyměřenou pokutou. Při každém quartalním shromáždění cechu mělo býti dotazováno, který tovaryš a jak často v uplynulém čtvrtletí domů pozdě přišel aneb jinde přenocoval. Navrženou pokutu měl zaplatiti nejen tovaryš, ale i mistr, jestli nepověděl.

Co by tomu řekli dnes tovaryši a co učedníci, kteří za nynější liberální éry sotva že do učení vstoupili, při muzikách bývá do bílého rána nedbajíce promrhaného času, ba ani zma-

řeného svého zdraví? Zlatá svoboda tam, kde se jí rozumí, ale záhubná tomu, kdo jí užívati nedovede.

Jakož ve 13. článku generálních patentů bylo zakázáno, aby se mistři na úkor obecenstva smlouvali o zvýšení cen svých výrobků: rovněž tak zakázáno bylo článkem 14. cechovních artykulů, aby se tovaryši smlouvali o zvýšení své mzdy. Kdyby se to přece stalo, tedy měl každý tovaryš, který by nechtěl pracovati, leč za mzdu, jakou mezi sebou tovaryši umluvili, „za jednoho pobuřitele jiných tovaryšův držán a dle uznání vrchnosti nebo magistrátu arestem a jinými pokutami stížen býti". Čl. 19.

Ve příčině podarování (šenku, něm. Geschenk) stalo se nařízení ve článku 7. generálních patentů. Nic však méně ve článku 20. cechovních artykulů nařizovalo se, aby v menších městech dávala se vandrujícímu tovaryši při řemeslech, při nichž to bylo — a posud jest obyčejem, a jež se jmenovala řemesla šenkovní, strava anebo místo ní 6, nejvýše 7 krejcarů. Kdyby však v místě nebylo cechu a mistrovi by za těžko bylo dávati dar, měla vrchnost přinutiti tovaryše třeba pokutou, aby dále vandroval. Byl-li v menším místě cech, neměli si tovaryši do toho místa přivandrovalí dary sami vybírati, nýbrž měl tak učiniti starší tovaryš, cechovní posel nebo mladší mistr (rozuměj dar na penězích), a ten je měl tovaryšům vydati všedního dne a nikoli v neděli nebo ve svátek, aby se tak předešlo zbytečnému pití. Čl. 20. — Z toho patrno, že vandrující tovaryši ty „šenky" v neděli a ve svátek propíjeli.

Ve článku 6. generálních patentů se ustanovovalo, že tovaryši žádných bratrstev ani pečetí míti nesměli. Ale později se shledalo, že při mnohých pořádcích se tovaryšové v neděli nebo jednou za měsíc scházeli u přítomnosti cechovního otce a dvou přísežných mistrů a že ku podpoře chudých nemocných spolutovaryšů týdně 1 kr. a měsíčně 4 nebo 7 kr. skládali. Takové shromáždění mělo se jim trpěti a v prvních třech třídách měli skládati 1 kr., v místech čtvrté třídy jen půl kr. K tomu účelu složené peníze měly se ukládati do zvláštní truhlice, která se pak do matky pokladnice uložila a tam zavřela. Spory z těch záležitostí povstalé rovnali starší cechmistři u pří-

tomnosti cechovního komissaře v nejbližším cechovním shromáždění. Čl. 21.

Článek 22. ukládá tovaryšům, jak se měli chovati, těmito slovy: „Všichni tovaryši mají nejen pod mocí starších cechmistrův státi a jim povolni býti, nemají se jim svévolně protiviti, nýbrž co se professí týče povinnou volnost (rozuměj povolnost) a poslušnost neodporně prokazovati, ale i svých mistrův zisk a užitek vyhledávati, u nich věrně a pilně se chovati, při všech shromážděních na cechovní hospodě i doma u svého mistra poctivě, pokojně a bohabojně si vésti, všech pohoršlivých, hanebných a oplzlých řečí nebo písniček, obvzláště pak zlořečení a proklínání se zdržeti, jeden druhému (nemá) přezdívati ani nic, co by roztržku, nevůli, hádku a zlé nedorozumění spůsobiti mohlo, tím méně půtky a pranice předsebráti; na veřejných jarmarcích nemají se do neslušných her pouštěti; toho všeho mají se varovati pod citelnou pokutou, od pořádku, vrchnosti nebo magistrátu uloženou."

Dobrá poučení. Tak-li se všichni chovali, do nebe přímo jíti mohli. Ale toho asi nebylo, sice by nebylo bývalo potřebí článku následujícího, jímž se zase hrozí: „Pokudž by tovaryš dle toho všeho se nechoval, a před svým právním očištěním a dostiučiněním z díla vystoupil a dále vandrovati chtěl, nemělo se mu dle článku 2. generálních patentů k vandru potřebné vysvědčení vydati, nýbrž mělo se dle zmíněných patentů pokračovati. Čl. 23.

Který tovaryš se při quartálních shromážděních nebo při jiných nařízených řemeslnických schůzkách bez důležité příčiny a postačitelné výmluvy (omluvy totiž) nepostavil anebo pozdě přišel, měl podle cechovního uznání pokutován býti. Čl. 24. Samá pokuta!

O mistřích, mistrovských kusech a mistrovských povinnostech.

Když tovaryš čas svého vandru vykonal a mistrem býti žádal, měl v místě, kde mistrem býti chtěl, nebylo-li to ono místo, kde se vyučil, předložiti: 1. Vysvědčení od cechu téhož

místa, kde mistrem býti chtěl. 2. Od cechu, kde se vyučil, měl předložiti vysvědčení o svém splození a vysvědčení výučné. 3. Byl-li člověk poddaný, list výhostní, kterým jej vrchnost ze své právomoci propustila. 4. Průkaz o vykonaném vandru. Mezi tím měl se ucházeti o právo měšťanské. Chtěl-li býti mistrem v místě, kde byl poddaným, měl předložiti povolení od vrchnosti, že mistrem učiněn býti může. Čl. 25. — Zase to tedy bez milostivého povolení vrchnosti nešlo!

Ve příčině dělání mistrovských kusů a k tomu dohlížení nařizoval článek 26., aby se neukládaly kusy, při nichž by vzešly zbytečné útraty, nýbrž takové, které by se pak snadno prodati mohly. Když tovaryš mistrovské kusy dělal, neměli mu dohlídači zbytečných útrat dělati.

Zhotovené mistrovské kusy měly se předložiti cechovnímu komissaři a starším cechmistrům, po případě i jiným mistrům k posouzení. Našla-li tato komisse nějaké malé chyby, měla je mírnou pokutou prominouti. Jestli však shledány chyby veliké, tož měl tovaryš býti odkázán na jistý mírný čas, až by své řemeslo lépe pochopil. Byly-li mistrovské kusy za dobré a chvalitebné uznány, měl tovaryš býti připuštěn ku právu mistrovskému a po případě i ku právu městskému. Čl. 26.—29.

Hodování nebo tak zvané svačiny (svadčiny) a mistrovské obědy při udělování mistrovského práva in natura zcela se zapovídaly. Místo nich měla se složiti peněžitá částka, ze které se odvedla polovice do pokladny, polovice mistrům. Tato taxa obnášela v prvních dvou třídách tolik, kolik v potvrzených artykulích dotčení cechové stanoveno měli; v místech 3. a 4. třídy měla možnější řemesla, jako mydláři, mlynáři, sládci, řezníci, soukenníci, jircháři a koželuhové přijímati od nových mistrů 15 zl., tesaři, zedníci, kamenníci, kováři, zámečníci, pekaři, koláři, bečváři, truhláři, sedláři a kožešníci 12 zl. 30 kr., od zápisu 1 zl. 10 kr. a pro cechovního posla 35 kr. — Spory, které by vzešly ve příčině platů od učedníků, tovaryšů a mistrů za vtělení, rozsuzovati náleželo vrchnosti nebo magistrátu. Čl. 30.—32.

Synkové mistrů, též i oni, kteří mistrovského práva vyhledávajíce, mistrovské vdovy nebo dcery za manželky brali, a

tudy k řemeslu se přiženili, zaplatili za mistrovství jen polovici, ale k mistrovským kusům byli jako jiní zavázáni. Čl. 33.

Ti, kteří se usadili v menších městech, ale dali se přivtěliti do pořádku ve větším městě, zapravili do pokladnice jenom polovici jak za přivtělení, tak za mistrovský oběd nebo svačinu. Článek 34.

Následujícími články se zakazovalo, že jeden mistr druhému tovaryše odluzovati neměl pod pokutou dle uznání společného pořádku inspektora nebo komissaře. Vzešla-li by odluzováním tovaryše mistru větší škoda, mohl si náhradu vyhledávati za pomoci vrchnosti nebo magistrátu; neboť cechy neměly práva ukládati pokutu větší dvou zlatých. — Podobně jestliže mistr druhému dílo zlehčoval, aby kupce k sobě přitáhl, rovněž kdyby mistr mistra z najatého krámu vypuditi se snažil, jakož i také kdyby mistr nepořádnému huntýři anebo tak zvanému fušéru k újmě cechu kradmo dílo dodával. Čl. 35.—37.

Cechové nesměli vyšší pokutu ukládati než do 2 zl. — O pokutách a odvoláních viz ustanovení ve čl. 8. generálních patentů. Čl. 38.

Čl. 39. nařizuje, aby se jedno řemeslo druhému, jak říkáme „nepletlo do řemesla".

Článek 40. jedná o trzích. Domácím a usedlým mistrům dáno právo pobrati dílo těm mistrům, kteří by na týhodní trh s ním přišli. O výročních trzích měli domácí starší cechmistři díla cizích mistrův na jarmark přinesená před početím jarmarku bez úplatku prohlížeti, a když by něco nehodného a darebného se vynašlo, mohlo se dle uznání vrchnosti nebo magistrátu pobrati.

Článkem 41. zapovězen prodej podomní (hausírování). Vrchnost a magistrát měly cechům proti podomním obchodníkům nápomocny býti.

Článek 42. pojednává o výpomoci nemocnému mistrovi. Praví se: „Kdyžby mistr se rozstonal a ten čas žádným tovaryšem opatřen nebyl, mají k provozování jeho potřebné živnosti, není-li jeho nemoc nakažlivá, ostatní mistři jeden po druhém od starších až k nejmladšímu tak dlouho, pokud nemoc

trvá a žádný vandrovní tovaryš nepřichází, jednoho tovaryše na osm dní propůjčiti.“ — Odešel-li na věčnost mistr, jeho manželka, dítě, tovaryš nebo učedník, měl celý pořádek společně na pohřeb jíti. Byl-li však pořádek příliš četný, nebo vzešlo-li by častým súčastňováním se pohřbů větší zaneprázdnění, měla vrchnost nebo magistrát ustanoviti jistý pořádek. Kdo tuto povinnost zanedbal, byl trestán mírnou pokutou od cechu. Čl. 43.

O vdovách.

Po mistru osiřelé vdově bylo svobodno provozovati řemeslo tak dlouho, pokud svůj stav neproměnila. Neměla-li tovaryše, měl jí být dán od cechu. Měla jistou, obyčejnou peněžitou částku do pokladnice složiti a cech jí měl ve všech případnostech na ruku jíti. — Provdala-li se za tovaryše téhož řemesla, měl si týž co nejdříve zjednati právo mistrovské. Čl. 44. a 45.

O cechovních shromážděních a peněžitých sbírkách.

Obyčejná — my říkáme řádná — shromáždění měla se konati čtyřikráte do roka s vědomím a pokaždé u přítomnosti vrchnostenského nebo od magistrátu ustanoveného inspektora nebo komissaře. Těmto shromážděním měli všichni mistři a tovaryšové přítomni býti. Kdo se nemohl dostaviti z příčiny důležité, měl se záhy omluviti. Obeslání dělo se skrze cechovního posla; dříve míval tuto povinnost nejmladší mistr. Dostaviti se měl každý beze zbraně, ctně a střídmě. Kdo se nedostavil neomluviv se anebo kdo přišel, když matka pokladnice již otevřena byla, musil složiti pokutu dle uznání pořádku. Čl. 46. a 47.

Ve shromáždění měl se jeden ke druhému mravně, přívětivě a počestně chovati, neměl se do nějaké prudkosti, výsměšku nebo jiných neslušností pouštěti pod pokutou od cechu vysazenou. Měl dále cechovnímu inspektoru a starším mistrům slušnou čest a poslušnost prokazovati. Starší mistři měli náležitou příchylností, přívětivým jednáním a dobrým příkladem

ostatním mistrům, tovaryšům a učedníkům předcházeti. — Pokudž by ale mistr nebo tovaryš proti druhému v cechovních věcech něco žalovati měl, tedy musil žalující i žalovaný ze svého místa vyvstati a při matce pokladnici stoje svou žalobu, druhý pak svou odpověď pořádně a uctivě přednésti; pak musili oba ze shromáždění vystoupiti a rozsudek i vyměření očekávati. —

Kdyby se ale nějaké roztržitosti menší podstaty. mezi cechovními údy před quartálním shromážděním přihodily a lehce se odložiti nedaly, mohly také dříve starším cechmistrům a cechovnímu komissaři k vyslyšení, porovnání, rozsouzení a vyměření předneseny býti. Čl. 48.—50.

Kromě quartálních shromáždění neměla se žádná neobyčejná (mimořádná) cechovní shromáždění pro uvarování zbytečného zameškání konati, leda že by toho nevyhnutelná potřeba byla. V tom případě měl ten, kdo toho shromáždění příčinou byl, zaplatiti útraty, když by se to privátní čili soukromé důležitosti týkalo. Čl. 51.

Při každém quartálním shromáždění měl každý mistr i tovaryš obyčejnou peněžitou částku do pokladnice složiti. Starší cechmistři byli od této dávky pro jejich veliké zaneprázdnění osvobozeni, jestliže to kde obyčejem bylo. Čl. 52.

Mistři, kteří v kraji přebývali, ale jinam přivtěleni byli, nebyli povinni do každého quartálního shromáždění se dostaviti, bylo-li by jim to za těžko; nic však méně byli zavázáni quartální cechovní peníz odeslati a k poslednímu čtvrtletnímu shromáždění se dostaviti. Čl. 53.

Při každém quartálním shromáždění mělo se všechno, o čem tam v cechovních rozepřích jednáno a zavřeno bylo, bez zamezení slušného odvolání, do pořádné knihy skrze k tomu zvláště zřízeného mistra nebo cechovního písaře, kde ho měli, zapsati proti obyčejnému zápisnému platu, aby každý cechovní člen, kterému by na tom záleželo, jakož také vrchnost, pokudž by toho zapotřebí bylo, toho dokonalou zprávu a výpis míti mohla. Čl. 54.

O starších cechmistřích, též o pokladnici a přivtělení cechů.

Starší cechmistry volil inspektor a celý pořádek, jak kde v obyčeji bylo. Ti byli pak od vrchnosti nebo od magistrátu potvrzeni. Na jejich obsílku měli se všichni mistři a tovaryšové neprodleně dostaviti a jim ve všech cechu se týkajících záležitostech náležitou poslušnost prokazovati. Čl. 55.

Články 56., 57. a 58. pojednávají o matce pokladnici. Do ní se ukládaly cechovní nadace a všechny listiny k pořádku patřící, peníze z cechovních sbírek, pokuty za prodané zabrané zboží (contrabantův), poplatky za přijímání učňův, za vyučenou, za připuštění k mistrovskému právu a peníze jiné. Pokladnice byla opatřena dvoj- nebo trojnásobným zámkem; jeden klíč musil se odevzdati cechovnímu inspektoru nebo komissaři.

Onen starší cechmistr, který peníze pro pokladnici přijímal a z ní vydával, měl za povinnost při každém čtvrtletním shromáždění u přítomnosti inspektora nebo komissaře celému shromážděnému cechu pořádný účet složiti a byl-li týž správným uznán, byl pak od inspektora a pořádku schválen.

Kam se peníze z cechovních pokut a kontrabantův obrátiti měly, o tom stalo se vyměření v paragrafu 8. cechovních patentů.

Cechovnímu inspektoru nebo komissaři dostalo se za jeho práci a zaneprázdnění nějaké mírné uznalosti. Čl. 59.

Předposlední článek 60. nařizoval, aby při každém shromáždění posledního quartálu — tedy jednou v roce — přečteny byly nejmilostivější generální patenty i tyto cechovní artikule. Tímto článkem byli všichni mistři a tovaryšové zavázáni, aby tato vyměření nejposlušněji konali a plnili a mistři aby své tovaryše k plnění těchto článků přidržovali. Dále byli všichni povinni zachovávati nařízení „dobrého řádu hasení ohně“ a jiná nařízení cechovních důležitostí se týkající, jež vyšla od císaře nebo královského guberniálního úřadu.

Poslední 61. článek připouštěl, aby se více řemesel v jeden cech spojiti mohlo, kde jednoho řemesla málo mistrů bylo, a to tak, aby od každého ze spojených řemesel jeden za staršího

mistra k rozsuzování mistrovských kusů a opatření jiných cechovních důležitostí dosazen býti mohl.

Těmito Karlovými generálními patenty a artykulemi předepsána všem cechům v království Českém jednostejná pravidla, čehož následek byl ten, že od té doby přestaly kromě některých zvláštních zvyklostí všeliké rozdíly, a nastala po Čechách mezi cechy veliká, a řekl bych, nudná jednotvárnost, která po dlouhý čas jedním pláštěm přikrývala konečnou zakrnělost a nevhodnost všelikého cechovního zřízení.

O příjmech a vydáních těch kterých cechů.

Příjmy cechů záležely, jak jsme již poznali, ze zápisného od osob k cechům přistupujících, z pokut, z tax za listiny a z užitkův drobných: za pečetění, za známkování výrobků, z dílen a krámců. Příjmy nebyly poměrně veliké — někde větší, někde menší — výdaje však byly přerozmanité. Kromě toho, co páni bratří protrávili ve shromážděních quartálních, co vydali za pohřby svých spolubratrů a členů jejich rodin, chudým vdovám a sirotkům, přispívali na přerozmanité věci mnohdy přerozmanitým dobrodruhům. Tak každý cech vydával po malých částkách mnoho peněz pocestným lidem svého řemesla, poutníkům, Milosrdným bratrům, lidem prosícím na chrámy, jichž přicházívalo velmi mnoho z blízka i z daleka, pohořelým a jiným.

Vysloužilí čili „abdankovaní" vojáci, když se z vojny vraceli, chodívali žebrotou. Po válkách tureckých chodívali mnozí sbírat milodary, aby jimi své příbuzné ze zajetí tureckého vyplatili. A bývalo těch tureckých zajatců mnoho. Ti všichni toužili po návratu a této touhy využitkovali Turci k moudrému obchodu. Oznamovali jména zajatců na hranicích stráži křesťanské a odtud brala se jména ta úředně dále. Příbuzní sháněli pak peníze, aby své milé ze zajetí vykoupili. Sháněli, jak mohli. Dlužili se, ba i žebrotou proto chodili; někteří žebrali, majíce na to císařské patenty nebo jiné úřední dovolení, jiní

žebrali na listiny jakékoliv, i falešné, a jiní klamali milosrdné lidi, nahánějíce pro sebe.

V pozdějších dobách placeno z pokladnice cechovní na jiné a jiné potřeby. Tak čteme v knize protokolů cechů krejčovského v Lounech z r. 1848—1856, že odváděna každoročně částka peněz na obuv chudé mládeži lounské školy, zaplaceno za mši sv. za zemřelé členy cechu, placena městu činže z herberku, podarováni starší i mladší mistři churaví i nemocní, odváděny určité částky pohřební pokladně, z níž podporovány byly všecky vdovy po zemřelých spolučlenech. — Pomyslíme-li k tomu, že každá schůze, každé zapisování, jednání a rovnání, zvláště pak obnovování cechmistrů a jiné byly zapíjeny: nemůžeme se diviti, že při skládání účtů cechovních v leckteré pokladnici jen několik krejcarů zbývalo, nebo že konec konců větší bylo vydání nežli příjem.

Z účtů těch kterých cechů z 18. a 19. století stůjtež zde některé příklady:

TÝNIŠTĚ.

Cech mezulanický.

Roku	příjem	vydání	aktiva	passiva
1792	— 16 zl. 20 kr.	— 33 zl. 20 kr.	— — kr.	— 17 zl. — kr.
1793	— 15 zl. 10 kr.	— 19 zl. 45 kr.	— — kr.	— 4 zl. 35 kr.
1794	— 9 zl. 20 kr.	— 8 zl. 57 kr.	— 23 kr.	
1795	— 2 zl. 43 kr.	— 2 zl. 10 kr.	— 33 kr.	

UNHOŠŤ.

a) Cech řezníků:

Od r. 1703—1723 přijato 284 zl. 41 kr., vydáno 58 zl. 6 kr. 3 denáry. Na „kus jídla a truňk piva" za těch 20 let 12 zl. 30 kr. Dluhů bylo 61 zl. 13 kr. 4 a půl den., vosku dluhovali 60 a tři čtvrti libry.

Od roku	přijato	vydáno
1724—1735	— 111 zl. 30 kr.	— 115 zl. 18 kr.
1735—1741	— 49 zl. 28 kr. 3 den.	— 47 zl. 47 kr. 1— den.
1741—1743	— 63 zl. 8 kr. 3 den.	— 39 zl. 50 kr.

b) Cech zedníků, tesařů a hrnčířů. R. 1787.

Příjem	18 zl. 36 kr.
hotovost z r. 1786	48 „ 54 „
úhrnem . .	67 zl. 30 kr.
vydání	11 „ 48 „

Z toho půjčeno 54 zl.; v pokladnici 1 zl. 42 kr.

c) Cech pekařů a krejčů. R. 1787.

Příjem	47 zl. 7 kr. 4— den.
hotovost z r. 1786	248 „ 53 „
úhrnem .	296 zl. — kr. 4— den.
vydání	16 „ 25 „
Na dluhu	132 „ 52 „ 3 „
Půjčeno	279 „ 35 „ 4— „

V pokladnici nic!

d) Cech mlynářů. R. 1787.

Příjem	33 zl. 34 kr.
hotovost z r. 1786	50 „ 8 „
úhrnem . .	83 zl. 42 kr.
vydání	21 „ 5 „
Dluhu	69 „ 37 „ 3 den.
Půjčeno	50 „ — „
Hotovost	12 „ 37 „

e) Cech novoševcovský. R. 1787.

Příjem	26 zl. 52 kr.
hotovost z r. 1786	33 „ 47 „
úhrnem . .	60 zl. 39 kr.
vydání	17 „ 28 „
Dluhy	229 „ 12 „
Půjčeno	43 „ 11 „
Hotovost	2 „ 11 „

f) Cech kovářů, truhlářů, sklenářů. R. 1787.

Příjem	21 zl. 18 kr.
hotovost z r. 1786	39 „ 30 „
úhrnem . .	60 zl. 48 kr.
vydání	13 „ 31 „
Dluhy	89 „ 39 „
Půjčeno	47 „ 17 „
Hotovost: 0.	

Z účtů těchto pořádků patrno, že vydání bylo menší než příjmy, že hotovost z let minulých slušná se vykazovala, ale ta rozpůjčena byla, takže v matce pokladnici málo na hotovosti zbylo nebo nic. Dluhy dosahovaly značné výše. Tak vykazují účty cechu pekařů v Brandýse n. L. koncem r. 1752 na dluzích 224 zl. 14 kr. 1 a půl den., koncem roku 1753 již 235 zl. 30 kr., na to splaceno v témže roce 8 zl. 8 kr. Na rok 1809 zůstalo tam dluhů 62 zl. 48 kr., ale od té doby se obnosy dluhů tenčí; na rok 1844 vykazuje se dluhů jen 19 zl. 14 kr. Za to však od r. 1852 jest vydání stále větší než příjem až do r. 1858. R. 1859 vykazuje větší příjem o 1 zl. 19 kr. a roku 1860, kdy byly cechy zrušeny, zbylo v pokladnici 60 kr. čili 1 zl.

Vyňatky z vydání cechu pekařů, mlynářů a pernikářů v Brandýse n. L. od r. 1753—1860.

Při shromáždění o Božím Těle za jídlo . .	2 zl. 34 kr.
— — — — za pivo .	3 „ 6 „ 4— den.
— — — — kuchařce .	— „ 30 „
Menšímu pořádku na muziku dáno . . .	1 „ 10 „
P. děkanovi za mši zpívanou	1 „ — „
Cantoru od muzicírování	— „ 30 „
Kapelníkovi a ministrantům	— „ 15 „
Od hospody menšího řádu (tovaryšského)	— „ 45 „

Při schůzi vánoční, poněvadž se nic nestrojilo, jen toliko na trunk piva pro pány mistry 7 a půl pinet po 4 kr. 3 den.	— zl.	33 kr.	4— d
Panu inspektoru	2 „	— „	
Pánům starším cechmistrům, poněvadž nic nemají (to byli pekaři!), tak na žádost jejich se odepisuje štědrého večera za dvě léta	2 „	— „	
Písaři cechovnímu za vánoční housku . .	— „	15 „	
Písaři cechovnímu za tento účet se pasíruje	1 „	— „	
Za 4 pinty piva při spisování tohoto účtu	— „	18 „	
Chudým mistrům za celý rok	— „	9 „	
R. 1817. V pondělí po quartále za maso na pečeni	13 „	— „	
Na kořalku a žemličky	4 „	48 „	
Vědro piva a za šrůtku	18 „	36 „	
Za requiem p. děkanovi	3 „	48 „	
R. 1840. Muzikantům za dělání muziky při praporci	5 „	— „	
Aktuariusovi (písaři)	2 „	20 „	
Od fůry do Kostelce a do Prahy s nemocnými chasníky	2 „	18 „	
Za věnečky pánům mistrům	1 „	12 „	
Na pohořelé do Nymburka a jinam . .	6 „	48 „	

Chudým mistrům pekařským r. 1840 22 zl. 36 kr., r. 1841 16 zl. 24 kr., r. 1842 10 zl. 48 kr. Chudým mistrům mlynářským r. 1840 15 zl. 24 kr., r. 1841 11 zl. 26 kr., r. 1842 7 zl. 36 kr. Chudým mistrům pernikářským r. 1840 7 zl. 12 kr., r. 1841 5 zl. 26 kr., r. 1842 6 zl. 24 kr.

Z těchto cifer patrno, že přece všecko nepropili, ale také mnoho na dobré skutky obrátili.

DODATKY.

Pozvání k hlavní schůzi.

Slovutní vzácné poctivosti páni mistři a bratři poctivého řemesla mlynářského k pokladnici a articulum do král. a kraj. města Čáslavě i jiní okolní na dvě i tři míle, jak majestát náš sebou přináší, patřící; všem službu naši, všecko dobré, jak na duši spasitedlné, tak také tělu prospěšné před vzkazujíce, v známost vám uvozuji, že pro průchod chvalitebného pořádku našeho mlynářského dle starobylého a zachovalého spůsobu J. M. C. pana rychtáře jakožto inspektora poctivých řádův v král. městě Čáslavi, aby nám schůzka hlavní povolena byla, jsem pozdravil. Pročež pánův bratrův bratrsky žádám a vedle povinnosti a závazku na mne vloženého napomínám, že sebou nic nedáte sjíti, nýbrž poněvadž ten poctivej řád od předkův našich s velikou těžkostí a nákladem vyzdvižen jest a podle J. M. C. té milosti udělené a od přísežných mlynářův zemských potvrzené, že jeden každý příští slavnosti vzkříšení Páně, to jest v outerej, jenž se bude psáti 20. aprilis do města Čáslavě se pouchýlí, a co kdo s čím povinnen bude, sebou přinese; též aby nějaká (niaka) pořádnost se stala a ten poctivej a starožitnej řád zaopatřen byl, svou radou přispěje, kterej by přistoupiti chtěl neb za vyučenou dáti mínil, učedlníka připovědět mínil, že po poslíčku věděti dáti sobě nestíží; i pro lepší důvěření této citací dal jsem pečeť cechovní přitisknouti. Datum v král. městě Čáslavi 9. April. A. 1688.

Pečeť cechu mlynářského.

(Podpis schází.)

Povolení k učení.

Já Vilím František Škodský z Fajerberku, velebné Kapitoly Královského Hlavního Kostela Sv. Víta na Hradě Pražském Správce známo činím tímto listem vůbec přede všemi

a zvláště tu, kdež čtoucí slyšán bude, že jest přede mne předstoupil Petr Nejedlý s náležitou poslušnou poddaností mne jest za to snažně požádal, poněvadž toho celého oumyslu jest poctivému řemeslu mlynářskému se učiti a vyučiti, abych mu jak list na místo vrchnosti jeho milostivé povolující, tak také poctivého na svět splození, hodnověrné vysvědčení vydati odporen nebyl. I poněvadž slušné a spravedlivé věci vyhledává, ano i milostivá vrchnost takových lidí budoucně potřebovati moci bude, tehdy tak činím a s povolením opačené vrchnosti jeho milostivé, aby se tomu řemeslu učiti a vyučiti mohl, své povolení dávám. Ano i že jest otec Jakub Nejedlý a matka Barbora, dcera nebožtíka Bartoloměje Hrocha skrze pořádného kněze katolického poctivě sňati a stavem svatomanželským potvrzeni, a téhož syna Petra mezi jinšími dětmi z poctivého lože manželského na svět splodili. Za kteréhož se k V. M. a Vám a obvzláštně k pánům Starším Cechmistrům poctivého řemesla mlynářského (přimlouvám), aby téhož jmenovaného Petra Nejedlého do společnosti své přijmouce (však z poddanosti, v kteréž zavázán jest nepropouštějíce), jemu všelikou vlídnost pro jeho ctné i rodičův jeho chování prokazovali. Že tomu tak a ne jináče, pečeť mou, kterouž užívám, na svědomí toho všeho přitisknouti jsem dal a se svou vlastní rukou podepsal. Jehož jest dathum v městys Unhošti 4. dne Octobris Ao 1660.

Vilím (Pečeť.) František
Škodský z Fajerberku m. p.

List svobody.

My Jeho Milost císařský královský Rychtář, Purkmistr a radda královského, krajského města Rakovníka známo činíme tímto naším hodnověrným listem neb attestací vůbec přede všemi i před jedním každým obvzláště kde by toho potřeba ukazovala, tak jakož jest před nás do plné raddy naší předstoupil Rudolf Škach, pozůstalý vlastní syn po nebožt. v Pánu odpočívajícím Mikulášovi Škachovi, někdy obytném při

našem král. městě Rakovníce, s uctivou a šetrnou, poníženou žádostí přednášejíc, bychom sobě oblíbili k jeho důležité potřebě jeho svobody list uděliti; vidouce my žádost jeho slušnou a spravedlivou býti, tak činíme a vysvědčujem, poněvadž děd nadjmenovaného nebož. Mikuláše Škacha vojákem byl, a otec teď jmenovaného Rudolfa Škacha napodobně na té vojně rodilý byl a nikda žádnému poddaný, jakž to v Pánu odpočívající urozený a statečný rytíř P. Jiří Josef Gaudin z Lilienstejna, bejvalý J. M. Cís. Král. Rychtář v tomto král. městě Rakovníce vysvědčil, když on Rudolf Škach při poctivém pořádku pekařském a pernikářském do učení přijat býti měl, a tak skrze to svobodu jeho vysvědčil. Poněvadž nám o tom dobře povědomo, při tom také de meliori recommendirunku potvrzení pak toho k tomuto listu jsme pečeť naši městskou vědomě přitisknouti dali. Actum v král. kraj. městě Rakovníce dne 3. Decembris 1706.

List o řádném na svět splození.

Všecko lidské pokolení v tomto světě smrtedlností obklíčeno jest, tak že jako kvítí polní pomíjí a k zapomenutí skrze smrt přichází. Však skutkové lidští od jedněch k druhým skrze listy písmem lidským, svědectvím víry hodných lidí i pečetmi stvrzena bývají, a zvláště všelijaká dobrá pověsť, poctivě a řádně zachovalá nade všecky drahé poklady před Pánem Bohem i lidmi jest vzácná a chvalitebná, neb člověka nic tak neozdobuje, jako dobré mravy a dobrá pověst; hodno jest tehdy, aby pořádným svědectvím listovním i pečeťmi pro budoucí paměť stvrzena jsouc, v známost lidem uvedena byla. Pročež všelijakého důstojenství, stavu, řádu a povolání, duchovního i světského, všem vůbec, jednomu každému My Purkmistr i celá Radda dědiny Čelčic služby naše povolné s náležitou poctivostí všem od Pána Boha zdraví i všeho dobrého předvzkazujíce, známo činíme tímto listem, kdežkoliv čten aneb čtoucí slyšán bude, že jest před nás ouplnou raddu naši předstoupil poctivý a šlechetný mládenec jménem Jakub, žádajíc

nás s přáteli svými, abychom jemu sjití rodičův jeho a jejich se chování i tolikéž o jeho na tento svět splození dva svědky, kteréž by před nás představil, pořádkem práva vyslyšíc, to co vyznají, v tento list jsme vepsali a pečetí naší stvrditi dali. Vyslyšíc my žádost jeho a uznávajíc ji slušnou a spravedlivou býti, tak činíme a jenom v tom toto své vysvědčení dáváme, že jest před nás postavil lidi starožitné, muže víry hodné, na poctivostech svých dobře zachovalé, totiž zejména Jana Součka a Václava Čekala, oba obývatele z dědiny Čelčic. Kteřížto po vykonaném závazku k své víře příjmouc vyznali a vysvětlili, že jsou toho dobře povědomi a v dobrej paměti mají, kterak Pavel Souček, soused dědiny Čelčic poctivě a řádně v stav svatomanželský vstoupil s Zuzanou, vdovou pozůstalou po nebožtíku Janu Šubranku léta Páně 1692. dne 30. Junii od dvojctihodného a vysoce učeného Františka Hynka Rokka, pana faráře městečka Klenovic jsou oddaný, poctivě a řádně se chovajíc léta Páně 1693. dne 15. Julii splodili jsou svrchu psaného Jakuba, kterýžto od svého dětinství až posavad vždycky ctně a chvalitebně se chovajíc, tak že o něm ani o rodičích jeho nic takového, co by na ublížení jeho poctivosti se vztahovati mohlo, praviti neumíme, než všechno dobré a chvalitebné. Kdež my Purkmistr i celá radda svrchupsaní, slyšíc o Jakubu nadepsaném i o rodičích jeho takové svědectví, za ně se V. M. (Vaší Milosti) a vám přimlouvajíc, vás všech a jednoho každého obvzláště žádáme, kdebykoliv často psaný Jakub, ukazatel listu tohoto, mezi vás a V. M. se natrefil, že jej mezi sebe laskavě přijíti (přijmouti) ráčíte pro jeho a rodičův jeho ctné a chvalitebné zachování i naše se toho V. M. a vás touž měrou odměny a povolné odsloužení. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu My Purkmistr i celá Radda dědiny Čelčic pečeť naši k tomuto listu jsme přitisknouti dali, jehož jest datum Letha Páně po narození Pána Krista tisícího sedmistého desátého dne jedenáctého April. — Anno 1710, dne 11. April.

List zachovalosti.

My Starší Cechmistři a Všichni Mistři Poctivého řemesla Novoševcovského Jejich Vysoce Urozené Knížecí Osvícenosti Svaté Římské Říše Knížete z Furstenbergu (P. T.) v Budách pod hradem Křivoklátem patřící známo činíme tímto listem naším, kdežkoliv čten aneb čtoucí slyšán bude, nejvíce pak a obvzláštně, kdeby toho důležitá potřeba ukazovala, že jest před nás předstoupil do plného cechu našeho poctivý a dobře zachovalý mládenec Antonín Malý, vlastní syn pana Jana Malýho, mistra novoševcovského ze Žloukovic, nás za to s náležitou uctivostí a prosbou žádajíce, abychom jemu list pod pečetí, že dobře zachovalý (jest), vydali. Kdežto my uznajíce, že dobré a chvalitebné věci vyhledává, slušně odepříti nemohouce, o něm toto vysvědčení dáváme, že jest nám všem dobře známo, že jest nadepsaný Antonín Malý pořádného a poctivého řemesla novoševcovského u svého pana otce vyučen a také dne 9. Octobris roku 1796. náležitě za vyučenou dostal. Poznavše jeho ctné a chvalitebné chování, vysvědčení aneb přiznání činíme, a za nadjmenovaného Antonína Malýho u všech pánů starších cechmistrů a mistrů nadřečeného řemesla novoševcovského se přimlouváme, že kdybykoliv mezi vaše milosti se zahodil a živnost svým řemeslem provozovati chtěl, že jej za pořádně vyučeného míti budete a mezi sebe do společnosti cechovní přijmouti neopominete, učiníce to pro budoucí naši v podobných příčinách hotovou službu a odměnu. Na potvrzení toho tomuto listu dali jsme pečeť naši cechovní vědomě přitisknouti. Jenž se stalo v Budách pod hradem Křivoklátem dne 9. Octobris Ao. 1796.

Pečeť.	Pečeť cechu.	
Venzl Roth v. r. Inspektor.	Tomáš Funkmon. První starší.	Joseph Maurer, der andere Elster. (Druhý starší.)

List za vyučenou.

My Starší Cechmistři též společně všickni mistři poctivého řemesla mlynářského v městě Bělé, jinak Novém Bezdězi, v království českém a kraji Boleslavském ležícím, známo činíme tímto listem otevřeným obecně přede všemi a obvzláštně pak Slovutným a Opatrným Pánům Starším i jiným mistrům nadepsaného řemesla mlynářského, pánům bratrům našim milým, kterak předstoupíc před nás v plnosti cechu našem slovutný muž P. Vácslav Peterka, spoluoud a mistr náš téhož poctivého řemesla mlynářského, s poctivým mládencem Vítem Novotným, pozůstalým synem rodilým z poctivých rodičův po nebo Janovi Novotném a mateře Anny Kateřiny z Holoměřic, nás, abychom pravenému mládenci Vítovi Novotnému o jeho poctivém a náležitém při témž poctivém řemesle mlynářském učení a vyučení hodnověrné vysvědčení učiniti odporni nebyli, ve vší uctivosti požádal. I poněvadž jednomu každému svědectví v pravdě dáti sluší, té žádosti odepříti jsme nemohli, nýbrž tak, jak nám dobře vědomo a v knihách našich cechovních ingressírováno jest, tuto v pravdě vysvědčujeme, že takřečený Vít Novotný u téhož Slovutného Pana Vácslava Peterky, spoluouda a mistra našeho, témuž poctivému řemeslu mlynářskému se učil a po vystálém pak učení svém napodobně při našem poctivém cechu za vyučenou dosáhl, i také svému P. mistru i nám a jednomu každému náležitou uctivost prokázal, ano tak, jak na jednoho poctivost oblibujícího přináleží, ve všem a vždy věrně, poslušně, poctivě a náležitě se jest choval, tak že my o něm nic zlého, nýbrž všechno dobré a chvalitebné říci můžeme. A poněvadž častěj psaný Vít Novotný svého lepšího štěstí dálej pohledávati míní, pročež kdeby se koliv týž Vít Novotný zahodil a svou libost do poct. cechu mlynářského za jednoho ouda a mistra přivtělenu býti žádal, za něho se snažně přimlouvajíce žádáme, že jeho mezi sebe dobrotivě přijíti, jemu všelikou přízeň a lásku bratrskou prokázati a této přímluvy naší užíti dáti sobě oblíbějí, činíce to pro jeho dobré a chvalitebné chování, ano pro naši v týchž i jiných příčinách volnou odměnu. Na potvrzení a lepší jistotu

toho dali jsme list tento pečetí naší cechovní stvrditi vědomě, jenž se stalo v plnosti poct. cechu našem mlynářském v řečeném městě Bělé jinak Novém Bezdězi dne 16. April letha 1727.

Visutá pečeť.

Jiří Kirppal, mlynář hamrovský a
Jan Bayer, starší cechmistři ibidem.

Vysvědčení ze cvičení náboženského.

Já níže psaný tímto vysvědčuju, obzvláště ale tu, kdež by toho důležitá potřeba byla, že jest přede mne předstoupil Franz Komárek, vlastní syn Vácslava Komárka ze vsi Hostouně, učedlník poctivého řemesla řeznického, osadou k faře Hostounskej přináležející, žádajíc mně, bych jemu attestatem (vysvědčení) cvičení křesťanského dle milostivého nařízení a vydaných patentův škol normláních udělil. Jehožto slušné žádosti odepříti nemohouce, tímto vysvědčuju, že nadjmenovaný učedlník Franz Komárek náležitě a dokonale ve víře křesťansko-katolické vychován a vyučen jest. Čemuž že tak a nejináče jest, mou vlastní rukou jsem se podepsal a na důvěření toho můj užívající pečaft jsem vědomě přitisknul.

Jenž se stalo ve faře Hostounské dne 12. měs. Maje Anno 1781.

Pečeť.

Frantz Antonín Drnek,
kaplan Hostounský, normálních
škol aufsehr.

Vysvědčení o práci.

Nro Domu 21
v Miestie Slaném.

My přísežní Starší i jinší Mistři Poctivého Řemesla Řeznického vysvědčujeme tímto, kterak přítomný tovaryš jménem

Johann Protiva z Panenské Tejnice rodilý, 22 let starý, postavy prostřední, též kaštanových vlasů, poněvadž on také jinde dle jeho posledního Kundšaftu neb vysvědčujícího Listu z Města Panotejnice — Let — Měsíců 2 týhodnů vandroval, také zde u nás 5 Let 25 neděl v Práci stál, a v tom Čase věrně, pilně, tiše, pokojně a poctivě, jak na jednoho Řemeslníka sluší, se choval; což my vysvědčujíce, všechny naše Spolumistry dle nejvyššího Cís. Král. Nařízení od 1ho Června 1771 slušně dožádati jsme chtěli, přítomného tovaryše dle obyčeje řemesla v Čechách, v Moravě, v Slezsku, pod a nad řekou Ens v Rakousích, v Štýrsku, v Korutanech, v Kraninsku, v Gerzsku a Gradištce svobodně; mimo těch ale do žádné jiné Země mimo nadjmenovaného Království a těch Krajin fedrovati. Dáno v Slaném Dne 2. Septembru 1805.

Pečeť.

Anton Fiala,
první starší.
Josef Pajer,
druhý starší.

Frant. Hubat,
mistr, kde nadřečený Tovaryš v práci stál.

Pozn. Formulář tištěný.

OBSAH.

Kterak vyvíjela se řemesla? 1. Řemeslná bratrstva 10. Pořádky řemeslné — cechy 12. K čemu se zřizovaly pořádky? 15. O kázni, svornosti, nábožnosti a mravopočestnosti 19. O poměru cechů k zákazníkům 23. Správa cechů 27. O shromáždění cechů 29. O přijetí do cechu 32. O matce pokladnici 44. Krámy a dílny 45. Díla stavitelská 63. Sladovnictví a pivovarnictví 68. Z dějin lounského vinařství 76. Bratrstva tovaryšů 93. Řád tovaryšům řemesla ševcovského ve St. M. Pr. obnovený 96. Řád tovaryšů ve St. Vamberce 99. Z řádu tovaryšského hrnčířů a tesařů v Čáslavě 102. Křty tovaryšské 104. Cechovní artykule: Soukenníků rychnovských 108. Tkalců třebenických 110. Sladovníků v Praze 114. Řezníků v Chrudimi 118. Pekařů, pernikářů a mlynářů v Dokzích u Bezděze 123. Zedníků a kamenníků v Praze 129. Pekařů v Ústí n. L. 137. Obuvníků ve St. M. Pr. 142. Mlynářů v Unhošti 149. Kloboučníků v Jaroměři 156. Rozličných řemesel v Unhošti 160. Spojených řemesel ve Vamberce 168. Krejčů v Kostelci n. L. 176. Bratrství mezi cechem krejčovským a novoševcovským v Kostelci n. L. 178. Vyňatek z artykulí cechu rozličných řemesel v Čelakovicích 181. Z cechu mezulanického v Týništi n. O. 182. O policii živnostenské 183. Řemeslník vojákem 197. Řemeslník hasičem 198. O stávkách v 15. a 16. stol. 201. Drobné historie ze života řemeslnického 211. Půtky o řemeslo 220. O úpadku cechovnictví 225. Generální patenty a artykule 231. O příjmech a vydáních cechů 254. Dodatky 261.